

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTAÇAĞ TARİHİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ORTADOĞU'DA
BİZANS İMPARATORLUĞU-HAÇLI İLİŞKİLERİ
(1099-1131)**

Ahmet Enes KARAKAYA

2501140656

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Birsal KÜÇÜKSİPAHİOĞLU

İSTANBUL – 2019

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Ahmet Enes KARAKAYA Numarası : 2501140656
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : Tarih / Ortaçağ Tarihi Danışmanı : Prof. Dr. Birsal KÜÇÜKSİPAHIOĞLU
Tez Savunma Tarihi : 30.05.2019 Saati : 14:00
Tez Başlığı : " Ortadoğu'da Bizans İmparatorluğu-Haçlı İlişkileri: 1099-1131 "

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. BİRSEL KÜÇÜKSİPAHIOĞLU		KABUL
2- PROF. DR. MUSTAFA HAMDİ SAYAR		KABUL
3- PROF. DR. FAHAMEDDİN BAŞAR		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. FERİT BAZ		
2- DR. ÖGR. ÜYESİ YUSUF ALPEREN AYDIN		

ÖZ

ORTADOĞU'DA BİZANS İMPARATORLUĞU-HAÇLI İLİŞKİLERİ (1099-1131)

Ahmet Enes KARAKAYA

Bu çalışmada, insanlık tarihinde derin izler bırakmış Haçlı Seferleri'nin mahiyeti, aynı inanca sahip olduğu düşünülmesine rağmen Hristiyan âleminin zıt iki ayrı kutbunu temsil eden papalık ve Bizans İmparatorluğu ekseninde ele alınarak gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır. Taraflar arasındaki münasebetler değerlendirilirken Doğu'nun ve Batı'nın dinî, siyasî, askerî ve sosyal geleneklerinin birbirinden farklı gelişim safhaları dikkate alınmış ve bunların Haçlı Seferleri dönemindeki yansımaları 1131 yılına kadar konu edinmiştir. Bu süre içinde Haçlıların Bizans İmparatorluğu ile beklenenin aksine ortak amaçlara hizmet etmediği gözlemlenmiştir. İki taraf arasında Anadolu'da görünür olmaya başlayan sorunlar Haçlıların Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablus'ta kurdukları kontluklarla iyice aşikâr olmuştur. Bu kontlukların dışında imparatorluğun hâkimiyetinin olduğunu iddia ettiği birçok bölgede Haçlılar, küçük idareler halinde varlığını sürdürmeye çalışmış, Avrupa'da sefere çıkmadan önce düşman addettikleri Müslümanlar üzerinde kurdukları baskının yanında din kardeşi olduklarını söyledikleri ve yardım sözü verdikleri imparatorluk arazileri üzerine de saldırılarda bulunmuşlardır.

Haçlıların bölgedeki yayılımcı tutumları ve papalığın ideallerini imparatorluk üzerinde gerçekleştirme gayretleri sebebiyle Bizans İmparatoru Aleksios ve oğlu Ioannes Komnenos gerek Avrupa'da gerek Ortadoğu'da Haçlılarla sadece askerî değil, siyasî ve dinî boyutta da mücadeleler vermiştir. Haçlılar ise birkaç istisna dışında imparatorluğun kendilerine yeterince yardımda bulunmadığını ve Haçlıların idealleriyle çatıştığı için ihanet içinde olduklarını düşünmüş, hatta zaman zaman kaynaklarda Ortodoksları kâfir olarak ilan etmişlerdir. Neticede ilk Haçlı hareketinde bulunan kişilerin yerini yeni nesle bırakmasına kadar geçen sürede (1099-1131) Hristiyan Dünya'nın iki ayrı mensubu seferin başındaki

söylemlerinden taban tabana zıt bir tutum sergilemişler ve birbirleri üzerinde tahakküm kurmaya çalışmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Bizans İmparatorluğu, Haçlı, Ortadoğu, Batı, Roma, Kudüs

ABSTRACT

BYZANTINE EMPIRE-CRUSADER RELATIONS

IN THE MIDDLE EAST

(1099-1131)

Ahmet Enes KARAKAYA

In this study, the two different poles of the Christian world, representing the Papal and Byzantine Empire, were tried to be brought to light though the nature of the Crusades, which left deep impression in the human history, has been considered to have the same belief. While evaluating the relations between the parties, different stages of development of religious, political, military and social traditions of the East and the West and their reflections during the Crusades until the year of 1131 were taken into consideration. It was observed during this period that the Crusaders did not serve common purposes contrary to the expectations of the Byzantine Empire. The problems that became visible in Anatolia between the two sides became evident with the districts established by the Crusaders in Edessa, Antioch, Jerusalem and Tripoli. Apart from these districts, the Crusaders tried to maintain their existence as small administrations in many regions where they claimed that the empire was dominant. Before the expedition in Europe, they also put as much pressure on the lands of the empire where they say they are religious brothers and promise to help as the oppression on the region of Muslims who they deemed enemies.

Due to the imperialist attitudes of the Crusaders in the region and the efforts of the Papacy to realize their ideals over the empire, Byzantine Emperor Alexios and his son Ioannes Komnenos fought against the Crusaders not only in the military dimension but also in political and religious dimensions in Europe and Middle East. The Crusaders, with a few exceptions, thought that the empire did not provide them with enough assistance and that they were betrayed because it was in conflict with the ideals of the Crusaders, even they occasionally declared the Orthodox as infidels. As a result, until the first Crusaders left their place to the new generation (1099-

1131), two separate groups of the Christian World acted in contrast to their discourse of the beginning of the expedition and tried to dominate each other.

Keywords: The Byzantine Empire, Crusades, Middle East, West, Rome, Jerusalem

ÖNSÖZ

“Haçlı” olarak tabir edilen ve etkisi sadece belirli bir zaman ve bölgeyle sınırlı kalmamış seferler silsilesine Türk-İslâm dünyasından geleneksel bir bakış açısıyla bakıldığında, bu seferleri gerçekleştirenlerin Hristiyanlık çatısı altında birleşmiş bir bütün olduğu düşünülebilir. Fakat 1095 yılında Avrupa’da Papa II. Urbanus’un söylemiyle başlayıp 1444’de Varna Savaşı da dâhil olmak üzere Müslümanlar ile yapılan pek çok savaşta Hristiyan dünyanın Hilal ile mücadelesine atfen kullanılan “Haçlı” tabiri, olayların tarihsel arka plânları incelendiğinde çok farklı gayelerle bir araya gelmiş toplulukların amaçlarını gerçekleştirmek için sığındıkları bir kimliği ifade ettiği anlaşılmaktadır.

Bir bütün gibi görünen fakat parçalı olan bu yapının sebep olduğu olayların anlaşılabilmesi ve günümüze kadar gelen etkilerinin doğru tahlil edilebilmesi için içerisindeki dinamiklerin gün yüzüne çıkarılması gerekmektedir. Bu sebeple Haçlı Seferleri’nin oluşmasına etki eden nedenler, sefere dâhil olan grupların maksatları, Bizans İmparatorluğu ile papalık arasında yaşanan dinî anlaşmazlıkların boyutları, Avrupa toplumunun zihnindeki Doğu algısının olaylar üzerindeki etkisi gibi çözümlenmesi gereken sorulara cevaplar aranmalıdır. Soruların çözümlenebilmesi için “*Ortadoğu’da Bizans İmparatorluğu-Haçlı İlişkileri (1099-1131)*” isimli bu tez, Haçlı Seferleri’nin klasik dönemi diyebileceğimiz 1131 yılına kadar olan kısmını, Batı ve onların düzenlediği sefere maruz kalan Doğu dünyası açısından karşılıklı olarak incelemeye tabi tutmaktadır. Yapılan çalışma neticesinde Batı tarafından organize edilen Haçlı Seferleri’nin hedefinde sadece Müslümanlar ve onların ikâmet ettikleri topraklar olmadığı, örtülü bir şekilde de olsa seferin başlangıcından itibaren Haçlıların pek çok farklı gayeleriyle birlikte Bizans İmparatorluğu karşısında kazanım elde etme maksatlarının olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmada konu olan olaylar, İslâm, Bizans, Lâtin, Ermeni ve Süryani gibi farklı milliyetlerden ve inanışlardan olan dönem tarihçilerinin eserlerindeki farklı yaklaşımlar günümüz tarihçiliği ve bakış açıları da dikkate alınarak kendi perspektifimizden algılanmaya çalışılmıştır. Tezde kullanılan kaynakların birçoğunun İngilizce çevirisi, varsa Türkçe çevirileriyle birlikte dipnotlarda

verilmeye çalışılmıştır. Çalışmada kullanılan klasik kaynaklar ikinci defa dipnotta gösterildiğinde kitap isimleri kısaltılmıştır. Aynı eserin Türkçe ve İngilizce çevirilerindeki sayfa numaraları aynı dipnotta ayrı ayrı verildiği için dipnot kısaltılmış olsa bile ilgili kaynağın geçtiği her yerde sadece Türkçe tercümanların isimleri ayırt edici unsur olması maksadıyla verilmiştir.

Tezin Birinci bölümünde Haçlılar ile Bizanslılar arasında yaşanan münasebetlerin kökenleri iki ayrı kültür ve coğrafya dikkate alınarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu sayede daha sonraki bölümlerde teze konu olan olaylar temellendirilmiştir. Avrupa’da Haçlı Seferleri düşüncesi oluşmadan önceki durum bölüm içerisinde Doğu ve Batı ekseninde gelişmiş bir bilinçaltı olarak değerlendirilmiş ve Haçlıların İstanbul’a gelişlerine kadar olan olayları konu edinmiştir.

İkinci bölümde, Haçlıların İstanbul’da Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos ile yaptıkları anlaşmanın ardından Anadolu topraklarına geçerek Kudüs’e kadar olan ilerleyişlerinden bahsedilmektedir. Bu bölümde Haçlıların Kudüs’e ulaşmadan önce Bizans İmparatorluğu ile yaşadıkları sorunların sebepleri ve daha sonraki döneme etkileri ele alınmıştır.

Üçüncü Bölümde, Kudüs’ün Haçlılar tarafından işgal edilmesinden Kudüs Kralı II. Baudouin’nin 1131’deki ölümüne kadar geçen sürede Bizans İmparatorluğu ile Haçlılar arasında yaşanan ilişkileri konu almaktadır. Bölümde konu edinen tarih aralığı Haçlı Seferleri öncesinde Avrupa’da oluşan gerginliği Ortadoğu’ya taşıyan neslin bölgede savaş, barış ve anlaşmalarla geçirdiği ilk süreci içermektedir.

Günümüze kadar kullanılan anlamıyla Hristiyan birliğini temsil ettiği düşünülen “*Haçlı*” terminolojisine farklı yönlerden bakılmasına yardımcı olacak, Türk ve İslâm tarihi bakımından da oldukça önem arz eden bu çalışmanın meydana gelmesinde bir danışmandan daha fazla gayret sarf eden, karşıma çıkan engelleri aşmam için beni yüreklendiren ve lisans dönemimdeki öğrencilik hayatımdan itibaren hep yanımda bulunarak bana yardım eden çok değerli hocam Prof. Dr. Birsal Küçükspahioğlu’na teşekkürü borç bilirim. “*Yüksek Lisans Araştırma Bursu*” kapsamında çalışmamı destekleyen Türk Tarih Kurumu’na, tez yazım süresince

desteklerini gördüğüm Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Tarih Bölümü'ndeki değerli meslektaşlarım olan araştırma görevlisi arkadaşlarıma, İstanbul'da bulunamadığım dönemlerde tez ile ilgili yapılması gereken işlemlerin yükünü çeken çok değerli arkadaşım Arş. Gör. Serdar Sevmezler'e, tezle ilgili karmaşık konuları çözüme kavuşturmamda yardımcı olan ve her konudaki desteğini yanımda hissettiğim Doç. Dr. Seyhun Şahin'e, çalışmamı dikkatli bir şekilde okuyarak tashih etmeme yardımcı olan Dr. Öğr. Üyesi Can Eyüp Çekiç, Dr. Öğr. Üyesi Kubilay Atik ve Dr. Öğr. Üyesi Gülser Yardım'a, ayrıca Haçlı tarihi ile ilgili problemler üzerine mutlak bir şekilde her hafta fikir teatisi yaptığım ve görüşlerinden istifade ettiğim Ayşe Çekiç'e teşekkür ederim. Bu süreçte maddî ve manevî desteklerini üzerimden esirgemeyen anneme ve babama, çalışmam boyunca karşılaştığım sıkıntıları aşmada bana her daim ilham veren eşim Özden Karakaya'ya, tezimin tamamlanmasını en az benim kadar heyecanla bekleyen çocuklarıma gösterdikleri sabır için teşekkür eder ve minnettarlıklarımı sunarım.

Ahmet Enes Karakaya

İstanbul 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HAÇLI SEFERLERİ ÖNCESİNDE AVRUPA VE BİZANS İMPARATORLUĞU'NUN DURUMU

1. Avrupa'nın Durumu.....	5
1. 1 Siyasi İstikrarsızlık.....	5
1. 2. Doğu ile Ayrılık: Şizma.....	8
1. 3. Papalığın Güç Kazanması.....	10
2. Bizans İmparatorluğu'nun Durumu.....	16
2. 1. Batı Avrupa'daki Durum.....	18
2. 2. Balkanlar'daki Durum.....	20
2. 3. Anadolu ve Suriye'deki Durum.....	21
3. Doğu Batı Çatışması / Bizans İmparatorluğu ile Papalık arasındaki Münasebetler.....	25
4. İmparatorun Avrupa'dan Yardım Talebi.....	29
5. Yardım Talebine Papalığın Cevabı: Haçlılar.....	33
6. Avrupa'dan Hareket Eden Haçlı Ordularının İstanbul'a Varışları.....	37
7. Haçlıların İstanbul'da İmparatorla olan Münasebetleri.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

KUDÜS'ÜN İŞGALİNE KADAR BİZANS İMPARATORLUĞU-HAÇLI İLİŞKİLERİ

1. Haçlıların Anadolu'ya Girişleri ve İmparator Aleksios Komnenos'un Tutumu....	48
2. İznik'in Alınması ve Anadolu'daki İlk Anlaşmazlık.....	49
3. İstanbul Dışında Haçlılarla Görüşme ve İmparatorun Batı Anadolu Seferi.....	53

4. Haçlıların Anadolu Şehirleri Üzerindeki Çelişkili Uygulamaları	56
4. 1. İç Anadolu'daki Uygulamaları.....	56
4. 2. Kilikya Bölgesi'ndeki Uygulamaları	57
5. Haçlı Ordusunun Bölünmesi ve Tankred ile Baudouin'nin Yer Edinme Mücadelesi	60
6. Urfa'nın Ele Geçirilmesi ve Hukukî Konumu	61
7. Antakya	64
7. 1. Antakya'ya Yönelim	64
7. 2. Kuşatma Öncesi Şehir üzerindeki İddialar ve Plânlar.....	67
7. 3. Antakya Kuşatması	72
7. 4. Bizans Temsilcisi Tatikios'un Haçlı Ordugâhından Ayrılışı	77
7. 5. Kürboğa'nın Şehre Gelişi ve Antakya'nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilmesi	80
8. Antakya'nın Ele Geçirilmesinden Sonra İmparatorun Tutumu	86
9. Kudüs'e İlerleyiş	89
10. Arka'ya Bizans Elçilerinin Gelmesi ve Kontların İmparatora Tavırları	93
11. Haçlıların Kudüs'ü İşgali ve Bizans'taki Etkisi.....	101

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUDÜS HAÇLI KRALLIĞI'NIN KURULUŞUNDAN II. BAUDOUİN'İN ÖLÜMÜNE KADAR BİZANS İMPARATORLUĞU-HAÇLI İLİŞKİLERİ

1. Kudüs'te Dinî ve Siyasî İktidarın Kurulması	108
1. 1. Ortodoks Patrikliğin Kaldırılarak Lâtin Kilisesi'nin İnşası	108
1. 2. Kudüs'te Liderlik Seçimi / Kudüs'ün Liderliği için Yapılan Görüşmeler	111
2. Askalan Savaşı ve Doğu Hristiyanlığına Verilen Mesajlar.....	113
3. İmparator Aleksios'un Bohemund'a karşı Giriştiği Faaliyet	117
4. Bohemund ile Baudouin'nin Kudüs'e Gitmeleri ve Kudüs Kilisesi üzerinde Yaşanan Siyasî-Dinî Çekişme.....	120
5. Bohemund'un Kudüs Seyahati Sonrası Bizans Politikası ve Türklere Esir Olması	124
6. Godefroi'nin Ölümü ve Değişen Dengeler	127
7. 1101 Haçlı Seferi ve Bizans'ın Konumu	136

8. Bohemund'un Serbest Bırakılması ve İmparatorun Çukurova Harekâtı	140
9. İmparator'un Baskısına Dayanamayan Bohemund'un Avrupa'ya Kaçışı	142
10. Bizans'a Karşı Yapılan Haçlı Seferi ve Devol Anlaşması.....	145
11. Bohemund'dan Sonra Anadolu ve Suriye Bölgesinde Bizans ile Münasebetler	149
12. Raymond de St. Gilles'in Ölümü Sonrası Bizans-Haçlı Münasebetleri	152
13. Elçiler Dönemi	166
14. Bizans-Haçlı İlişkilerinde Durgunluk Dönemi	169
15. Venediklilerin Haçlı Seferi ve Bizans.....	173
16. Bir Devrin Sonu	175
SONUÇ	178
KAYNAKÇA	180
EKLER	213

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.y.	: Aynı yer
a.e.	: Aynı eser
vd.	: Ve devamı
Bkz.	: Bakınız
Karş.	: Karşılaştır
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
C.	: Cilt
Yay.	: Yayınlayan
Ed.	: Editör
trc.	: Tercüme
t.y.	: Tarih yok.
Hz.	: Hazreti
St.	: Saint / Aziz
H.	: Hicrî
M.	: Miladî
Türk.	: Türkçe
İng.	: İngilizce
ölm.	: Ölümü
TYB	: Türkiye Yazarlar Birliği
TTK	: Türk Tarih Kurumu
İA	: İslâm Ansiklopedisi
DİA	: Diyânet İslâm Ansiklopedisi
NEVÜ	: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Cahij	: Cappadocia Journal of History and Social Sciences

- RHC occ** : Recueil des Historiens des Croisades Historiens Occidentaux
JRAS : The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland
ASAM : Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
SAUİFD : Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
UCL : University College London
EKEV : Erzurum Kùltür Eğitim Vakfı

GİRİŞ

Roma ile Bizans İmparatorluğu arasında yüz yıllardır süre gelen sorunlar, papalığın dinî söylemlerle organize ettiği askerî bir seferle Batılıları Doğuya göndermesinin ardından boyut değiştirmiş ve Hristiyanlık dünyası için öngörülemez sonuçların doğmasına sebep olmuştur. Batılılar ve Bizans imparatorluğu arasında Haçlılar döneminde belirginleşen bu sorunların temelinde zamanla derinleşmiş kadim anlaşmazlıklar yatmaktadır. I. Konstantinos tarafından Büyük Roma İmparatorluğu'nun merkezini 330 yılında İstanbul'a taşınmasıyla Doğu ile Batı arasında sınırlar çizilmiş ve ilk ayrılık başlamıştır. Önceleri coğrafi olarak mevcut olan ayrılık zamanla siyasî ve dinî ayrılığa dönüşmüştür. Birbirine muadil olan her şey gibi, bu iki taraf da zamanla birbiri üzerinde üstünlük iddiasında bulunmuş ve kıskançlıklar baş göstermiştir.

Taraflar arasındaki anlaşmazlıklara çözüm getirmesi amacıyla yapılan konsillerde dini ve felsefi söylemler zamanla iki tarafın dünyevî iktidarlarının meşruiyetlerini güçlendirecek üstünlük tartışmalarına dönüşmeye başlamış, ayrılıklar daha da derinleşmiştir. 381 yılından itibaren yapılan konsillerin birçoğunda Roma ve İstanbul Piskoposlukları'nın makam farkları tartışılmış iki tarafta birbirlerinin üzerinde otorite kurmaya çalışmışlardır. Doğu'daki üstünlük, rakiplerine karşı İstanbul'un "*Yeni Roma*" olarak kabul ettirilmesiyle sağlanmaya çalışılırken, Batı'daki üstünlük, Roma'nın dinî ve dünyevî söylemlerde tek tasarruf hakkına sahip olmasıyla ölçülmeye çalışılmıştır.¹ Bizans İmparatorluğu'nda saray efradı ve idareciler tarafından her koşul ve fırsatta dile getirilen bu üstünlük geleneği alelade temenni niyetiyle yapılan bir hareket değildi. Üstünlük iddiası, Bizans'ın dış politika amaçlarını dikte etmek için kullandığı ideolojik bir malzeme olduğundan Batı ile ilişkilerinde sürekli sorunların yaşanmasına sebebiyet vermekteydi.² Bu ideolojik

¹ Alexander A. Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, Türkçe trc. Tevabil Alkaç, Alfa Yayınları, İstanbul 2016, s. 102; Steven Runciman "Byzantium and the Crusades", **The Crusades: The Essential Readings**, Ed. Thomas F. Madden, Blackwell Publishing, Cornwall 2002, s. 212.

² Kilise ve çevresinin eğitim ve entelektüel seviyesinin yüksek olması Bizans'ın kendi ideolojisini savunabilmesinde etkili olmuştur. Judith Herrin, **Bizans: Bir Ortaçağ**

düşüncenin özünde yatan şey, özelde Ortodoks, genelde ise tüm Hristiyan dünyasında imparatorluğun tanrının onayıyla ve insanların kabulüyle en büyük ve benzersiz bir devlet olduğunu kabul ettirmektir.³ Bu durumun aksi Bizans dünyasında asla kabul edilemezken aynı ideolojik fikre sahip olan Roma da benzer bir tutum içerisindeydi.

İmparatorluk ideolojisi Tanrısal gücü simgelediğini savunmasından dolayı sürekli olarak iki uç noktayı dengelemek zorundaydı: Bir yandan imparatorluğun askeri gücünü muhafaza ederek mevcut tehdit unsurlarını ortadan kaldırmaya çalışmalı,⁴ diğer yandan ise imparatorun statüsü gereği kaybedilen yerlerin geri alınması için elinden geleni yapmaya gayret sarf etmeliydi.⁵ Bizans İmparatorluğu, yetersiz kaldığı noktalarda bu misyonunu gerçekleştirmek için rakipleri olarak gördüğü taraflarla ittifak içinde bulunmaktan çekinmiyor, gerektiğinde kolayca saf değiştirebiliyordu. Bizans'ın ideolojik yansıması olan bu tutumu, Batı'dan veya Doğu'dan birbirlerine karşı yardım talep etme esnekliğine sebep oluyordu.⁶

Doğu ve Batı arasında uzun süredir devam eden siyasî, askerî ve dinî problemler XI. yüzyılın başından itibaren taraflar arasındaki dengelerin değişmesiyle birlikte eskisine nazaran daha tutarsız bir hal almaya başladı. II. Basileos'un (960-1025) saltanat döneminde en parlak devirlerini yaşayan Bizans, imparatorun

İmparatorluğunun Şaşırtıcı Yaşamı, Türkçe Trc. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 177.

³ Dimitry Obelensky, **Byzantium and the Slavs**, St Vladimir's Seminary Press, New York 1994, s. 11; Aynı Yazar, **History of Civilization the Byzantine Commonwealth: Eastern Europe, 500-1453**, Praeger Publishers, New York-Washington 1971, s.1.

⁴ John Haldon, **Warfare, State and Society in the Byzantine World 565-1204**, UCL Press, e-Library, 2003, s.27

⁵ Jonathan Harris, **Byzantium and the Crusades**, Bloomsbury Publishing, London & New York, 2014, s. 27-28; Haçlılar İstanbul'a geldiklerinde Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos onlarla imparatorluğun bu geleneksel ideolojisine uygun olacak bir anlaşma yapmaya çalışacak ve Batılılar tarafından bu durum pek hoş karşılanmayacaktır.

⁶ Doğu Avrupa'da ve Balkanlar'da Normanlara karşı Türkler paralı asker olarak kullanılırken Anadolu'da Selçuklularla yaşanan problemlerde ise Avrupa'dan ücret karşılığı ordularında istihdam ettikleri ve Frank olarak adlandırdıkları askerler getiriliyordu. Bkz: Anna Komnene, **Aleksiad**, İng. trc. E. R. A. Sewter, **The Alexiad of Anna Comnena**, London 1969, s. 137-138, Türkçe trc. Bilge Umar, **Alexiad – Malazgirt'in Sonrası**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1996, s. 132-133; Krş. Peter Frankopan, **The First Crusade: The Call From the East**, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge 2012, s. 46-47; Niall G. F. Christie, **Levantine Attitudes Towards The Franks During The Early Crusades (490/1096 = 564/1169)**, St. Andrews Üniversitesi basılmamış doktora tezi, 1999, s. 47; Cécile Morrisson, **Haçlılar**, Türkçe trc. Nermin Acar, Dost Kitapevi, Ankara 2005, s. 20.

ölümünden yaklaşık 50 yıl kadar sonra varlık mücadelesi verecek bir konuma düştü. Yüzyılın ortalarından itibaren imparatorluğun kalbi Anadolu'ya akınlar yapan Türkler, 1071'deki Malazgirt Savaşı'ndaki galibiyetleri sonrasında bölgede devlet teşekkülü içerisine girerken Batı'da birçok kavim imparatorluğu tehdit eder hale gelmişti.⁷ İmparatorluk, Roma ile olan ilişkilerinde de daha önce hiç olmadığı kadar kötü bir durumdaydı. Cluny hareketiyle⁸ bir reform içerisine giren papalık, diğer Avrupalı devletler üzerinde kurmaya çalıştığı otoriterliğini Bizans İmparatorluğu'nda da uygulamaya çalışıyordu. Bu sebeple 1054 yılı civarında Bizans ve Roma arasında yaşanan gelişmeler sonrasında taraflar arasındaki ayrılık kesin çizgiler ile belirginleşti.⁹

Bizans İmparatorluğu Anadolu'da ve Balkanlar'da yaşadığı sorunlarını gidermek için papalık ve merkezi güçler arasında denge siyaseti izleyerek kendine Avrupa'da müttefikler aradı. Elde etmek istediği ittifaklar sayesinde Batı'da kendisine yönelik yapılabilecek faaliyetleri etkisizleştirmek istiyor diğer taraftan da diğer bölgelerde yapacağı askerî girişimler için ücret mukabilinde destek almayı plânlıyordu. Avrupa'dan talep ettiği askerî desteğin ücretli olmasını istemesinin sebebi ise alacağı hizmet karşılığında yıllardır Batı karşısında sürdürdüğü siyasî ve dinî iddialarına zarar gelmesini önlemektir. Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos

⁷ Michael Angold "Belle Époque or Crisis? (1025-1118)", **The Cambridge History of the Byzantine Empire c. 500-1492**, Ed. Jonathan Shepard, Cambridge University Press, Cambridge 2008, s. 583; Henry Treece, **The Crusades**, Barnes & Noble Books, New York 1994, s.58.

⁸ *Cluny Reformu* olarak tabir edilen bu hareket dünyevî otoritelerin kilise üzerindeki tahakkümüne karşı çıkan ve aldıkları kararlarda tasarruf sahibi olmak isteyen bir din adamının Doğu Fransa'nın Saone et-Loire bölgesinde 910 yılında kurduğu Cluny manastırı etrafında şekillenmiştir. Bu hareketin ortaya çıkmasında Karolenj İmparatorluğu'nun bölgesel idareler üzerindeki hâkimiyetini kaybetmesiyle eş zamanlı olarak kiliseler üzerindeki merkezî yapının da kısılması etkili olmuştur. Avrupa'nın şekil aldığı yeni düzenden istifade ederek papalık ekseninde eskisine nazaran daha bağımsız bir kilise meydana getirilmeye çalışılmıştır. Cluny hareketinin ilkeleri 817 yılında Anianeli Benedikt'in Aachen'de aldığı kararların Aquitaine dükü William tarafından yeniden düzenlenmesiyle belirlenmiştir. Cluny hareketi kısa zamanda kendisine bağlanan birçok manastırla birlikte Avrupa'da etkisini artırmış ve papalığı da etkisi altına almıştır. Özellikle Papa VII. Gregorius ile beraber Cluny esasları papalığın dünyevî iktidarlar üzerindeki iddialarında bir katalizör görevi görmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz: G. Cyprian Alston, "Cluny", **The Catholic Encyclopedia**, C. 4, s. 73-74; Christopher Dawson, **Religion and the Rise of Western Culture**, Image Books, New York 1958, s. 120-131; Williston Walker, **A History of the Christian Church**, Morrison & Gibb, Edinburgh 1963, s. 198-201; **The Christian East and the Rise of The Papacy**, Ed. John H. Erickson, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood 1994, s. 30-35.

⁹ Uta-Renate Blumenthall, **The Investiture Controversy: Church and Monarchy from the Ninth to the Twelfth Century**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1995, s. 80-82; Angold, **a.g.m.**, s. 601.

(1081-1118) döneminde özellikle Türklere karşı Batıdan artan yardım talebi, önce Papa VII. Gregorius (1073-1085) sonra da II. Urbanus (1088-1099) tarafından bedeli papalığın ideallerini ihya etmekle ve Doğu'ya yerleşmekle ödenecek bir organizasyona çevrilmeye çalışıldı. Türklere karşı Bizans'a yardım birlikleri yerine papalığın zihninde oluşturduğu Haçlı fikri, 1095 yılı sonunda II. Urbanus'un topladığı bir konsil sonrası gerçekleşti. 1097 yılında İstanbul'a gelen bu Haçlı birlikleri imparatorluğun güçlenmesinden ziyade daha fazla zaafa düşmesine sebep oldu. İmparatorluk, geçmişte gerek Doğu gerekse Batı dünyasında Hristiyanlık âleminin mutlak otoritesi olduğu ideolojisini kabul ettirmede oldukça başarılı olmasına rağmen Haçlıların doğuya gelmeleriyle beraber onlar üzerinde aynı otoriteyi kuramamıştır. Bizans alışık olduğu gibi kendisine zararı olacak bu hareketi savuşturmak için ılımlı diplomasi yolunu denemesine rağmen yüzyıllardır var olan batı doğu çatışması doğuda Bizans Haçlı çarpışmasıyla çıkan kıvılcımla büyük bir patlamaya sebep olmuştur.

Sonuç olarak Bizans İmparatorluğu'nun dış politikası ile Haçlı Seferleri'nin idealleri arasında karşılıklı çatışmanın nüksedebileceği bazı sorunlar bulunmaktaydı. Bunlardan biri ideolojik olarak önce İstanbul'un ve ekümenikliğin ikincil olarak da imparatorun üstünlüğünü iddia edip bu amaca hizmet için her vasıtanın kullanılabilirliğini kabul eden Bizans'a ait görüş; diğeri ise kutsal şehir Kudüs'ü kurtarmak ve Müslümanlar üzerinde savaş yaparak burayı savunmak bahanesiyle iktidar sahibi olup dünyevi menfaat elde etmeyi amaçlayan Haçlıların görüşüydü.¹⁰ Fakat ilerleyen dönemlerde görüleceği üzere bu iki kutuplu dünyanın idealleri arasındaki çatışma, ne papalığa, ne Bizans'a, ne Haçlı hareketine ve ne de İslam dünyasına fayda sağlamadı. Aksine bu hareket öngörülemeyen ve feci sonuçlar doğurdu.

¹⁰ Harris, a.g.e., s. 37.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAÇLI SEFERLERİ ÖNCESİNDE AVRUPA VE BİZANS İMPARATORLUĞU'NUN DURUMU

1. Avrupa'nın Durumu

1. 1 Siyasi İstikrarsızlık

Haçlı Seferleri öncesinde Avrupa'da merkezî bir idarenin varlığını ifade eden imparatorluk kavramının kullanılabilmesi güçlü bir devlet yapısı yoktu. Batı Avrupa'yı tek bir çatı altında tutmaya çalışan Karolenj İmparatorluğu IX. yüzyıla gelindiğinde parçalanmanın eşiğine gelmişti ve bu yüzyılın sonlarına doğru daha önce sahip olduğu geniş topraklar üzerindeki tesirini kaybetmişti. Avrupa genelinde yaşanan otorite boşluğunu fırsat bilen küçük yerel idareciler bağımsız hareket ederek birbirlerini tahakküm altına almaya çalışmaktaydılar.¹¹

Avrupa'da güçlü bir devletin bulunmaması feodal düzen içerisinde papalığın da siyasi olarak etkinliğinin artmasına sebebiyet verdi.¹² Papalık dünyevî iktidarını güçlendirmek ve hâkimiyet sahasında kendisine tehdit olabilecek tüm muadil

¹¹ Henry Treece, **The Crusades**, Barnes & Noble Books, New York 1994, s. 47, 49-50; D. E. Luscombe "Introduction: Formation of the Political Thought in the West", **The Cambridge History of Medieval Political Thought c. 350-c. 1450**, Ed. J. H. Burns, Cambridge University Press, Cambridge 2008, s. 159; Robert Bartlett, **The Making of Europe: Conquest, Colonization and Cultural Change 950-1350**, Penguin Books, England 1994, s. 24. Işın Demirkent, "Franklar", **DİA**, C. 13, s. 174; Claude Cahen, **Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı**, Türkçe trc. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2013, s. 55-56.

¹² Avrupa'daki feodal düzenin en etkili parçalarından birini papalık oluşturmuştur. Kilise, Batı Avrupa'nın neredeyse yarısının topraklarını elinde bulundurması ve kurumsal yapısı sebebiyle herhangi bir kraldan çok daha güçlü ve tesirliydi. Kilisenin Avrupa toplumu içerisindeki tesiri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Leo Huberman, **Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla**, Türkçe trc. Murat Bilge, İletişim yayınları, İstanbul 2017, s. 22-25; Pınar Ülgen, "Ortaçağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış", **Mukaddime**, S. 1, 2010, s. 8.

oluşumlara karşı üstünlük tesis edebilmek için X. yüzyılda bir reform (Cluny) hareketi içerisine girdi.¹³

Papalık toplumun ve yerel idarecilerin kendisine bağlı olduğu bir sistem tesis etmek istiyor gerektiğinde lordların, kontların ve kralların meşruyetlerinin kendisinin tekelinde olmasını istiyordu. Fakat papalığın istediği bu sistem, ancak bir imparatorun güç kullanarak kendi genel kanunları çerçevesinde hükmettiği bölgelerdeki vassalleriyle gerçekleştirilebilirdi.¹⁴ Papalık için bu söz konusu değildi. Çünkü Avrupa genelinde yaşanan feodal yapı merkezi köklü imparatorluklarda görülen genel kamu hukuku yerine her idarecinin uygulamak istediği yerel bir hukukun gelişmesine sebebiyet verdi. Merkezi yapının çökmesiyle ortaya çıkan yerel hukuk papalığın idareciler üzerinde kurmak istediği genel tasarruf hakkına mâni olduğu gibi Avrupa’da tam bir kaotik durumun yaşanmasına neden oldu.¹⁵

Avrupa’daki bu hukuk düzeni ve feodal rejimin getirdiği adaletsiz ortam toplumun suç işleme ve Hristiyanlık dini gereklerine göre günaha girme oranlarının bir hayli artmasına sebep olmuştu. Siyasi iktidar boşluğunda her ne kadar dünyevî olarak olmasa da dinî olarak otoritesini artırmayı başarmış kilise nezdinde toplum, belirli bedeller karşılığında temizlenmesi gereken bir durumdaydı. Bu sebeple Avrupa’nın içine düştüğü bu dönemde kendisini günahkâr addeden kişiler kilisenin kendi siyasî ve dinî amaçları için kullanabileceği potansiyel birer fedaiye dönüştüler. Bu kişiler İspanya’daki Müslümanlar veya Avrupa genelindeki Yahudiler üzerine gönderilen ordularda papalığın birer askeri olup günahlarından arındıklarını

¹³ Sayime Durmaz, “Yüksek Ortaçağ’da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Âsâ’nın Savaşı” **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 1 2010, s. 96-97; Sidney Painter, “Western Europe on the Eve of The Crusades” **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969, s. 23-24; Salim Koca, “Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçlarıyla Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?”, **Gazi Akademik Bakış**, C. 10, S. 20, 2017, s. 17-18; Brett Edward Wholen, “The Papacy”, **The Routledge History of Medieval Christianity 150-1500**, Ed. R. N. Swanson, Routledge Publishing, Oxon 2015, s. 8; Papalığın X. yüzyıldaki dönüşümü ve reform hareketi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Uta-Renate Blumenthall, **The Investiture Controversy: Church and Monarchy from the Ninth to the Twelfth Century**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1995, s. 64 vd.; Colin Morris, **The Papal Monarchy: The Western Church from 1050 to 1250**, Clarendon Press, Oxford 2001, s. 79 vd.

¹⁴ Ernst H. Kantorowicz, **Krahn İki Bedeni: Ortaçağ Siyaset Teolojisi Çalışması**, Türkçe trc. Ümit Hüsrev Yolsal, Bilgesu Yayınları, Ankara 2018, s. 455-457.

¹⁵ Treece, **a.g.e.**, s. 50-51.

düşünürken, Avrupa’da içine düştükleri keşmekeşten kurtulmak ve dünyevî olarak da kazanımlar elde etmek istediler.¹⁶ Bu durum aslında Avrupa toplumunun papalığın tasarrufu altında tutulmaya çalışıldığının bir kanıtıydı. Yani insanlar papalığın kutsal olarak gördüğü savaşlara katılmak suretiyle kendilerini temize çıkarıyorlar kilise de bu sayede Hristiyan dünyası içerisinde bir güç unsuru haline geliyordu.

Papalığın Avrupa’da yaşanan kargaşadan istifade ederek elde ettiği toplumları kitlesel bir biçimde yönlendirebilme kabiliyeti ve liderler üzerinde kurmaya çalıştığı siyasi üstünlük Normanların 1027 yılından sonra İtalya’ya yönelik yaptıkları girişimlerle sarsılmasa başladı. Aynı tarihlerde siyasi olarak güçlenmeye başlayan ve papalığın mevcut konumundan rahatsızlık hisseden Germenler, Roma için zaten bir tehdit unsuruydular. Normanların lideri Robert Guiskard’ın İtalya’da özellikle Apulia ve Calabria’nın kuzeyinde faaliyetlerde bulunması, papalığın içinde bulunduğu dinî ve siyasî dönüşüm için çok daha büyük bir tehlike arz ediyordu. Bu sebeple dönemin Papası IX. Leo, İtalya’ya giren bu Norman lideri püskürtmek için askerî hazırlıklar içerisine girdi. Normanların tehdit ettiği tüm tarafları, ki bu taraflar papanın kendisine muhalif olarak gördüğü kesimlerden oluşsa bile, bir ittifak çatısı altında birleştirmek istedi. Bizans İmparatorluğu ve Germenlerle bu sebeple görüşmeler yaptı. Germenler papalıkla tam bir ittifak içine girmediler fakat IX. Leo’nun yanında küçük askerî bir birlikle ona eşlik ettiler. Bizans İmparatorluğu ise Papa ile 1051’de görüşmelerde bulunmuş ve İtalya’daki Bizans kiliselerinin yetkilerinin papalık tarafından kabul edilmesi karşılığında destek sözü vermişti. Fakat görüşmelerden yaklaşık iki yıl sonra, Argynos idaresinde gönderilen imparatorluk birlikleri papalık

¹⁶ Treece, **a.g.e.**, s. 50-51; Peter Charanis, “Aims of the Medieval Crusades and How They Were Viewed by Byzantium”, **Social, Economic and Political Life in the Byzantine Empire**, Ed. Peter Charanis, Variorum Reprints, London 1973, XV. bölüm s. 124; Paul M. Cobb, **Müslümanların Gözüyle Haçlı Seferleri**, Türkçe trc. Ekin Duru, Say yayınları, İstanbul 2018, s. 73; Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, Türkçe trc. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, C. I, s. 71-72; Batılılar tarafından Anadolu ve Ortadoğu’ya yapılan Haçlı Seferleri’nden önce Avrupa içerisindeki İslâm varlığına karşı papalığın teşvikiyle Hristiyanlık adına bir kutsal savaş gerçekleştirildi. Özellikle Endülüs ve Sicilya’ya yönelik yapılan girişimlerin ayrıntıları için bkz: Lütfi Şeyban, **Reconquista: Endülüs’te Müslüman-Hristiyan ilişkileri**, İz Yayıncılık İstanbul 2016, s. 78 vd; Joseph F. O’Callagan, **Reconquest and Crusade in Medieval Spain**, Pennsylvania Press, Philadelphia 2004, s. vd; Aziz Ahmad, **History of Islamic Sicily**, Edinburgh University Press, Edinburgh 1975, 49 vd.

kuvvetleriyle birleşmeden 18 Haziran 1053'te Civitate¹⁷ yakınlarında IX Leo ile Robert Guiskard karşılaştılar. Normanlar papalık ordusuna saldırarak IX Leo'yu tutsak ettiler. Aslında papalık ordusunun yaşadığı bu yenilgi kilise açısından yaşanabilecek birçok zaferden daha büyük bir kazanım oldu. Çünkü papalık karşısında zafer kazanmış olan Robert Guiskard, bölgede tutunmak ve ileride Bizans ile Roma German İmparatorlukları arasında sıkışarak beka sorunu yaşamak istemiyordu. Robert Guiskard, ileride karşılaşabileceği bu sorunu aşmak için papalığın dinî ve siyâsî gücünden istifade etmesi gerektiğini fark etmişti. Bu sebeple her ne kadar IX. Leo'yu savaşta ele geçirmiş olsa da onu şaşırtacak bir şekilde hürmette bulunup kendisinin vassali ve papalığın yeni savunucusu olduğunu ilan etti. Robert Guiskard'a mağlup olmuş IX. Leo, onun bu zekice davranışı karşısında tam bir teslimiyet yaşamak zorunda kaldı. Nitekim Normanlar ile savaşmadan önce ittifak girişiminde bulunan papalık ve Bizans İmparatorluğu arasındaki olumlu diyaloglar savaşın ardından Robert Guiskard'ın tutumu sayesinde aksi bir istikamette ilerledi.¹⁸

1. 2. Doğu ile Ayrılık: Şizma

Papa IX. Leo'un Norman desteğini yanında hissetmeye başlamasıyla Cluny hareketinin getirdiği yenilikleri daha iyi bir şekilde uygulamaya koyabileceğini düşündü. Diğer kiliseler nezdinde papalığın üstünlüğü ile ilgili yapılan vurgular arttı. Bizans ise, 1051 yılında yapılan görüşmeleri devam ettirmek istiyordu. Bizans'ın bu isteğini bilen papalık, 1053 yılı sonlarında müzakerelerde bulunmak üzere Cluny

¹⁷ Roma'nın doğusunda Adriyatik sahiline yaklaşık 20 km uzaklıkta günümüzde San Paolo di Civitate olarak adlandırılan İtalya'da bir şehir.

¹⁸ Norman Housley, "Crusades Against Christians: Their Origins and Early Development, c. 1000-1216", **The Crusades: The Essential Readings**, Ed. Thomas F. Madden, Blackwell Publishing, Cornwall 2002, s. 72; Michael Angold "Belle Époque or Crisis? (1025-1118)", **The Cambridge History of the Byzantine Empire c. 500-1492**, Ed. Jonathan Shepard, Cambridge University Press, Cambridge 2008, s. 601; Jonathan Harris, **Byzantium and the Crusades**, Bloomsbury Publishing, London & New York, 2014, s. 48; Treece, **a.g.e.**, 56-57; Steven Runciman, **Haçlı Seferleri**, C. I, s. 44-45; Normanların Sicilya'yı işgali ve papalıkla ilgili münasebetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Seyhun Şahin, **Sicilya'da Normanlar ve Müslümanlar**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2016, s.42 vd.; Ahmad, **a.g.e.**, 48 vd.; Papa ile Robert Guiskard'ın arasında yaşanan Civitate savaşı ve sonuçları hakkında bkz: Filippo Donvito, "The Battle of Civitate, June 18, 1053: The Norman challenge to the Pope", **Medieval Warfare**, C. 1, S. 4, 2011, s. 27-34.

düşüncesinin temsilcilerinden Humbert isimli bir din adamını İstanbul'a gönderdi. Bu süreçte iki kilise arasında birçok sorun nüksetti. Papalıkla İstanbul Patriği arasında yapılan yazışmalarda kullanılan üslûpla ilgili tartışma ve Normanların hâkimiyet sahasındaki Grek halka inançlarına uygun görülmeyecek uygulamaların zorla yaptırılması iki kilisenin arasının açılmasını tetikledi. İstanbul Patriği Kerullarios'un Roma ile yaptığı yazışmalarda Papaya "Baba" yerine "Kardeş" olarak hitap etmesi ve metnin sonuna ekümenik (evrensel) patrik olarak imzasını atmasından papalık son derece rahatsız olmuştu. Metinde kullanılan ifadeler İstanbul Patrikliği'nin üstünlük iddiasında bulunduğunu ortaya koyuyordu. Çünkü Latince "Evrensel Patrik" (Patriarcha Universalis) olarak verilen kısım Roma'dan ziyade kendilerinin Aziz Petrus'un gerçek varisleri olduklarını iddia etmekteydi. Kısacası İstanbul Patrikliği'nin bu yaklaşımı Bizans'ın Hristiyan dünyasındaki siyaset teorisini yansıtmaktaydı. Bizans ile aynı şeyleri iddia eden papalığın geçirdiği reform süreci içerisinde Bizans'ın bu ideolojisi, doğrudan papalığın iddia ettiği üstünlüğe bir meydan okumaydı. İmparatorluğun üstünlüğünü ihtiva eden mektup dolayısıyla Roma ile İstanbul Kiliseleri aralarındaki dinî ayrılıklara yoğunlaşmışlardı. Bu sebeple daha önce ortak düşmanları olan Normanlara karşı yaptıkları ittifak yenileme konusunu gündeme bile getirmemişlerdi. Üstelik İstanbul Patriği Kerullarios, Normanların kendi idareleri altındaki Grek tebaaya zorla inançlarına aykırı yiyecekleri (mayasız ekmek) yemeleri için baskı yapıldığı gerekçesiyle İstanbul'daki Latin Kiliseleri'ni kapatmıştı. Papalık ise gönderdiği temsilcisi Humbert vasıtasıyla Kerullarios'a papalığın üstünlüğünü dayatmaya çalıştı. Tıpkı İstanbul Patriğinin yaptığı gibi o da Aziz Petrus'un asıl varisinin Roma'daki papalık makamı olduğunu kutsal metinlerden verdiği referanslarla üstünlük iddiasında bulundu. Yaşanan bu olayların ardından dönemin Bizans İmparatoru IX. Konstantin Monomakhos diyalogların devam etmesi için gayret sarf etse de İstanbul ve Roma Kiliseleri'nin birbirlerini karşılıklı aforoz etmeleri ve Humbert'in sert yaklaşımı ittifak görüşmelerinin sonunu getirdi.¹⁹

¹⁹ Harris, a.g.e., s. 49-50; Angold, a.g.m., s. 601; Bekir Zakir Çoban, **Hristiyanlıkta Papalık Kurumu: Ortaya Çıkışı, Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, 2007, s. 58-59;

Kiliseler arasında yaşanan ve “Şizma” (Schizma) olarak adlandırılan bu ayrılık Batı ile Bizans İmparatorluğu arasındaki ilişkilerin geleceğine büyük etki yapmıştır. Bu ayrılığın özünde taraflar arasındaki dinî anlaşmazlıklar var gibi gözükse de ayrışmanın arka plânında Avrupa’daki güçler dengesi içinde papalığın Normanların desteğine mecbur kalması vardır. Kiliseler arasındaki ayrılığın yaşandığı 1054’de IX. Leo’un ölümünden sonra gelen Papalar istemeseler bile aynı siyaseti devam ettirmişler ve kendilerini Normanlarla ittifak halinde kalma mecburiyetinde hissetmişlerdir.²⁰

1. 3. Papalığın Güç Kazanması

Papalık uygulamaya koyduğu reform hareketi çerçevesinde dinî olarak anlaşmazlığa düştüğü İstanbul Patrikliği karşısında üstünlük iddiasında bulunmuş ve böylece Hristiyan âleminde daha etkin bir konuma gelmeye çalışmıştı. İstanbul Patrikliği’nden ayrı bağımsız dinî bir kimlik kazanan papalık, siyasî olarak da aynı hüviyete sahip olma arzusundaydı. Avrupa’da güçlenmeye başlamış Roma Germen İmparatorluğu’nun papalık üzerinde kurduğu siyasi bir hâkimiyet söz konusuydu. Papaların atamaları Germen krallarının onayları sayesinde gerçekleşir olmuştu.²¹ Bu durum Avrupa’daki din adamlarının tasvip etmediği ve siyasî gücü elde etmek için fırsat bulduklarında ilk değiştirmek istedikleri şeyler arasındaydı. Papalık elde etmek istediği bu fırsatı Roma Germen İmparatorluğu tahtında yaşanan zafiyetle yakaladı. III Heinrich 1056’da öldükten sonra Germen tahtına yerine küçük yaştaki oğlu IV. Heinrich geçmişti ve idareyi oğlu adına III. Heinrich’in eşi Angres de Poitou devralmıştı.²²

Runciman, **Haçlı Seferleri**, C. I, s. 45, 75-76; Sayime Durmaz, **Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı – XI-XIII. Yüzyıllar** -, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2004, s. 65-66; Blumenthall, **a.g.e.**, s. 80-81.

²⁰ Angold, **a.g.m.**, s. 602.

²¹ Güray Kırpık, **Haçlılar (1095-1120)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2005, s. 8-9.

²² Runciman, **Haçlı Seferleri**, C. I, s. 45.

Angres de Poitou, kocası III. Heinrich zamanında Germen İmparatorluğu'nun papalık ve kiliseler üzerinde sahip olduğu etkin yapısını muhafaza edemedi. Oğlu IV. Heinrich büyüyene kadar imparatorluğun papalık üzerindeki hâkimiyeti ve yerel beyler üzerindeki baskınlığı zayıfladı. IV. Heinrich iktidarda etkin olmaya başlayınca bu sefer papalık ve feodal beyler IV. Heinrich'in kurtarmaya çalıştığı otoritesinden rahatsızlık duydular.²³

Papalığa bağlı reformcu din adamlarının asıl amacı bir Tanrı devleti kurmak ve bu devletin başına Tanrı'yı temsilen papaları getirmektir. Aslında bu düşünce tam anlamıyla Ortaçağ'daki herhangi bir imparatorluğun yönetim telakkisiyle birebir örtüşüyordu. Çünkü neredeyse imparatorların tamamı (ileride Bizans İmparatorluğu içerisinde de görülecek) yönetimdeki salâhiyetlerini Tanrı'dan aldıklarını ve buldukları makamda onun birer temsilcisi olduklarını iddia etmekteydiler. Papalık da merkezi idarelerden kurtularak aynı iddialarla teokratik bağımsız bir imparatorluk kurmak istiyordu. Bu sebeple papalıktaki Cluny hareketi taraftarı din adamları amaçlarına ulaşmaları için Avrupa'daki prenslerin kontrolünden tamamen kurtulmaları gerektiğini biliyor, papalığı etkili bir merkezi hükümet haline getirmek istiyorlardı. Netice olarak Haçlı Seferleri arifesinde örgütlenmeye gayret sarf eden papalıkla Avrupa'da otoritesini artırmaya çalışan IV. Heinrich'in başında olduğu Roma Germen İmparatorluğu kaçınılmaz bir çatışma içerisine girdi.²⁴

İmparator-Papa çatışmasının yaşandığı bu süreçte Cluny hareketinin savunucularından olan Hildebrant isimli bir din adamı VII. Gregorius unvanıyla papalık makamında bulunmaktaydı. VII. Gregorius, Cluny düşüncesine dayanarak kilisenin tüm dünyevi idarecilerden bağımsız olması ve kilisenin mutlak hâkimi

²³ Blumenthall, **a.g.e.**, s. 108.

²⁴ Koca, Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları", s. 18; Painter, **a.g.m.**, s. 24; Durmaz, "Yüksek Ortaçağ'da Papa", s. 97, 99; Bu dönemde VII. Gregorius, dinî ve dünyevî otorite arasında papalığın mutlak üstünlüğünün olduğu bir kavram geliştirmeye çalıştı. IX. ve X. yüzyılda devletlerin yönetimine müdahil olmak amacıyla kilise, kraliyet makamının Tanrı tarafından kurulan kutsal bir kurum olduğu ve bu makam için görevlendirilmiş kralın rahiplik özelliklerine sahip olduğunu vaaz etmişti. Fakat şimdi Gregorius, daha önce krallara atfedilen bu özelliklerin tamamını papalık makamına atfetmek istedi. Papanın yeryüzünde Tanrı'nın yardımcısı olduğunu ve bütün insanların ona tabi olduğunu iddia etti. Ona göre krallar, kiliseyi korumak ve suçluları bastırmak için yalnızca yüksek dereceli bir idareciydiler. Bir imparator ya da kral papaya itaat etmeyi reddederse, papa onu azledebilirdi. Bkz: Painter, **a.g.m.**, s. 27.

olarak da merkezde papanın bulunması gerektiğini IV. Heinrich'i muhatap alarak iddia ediyordu. IV. Heinrich, VII. Gregorius'un yaptığı uyarıları görmezden gelince papanın ona karşı hitabı daha şiddetli bir hâl almaya başladı. IV. Heinrich, papalığın tüm haklarının sadece kendi uhdesinde kalmasını istediğinden yetkilerini kullanarak Gregorius'u görevden azlettiğini ilan etti. Gregorius ise papalık makamını bırakmak yerine IV. Heinrich'i aforoz etti. Yaşanan bu gelişmeler kralın daha da güçlenmesini istemeyen yerel idarecileri korkuttuğu için IV. Heinrich'e karşı bir isyanın başlamasına sebebiyet verdi. IV. Heinrich, VII. Gregorius'un sahip olduğu bu güçten çekinmesine sebep oldu. Kral, kendi iktidarını daha da güçlendirene kadar aradaki sorunları gidermeye karar verdi ve papadan af diledi.²⁵

Avrupa, yaşanan olaydan sonra Roma'yı tehdit eden her unsur karşısında teyakkuzda olduğunu göstererek papalığın ilerde gerçekleştireceği girişimler için daha rahat hareket etmesini sağladı. Öyle görünüyor ki, papalığın sahip olduğu dinî iktidarının yanında siyasî varlığı da lordlar ve tebaası tarafından güvence altına alınmaktaydı. Belki de bu güvence dolayısıyla papalar, krallar yerine kendisine itaat eden yerel beylerden müteşekkil orduları "Haçlı" adı altında tehdit olarak algıladığı yerlere sevk etmeyi arzulayacaklardır.²⁶

Bizans İmparatorluğu ile daha önce yaşanan ayrılığa rağmen belki de yukardaki sebepten ötürü VII. Gregorius papa olduktan çok kısa bir süre sonra 1074 ilkbaharında doğuya kendi organizatörlüğünde askerî bir sefer düzenlemeyi plânladı. Avrupa'daki tüm Hristiyanları ivedilikle doğuda zor durumda olan din kardeşlerine desteğe çağırdı ve bu çağrısını aynı yılın sonunda orduya bizzat liderlik edeceğini söylediği bir ordunun hazırlanması için yineledi. Fakat Papa Gregorius'un bu Haçlı Seferi mahiyetindeki çağrısı hayata geçirilemedi. Gregorius'un düzenlemeyi

²⁵ Painter, **a.g.m.**, s. 26; Durmaz, "Yüksek Ortaçağ'da Papa", s. 102-104; Blumenthall, **a.g.e.**, s. 109-110; Morris, **a.g.e.**, s. 109-110, 115-116.

²⁶ Yani IX. Leo zamanında 1054'te İstanbul Patrikliği ile yaşanan dinî üstünlük mücadelesi VII. Gregorius döneminde Avrupa'daki devletler boyutuna taşınmıştır. Bu sefer mesele, kiliseler arasındaki üstünlük değil papalığın dünyevî bir iktidar üzerinde kurmaya çalıştığı tahakkümdür. Yaşananlar, X. ve XII. yüzyılda kilisenin siyasî bakış açısını yansıtmaya açısından önemlidir. Çünkü bu düşünce Avrupa'daki idari mekanizmaların siyasî hayatlarında derin izler bırakmış ve Doğu üzerine de Haçlı Seferleri vasıtasıyla yansıtmıştır. Papalığın siyasi ve dinî iktidar için Avrupa'da yaşadığı sorunlar için bkz: Blumenthall, **a.g.e.**, s. 114-117.

plânladığı bu sefer gerçekleşmemiş olsa bile dönemin papalık ideolojisini yansıtmaması açısından önemlidir. Çünkü askerî bir yardım yapmayı amaçladığı Bizans İmparatorluğu ile arası çok kısa bir süre sonra bozulan papalığın asıl amacının Avrupa'yı din kardeşlerinin düşmanları için teyakkuza sevk etmek olmadığı aşikârdır. Nitekim Aleksios 1081'de Bizans saltanatını ele geçirdiğinde papalığın çıkarları sebebiyle VII. Gregorius tarafından aforoz edilmesi bu duruma en iyi kanıttır.²⁷

Papalığın Avrupa siyasetinde ortaya attığı dinî argümanlarla yaşadığı sorunlar sadece Germen ve Bizans İmparatorluklarıyla sınırlı değildi. Gregorius, Roma Germen İmparatorluğunda yaptığı gibi Fransa'daki idarî atamalarda söz sahibi olmaya çalıştı. Fakat Fransa'daki aristokrasi ve Kral I. Philippe buna izin vermediler. İngiltere Kralı I. William da kendi hâkimiyet sahasındaki Anglo-Sakson Kilisesi'ne papalıktan bağımsız olarak piskoposluk atamalarında bulundu. Kral I. William, papalıkla sadece dinî açıdan problemler yaşamadı. Gregorius'un kendi üzerinde uygulamaya çalıştığı baskıya karşılık onun düşmanı olan IV. Heinrich'i destekleyerek papayı zor durumda bırakmaya çalıştı. Tıpkı IV. Heinrich örneğinde olduğu gibi papalığın Anglo-Sakson Kilisesi'ni ya da yerel idarecileri kendi aleyhine kışkırtma ihtimali sebebiyle papalık görevlilerinin İngiltere'ye girişine yasak koydu. Gregorius, Avrupa'daki tüm idarecilerle aynı anda mücadele etmenin mümkün olmadığını farkına vardı ve İngiltere ile Fransa krallarına karşı etkili bir mücadeleye girmede. I. Philippe ve I. William ile olan atışmalar teorikte ve yüzeysel olarak kaldı.²⁸

Roma Kilisesi'nin iktidarını artırmak için oldukça muhteris olan VII. Gregorius'tan sonra papalık makamına en az onun kadar idealist ve ondan daha

²⁷ Andrew Jostichky, **Crusading and the Crusader States**, Routledge Publishing, New York 2013, 52-53; Durmaz, "Haçlılar, Bizans ve Selçuklular", **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı**, Ed. Ahmet Yaşar Ocak, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, C. I, Ankara 2006, s. 37; Herbert Edward John Cowdery, "Pope Grogory VII's 'Crusading' Plans of 1074", **Outremer: Studies in the History of the Crusading Kingdom of Jerusalem Presented to Johusa Prawer**, Ed. Benjamin Z. Kedar vd., Yad Izhak Ben-Zvi Publication, Israel 1982, s. 27-29.

²⁸ Painter, **a.g.m.**, s. 27; David Bates, **William the Conqueror**, Tempus Publishing, 2004, s. 216-217

politik bir karakter olan II. Urbanus geçti.²⁹ II. Urbanus tıpkı Gregorius gibi düşmanlarıyla tüm cephelerde mücadele edemeyeceğinin farkındaydı fakat kendisine olan düşmanların bir kısmını dostluğa çevirip diğerlerine karşı daha etkin mücadele vermeyi planlayabilecek kadar da zeki idi. Eğer başarılı olabilirse ayrıca kendisine muhalif olan cephenin birleşmesine de engel olacaktı. Bu amaçla Urbanus'un ilk yaptığı faaliyetlerden biri Bizans İmparatoru Aleksios üzerindeki aforozu kaldırmak oldu. İmparator ise papanın bu hareketine karşılık olarak İstanbul'daki kapalı Latin Kiliseleri'nin tekrar açılmasına izin verdi ve Doğu ile Batı Kiliseleri arasındaki sorunları düzeltme yollarını düşünmek üzere İstanbul'da bir Synod topladı. Bu Synod'da kiliseler arasında anlaşmazlığın hiçbir gerçek sebebi olmadığı deklare edilerek uzun bir süredir devam eden dinî ve mezhepsel ihtilaflar konu edinmedi.³⁰

İstanbul Patrikliği ve Bizans İmparatoruyla ilgili sorunları çözmüş, Normanları kendisine sıkı bir müttefik yapmış II. Urbanus, Avrupa içerisindeki söylemlerini daha sert ve keskin hâle getirmişti. Roma Germen İmparatorluğu ve onun yanında bulunan bazı kesimler Urbanus'un papalığını tanımıyor onun yerine III. Clement namında birini papa olarak tercih ediyordu. Papalığın mutlak iktidarı elde etmek için yaptığı faaliyetlerle doğru orantılı olarak Avrupa'nın merkezi güçlerinin baskıları da şiddetlenmekteydi. Urbanus, Roma'yı artık çok güvenli bir yer olarak görmüyordu. Sarayından ayrılırken kalabalık bir koruma grubu da onunla beraber hareket ediyordu. Politik zekâsının yanında kilisenin maddî imkânlarını da kullanarak bir müddet papalığını Roma'da geçirmeye çalışsa da 1094 yılında buradan ayrılarak

²⁹ VII. Gregorius, IV. Heinrich'in güçlenmesiyle baskıya maruz kalmış ve papalığının son dönemini oldukça sıkıntılı bir şekilde geçirmiştir. VII. Gregorius'un meşruiyeti sorgulanmış ve yerine alternatif papalar önerilmiştir. Kendisinden sonra yerine Monte Cassino rahiplerinden III. Victor namında bir papa atanmış fakat çok kısa bir süre sonra hayatını kaybetmiştir. Bkz: Herbert Bloch, **Monte Cassino in the Middle Ages**, Harvard University Press, C. I, Massachusetts 1986, s. 85-86; Frederic Duncalf, "The Councils of Piacenza and Clermont", **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969, s. 225-226; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. 1, s. 78-79.

³⁰ Harris, **a.g.e.**, s. 54; Steven Runciman "Byzantium and the Crusades", **The Crusades: The Essential Readings**, Ed. Thomas F. Madden, Blackwell Publishing, Cornwall 2002, s. 213; John Julius Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, Türkçe trc. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınevi, C. III, İstanbul 2013, s. 54-55; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. 1, s. 79-80; Charanis, "The Byzantine Empire in the Eleventh Century", **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969, s. 216-217; John France, **The Crusades and the Expansion of Catholic Christendom 1000-1714**, Routledge Publishing, Oxon 2006, s. 44.

Vatikan'a geçmek zorunda kaldı. Almanya'da IV. Heinrich'e karşı yaşanan ayaklanma ve Fransa içerisinde kurduğu teşkilat sayesinde hem kilise içinde hem de Avrupa genelindeki otoritesini artırmayı başardı. II. Urbanus artık diğer reformcu papalar gibi kendi hükümlerini icra etmesini sağlayacak konsiller yapabiliyordu. Konsillerin önemi sadece dinî hükümlerin karara bağlanıldığı bir yer olmasından kaynaklanmıyordu; buralar aynı zamanda azillerin, aforozların, atamaların ve kitlesel hareketlerin yapılabildiği papalığın manevra alanlarıydı. Bu sebeple II. Urbanus, 1-17 Mart 1095'te Roma'nın kuzeyindeki Piacenza şehrinde bir konsil topladı. Urbanus'un bu davranışı batıda kendini kiliseden üstün gören tüm merkezi güçlere karşı bir meydan okumaydı. Ayrıca papanın artan otoritesini yansımasıyla doğrudan orantılı bir hareketti. Çünkü uzun zamandır papalık Hristiyan dünyasındaki en yüksek otorite olduğunu iddia ediyordu. Urbanus'un şimdi konsili Roma Germen İmparatoru'nun toprakları içerisinde yapıyor olması iddia ise edilen otoriteyi elde ettiğini göstermekle kalmıyor bu otoritenin sınır tanımadığını gösteriyordu.³¹

II. Urbanus, Piacenza Konsili'nde edindiği tecrübe sayesinde Batı'daki askeri sınıfın neredeyse tamamına ulaşabildiği kanalın varlığını fark etti ve çok kısa bir süre sonra Clermont'ta tekrar bir konsil toplamaya karar verdi.³² Bu dönemde Bizans ile kurulan olumlu ilişkiler de meyvesini vermeye başlamıştı. Bizans İmparatoru Aleksios, papalıktan kendi ordusunda hizmet etmek amacıyla paralı asker talep ediyordu. Bu sayede II. Urbanus, papalığın Doğu ve Batı eksenindeki sorunlarına çözüm için birden fazla fırsat yakalamış oldu. Papalık, imparatorluğun yardım çağrısını ciddiye alarak İstanbul Patrikliği ile Roma arasında uzun süredir devam eden kilise ayrılığına son verip Bizanslılar üzerinde üstünlüğü sağlama ihtimalinin yanında Avrupa'da kendisine muhalif olan merkezi krallıklara karşı kullanabileceği dinî bir tahakküm unsuru elde etmiş oldu. Çünkü Hristiyanlığın faydasına gözükken böyle bir girişim için kendisine taraftar olamayan Kutsal Roma Germen imparatoru veya Fransa Kralı gibi merkezi güçlerden asker talep etmek istiyordu. Avrupa'daki liderlerin böyle bir çağrıya cevap vermemeleri Papanın onlara karşı yapacağı

³¹ Harris, **a.g.e.**, s. 55-56; Duncalf, "The Councils of Piacenza", s. 228 vd.; Robert Somerville, **Pope Urban II's Council of Piacenza: March 1-7, 1095**, Oxford University Press, New York 2011, s. 1 vd.

³² Jotischky, **a.g.e.**, s. 53.

suçlayıcı ithamlara veya aforozlara bir dayanak teşkil edebilecekti. Diğer taraftan bu konsillerde papanın çağrısına kulak asılırsa kendisi dünyevî liderlerin de üzerinde otorite kurabilen bir konuma gelmiş olacaktı. Dolayısıyla papalığın Avrupa'da yaptığı bu konsilleri tek taraflı sadece dinî, siyasî veya doğu-batı ekseninde değerlendirmek eksik olacaktır. Nitekim VII. Gregorius 1074'de Doğu'ya dini amaçlı askeri bir sefer düzenlenmesi için bir tertip içine gireceği sıralarda Fransa Kralı I. Philippe'i aforoz etmekle tehdit ederek iktidar ve kudretin kendi tarafında olduğunu göstermeye çalışmış ve batıdaki siyasete de şekil vermek istemiştir. 1074'de Gregorius'un gerçekleştirmediği aforozu onun takipçisi II. Urbanus doğuya sefere çıkma plânlarının yapıldığı Clermont Konsili'nde tatbik etmiştir.³³ Urbanus bu sayede Avrupa'da kralların üstünde bir yer edinirken Doğu siyasetini de papalığın çıkarları doğrultusunda yönlendirebileceği bir fırsat yakalayabilmiştir.

2. Bizans İmparatorluğu'nun Durumu

Haçlı Seferleri öncesinde merkezi idareden yoksun birbirinden bağımsız idarecilerin tahakkümü altındaki Avrupa'da tek istikrarlı birim kilise gibi gözükürken, Doğu'da Bizans İmparatorluğu, merkezi bir otoritesi olan ve kitlesel dalgalanmalar yaşamayan yerleşik toplumuyla daha istikrarlı bir devlet görünümündeydi. Bizans İmparatorluğu, her ne kadar Avrupa'daki örneklerine benzer siyasî ve dinî olumsuzluklara maruz kalsa da İstanbul merkezli sağlam bir yapıya sahip olması karşılaştığı problemlere çözüm üretmesini kolaylaştırıyordu.³⁴

XI. yüzyılın ilk yıllarına gelindiğinde Bizans İmparatoru II. Basileos'un gayretleriyle Balkanlar'dan Ortadoğu'ya kadar güçlü devlet yapısı tesis edilmişti.

³³ Ordericus Vitalis, **The Ecclesiastical History**, C. III, London 1853. s. 3 vd.; Guibert de Nogent (Guibertus Novigenti), **The Deeds of God through the Franks: Gesta Dei Per Francos**, İng. trc. Robert Levine, The Boydell Press, Woodbridge 1997, s. 42; Krş. Uta-Renate Blumenthall, **a.g.e.**, s. 161, 164; Painter, **a.g.m.**, s. 27; Natasha R. Hodgson, **Women, Crusading and the Holy Land in Historical Narrative**, The Boydell Press, Woodbrige 2007, s. 129; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 84.

³⁴ Treece, **a.g.e.**, s. 54; Leonora Neville, **Authority in Byzantine Provincial Society, 950-1100**, Cambridge University Press, New York 2004, s. 7; Peter Frankopan, **The First Crusade; The Call From The East**, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge 2012, s. 42.

Fakat Basileos'un 1025 yılındaki ölümünden sonra Bizans İmparatorluğu'nun en parlak dönemi sona erdi ve hem batıda hem de doğuda var olma mücadelesi içerisine girdi. 1050'li yıllarda imparatorluk dört bir yandan düşmanların saldırısına uğramıştı.³⁵ Bizans, sınırlarının Balkan kanadında Tuna civarında akınlarda bulunan Peçenekler, Uzlar ve Kumanlarla karşı karşıya gelmeye başladı.³⁶ Normanlar ise Güney İtalya'da Bizans'a ait bölgeleri birer birer ele geçiriyorlardı.³⁷ Bu süreçte Selçuklular ise Bizans'ın doğusundan Anadolu'ya giriş yapmışlar ve istikrarlı bir şekilde ilerleyerek imparatorluğun önemli merkezlerini kendilerine yurt edinmeye başlamışlardı.³⁸

Bizans'ın savaş ve diplomasi tecrübesinde hangi kavme karşı nasıl bir yol izlenmesi gerektiği gayet açıktı. Bu yüzden yerleşik kültürden uzak Peçenek, Uz ve Kumanlar iskân edilip makamlar verilerek imparatorluğun bir parçası haline getirilmeye çalışıldı. Aşağıda görüleceği üzere Normanlar servet ve unvanla Bizans tarafından etkisiz hale getirilmeye çalışılırken paranın satın alamadığı Türklere karşı ise Fatımiler gibi üçüncü şahısları kendine müttefik yaparak ve Avrupa'dan destek isteyerek bertaraf etmek istenecektir.³⁹

³⁵Alexander A. Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, Türkçe. Trc. Tevabil Alkaç, Alfa Yayınları, İstanbul 2016, s. 404; Frankopan, **a.g.e.**, s. 13; Haçlıların henüz Anadolu topraklarına gelmeden önceki 100 yılı kapsayan dönemde Bizans İmparatorluğu Doğu'da ve Batı'da birçok sıkıntı ile yüzleşmişti. Bir Bizans tarihçisi olan Mihail Psellos'a göre bu dönemde imparatorluğun durumu Batı'da olduğu kadar Doğu'da da oldukça kötüydü. Eğer doğru adımlar atılmasaydı devlet oldukça zor durumda kalabilirdi. Bkz: Mihail Psellos, **Mihail Psellos'un Khronographia'sı**, Türkçe. Trc. Işın Demirkent, TTK, Ankara 1992, s. 241.

³⁶Mihail Psellos, **Khronographia**, s. 201. Krş. Georg Ostrogorsky, **Bizans Devlet Tarihi**, Türkçe. Trc. Fikret Işıltan, TTK, Ankara 2011, s. 309; Akdes Nimet Kurat, **Peçenekler**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2016, s. 155-156; Housley, "Crusades Against Christians", s. 125; Vasiliev, **a.g.e.**, s. 412-413; Seyhun Şahin, "Bizans'ın Büyük Roma'yı Yeniden Kurma İdeali ve İtalya-Sicilya Siyaseti", **Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi**, C. IX, S. I, 2013, s. 117.

³⁷Aynı yazar, **Sicilya'da Normanlar ve Müslümanlar**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2016, s. 45; Frankopan, **a.g.e.**, s. 22; David Nicolle, **The Normans**, Osprey Publishing, Hong Kong 1995, s. 28; Donald M. Nicol, **Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)**, Türkçe trc. Bilge Umar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 3.

³⁸Mükrimin Halil Yinanç, **Türkiye Tarihi Selçuklu Devri: I Anadolunun Fethi**, Akşam Matbaası, İstanbul 1934, s. 22-23; Ali Sevim, **Anadolu Fatih Kutalmışoğlu Süleymanşah**, TTK Yayınları, Ankara 2015, s. 4-5; Kurat, **a.g.e.**, s. 193; Charanis, "The Byzantine Empire in the Eleventh Century", s. 177-178, 189; Angold, **a.g.m.**, s. 583; William B. McQueen, "Relations Between the Normans and Byzantium 1071-1112", **Byzantion**, C. 56, 1986, s. 428-429.

³⁹Harris, **a.g.e.**, s. 41.

2. 1. Batı Avrupa'daki Durum

Türklerin Anadolu'ya akınları ve 26 Ağustos 1071'de yaşanan Malazgirt savaşı Bizans'ın, Avrupa'nın ve Ortadoğu'nun geleceği için bir dönüm noktasını teşkil etti. Bizans'ın Türkler karşısında aldığı ağır yenilgi Bizans'ın bölgedeki hâkimiyetini derinden sarsmıştı. Dönemin Bizans İmparatoru VII. Mikhail Anadolu'daki Türk varlığından kurtulmanın ve Bizans hâkimiyetini bölgede tekrar tesis etmenin oldukça zor olduğunun farkındaydı. Eğer Türklere karşı bir zafer kazanacaklarsa bu ancak bir yardım veya kurulacak bir ittifakla olabilirdi.⁴⁰

Anadolu'daki Türk tehdidi Bizans İmparatorluğu'nu ilk olarak Güney İtalya'daki Bizans toprakları üzerinde faaliyet gösteren Norman lider Robert Guiskard ile bir uzlaşma isteğine yöneltti. İmparatorluk için Norman lider ile dostluk tesis edebilmek o kadar önemliydi ki, Güney İtalya'daki haklarından Normanlar lehine feragat etmeye ve kendi oğlunu Robert Guiskard'ın kızı ile evlendirmeye bile razıydı. Çünkü arada iyi ilişkiler kurulabilirse Robert Guiskard'ın imparatorluğu tehlikeye atan saldırılarını önleyecek, diğer taraftan Selçukluları Anadolu'dan çıkarmak için gerekli olan askerî yardımı Normanlardan karşılayabilecekti. Bu sebeple 1071 ile 1073 yılları arasında iki lider mektuplaştılar.⁴¹ Fakat Bizans tarafından Robert Guiskard'a yinelenen ittifak tekliflerinin reddedilmesi imparatorluğun yönünü papalığa dönmesine sebep oldu. VII. Mikhal, Papa VII. Gregorius ile 1073 yazında iletişime geçti. İmparatorluğun amacı papalık ile anlaşarak hem uzlaşmaya yanaşmayan Normanlara gözdağı vermek hem de Türklere karşı destek sağlayabilmektir.⁴²

Papalıkla yapılan görüşmelerin merkezinde kiliselerin birliği ve Türklerin saldırılarına karşı destek sağlanması meselesi vardı. Fakat dönemin papası VII.

⁴⁰ Peter Charanis, "Byzantium the West and the Origin of the First Crusade", **Social, Economic and Political Life in the Byzantine Empire**, Ed. Peter Charanis, Variorum Reprints, London 1973, XIV. bölüm, s. 17.

⁴¹ Bizans İmparatoru VII. Mikhail ile Robert Guiskard arasındaki mektuplar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: McQueen, **a.g.m.**, s. 429-434; **The Letters of Psellos**, Ed. Michael Jeffreys ve Marc D. Lauxtermann, Oxford University Press, Oxford 2017, s. 380; Sevtap Gölgesiz Karaca, "XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. XXVII, S. 1, 2012, s. 109.

⁴² Charanis, "Byzantium the West", s. 20-21

Gregorius için Doğu Kilisesi'nin papalığın üstünlüğünü kabul etmesi ve kendi inanç çizgisinden çıkmaması çok önemliydi. Bu sebeple papalıktan İstanbul'a gelen elçilere Bizans İmparatorluğu'nun soğuk davranması aradaki ittifaka engel oldu. Papalık ile imparatorluğun anlaşmasına mâni olan sebepler arasında 1074 yılında görüşmeler sürerken Robert Guiskard'ın daha önce kabul etmediği ittifak teklifini fikir değiştirerek kabul etmesi vardı. Robert Guiskard ile ittifak anlaşması VII. Mikhail'in oğlu ile Norman liderin kızının evlendirilmesi ile perçinlenmeye çalışıldı.⁴³ Bu anlaşma Bizans'ın izlediği klasik barış siyasetlerinden biriydi. Bu anlaşmanın içeriğinde her zamanki gibi muhabata para ve unvan verilmesi, imparatorun üstünlüğünün ve egemenliğinin kutsal bir yeminle teyit edilmesi ve imparatora boyun eğilip ona karşı iyi niyet gösterilmesi vardı. Fakat her olumsuzluk Normanlarla Bizans'ın arasının açılmasına bahane oluyordu. Çünkü Robert Guiskard'ın amacı İtalya yarım adasından çıkarak bütün imparatorluğu ele geçirmektir.⁴⁴

Aleksios Komnenos'un 1081 yılında imparatorluk tahtına çıkışıyla Bizans Batıda çeşitli stratejik hamleler yaptı. Bu dönemde imparatorluk, İtalya'daki Norman sınırları içerisindeki isyanları teşvik ederek desteklemekle kalmayıp Normanlara karşı müttefik arayışına girdi. Bu müttefikler denizde Venedik⁴⁵ karada ise Papanın ezeli düşmanı IV. Heinrich idi.⁴⁶ İmparatorluk siyaseti gereği Venediklere imtiyaz sağlarken IV. Heinrich'e maddî kazanç sağlayacağı teklifler sunarak ittifak yapmaya ve böylece hem papalığı hem de Normanları etkisiz hale getirmeye çalıştı.⁴⁷ Diğer taraftan Bizans, ancak 1085 yılında Guiskard'ın ölümünden

⁴³ Charanis, "Byzantium the West", s. 22-23

⁴⁴ Harris, **a.g.e.**, s. 42; Michael J. Decker, **Bizans Savaş Sanatı**, Türkçe trc. Tuncer Büyükonat, Doruk Yayınları, İstanbul 2016, s. 53; Cécile Morrisson, **Haçlılar**, Türkçe trc. Nermin Acar, Dost Kitapevi, Ankara 2005, s. 20-21.

⁴⁵ Henri, Pirenne, **Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, Türkçe trc. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 29; Ostrogorsky, **a.g.e.**, s. 3330-331; Işın Demirkent, "1082-1302 Yılları Arasında Bizans-Batı İlişkilerine Kısa Bir Bakış", **Bizans Tarihi Yazıları-Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, Dünya Kitapevi, İstanbul 2005, s. 99-100.

⁴⁶ Anna Komnene, **Aleksiad**, İng. trc. E. R. A. Sewter, **The Alexiad of Anna Comnena**, London 1969, s. 126-128, Türkçe trc. Bilge Umar, **Alexiad – Malazgirt'in Sonrası**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1996, s. 120-122. Krş. Sevtap Gölgesiz Karaca, "XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. XXVII, S. 1, 2012, s. 111.

⁴⁷ Harris, **a.g.e.**, s. 43; Demirkent, "1082-1302 Yılları Arasında Bizans-Batı İlişkileri", s. 105; Decker, **a.g.e.**, s. 240; Ostrogorsky, **a.g.e.**, s. 331; Housley, "Crusades Against Christians", s. 125.

sonra Haçlı döneminde karşılaşacağı Antakya sorununa kadar geçen süreçte Batıda Norman tehdidinden kurtulabildi.⁴⁸

2. 2. Balkanlar'daki Durum

Bizans için Norman tehlikesi Robert Guiskard'ın ölümüyle son bulduktan sonra sıra Balkanlarda tehlike oluşturan Peçenek ve Kumanlar üzerinde faaliyetlerde bulunmaya gelmişti.⁴⁹ Tuna civarlarına kadar gelmiş bu topluluklar Balkanlardaki kanalları kullanarak denizde de Bizans için büyük tehdit oluşturmuyorlardı. Bu sebeple düşmanları bastırmak ve onlara karşı yardım alabilmek amacıyla imparatorluk güçlü bir deniz gücüne ihtiyaç duyuyor, denizci devletlere ticari imtiyazlar vererek bu ihtiyacını karşılamaya çalışıyordu. Ticari imtiyazların artması imparatorlukta ekonomik problemlerin her geçen gün daha da kötüye gitmesine sebep oluyordu.⁵⁰

Aleksios Balkanlarda birden fazla düşmanla savaşmak istemiyordu. Bu sebeple Peçeneklerden daha güçlü olduğunu düşündüğü Kumanları kendi tarafına çekerek Peçenekleri ortak düşmanları haline getirdi. Peçenekler de tıpkı Aleksios'un yaptığı gibi imparatorluğa tehdit olan diğer güçler ile birleşebilirdi. Bunun için en büyük tehlike 1090 yılında İzmir'de Bizans aleyhine fütuhatta bulunan Çaka Bey'di. Denizden Çaka Bey tarafından sıkıştırılan imparatorluk, karadan da Peçeneklerin tazyiki altındaydı. Aleksios'un bu durumda saltanatının başından beri iyi ilişkiler kurduğu papalıktan askerî yardım istemekten başka alternatifini yoktu. Nitekim Aleksios, Papalıktan kendi ordusunda ücret mukabilinde düşmanlarına karşı savaşabileceği asker tedarik etti. Aleksios 1091 yılına gelene kadar Peçenekler karşısında bazı galibiyetler elde etse de önce Tuna boylarında seyreden sonra İstanbul yakınlarına kadar inen yıpratıcı savaş süreci imparatorluğun tehlikede

⁴⁸ Gölgesiz, "XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış", s. 112; Marjorie Chibnall, **The Normans: The Peoples of Europe**, Blackwell Publishing, Oxford 2006, s. 81-83; Angold, **a.g.m.**, s. 611; Joan M. Hussey, "Byzantium and the Crusades, 1081-1204", **A History of the Crusades**, Ed. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, London 1969, s. 125.

⁴⁹ Aleksios Komnenoş'un imparatorluğunun ilk dönemlerinde Peçenek ve Kumanlar üzerindeki faaliyetlerin ayrıntıları için bkz: Kurat, **a.g.e.**, s. 197 dv.

⁵⁰ Hussey, **a.g.m.**, s. 125; Şahin, "Bizans'ın Büyük Roma'yı Yeniden Kurma İdeali", s. 118.

olduğu diğer b6lgelerle ilgilenmesini engellemişti. Aleksios, 1091 yılında yanındaki yardımcı kuvvetler ve Kumanlardan aldığı destekle Peçenekleri b6y6k 6lç6de sindirmeyi başardı. İmparatorluğu derinden sarsan Peçenekler, Kumanlar 6rneğinde olduğu gibi kendilerine hediye, unvan ve toprak verilerek devletin birer tebaası haline getirilmeye çalışıldı.⁵¹

Peçeneklerle yaşanan m6cadeleden de anlaşılacağı 6zere Bizans İmparatorluğu kendi 6z kaynakları yetersiz olduğunda rakip ve d6şman olduğu kesimlerle 6ıkarları gereği dostluk tesis edebilmektedir. Tarihsel s6reçte imparatorluk Batı ile olan ilişkilerinde ciddi ayrılıklar ve d6şmanlıklar yaşamış olsa bile kısa vadede papalıkla d6zelen diyal6đu fırsata çevirmesini bilmiştir. Batıdan Peçeneklerle m6cadele amacıyla asker6 yardım istemesi bu duruma bir 6rnektir. Diğer taraftan Kumanlara imtiyazlar verilerek Peçeneklerin k6rdırılması Bizans'ın anlık gelişen sorunlara kısa s6rede etkili ç6z6m 6retebildiğini g6stermektedir. Haçlı Seferleri'ne giden bu s6reçte Bizans İmparatorluğu, Peçenekler sayesinde yaşadığı bu tecr6beyi muhtemelen birkaç yıl sonra T6rkler karşısında da tatbik etmek istemiştir. Fakat karşısında ne Kumanlar gibi m6ttefik ne de hizmetine girecek profesyonel asker6 bir birlik bulabilecektir. İlerde g6r6leceği 6zere Batıdan gelen birlikler, papalığın otoritesi altında Romanın amaçlarına hizmet eden ve imparatorluğu tehdit eden Avrupalı kalabalıklar olacaktır.

2. 3. Anadolu ve Suriye'deki Durum

Bizans İmparatorluğu'nun Kuzey Afrika, Mısır, Suriye ve G6neydoğu Anadolu gibi yerlerdeki kadim toprakları İsl6miyet'in ortaya 6ıkmasından kısa bir s6re sonra M6sl6manların h6kimiyetine girmişti. İmparatorluk, T6rklerin Orta Asya'daki mevcudiyetlerini Bizans'a sınır olan b6lgelere taşıyacakları XI. y6zyıla

⁵¹ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 217 vd., T6rkçe trc. Bilge Umar, s. 212 vd. Krş. Kurat, **a.g.e.**, s. 214, 232-234; Vasiliev, **a.g.e.**, s. 412, 439 vd.: Angold, **a.g.e.**, s. 611-612; Hussey, **a.g.m.**, s. 125; Peter Charanis, "Byzantium the West", s 24; Charanis, "The Byzantine Empire in the Eleventh Century", s. 215; John France, **Victory in the East: A Military History of the First Crusade**, Cambridge University Press, Cambridge 1994, s. 110; Harris, **a.g.e.**, s. 40, 54-55.

dek Arap, Berberî ve Kıptî gibi diğerk Müslüman unsurlarla olan münasebetlerinde bir denge kurabilmiş ve onları kendisi için tehdit olmaktan uzak tutabilmişti. Fakat Türklerin askerî kabiliyetleri Müslüman olduktan sonra fitratlarında var olan yeni yerleri fethetme ve inandıkları davalarını ihya etme özellikleriyle birleşince durağanlaşmaya başlayan İslâm dünyası yeni bir dinamizm kazandı ve imparatorluğun sonraki yüzyıllarıyla beraber dünya tarihinin geleceğini de şekillendirdi.

Selçuklular, Gazneliler karşısında 23 Mayıs 1040'da kazandığı galibiyetle gücünü Horasan'dan Filistin, Suriye ve Anadolu'ya kadar hissettirecek Büyük Selçuklu Devletini kurdu. Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan hemen sonra bu devletin ilk sultanı Tuğrul Bey (1040-1063) tarafından Anadolu ve Suriye bölgesine yapılan seferler Türk-İslam Dünyası'nın ağırlıkla yöneleceği cepheleri de belirginleştirmiş oldu. Tuğrul Bey'den sonra Büyük Selçuklu Devleti'nin başına geçen Alp Arslan (1063-1072), Tuğrul Bey'in Anadolu ve Suriye toprakları üzerindeki politikasını devam ettirdi ve bölgede Gümüştegin, Afşin, Ahmetşah gibi Türk emirlerin faaliyetlerde bulunmasını sağladı.⁵²

Bizans İmparatorluğu'nun askerî ve ekonomik sistemi aynı dönemde oldukça zor durumdaydı. Taht kavgaları ve iç çekişmelerle devlet güç kaybetmişti. Taht kavgasından galip çıkarak imparator olan Romanos Diogenes ilk iş olarak Anadolu sathındaki tehditlerden kurtulmak için Alp Arslan'ın bölgedeki faaliyetlerine karşı 1071'de askerî bir sefere girişti. Fakat Diogenes'in Türkleri bölgeden uzaklaştırmak için giriştiği bu sefer, Haçlı Seferleri'nden imparatorluğun çöküşüne, İstanbul'un fethinden günümüze kadar etkisi süren Anadolu'daki Türk varlığının 1000 yıllık serüvenin başlangıcını teşkil etti. 26 Ağustos 1071'de Alp Arslan'ın birlikleriyle Malazgirt'te yapılan savaşta imparatorluk ordusu ağır bir yenilgi aldı. Türkler karşısında Bizans'ın aldığı bu yenilgi sonrası Anadolu'ya yapılan Türk akınları

⁵² Türklerin Anadolu'daki faaliyetleri, hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Ali Sevim, **Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi**, TTK, Ankara 1989, s. 9-12; Aynı yazar, **Ünlü Selçuklu Komutanları Afşin, Atsız, Artuk ve Aksungur**, TTK Yayınları, Ankara 2011; Salim Koca, **Türkiye Selçukluları Tarihi: Malazgirt'ten Miyokefalon'a (1071-1176)**, Karam Yayınları, Çorum 2003, s. 5-17.

hızlandı ve Konya, İznik gibi belirli merkezlerde Türkler kalıcı olarak yerleşmeye başladılar.⁵³

1071'deki Malazgirt zaferinden sonra Selçukluların Anadolu akınları Kutalmışoğlu Süleymanşah önderliğinde devam etti. Kısa sürede Anadolu'nun büyük bir kısmını ele geçiren Türkler bu topraklarda teşkilatlanarak Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurdular. Süleymanşah döneminden sonra yönetimi kısa süreliğine devralan Ebu'l-Kâsım, ardından da I. Kılıç Arslan'ın yaptığı faaliyetler Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu'daki hâkimiyetinin İstanbul sınırlarına kadar daralmasını sağlarken İzmir'de bulunan Çaka Bey'in denizdeki etkinliği Bizans donanmasını etkisiz hale getirmişti.⁵⁴

Selçuklular, Bizans İmparatorluğu karşısında sadece askeri olarak etkin değillerdi, aynı zamanda bölgedeki siyasi atmosfere kısa sürede intibak ederek imparatorluğun içerisinde yaşanan taht mücadelelerinde de taraf olup devletin iç meselelerine müdahale edebiliyorlardı. İmparatorluk tahtını elde etmek isteyen Nikhephoros Botaniates ve Nikephoros Melissenos Türklerin muhalefetinden çekinerek onlarla anlaşmış ve aldıkları yardımla İstanbul'a yürüme cesareti göstermişlerdi. Bizans'taki iktidarını kuvvetlendirmek isteyen bu ve benzeri kişiler Türklerin gücünden istifade etmek için onlara belirli tavizler veriyor Türkler ise bu sayede daha önce fethettikleri yerlerin civarına daha fazla nüfuz ediyordu.⁵⁵

⁵³ Mikhail Psellos, **Khronographia**, s. 229-230; İbn'ül-Ezrak, **Mervanî Kürtleri Tarihi**, Türkçe. terc. Mehmet Emin Bozarlan, Koral Yayınları, İstanbul 1975, s. 176-177; İbnü'l-Esir, **El Kâmil Fi't-Târih**, Türkçe trc. Abdulkerim Özeydin, Bahar Yayınları, C. X, İstanbul 1991, s. 71-73; Sıbt İbnü'l-Cevzî, **Mir'âtü'z-Zamân fi Târîhi'l-Âyân'da Selçuklular**, Türkçe trc. Ali Sevim, TTK Yayınları, Ankara 2011, s. 172-173; İbnü'l-Adîm, **Zübdetü'l-Haleb min Târîhi Haleb'de Selçuklular (H. 447-521 = 1055-1127)**, Türkçe trc. Ali Sevim, TTK Yayınları, Ankara 2014, s. 26-30. Krş. Ostrogorsky, **a.g.e.**, s. 318-319; Charanis, "Byzantium the West", s. 17; Koca, **Malazgirt'ten Miyokefalon'a**, s. 18 vd.

⁵⁴ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 201 vd., Türkçe trc. Bilge Umar, s. 197 vd. Krş. Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993, s. 83 vd.; aynı yazar, **Selçuklu Tarihi Araştırmaları**, TTK Yayınları, Ankara 2014, s. 129-130; Koca, **Malazgirt'ten Miyokefalon'a**, s. 60; Yusuf Ayönü, **Selçuklular ve Bizans**, TTK Yayınları, Ankara 2014, s. 78-80, 86 vd.; Morrisson, **a.g.e.**, s. 34.

⁵⁵ Ioannes Zonaras, **Tarihlerin Özeti**, Türkçe trc. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008, s. 150 vd.; Nikhephoros Bryennios, **Tarihin Özü**, Türkçe terç. Bilge Umar, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul 2008, s. 135, 147, 173-174; Mikhail Attaleiates, **Historia**, İngilizce trc. Anthony Kaldellis ve Dimitris Krallis, **The History**, Harvard University Press, 2012, s. 483-487, Türkçe trc. Bilge Umar, **Tarih**, Arkeoloji ve Sanat yayınları, İstanbul 2008, s. 261-263. Krş. Yusuf

Bizans İmparatorluğu'nun Suriye-Filistin coğrafyası üzerindeki girişimleri ise Anadolu'da yaşananlara benzer olarak Türklerin XI. yüzyılın ortalarında bölgeye girişleriyle beraber etkisizleşti.⁵⁶ Özellikle Malazgirt Savaşı sonrasında doğudaki Bizans savunmasını çökertmesiyle Türkmen aşiretlerinin Suriye bölgesine göçü kitlesel boyutlara ulaşmıştı. Bölgeye yönelik ilk Türkmen göçlerinin bazıları geçici olmaktan ziyade kalıcı siyasi amaca haiz ve plânlı olduğu gibi göçlerin bir kısmı ise emirler arasında yaşanan bazı anlaşmazlıklar sebebiyle Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın gazabından çekinerek yapılmış isyan temelli bir hareketti.⁵⁷ Fakat her ne sebeple olursa olsun Selçuklular'ın ilgisini sınırlarını Irak'ın ötesine taşıyarak Suriye bölgesine yoğunlaştıranlar, Tuğrul Bey'in 1055'de Bağdat'a gidip Suriye bölgesinde gerçekleştiremediği emellerine bir nebze yaklaşmış olan Alparslan ve daha sonra onun takipçileri Melikşah ve Tutuş olmuştu.⁵⁸

Türkmenler için Suriye ve Filistin bölgesinin adeta kilidini açan ise Alparslan'ın döneminde Hanoğlu Harun olmuş ve daha sonra onun ardından gelen Afşin, Sanduk, Atsız, Kurlu ve Söklü gibi kişiler bölgeye ilk Türk girişini temsil eden belli başlı Türk beyleri vasfını kazanmışlardı.⁵⁹ Türklerin Suriye'deki faaliyetleri neticesinde Ortadoğu'daki siyasal denge değişmiş bölgede Büyük Selçuklu Devleti'ne tâbi Halep ve Dımaşk emirlikleriyle bunların kollarından oluşan Suriye Selçukluları diye tabir edebileceğimiz beylikler teşekkül etti.⁶⁰

Haçlı Seferleri'nden önce Anadolu ve Suriye'de yaşanan bu gelişmeler Bizans İmparatorluğu'nun ekonomik, askerî ve siyasî olarak gerilemesine sebep olmuştu. Daha önce sağlıklı işleyen temalardan gelen gelir ve asker kesilmiş bu sebeple siyasi iç karışıklıklar baş göstermişti. İmparatorluğun mevcut topraklarında

Ayönü, **Selçuklular ve Bizans**, TTK Yayınları, Ankara 2014, s. 67 vd.; Ostrogorsky, **a.g.e.**, s. 322-323; Charanis, "The Byzantine Empire in the Eleventh Century", s. 201.

⁵⁶ Ali Sevim, **Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi**, TTK Yayınları, Ankara 2014, s. 9.

⁵⁷ Ali Sevim, **Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi**, TTK, Ankara 2000, s. 47-48, 61.

⁵⁸ İbrahim Gök, "Türklerin Suriye'ye Gelişi ve Süleymanşah", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 36, Konya 2014, s. 219.

⁵⁹ Ali Sevim, **Suriye ve Filistin Selçukluları**, s. 35; Ayrıca bölgeye giren ilk Türk Beyi olduğu iddia edilen Han Oğlu Harun hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Ali Sevim, "Kuzey Suriye'de İlk Türk Emiri Hanoğlu Harun", **Makaleler**, Berikan Yayınevi, Ankara 2005, I, 63-82.

⁶⁰ Aynı yazar, "Suriye Selçukluları-Haçlı İlişkileri", **Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu**, TTK Yayınları, Ankara 1999, s. 91.

hâkimiyetini tesis etmesi ve düşmanlarıyla etkili bir şekilde mücadele edebilmesi için daha önce Anadolu'dan sağladığı askeri güce denk bir gücü elde etmesi gerekmektedir. Aleksios Komnenos'un 1081'de imparatorluk tahtına oturmasıyla iç savaş sona erdi ve Bizans Doğu'daki sorunlarını halletmek için Batı ile Haçlı Seferleri'ni netice verecek bir ilişki içerisine girdi.

3. Doğu Batı Çatışması / Bizans İmparatorluğu ile Papalık arasındaki Münasebetler

Ayrı kültür çevreleri içerisinde bulunan Bizans ile Avrupalılar arasında Haçlı Seferleri döneminde yaşanan ilişkilerin gerçek boyutlarını ortaya çıkartmak için olaylara kronolojik vakıalar şeklinde yaklaşımdan ziyade meselelerin merkezinde yatan sebepleri irdelememiz gerekmektedir. Dolayısıyla Doğu'da Bizans Sarayı, Batı'da ise papalık gibi güç kazanan idari mekanizmaların birbirlerini etkileyecek ideolojik ve kurumsal yapılarının ne olduğu, tarihsel süreçte birbirlerine hangi söylemlerle ne gibi iddialarda bulduklarını geleneksel politikalarını yaşadıkları gelişmeler karşısında nasıl uyguladıklarını tahlil etmek Haçlı Seferleri sırasında taraflar arasında yaşanan sürecin daha iyi anlaşılmasına vesile olacaktır.

Yukarıda da görüldüğü üzere Ortaçağın erken denilebilecek dönemlerinden itibaren Avrupa'da devletler sistemi ve toplumsal yapı doğudaki örneklerinden oldukça farklı şekilde gelişim göstermişti. Avrupa'da uzun bir müddet din adamları ile idareciler arasında dinî ve dünyevî alanlarda mücadeleler yaşanmıştı. Bu mücadeleden galip çıkan kilise olmuş ve krallar idari görevlerini yerine getirebilmek için din adamlarına bağımlı hale gelmişlerdi. Haçlı Seferleri'nden önce bir kralın meşruiyeti, papanın onayına bağlı kalmıştı. papalık idari mekanizmaların yanında toplumsal düzeydeki müdahaleleriyle gerçekleştirmeyi arzu ettiği Tanrı Devleti modelini bu dönemde Avrupa'nın geneline teşmil etmeyi başarmıştı.⁶¹ Batı'da

⁶¹ Mehmet Emin Aydınbaş, **Hıristiyanlıkta Tevhit'ten Teslis'e: Hıristiyanlıkta Tevhit-Teslis Mücadelesinin Kısa Tarihi**, Çizgi Kitapevi, İstanbul 2017, s. 135.

entelektüel seviye kilise dışında oldukça düşüktü. Devlet adamlarının kahir ekseriyeti okuma yazma bilmiyordu. Bu durum onları kiliseye daha muhtaç hâle getiriyordu.⁶²

Bizans İmparatorluğu Avrupa'daki çalkantının aksine siyasî ve dinî bakımdan daha sağlıklı çalışan bir sisteme sahipti. Bizans devlet sistemi içerisinde imparatorlar, yüzyıllardır Papanın Avrupa'da kendini konumlandırmaya çalıştığı yerdeydi. Yani gücünü doğrudan doğruya Tanrı'dan alan imparatorlar yeryüzünde onun tek ve mutlak vekiliydi.⁶³ Bizans toplumu Avrupa'daki halktan daha eğitimliydi ve imparatorluk çatısı altında devletine hizmet eden unsurlardı. Bizans İmparatorluğu'nda ayrıca Batı'dakinin aksine eğitilmiş kesim din adamlarından ziyade idarecilerden oluşuyordu⁶⁴ ve kilise devlet idaresinde etkinlik sağlayacak kadar ekonomik tasarrufa sahip değildi.⁶⁵ Bizans dünyasında imparator dünyevî iktidarın başı olmakla birlikte kilisenin alacağı nihaî kararlarda etkiliydi. Dolayısıyla idari mekanizma genellikle kilisenin üstünde onu yönlendiren bir rol üstlenerek Avrupa'daki Tanrı devleti düşüncesinin tam aksine bir tutum sergilemiş oluyordu.⁶⁶

Toplum, kilise ve yönetim ilişkisindeki bu karmaşık yapı, Bizans'ta siyasî kararların alınma biçimi üzerinde derin etkilere sahipti. Yani Bizans'ın siyasî ve dinî sistemi papalıktan ve Avrupa'dan oldukça farklıydı. Bizans'ta politikalar papalıkta yaşanan aksine sadece ihtiyaçların giderilmesi için anlık üretilmez yüzyıllar boyu gelişen ve geçmiş tecrübelerdeki kazanımlar ile kurumsal bir hüviyetle hayata geçirilirdi.⁶⁷ Kanaatimce ilerideki kısımlarda Haçlı-Bizans ilişkilerinde görülebilecek

⁶² Herrin, **a.g.e.**, s. 175-177; Jacques Le Goff, **Ortaçağda Entellektüeller**, Türkçe trc. Mehmet Ali Kılıçbay, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s. 11-13.

⁶³ Harris, **a.g.e.**, s. 21; D. M. Nicol, "Byzantine Political Thought", **The Cambridge History of Medieval Political Thought c. 350-c. 1450**, Ed. J.H. Burns, Cambridge University Press, Cambridge 2008, s. 52; Cyril Mango, **Bizans: Yeni Roma İmparatorluğu**, Türkçe trc. Gül Çağalı Güven, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011, s. 238-239.

⁶⁴ Bizans'ın bürokratik kanadı oldukça eğitimliydi. Bkz: Robert Browning, **The Byzantine Empire**, The Catholic University of America Press, Washington 1992, s. 15-16; Cyril Mango, **a.g.e.**, s. 162-163; Harris, **a.g.e.**, s. 22

⁶⁵ Ernest Barker, **Bizans Toplumsal ve Siyasal Düşünüü**, Türkçe trc. Mete Tuncay, İmge Kitabevi, Ankara 1995; s. 51.

⁶⁶ Speros P. Vryonis, Jr., "Byzantine Society and Civilization", **The Glory of Byzantium: Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261**, Ed. Helen C. Evans ve William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, New York 1997, s. 10; Mango, **a.g.e.**, s. 239; Aydınbaş, **a.g.e.**, s. 135.

⁶⁷ Herrin, **a.g.e.**, s. 177.

anlaşmazlıkların altında yatan sebeplerden biri de kurumsal sistemden çok uzak, papalığa itaat geleneği bulunan ve Batı dünyasındaki uhrevî önderler tarafından kullanılan dünyevî liderlerin doğuya geldiklerinde kiliseyi yönetebilen Bizans'taki siyasi anlayışla ters düşmeleridir.

Bizans İmparatorluğu'nun Haçlı Seferleri'nden önce Batı ile özellikle de papalıkla yaşadığı en önemli sorunlardan biri de Büyük Roma İmparatorluğu'nun veraseti konusudur. Bizans'a göre Büyük Roma İmparatorluğu'nun başkentinin Konstantinos tarafından İstanbul'a taşınmasıyla imparatorluk bir dönüşüm geçirmiş ve Bizans (Doğu Roma) hâlini almıştır. Bizans kanadındaki tüm devlet ricali tarafından kabul edilen bu teoriye göre Bizans İmparatorları ilahî bir sevkle Hristiyan dünyanın en büyük yöneticisi hâline gelmiştir. Papalıkla yaşadıkları anlaşmazlıklar ise Bizans İmparatorları'nın sahip olduğu konumdan ileri gelmektedir. Çünkü iddiaya göre imparatorluk makamı Büyük Roma İmparatorluğu'nun bizzat meşru makamıdır. Bu sebeple de İstanbul'da bulunan piskoposluk ekümenik olarak imparatorun yönetimi altındadır ve bu hâliyle Roma Piskoposluğu'nu da kuşatmaktadır. Bizans'ın herkesçe kabul edilmesini istediği bu düşünce papalık ve Avrupa tarafından hiçbir zaman kabul edilmemiştir. Haçlı Seferleri ile Anadolu'ya gelen Avrupalı din adamları ve Latinlerin bilinçaltında yatan bu üstünlük meselesi sıcak olduğundan Bizans ile yaşanan ilişkileri olumsuz etkilediği düşünülebilir.⁶⁸

Bu üstünlük iddialarının yanında Bizans ile Roma Kiliseleri arasında en temel anlaşmazlık meselesinin özünü İstanbul, İznik gibi şehirlerde yapılan konsillerin⁶⁹

⁶⁸ Krijna Nelly Ciggaar, **Western Travellers to Constantinople - The West and Byzantium, 962-1204: Cultural and Political Relations**, E. J. Brill, Leiden-New York-Köln 1996, s. 53; Susan Wiese Bauer, **Ortaçağ Dünyası: Roma İmparatoru Büyük Konstantinos'un Hristiyanlığı Kabul Etmesinden I. Haçlı Seferi'ne**, Türkçe trc. Mehmet Morali, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 25-26; Barker, **a.g.e.**, s. 50; Nicol, "Byzantine Political Thought", s. 59; Steven Runciman "Byzantium and the Crusades", s. 212; Ioannes Kinnamos, İstanbul'daki tahtın Büyük Roma İmparatorluğunun bizzatlı meşru makamı olduğunu, dolayısıyla İstanbul'da bulunan piskoposluğun Roma Piskoposluğu'nu kuşattığı iddiasındadır. Buna itiraz edildiğini düşününce, kendisini tutamayıp gözyaşlarına boğulduğunu eserinde ifade etmektedir. Bkz: Ioannes Kinnamos, **Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)**, Yay. Haz. Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001, s. 160-161.

⁶⁹ Konsiller ve içerikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Norman Tanner, **The Church in Council**, I. B. Tauris, London-New York 2011.

ana temasını “*Filioque*”⁷⁰ yani *Kutsal Ruh’un* kimden geldiği “*Baba-Oğul-Kutsal Ruh*” üçlemesindeki bağlantının ne olduğu tartışması oluşturur. Roma Kilisesi *Kutsal Ruh’un Baba ve Oğul’dan* haşrolunduğunu savunurken; Doğu Ortodoks Kilisesi *Babanın Oğul’a* kaynaklık ettiğini *Kutsal Ruh’un* ise *Oğul’dan* neşet ettiğini iddia etmektedir. Bizans Kilisesi Roma Kilisesi’nin savunduğu bu duruma sert bir şekilde karşıydı. Doğu ve Batı Kiliseleri arasında yaşanan bu dinî anlaşmazlık aynı zamanda iki tarafın birbirlerine karşı ileri sürdükleri üstünlük iddialarının siyasî bir yansıması olarak görülebilir. Çünkü Papa, İstanbul patriği de dâhil olmak üzere tüm dinî ve siyasî yapının Roma’nın sahip olduğu Hristiyanlık anlayışını benimsemesi gerektiğini düşünüyor ve kendisini İstanbul patriğinin yaptığı gibi ekümenik ilan ediyordu.⁷¹

Ayrılıklar zamanla belirginleşip keskinleşmeye başladığında taraflarda artık iki kutuplu Hristiyan dünyanın temsilci olma rolünü üstlenmeye başladı.⁷² Evrensel otorite iddiasında bulduklarından hem Bizans, hem de papalık kendi hâkimiyet alanları dışındaki Hristiyanların hamiliğine soyunmaktaydılar. Papalık için bu durum Haçlı Seferleri öncesinde Sicilya ve İspanya üzerinde verdiği kutsal savaşlarla görünmüştü. Bizans İmparatorluğu ise savaşmak yerine Kudüs’ü elinde bulunduran Mısır’daki Fatımî halifesi ile anlaşma yapmıştı. Anlaşmaya göre imparatorun Kutsal Mezar Kilisesi’ni tekrar inşa etmesine ve Kudüs patriğini tayin etmesine izin verilecekti. Buna karşılık Bizanslılar şehri ziyaret eden Arap tüccarlarının kullanımı için var olan İstanbul’daki camiye onaracaktı ve bu camide Abbasi halifesi yerine Şif halife adına hutbe okunacaktı.⁷³ Bu şekilde Hristiyan olmayan toplumlar tarafından dahi bulunduğu konunun Hristiyan dünyanın lideri olarak kabul edilmesini

⁷⁰ Filioque terimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Ian A. Mcfarland, “Filioque”, **The Cambridge Dictionary of Christian Theology**, Cambridge University Press, New York 2011, s. 187-188; John Meyendorff, “Filioque”, **The Oxford Dictionary of Byzantium**, II, Ed. Alexander P. Kazhdan, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 785-786; Aytunç Altındal, **Hangi İsa**, Destek Yayınları, İstanbul 2006, s. 33 vd.

⁷¹ Cahen, **a.g.e.**, s. 44; Dimitry Obolensky, **History of Civilization the Byzantine Commonwealth: Eastern Europe, 500-1453**, Praeger Publishers, New York-Washington 1971, s. 144-145; Frankopan, **a.g.e.**, s. 17-18; Herrin, **a.g.e.**, s. 82-83; Altındal, **a.g.e.**, s. 35.

⁷² Timothy E. Gregory, **Bizans Tarihi**, Türkçe trc. Esra Ermet, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011, s. 246; Aydınbaş, **a.g.e.**, s. 155.

⁷³ Nadia Maria el Cheikh, **Arapların Gözüyle Bizans**, Türkçe trc. Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, İstanbul 2012, s. 163-164; Harris, **a.g.e.**, s. 29.

sağlayacaktı. İmparatorluğun bu tarz bir anlaşma yapmasındaki diğer maksadı kutsal yerlerin koruyucusu olduğunu ve kendi hâkimiyeti altında olmasa bile Müslümanların egemenliğindeki Hristiyanların çıkarlarını korumaya çalışan bir devlet olduğunu göstermek istemesiydi. Yaptığı politik hamlelerle aslında bunu da başarmıştı. Papalık Avrupa'daki hamilik rolünü tamamladıktan sonra Bizans'ın koruyuculuğunu üstlenmeye çalıştığı alanlara Haçlı Seferleri ile müdahil olmaya çalıştı. Papalık, Bizans'ın anlaşmalarla yapmaya çalıştığını Avrupa'da Kutsal Savaş adı altında askerî yollarla gerçekleştirmek istedi. Dolayısıyla Haçlılar Doğu'daki din kardeşlerine yardım etmek ve Kutsal toprakları özgürleştirmek için geldiklerinde Bizans İmparatorluğu ile sorunlar yaşamaları kaçınılmaz oldu.⁷⁴

4. İmparatorun Avrupa'dan Yardım Talebi

XI. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra Bizans İmparatorluğu doğuda ve batıda yaşadığı birçok sorun sebebiyle çeşitli çözüm yolları aramaya çalışmıştı. Bu çözüm yolları arasında sorunlu olduğu kesimlerle ittifak kurmak ve düşmanlarına karşı yardım talep etmek vardı. Mesela VII. Mikhaıl askerî yardım alabilmek için Roma'ya başvurmuş destek alınamayınca Normanlar ile yukarda daha önce bahsedilmiş anlaşmalar yapılmaya çalışılmıştı. Robert Guiskard ile yapılan anlaşma etkisini göstermemiş ve Normanların imparatorluk topraklarına yaptıkları saldırıların önüne geçememişti.

Aleksios Komnenos, 1090 yılından sonra Balkanlar'da yaşanan karışıklığı gidermeyi başarabilmiş, Normanlar ile eskisine nazaran daha sakin bir dönem geçirmeyi başarmış ve kiliseler arasındaki anlaşmazlıklara çözüm üreterek barışın sağlanmasına gayret sarf etmişti. Aleksios artık sıranın Anadolu'ya geldiğini düşünüyor ve buradaki Türkleri imparatorluk için tehdit unsuru olmaktan çıkarmak istiyordu. Fakat uzun bir müddet Norman ve Peçenek tehlikesi sebebiyle Avrupa'daki sınır hattıyla meşgul olduğu için Türkler ile ciddi bir mücadeleye

⁷⁴ Harris, a.g.e., s. 30.

girişememişti. Türkler bu sırada Anadolu'nun kilit bölgelerini fethetmişler ve kalıcı olarak yerleşmişlerdi.

Aleksios, Selçuklular ile mücadeleye girmeden önce ilk olarak İstanbul Boğazındaki tahkimatı artırmak ve İzmit bölgesini bir savunma hattı haline getirmek istemekteydi. Fakat yeterli savunmanın yapılabilmesi ve Anadolu'nun geri alınabilmesi için askerî kaynakları yetersizdi.⁷⁵ Bu sebeple imparatorun farklı alternatifleri devreye sokması gerekiyordu. Türklere karşı etkili mücadele etmek için en uygun olan yol Avrupa'dan ücretli asker tedarik etmektir. Bizans İmparatorluğu'nun askerî olarak yaşadığı bu sıkıntıyı aşabileceği çok önemli bir kanal vardı. Bu kanal Batı'dan Kudüs'e giden hac yoluydu. Hacılar yılın belli dönemlerinde Kudüs'e giderken muhakkak İstanbul'a uğrar, bir müddet burada konaklar eğer gelenler arasında Batının önemli liderleri bulunuyorsa imparator ile görüşüp çeşitli anlaşmalar yaparlardı. Bu sayede imparator hem Hristiyan dünyasının lideri ve onların koruyucusu olduğu imajını sağlamlaştırmış olur hem de bu anlaşmalarla paralı askerleri yarı kutsal referanslarla kolayca elde edebilirdi.⁷⁶ Haçlı Seferleri'nden önce Aleksios ile böyle bir görüşme Flandre Kontu Robert ile gerçekleşti. Kont Robert, 1089 yılında Kudüs'e yaptığı hac yolculuğundan dönerken Aleksios ile görüşmüş ve 500 süvari birliğini bir yıl içerisinde imparatorluk hizmetine vermeyi taahhüt etmişti. Bu birlikler imparatorluğa ulaştıktan sonra Aleksios tarafından ilk olarak İzmit'i korumak için vazifelendirildi. Daha sonra

⁷⁵ Bizans İmparatorluğu'nun XI. Yüzyılda yaşadığı askeri kaynak sıkıntısının en büyük sebebi Türklerin Anadolu'yu fethederek devletin thema sistemini çökertmesi oldu. Anadolu'da imparatorluğa asker temin eden themalardan gelen askeri birlikler, dönemin güvenlik ihtiyacını karşılayamadığından ağırlıklı olarak ordu profesyonel paralı askerlerden oluşturulmaya başlandı. Paralı asker temin edilme usulünün benimsenmesindeki diğer bir sebep ise Anadolu'da thema temelli orduların güçlenmesi durumunda bu birliklerin iç siyasete karışarak İstanbul'a yürümesinden ve mevcut hanedanlığı tehlikeye atacak şekilde muhalefeti desteklemesinden korkulmasıydı. Mesela bu sebeple IX. Konstantin Monomachos 1040'lı yıllarda Ermenistan'daki bir orduyu tamamen terhis etti. Terhis edilen ordular yerine diğer imparatorlarda tıpkı IX. Konstantinos gibi doğrudan ücretleri kendileri tarafından ödenen paralı askeri birlikler oluşturular ve bu birlikleri daha güvenilir kabul ettiler. Bu durum daha sonraki zamanlarda gittikçe artan bir şekilde ordu için paralı asker alımını popüler hale getirdi ve diğer sistemin yerine ikame edildi. Ayrıntılı bilgi için bkz: John Haldon, **Warfare, State and Society in the Byzantine World 565-1204**, UCL Press, e-Library, 2003, s. 223-225; Decker, **a.g.e.**, s. 286; Ian Heath, **Bizans Orduları: 900-1461**, Türkçe trc. Buket Bayrı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2014, s. 18-20; Harris, **a.g.e.**, s. 44; Mark C. Bartusis, **The Late Byzantine Army: Arms and Society 1204-1453**, University of Pensilvanya Press, Philadelphia 1992, s. 4-5.

⁷⁶ Jostichky, **a.g.e.**, s. 34, (e-kitap); Ciggaar, **a.g.e.**, s. 82, 144;

Peçeneklerle girişilen mücadelelerde kullanıldı. İmparatorluğa bu şekilde tedarik edilen paralı askerî birlikler Aleksios'a kritik zamanlarda büyük fayda sağladı. Fakat Aleksios'un Anadolu'da Türklere karşı başarı elde edebilmesi için bu birliklerden çok daha fazlasına ihtiyacı vardı.⁷⁷

Aleksios, daha önce paralı asker olarak imparatorluğun hizmetinde kullandığı Batılıların maddî ve manevî açıdan etkilendikleri noktaları geleneksel Bizans diplomasisi sayesinde iyi biliyordu. Aleksios, Batılıların bu özelliklerini onların üzerinde otorite sahibi olan papalık vasıtasıyla kullanarak hem Avrupa'da hem de Anadolu'da etkili bir başarı elde etmeyi istiyordu. Bu yüzden imparator, potansiyel müttefikleri olarak gördüğü Batılı şövalyelerin Bizans ordusuna hizmet etmelerini teşvik etmek için papalığın manevî yetkisini kullanmaya çalıştı.

Avrupa'daki karışık siyasi ortamda güç kazanmak isteyen papalık, Bizans İmparatorluğu'ndan bu dönemde gelen yardım çağrılarına kayıtsız kalmadı. 17 Mart 1095'deki Piacenza Konsili'ne Aleksios'un gönderdiği elçilik heyeti de dâhil edildi. Avrupa'daki bu parçalı toplumu Selçuklu tehdidine karşı kullanabilmek için Aleksios, konsilde elçileri vasıtasıyla kendisine yapılacak yardımın kutsal bir şekilde Hristiyanlığa hizmet olduğunu söyleyip papalığı iknaya çalıştı. Bu sebeple Aleksios, Papa II. Urbanus'a Selçukluların Kutsal Mezar Kilisesi'ni ellerinde bulundurduklarını ve daha önce olmadığı kadar Avrupalı hacıların zulme maruz kaldıklarını vurgulayarak yardım çağrısı yaptı.⁷⁸ Aleksios'un bu klasik askeri yardım başvurusu papa tarafından feodal beylerin gücünü tek elde toplayabileceği bir organizasyona dönüştürüldü. Papa bu sayede, girişimi Aleksios'a teslim etmeyip kendi otoritesini güçlendirmeyi hedefliyordu. Ayrıca böyle bir girişimin Avrupa'da feodal beyler arasındaki ihtilafa son vereceğini ve Normanların savaştı enerjilerini kendince faydalı bir alana yönlendirmiş olacağını düşünüyordu. Bu düşüncelerden de öte, bu girişimin Grek Kilisesi ve Doğu İmparatorluğu'na bir kırılma yaşatacağını, Latin Kilisesi'ni Suriye ve Filistin de dâhil olmak üzere tüm doğuda etkili kılacağını

⁷⁷ Guibert de Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 36; Angold, *a.g.m.*, s. 621; Harris, *a.g.e.*, s. 45; Morrisson, *a.g.e.*, s. 21.

⁷⁸ Treece, *a.g.e.*, s. 59; Charanis, "Byzantium the West", s. 29; Jotischky, *a.g.e.*, s. 29-30; Frankopan, *a.g.e.*, s. 92.

biliyordu. Dolayısıyla yapılacak bu girişim papalık için kesinlikle kaçırılmaması gereken bir fırsattı.

Aleksios'un yardım talebinde bulunurken hesap etmediği bir şey daha vardı. Batılıların zihninde Kudüs ve kutsal topraklar, imparatorluğun tahayyül ettiği kadar çok daha fazlasını içeriyordu. Bu bölgeler yeryüzündeki cennete en yakın bölgeler olarak düşünüldüğünden günahların affedilmesi için en kutsal yerlerdi.⁷⁹ Papalık Bizans'ın Avrupa için tahmin ettiği sosyolojik yapıyı şekillendirebileceği kozlara haiz olduğundan doğu için yapılan yardım çağrısıyla Aleksios'un hedeflediği amaçlardan daha etkili bir şekilde ideolojisini güçlendirebileceği bir fırsat bulmuş oldu. Aleksios, Avrupa'dan istediği paralı asker talebinin farklılaşarak onun Hristiyanlık dünyasındaki konumunu papalık adına gasp etmeye gelen fedailer grubu şekline dönüşeceğini ön görememişti.⁸⁰

1095'de Piacenza'da yapılan konsilden yaklaşık sekiz ay sonra Urbanus Clermont'ta Avrupa Hristiyanlarını Kutsal Mezar Kilisesi'nin intikamını almaya çağırdı. Her şehir ve kasabada kendini kiliseye adamaya hazır kişiler vardı. Ama asıl olan feodal beylerin, lordların ve kontların Avrupa'da elde etmek istedikleri servet ve iktidarı doğuda yakalama şansları bulmalarıydı.⁸¹

Türklerin ilerleyişi haberleri zaten Avrupa'da şok etkisi oluşturarak bir paniğe sebep olmuştu.⁸² Papalığın ve Batının toplanan konsillerde yaşadığı endişe muhtemelen kendilerine ezeli bir rakip olarak gördükleri Bizans'ın zor duruma düşmesinden kaynaklanmıyordu. Özgün askerî sistemiyle Anadolu'da hızla ilerleyen ve İstanbul'u aştıklarında nihaî hedefleri Roma olabilecek Türklerin fetihlerinden korkmuş ve karşı önlem almaları gerektiğini düşünmüş olmalıdır. Bu önlem, onlara göre Bizans'ı güçlendirmeden papalığın doğuda var olmasını sağlayacağı bir sistemle

⁷⁹ Harris, **a.g.e.**, s. 53

⁸⁰ Ostrogorsky, **a.g.e.**, 335; Şerif Baştav, "Bizans ve Haçlılar", **Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu**, TTK Yayınları, Ankara 1999, s. 61.

⁸¹ Treece, **a.g.e.**, s. 59; Papa Urbanus'un yaptığı şey kilisenin zamanla belirli bir kıvama getirdiği toplumun duyguları üzerinde uyguladığı zekice bir propaganda çalışmasıydı. Bkz. Jonathan Riley-Smith, "History, The Crusades and The Latin East, 1095-1204 A Personal View", **The Medieval Mediterranean**, C. I, Leiden, New York-Brill 1993, s. 16.

⁸² Frankopan, **a.g.e.**, s. 89

gerçekleşmeliydi. Bu tamda Haçlı formülasyonu ile karşımıza çıkan hareketin kendisi oldu. Netice de Bizans, yaşadığı krizleri çözmek için ordusuna paralı asker tedarik etme usulünü çok yaygın bir şekilde kullanmış ve bundan da çok yönlü faydalar elde etmişti.⁸³ Fakat ekseriyetle askeri birlikleri batıdan karşılaması zamanla Bizans'ın politik hedeflerini kontrol etmede zorlanmasına sebep oldu. Bizans'ın Haçlı Seferleri öncesinde asker tedariki konusunda yaptığı en büyük yanlış, askeri gereklilikten çok dinsel dayanışma temelli bir söylemle papalığın desteğinin peşinde koşması oldu.⁸⁴ Nasıl ki Bizans imparatorları Hristiyanlar içinde yüz yıllar boyu İstanbul merkezli bir kutsiyet kazanmaya çalıştıysa papalık da Avrupa'da en yetkili ve kutsal bir yer olmak için mücadele veriyordu.⁸⁵ Dolayısıyla Bizans'ın papalıktan yardım istemesi, ince hesaplarla kurduğu teolojik, ideolojik, siyasî ve askerî denklemini farkında olmadan bozmasına sebep olduğu gibi Avrupa'nın birikmiş enerjisinin kırılarak ortaya çıkmasını sağladı. Papalık imkân bulduğunda Bizans'a üstünlük kurmak ve imparatorluğun bütün iddialarını geçersiz kılmak için her türlü girişimi yapmaktan çekinmedi. Yukarıda görüldüğü üzere papalık, arzuladığı kutsiyeti ve üstünlüğü batıda elde ettiği siyasi güçle gerçekleştirmek istemiş, söylemleriyle de Avrupa'daki merkezi güçler üzerinde otorite kurmaya çalışmıştı. Papalık aynı otoriteyi Doğu'da da elde etmek için Batı'daki siyasi gücünü kullanmaya çalışıyordu.⁸⁶

5. Yardım Talebine Papalığın Cevabı: Haçlılar

Bizans İmparatorluğu ile Batılıların inançları, amaçları ve olaylara bakış açıları birbirinden oldukça farklı olsa da iki taraf arasındaki ilişkiler dostluk ve düşmanlık gibi iki ters noktada varlığını sürdürmekteydi. Bizans İmparatorları farklı sebeplerden dolayı birçok kez yardım amacıyla Avrupalı liderlere başvurularda

⁸³ Anna Komnene Bizans ordusundaki paralı askerlerden sık sık bahseder. Bkz: Anna Komnene, **Alexiad**, s. 41, 96-98, 203, 214-215, Türkçe trc. s. 26, 85, 86, 197, 212.

⁸⁴ Harris, **a.g.e.**, s. 46.

⁸⁵ Herrin, **a.g.e.**, s. 81

⁸⁶ Donald M. Nicol, "The Byzantine View of Western Europe", **Greek, Roman and Byzantine Studies**, C. 8, 1967, s. 321.

bulunmuştu. Bu başvurulardan hiç birisi 1095 yılından sonra Haçlı Seferleri gibi bir sonuca sebep olacak mahiyette değildi. İmparatorların Batıya yaptığı yardım çağrısı birbirinden bağımsızdı ve karşısındakilerden ortak bir hareket talep etmiyordu. Mesela Peçenek ve Türklere karşı destek olması için Flandre Kontu Robert'e askerî açıdan yönelmişken; Norman lider Robert Guiskard ile İtalya'daki sınırlarının güvenliği için anlaşmak istemişti. Roma Kilisesi ile kurulan diyalog papalığın konumu itibarıyla hem askerî hem de dinî olmuştu. Haçlı Seferleri'nden önce imparatorluk papalığın Avrupa'daki liderler üzerindeki tesirini bildiğinden kilisenin zayıf tarafı olan ayrılıklar meselesini gündeme getirerek papalığın bir fırsat yakaladığını kendilerine düşündürmüş ve yapılacak yardımın papalığa yakışır bir şekilde Hristiyanlığın yararına olacağını kendilerine hissettirmişti. Bu şekilde Hristiyan olmayan Türklere karşı paralı askerlerden oluşan askerî bir yardım talep etmişti. Fakat papalık, imparatorluğun teklifini kendi çıkarları doğrultusunda şekillendireceği bir zemin arayışı içerisine girdi.

Papalık topyekûn bir savaş için uzun zamandır aradığı zemini II. Urbanus'un liderliğini yaptığı Piacenza Konsili'nde yakalayabileceğini fark etti. Aleksios'un elçileri bu konsilde imparatorluk ordusuna yardım için asker tedarik edilmesini istese de kullanılan üslup ve papalığa verilen mesajlar muhataplarının zihninde askerî yardımdan daha fazlasını hatıra getirdi. Papa Urbanus, Piacenza Konsili'nde oluşan havanın tesiriyle zihninde tasarladığı oluşumun sosyal tabanda karşılık bulacağı bir konsil daha hazırlamak için girişimde bulundu.⁸⁷

Papa Urbanus, Piacenza Konsili'nden sonraki beş ay boyunca Doğu'ya yapılmasını istediği yardımın mahiyetini şekillendirdi. Yapılacak yardım imparatorluğun istediği gibi ücret karşılığı Bizans ordusuna hizmet edecek askerlerden oluşmayacaktı. Hristiyanlığı tehdit eden Türkleri ve Kutsal toprakları hedefine alan külli bir orduyla Doğu Hristiyanlarına yardım yapılacağı söylemi kullanılacak ve Avrupa'daki katılımcılar doğuda hem dinî bir vazife gördüklerine inanacaklar hem de Müslümanlardan aldıkları yerler ve yaptıkları yağmalarla kendi

⁸⁷ Robert Somerville, **a.g.e.**, s. 15-16, 25; Charanis, "Byzantium the West", s. 29; Charanis, "Aims of the Medieval Crusades", s. 126; Jotischky, **a.g.e.**, s. 53.

bölgelerinde elde edemedikleri maddî imkânlarla kavuşacaklardı. Papa Urbanus tüm fikirlerini olgunlaştırmak için düzenleyeceği Clermont Konsili'ne kadar Fransa'da vakit geçirdi. Plânındaki en büyük eksiği oluşturacağı büyük ordunun organizesiydi. Bu eksiği gidermek için büyük hac organizasyonları yapan Cluny'deki eski meslektaşlarını ziyaret etti. Haçlı ordularını büyük hac kütleleri şeklinde yönetebileceğini düşündüğü en iyi kişi olarak kendisini temsil etmesi için daha önce hacıları Kutsal topraklara götüren bir isim aramaktaydı. Kurguladığı seferin başına atamak için en uygun kişiyi Le Puy Piskoposu Ademar olarak görmekteydi.⁸⁸ Urbanus'un yaklaşık beş aylık dönemde yaptığı çalışma ve Avrupa'daki diğer kiliselerin din adamlarıyla kurduğu iletişim krallar hariç toplumun tüm kesimlerinde karşılık bulmuştu. Clermont'ta yapılacağı duyurulan genel konsile katılım çok fazlaydı. 18-28 Kasım 1095'de icra edilen toplantının son günleri kalabalık dolayısıyla açık bir alanda ayın 27 ve 28'inde yapılabildi. Kalabalıklarda gördüğü sevk ve heyecan Urbanus'un beklentisinin de ötesindeydi. Papa, toplumun bu tutumunu kendi arzuladığı şekilde kanalize edebilmek için Bizans'a yapılacak yardımdan öte yeni teoriler ortaya atmalıydı.⁸⁹ Karşısındakilere içerisinde onları doğuya gönüllü olarak sevk edecek cazip vurguların olduğu bir vaaz verdi.⁹⁰

Papa Urbanus'un günümüze farklı kaynaklar üzerinden ulaşan vaazında Avrupa insanını doğuya sevk etmek için üç temel vurguyu kullandığı görülmektedir.

⁸⁸ **The First Crusade: The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials**, Ed. Edward Peters, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1998, s. 17-18, 54; Ordericus Vitalis, **The Ecclesiastical History**, C. III, s. 63-64. Krş. Steven Runciman "Byzantium and the Crusades", s. 214; Duncalf, "The Councils of Piacenza and Clermont", s. 230, 234; Frankopan, **a.g.e.**, s. 102-103.

⁸⁹ Ralph-Johannes Lilie, **Byzantium and the Crusader States 1096-1204 (1994)**, İngilizce trc. J. C. Morris ve Jean E. Ridings, Clarendon Press, Oxford 1993, s. 1.

⁹⁰ Urbanus'un 27 Kasım 1095'te Clermont Konsili'nde yaptığı vaaz günümüze beş farklı Latin yazarın eserleri vasıtasıyla gelmiştir. Bu yazarlar Fulcherius Carnotensis, Robertus Monochus, Baldricus Dolensis, Guibertus Novigenti ve Gesta Francorum'un anonim yazarıdır. Urbanus'un bu kaynaklarda geçen vaazının içeriği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: **The First Crusade: The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials**, s. 25 vd.;

Fulcherius Carnotensis, **Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium, RHC. occ.**, III, s. 311-485, İng. trc. Rita Ryan, **A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127**, Knoxville 1969, s. 65 vd, Türkçe trc. İlcan Bihter Barlas, **Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 50 vd.; **Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum, RHC. occ.**, III, s. 119-163, Türkçe trc. Ergin Ayan, Selenge Yayınları, İstanbul 2013, s. 49-50; Robertus Monochus (Robert the Monk), **Robert the Monk's History of the First Crusade: Historia Iherosolimitana**, İng. Trc. Carol Sweetenham, Ashgate Publishing, Cornwall 2005, s. 79 vd.

Toplumu hareketlendirecek üç konudan ilki Kudüs'ün kutsiyeti meselesiydi. Kudüs'ün Hristiyanlık için önemi, Hz. İsa ile bağdaştırılarak anlatıldı ve buranın Hristiyanların malı olduğu, İslâm'dan temizlenmesi gerektiği ifade edildi. Vaazda konu edinen diğer önemli mesele ise Türklerin ilerleyişleri ve Hristiyanlara ait bölgelerde yaptıkları fetihlerdi. Türkler meselesi vaazın içene sokularak Kutsal topraklara gitmeden önce Haçlıların yönelimin ne olacağı şekillendirilmeye çalışıldı. Vaazda toplumu tahrik edecek meselelerin üçüncüsü ise Doğu'daki Hristiyanlara yapıldığı ileri sürülen zulümdü. Bizans İmparatorluğu'na hizmet etme konusunun Clermont Konsili'nde geçmemiş olması papalığın amaçları düşünüldüğünde oldukça manidardı.

Avrupa toplumunun yapısı düşünüldüğünde Papa Urbanus'un Bizanslılardan daha fazla hareket sahasına sahip olması onun yapılacak seferi kendi isteği doğrultusunda yönetebilmesine olanak sağladı. Aleksios Avrupalı toplumun maddî ihtiyaçlarını bilerek hizmet karşılığında onlara ücret önermiş ve yapacakları işin Hristiyanlığa fayda sağlayacağını söylemişti. Çünkü 11 ve 12 yüzyıllarda Avrupa'da paralı asker olarak Bizans'ın hizmetinde çalışmak isteyen çok fazla grup vardı. Bizans'ta paralı olarak çalışan birçok kişi de zamanla imparatorluğun önemli mevkilerine geliyorlardı. Bu cezbedici bir durumdu. Ama Papa Urbanus, Aleksios'un onlara verebileceğinden daha fazlasını vaad ediyordu. Vaazında yukarıda bahsedilen üç ana konunun dışında toplumu etkileyebilecek farklı yan unsurlar da kullanmıştı. Bunlar Avrupa'da sahip oldukları toprakların daralması sebebiyle gidecekleri yerlerde daha geniş topraklara kavuşacakları iddiası ve günahların affedilmesi gibi meselelerdi.⁹¹ Papalık geçirdiği reform süreci içerisinde Clermont Konsili'ndeki havayı bu sayede geliştirmekte olduğu kendi ideolojisine uygun olarak yorumlayabildi. Papa Urbanus konsilde heyecanlı kalabalıklara asıl hedefin Türklere karşı savaşarak doğuya yapılacak yardım ve Kudüs'ün kurtuluşu şeklinde olduğunu söylese de aslında yapılacak seferle Kutsal toprakları ele geçirerek buralarda kendi yönetimi altında bir batı Hristiyanlık merkezi kurmayı hedefliyordu.

⁹¹ **The First Crusade: The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials**, Ed. Edward Peters, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1998, s. 28, 32; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 82; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.8.

Clermont'taki kurguya göre Türkler üzerine yapılacak faaliyetler operasyonun başlangıç safhası olacak ve Kudüs'ün ele geçirilmesiyle her şey bitmeyecekti. Yapılan toprak vaadleri göstermekteydi ki, bir zamanlar Bizans'ın olan bölgeler elde tutulacak ve imparatorluğa verilmeyecekti. Urbanus tüm bu yaptıklarıyla Aleksios'un Türklere karşı Anadolu'yu savunma plânını değiştirmeyi başarmış ve kendisini Hristiyan dünyanın en üst otorite sahibi kişisi olarak kurgulayabilmişti. Bu sebeple Bizans'ın talebine verilmiş bir cevap gibi görülen Clermont'taki bu hareket ileride Bizans'la yaşanacak sorunların açık bir göstergesi oldu.⁹²

6. Avrupa'dan Hareket Eden Haçlı Ordularının İstanbul'a Varışları

Papa II. Urbanus'un Clermont'taki vaazı konsile katılanlar üzerinde büyük etki yapmıştı. Konsilin tesiri henüz taze iken birçok papaz papanın mesajlarını tüm Avrupa'ya yaymak için harekete geçti. Din adamları ulaşabildikleri her yerde Clermont'takine benzer çağrılar yaparken; Urbanus Fransa'yı dolaşarak gerekli gördüğü kesimlerle birebir görüşmeler yaptı. Ulaşamayan bölgelere ise sefere katılmaları durumunda kendilerine maddî ve manevî güvencelerin verileceği mesajlarla dolu mektuplar gönderildi.⁹³

Haçlı Seferi'ne asker tedarik etmek için Avrupa'nın genelinde papalığın yaptığı faaliyetler neticelerini vermişti. Dönemin Avrupası'nın siyasi ve ekonomik koşullarına göre fazla sayılabilecek kalabalıklar belirli liderler etrafında toplanmaktaydı.⁹⁴ Toplanan grupların hareket tarihi ise 15 Ağustos 1096 olarak belirlenmişti. Avrupa'nın geneline yayılan parçalı orduların bir araya gelerek beraber hareket etmesi güç olduğundan farklı kanallardan ilerleyecek olan kalabalıklar ilk

⁹² Lillie, **a.g.e.**, s. 1-2.

⁹³ Frankopan, **a.g.e.**, s. 104-105; Harris, **a.g.e.**, s. 59; Frederic Dunclaf, "The Councils of Piacenza and Clermont", s. 250; Morrisson, **a.g.e.**, s. 25.

⁹⁴ Avrupa'da Haçlı hareketinin içerisinde bulunan liderlerin isimleri için bkz: Willermus Tyrensis, **Historia rerum in partibus transmarinis gestarum, RHC. occ.**, I, s. 1 vd. İng. trc. Emily Atwater Babcock ve A. C. Krey, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, Columbia University Press, New York 1943, C. I, 95-96, Türkçe trc. Ergin Ayan, **Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıcından Kudüs'ün Zaptına Kadar**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016, s. 56.

aşamada İstanbul'da birleşerek Anadolu'ya gelecek ve ikinci aşama olarak Kudüs'e geçeceklerdi.

Haçlı ordularının İstanbul'a ulaşmaları için kullanabilecekleri iki yol vardı. Bunlardan ilki Roma'nın kuzeyinden özellikle Almanya ve Fransa gibi bölgelerden gidildiğinde kullanılan Kuzey yoluydu. Bu yol Macaristan üzerinden geçiyordu ve Belgrad'dan itibaren imparatorluk toparlaklarına giriyordu. Niş Sofya ve Edirne'den geçilerek İstanbul'a gelen yoldu. Fakat Bulgaristan'da son zamanlarda yaşanan karışıklıklar sebebiyle Kuzey yolu kullanılabilirliğini eskisine nazaran yitirmişti. Haçlıların kullanabileceği ikinci bir yol daha vardı. Bu yolu İtalya üzerinden gelecekler tercih etmekteydi. Eski Arnavutluk yolu diye bilinen bu güzergâhta Brindisi'den Draç'a, ardından Ohri, Manastır ve Selanik üzerinden İstanbul'a ulaşırdı. Her iki yolun en büyük kısmı kara yolları kullanılacak olması sebebiyle imparatorluk toprakları içerisindeydi ve Bizans'ın daveti üzerine gelen orduların bakım ve iaşesinin tedarik edilmesi açısından Aleksios'a büyük sorumluluklar yükliyordu.⁹⁵

Haçlıların Avrupa'dan hareket tarihleri olan 15 Ağustos'u beklemeden Pierre l'Ermite⁹⁶ isimli bir keşişin vaazlarının tesiri altında kalmış askerî kabiliyeti olmayan halk kalabalığı Mart ayında seferin ilk yolcuları olarak harekete geçti. Başlarında Gautier Sans-Avoir isimli bir din adamı vardı. Niş ve Belgrad üzerinden ilerlemeyi seçen bu grubun hemen akabinde Pierre l'Ermite beraberindekilerle yola çıktı.

⁹⁵ Duncalf, "The First Crusade: Clermont to Constantinople", **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969, s. 257; Durmaz, "Haçlı Ordularının Balkanlardan Geçiş", **Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildirileri: 5-7 Ekim 2012**, Isparta 2013, s. 493-494.

⁹⁶ Pierre l'Ermite, Birinci Haçlı Seferi'nde oynadığı rolle Avrupa'da din adamlarının ilmi kisvelerinin dışında askerî bir kimlik taşıdıklarını göstermektedir. Pierre l'Ermite, yaptığı etkili anlatılarla insanları Doğu'ya yapılacak sefer için harekete geçirmeye çalışmış ve kendi etrafında toplanan kalabalığı papalığın belirlediği tarihten önce harekete geçmiştir. Kaynaklara göre Pierre l'Ermite'in cennetten geldiğine söylenen bir mektup taşıdığı, bir cezbe halinde Kutsal Mezar Kilisesi'nde dua ederken Hz. İsa'yı gördüğü, Haçlı Seferi girişimi için Urbanus'u ikna ettiğine inanılıyordu. Çok az yemek yediği ve hep riyazet halinde olduğu söylenen bu keşişin hitabetinin kuvvetinden dolayı söylemleriyle etrafında oluşmuş kalabalık ordular meydana geldi. Bkz; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 82-84, Türk. trc. Ayan, C. I, s. 45-46; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana: History of the Journey to Jerusalem**, İngilizce trc. Susan B. Edginton, Clarendon Press, Oxford 2007, s. 7; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 48; Krş. Duncalf, "Clermont to Constantinople", s. 258.

Gautier ve beraberindekiler 8 Mayıs'ta Macaristan'a ulaşmışlardı. Ayın sonlarına doğru ise Belgrad'a girişleriyle imparatorluk topraklarına ilk adımlarına atmış oldular. Belgrad'da bulunan vali, imparatora sormadan bu kalabalık halk kitlesinin istediği şekilde uygulamalarda bulunmak istiyordu. Fakat her şey çok kısa sürede geliştiği için İstanbul ile iletişim kuruluncaya kadar Haçlılar bölgeyi yağmalamaya başladı. Dolayısıyla imparatorluk ile Haçlılar arasındaki ilk karşılaşma yağmacıların Bizans'a ait kuvvetler tarafından bastırılması ve ardından teskin olan grupların merkeze askerî birliklerin gözetimi altında getirilmesi şeklinde gerçekleşmiş oldu.

Pierre l'Ermite'in ordusu da Macaristan'dan geçerek kendilerinden önce yola çıkan birlikler gibi Balkanlar'dan imparatorluk topraklarına adım attı. Gautier ve beraberindekilerin bölgeden geçişi sırasında yerli halk arasında yaşanan sorunlar ve Pierre l'Ermite'in ordusunun kalabalıklığı sebebiyle ihtiyaçların karşılanamaması imparatorluk ile Haçlılar arasında gerginliğin yaşanmasına sebep oldu. Pierre l'Ermite'in toplama ordusu Belgrad ve Niş'i yağmalamaya çalışınca bölgede Bizans adına bulunan idarecilerin askerî müdahalelerine maruz kaldı. Yaşadıkları çatışmalar neticesinde sayıları bir hayli azalan ve düzeni bozulan Haçlı ordusu, zorlu bir yolculuğun ardından 1 Ağustos'ta İstanbul'a ulaştı.⁹⁷

Pierre l'Ermite'in ardından Avrupa'da yola çıkan ilk grup Fransa Kralı I. Philippe'nin kardeşi Hugues de Vermandois oldu. Soylular arasında Haçlı yolculuğuna ilk çıkan kişinin Papa Urbanus ile sorun yaşayan Fransa kralının kardeşi olması onun Avrupa'da kilise merkezli kurulan yeni sistemde yer edinmek için aceleci davrandığını akıllara getirmektedir. Nitekim Hugues'un bu özelliği ve yolculuk sırasındaki imparatora ilettiği mesajlar Bizans idaresinde de benzer şekilde düşünüldüğünü göstermektedir. Hugues rota olarak İtalya üzerinden geçip Bari'ye

⁹⁷ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 9 vd.; Ordericus Vitalis, **The Ecclesiastical**, C. III, s. 74 vd.; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 97 vd., Türk. trc. Ayan, C. I, s. 58 vd.; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 48. Krş. Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 11-13; Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, Türkçe trc. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, C. I, Ankara 2008, s. 96 vd.; Birsal Küçüksipahioğlu, "Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı", **Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi**, S. 3, Mayıs-Haziran 2013, s. 44-45; Duncalf, "Clermont to Constantinople", s. 258; Emrullah Kaleli, **Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)**, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2017, s. 197-198; Charanis, "Byzantium the West", s. 32; Güray Kırpık, "Haçlıların Balkanlardaki Faaliyetleri ve Tesirleri", **EKEV Akademi Dergisi**, Yıl 13, S. 39, 2009, s. 353.

inen yolu seçmiş, oradan da Draç'a geçerek imparatorluk topraklarına girmeyi plânlamıştır. İtalya üzerinden geçerken Roma'ya uğramayan Hugues imparatora elçiler göndererek asilliğine uygun bir karşılama talep etmiştir. Fakat Bari'ye gelip Draç için deniz yoluyla karşıya geçmeye çalışırken Hugues ve beraberindekileri taşıyan gemiler fırtınaya kapılarak büyük zayıat vermelerine nedene oldu. Hugues'un fırtınaya kapılan gemileri nedeniyle ordusunun tesiri azalmış olsa da imparatorluğa karşı olan tutumu Aleksios'un batıdan gelecek asilzadelere karşı güttüğü siyaseti ortaya çıkarmış oldu.⁹⁸

Papalığın Haçlı Seferi'ne çıkış için belirlediği 15 Ağustos tarihine yakın bir vakitte soyu Büyük Karl'a dayanan aşağı Lorianne Dükü Godefroi de Boullion ve kardeşi Baudouin de Boulogne Avrupa'dan ordularıyla beraber hareket ettiler. Godefroi idaresinde bu ordu Kuzey yolu üzerinden yolculuk yapmayı tercih ederek imparatorluk topraklarına ilerledi. Ren ve Tuna nehrinin kollarını takip eden Haçlılar Belgrad ve Niş'i geçerek 23 Aralık'ta İstanbul'a ulaştı. Bu iki kardeş Avrupa'nın hiyerarşik sistemi içinde kendilerine selefleri kadar etkili bir kontluk tesis edememişlerdi. Özellikle Godefroi'nin küçük kardeşi olan Baudouin Haçlı Seferi'ne görünen amacının dışında anlamlar yüklemişti. Avrupa'da güçlü bir iktidarı olmayan Baudouin gibi soyluların toprak servet ve şöhret elde etme ihtiyaçları çıktıkları doğu seferine yönelik bakış açılarını görüldüğünden farklı olmasına sebep olabilirdi.⁹⁹ Aleksios İstanbul'a gelen soylularda bulunması muhtemel bu hissiyattan oldukça çekiniyordu.¹⁰⁰

⁹⁸ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 313-315, Türkçe trc. Umar, s. 308-310; **The First Crusade: The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials**, s. 57; Fulcherius Carnotensis, **A History of the Expedition to Jerusalem** s. 71-72, Türkçe trc. İlcan Bihter Barlas, 56-57; Krş. Lilie, **a.g.e.**, s. 7-8.

⁹⁹ Nitekim Baudouin de Boulogne, Haçlı ordusundan ayrılarak Doğu'da ilk Haçlı Kontluğu'nu kuran kişi olacaktır.

¹⁰⁰ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 64 vd; Anna Komnene, **Alexiad**, s. 324, Türkçe trc. Umar, s. 313; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 116 vd., Türk. trc. Ayan, C. I, s. 77 vd.; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, İngilizce trc. John Hugh Hill ve Laurita Hill, The American Philosophical Society Independence Square, Philadelphia 1974, s. 16-17. Krş. Alan V. Murray, "The Army of Godfrey of Bouillon, 1096-1099: Structure and Dynamics of a Contingent on the First Crusade", **Revue Belge de Philologie et d'Histoire**, C. 70 / 2, 1992, s. 301; Lilie, **a.g.e.**, s. 8-9; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 113-114.

Godefroi'nin birliklerinden sonra İstanbul'a ilerleyecek diğer ordu, Bizans'ın Batıdaki eski düşmanı Robert Guiskard'ın oğlu Bohemund ve onun yeğeni Tankred'in önderliğindeki Normanlardan oluşmaktaydı. Bohemund'un Haçlı Seferi'ne katılma isteği Hugues de Vermandois ve birliklerinin şevkli bir şekilde İstanbul'a ilerlemeleri sırasında ortaya çıkmıştı. Bohemund, Doğu'ya yapılacak seferi pek çok açıdan kendi lehine fırsata çevirebileceğini düşünüyordu. Çünkü Babasının ölümünden sonra Sicilya kralı olan amcası Roger onun bölgede etkili bir lider olmasına ve geniş topraklar elde etmesine hiçbir zaman müsaade etmemişti. Bohemund muhtemelen bu sebeple Haçlı hareketine katılarak Doğu'da müstakil bir kontluk kurabilmenin Batı'da vereceği mücadeleden daha kolay olacağını düşündü. Seferin dinî boyutuyla da prestij elde edip İtalya'da bulunduğu sürece kendisine rakip olacak akrabalarının ve amcasının destekçilerini de yanına çekebilirdi.¹⁰¹ Nitekim öyle de oldu. Doğu'ya yapmayı plânladığı seferi etrafındakilere etkili bir şekilde pazarlayan Bohemund, kısa süre içinde birçok taraftar topladı. Hazırlıklarını tamamladıktan sonra ordunun İstanbul'a ilerleyişi için eski Arnavutluk yolunu tercih etti. Bohemund'un topladığı ordu Avrupa standartlarına göre nispeten daha profesyonel birliklerden oluşuyordu. Bu sebeple yolculuk sırasında karşılaşılabilecek bazı sıkıntıları ön görebildiklerinden lojistik destek ve iâşe temini konusunda yetersiz de olsa bazı plânlamalar yapabilmişlerdi. Yapılan plânlamalar, ordunun ancak imparatorluk arazisine geçene kadar diğer Haçlılara göre daha az sorunla karşılaşmalarını sağlamıştı. Fakat diğer Haçlı grupları gibi Balkan topraklarına girdikten sonra yerli halk ve Bizans birlikleriyle bazı çatışmalar yaşamaktan kurtulamadılar. Bizans sınırları içerisinde yaşanan çatışmalar onların ilerleyişine

¹⁰¹ Normanlar arasında Haçlı Seferi'nin dini ideolojisine inanmayan ve Doğu'ya yapılacak bu genel sefere katılma konusunda isteksiz olan soylular fazlaydı. Roger, Haçlı Seferi'nin kendisine sağlayacağı pek fazla katkının olmayacağını düşünüyor ve hâkimiyetini bölgede genişletmenin Haçlı oluşumu içerisinde olmaktan daha fazla getiri sağlayacağına inanıyordu. Bohemund ise amcasının aksine kutsal bir savaşı savunarak onun karşısında sağlam ve elle tutulur bir muhalefet kanadını oluşturmaya çalışıyordu. Helene Wieruszowsky, "The Norman Kingdom of Sicily and the Crusades", **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, The University of Wisconsin Press, London 1969, s. 6.

mani olacak boyutlara ulaşmadığından ordu Şubat ayının son günlerinde İstanbul sınırları dışında Trakya bölgesine ulaştı.¹⁰²

Avrupa'dan yola çıkan orduların en büyüğü ve en etkilisi Toulouse kontu Raymond'un liderliğini yaptığı Fransız birliklerinden oluşmaktaydı. İçerisinde St. Gilles manastırını bulunduran araziye sahip olduğu için St. Gilles diye de anılan Raymond Fransa'nın en güçlü kontuydu. Ekim ayı civarında çıkacağı Haçlı Seferi için kendi imkânlarıyla hazırlıklarını tamamladı ve askerlerini teçhiz etti. Raymond de St. Gilles'in Avrupa'daki konumu ve imkânları diğer Haçlı kontları gibi zayıf değildi.¹⁰³ Bu sebeple de onun Haçlı Seferi gibi bir macerayla kazanmayı umduğu maddî imkânlara ihtiyacı yoktu. Fakat papalığın temsilcisi Adhemar'ın kendisine yakınlığıyla Avrupa'da o güne kadar kazandığından daha fazla itibarı bu sefer sayesinde elde edebilirdi. Raymond de St. Gilles, her ne kadar Papa Urbanus'un Haçlı çağrısına ilk yanıtı verip haçı kabul edenlerden olsa da sefere çıkmak için geç kalmıştı. Fransa'dan hareket eden kalabalık ordu İtalya üzerinden ilerleyerek Dalmaçya'ya yöneldi. Avrupa'daki kış şartları ordunun barınma ve iye temininde sıkıntı çekmesine sebep olmaktaydı. Bölgedeki yerli halk da daha önce hareket eden Haçlı birliklerinin taşkınlıkları sebebiyle yeni gelen bu birliklere gerekli olan ihtiyaçları temin etmiyor ve ordunun geçtiği bölgeleri boşaltıyorlardı. Raymond'un beraberindeki kalabalık Haçlı ordusu yaşanan benzeri sıkıntıların ardından Şubat ayı civarı imparatorluk arazisi olan Draç'a girdi. Sorunlar papa Urbanus'un Clermont Konsili'nde Doğu'daki din kardeşleriniz diye hitap ettiği Bizanslılarla ordunun

¹⁰² Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 133 vd., Türk. trc. Ayan, C. I, s. 94 vd.; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 23 vd.; **Gesta Francorum**, s. 58 vd.; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 95. Krş. Lilie, **a.g.e.**, s. 8-9; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 119-121; Ralph Bailey Yewdale, **Bohemond I, Prince of Antioch**, Princeton University Press, Amsterdam 1970, s. 35 vd.; Seyhun Şahin, "Norman İstilası'nın I. Haçlı Seferi'ne Yansımaları (Antakya'nın İşgaline Kadar I. Bohemund ve Tancred'in Faaliyetleri)", **Cahij**, C. 1, 2013, s. 47-48; Durmaz, "Haçlı Ordularının Balkanlardan Geçışı", s. 500-501; Jonathan Shepard, "When Greek Meets Greek: Alexius Comnenus and Bohemond in 1097-98", **Byzantine and Modern Greek Studies**, C. 12, 1988, s. 185-277, s. 202-203.

¹⁰³ Haçlı Seferi'nin en kalabalık ordusu Toulouse Kontu Raymond'a aitti ve papalığın temsilcisi Le Puy Piskoposu Adhemar kontu eşlik ediyordu. Kroniklere göre Raymond, Güney Fransa'nın en güçlü lordu olmakla birlikte Haçlı liderleri arasında en zengin olanıydı. Öyle ki Haçlı Seferi'ne çıkacak birçok askeri kendi imkânlarıyla teçhiz etmişti. Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 13, 15; Frederic Duncalf, "The First Crusade: Clermont to Constantinople", **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969, s. 272.

karşılaşmasından sonra da devam etti.¹⁰⁴ Gerek kış şartları, gerekse ordunun seyahati boyunca yerli halkla yaşadığı sorunlar sebebiyle bir hayli yıpranmış olan Raymond ve beraberindekiler 21 Nisan 1097’de İstanbul’a ulaştı.¹⁰⁵

Raymond de St. Gilles dışında Haçlı Seferi çağrısına cevap verip hazırlıklarını papalığın belirlediği tarihe kadar tamamlayamayan kontlar da vardı. Robert de Flandre, Robert de la Normandie ve Etienne de Blois isimli bu kontlar Eylül ayı civarında bölgelerinden ayrıldılar. Fakat ağır kış şartları sebebiyle Robert de la Normandie ve Etienne de Blois yolculuklarına ara verip İtalya’da bir müddet konakladılar. Robert de Flandre ise daha önce Hugues’un takip ettiği yol üzerinden giderek Adriyatik denizini geçti ve Nisan ayında İstanbul’a büyük bir sorun ile karşılaşmadan ulaştı. Robert de la Normandie ve Etienne de Blois erteledikleri yolculuklarına Mart ayında tekrar başladılar ve Nisan ayında Brindisi limanından Draç’a geçmek isterken karşılaştıkları fırtınada ordularının büyük bir kısmını kaybettiler. Kontlar ordularının geri kalanlarıyla birlikte Arnavutluk yolunu takip ederek İstanbul’a Mayıs ayında ulaştılar.¹⁰⁶

7. Haçlıların İstanbul’da İmparatorla olan Münasebetleri

Kontlar, Avrupa’da sefer öncesi din adamlarının oluşturduğu atmosferin etkisiyle maddî ve manevî çıkarlarını kamufle edip kendilerine eşlik eden

¹⁰⁴ Raymond’un Bizans’ın yerli halkı ve imparatorluk birlikleriyle yaşadığı sorunların ayrıntıları için bkz: Raimundus Aguilers, **Historia Francorum qui Ceperunt Iherusalem**, RHC ooc., III, s. 231-309; İngilizce trc. J. H. Hill ve Hill, **Raymond d’Aguilers**, Philadelphia 1968, s. 18 vd.; Türkçe trc. Süleyman Genç, **Haçlılar Kudüs’te**, Yeditepe Yayınları İstanbul 2019, s. 52 vd.; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 141-143, Türk. trc. Ayan, C. I, s. 103-104. Krş. Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007, s. 20-23; Duncalf, “Clermont to Constantinople”, s. 273-274.

¹⁰⁵ Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 24, Türkçe trc. Genç s. 57; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 139-143, Türk. trc. Ayan, C. I, s. 101-104; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 27-30; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 55; Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi**, s. 15-23; Duncalf, “Clermont to Constantinople”, s. 272; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 123-125; Lilie, **a.g.e.**, s. 10; Frankopan, **a.g.e.**, s. 112-116; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 26; Durmaz, “Haçlı Ordularının Balkanlardan Geçişi”, s. 501; Kırpık, “Haçlıların Balkanlardaki Faaliyetleri”, s. 356.

¹⁰⁶ Charles Wendel David, **Robert Curthose: Duke of Normandy**, Cambridge/Harvard University Press, London 1920, 89 vd.. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 126-128; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 27; Durmaz, “Haçlı Ordularının Balkanlardan Geçişi”, s. 502.

kalabalıkların hissiyatlarındaki dinî duyguları kullanarak zor şartlar altında İstanbul önlerine kadar gelmişlerdi. İstanbul’da ise bilinçaltılarında yatan amaçlarıyla uyumlu olarak farklı tutum ve davranışlar sergilediler. Bu sebeple Aleksios ve Bizans bürokrasisi Haçlıları uzun zamandır bekledikleri müttefikleri olarak değil imparatorluğa potansiyel bir tehdit olarak gördüler. Avrupa’dan çıkışlarından itibaren Balkanlarda ilerleyişleri imparatorluk için oldukça tehlikeli insanlar olduklarını gösteriyordu. Dillerinde din kardeşlerine yardım ve Kudüs’ü kurtarma sloganı olsa da Aleksios onların içerisinde sönük bir şekilde yatan İstanbul’u ele geçirme plânlarının olabileceğini düşünüyordu.¹⁰⁷ İmparator, papalığın kendisinden istenen yardımı Haçlı harekâtı haline sokup düzensiz bir şekilde İstanbul’a gönderdiğini ve bu orduların tüm idaresini kilisenin uhdesinde tutmak istediğini biliyordu. İstanbul önünde hazır bulunan bu ordularla ilişkilerini kilisenin arzuladığından farklı bir boyuta taşıyarak papalığın plânlarını geçersiz kılmak istiyordu. Muhtemelen Haçlı kontları da II. Urbanus’un zihninde beliren amaçların farkındaydı fakat Bizans ile olan ilişkilerini daha çok yüzeysel politik ve askerî çıkarları doğrultusunda düzenlemeye niyetliydi. Bu yüzden Aleksios, Haçlılar ile ilişkilerini hukukî olarak imparatorluğun lehine temellere oturtulacak bir vassallik anlaşması yapmayı amaçladı.¹⁰⁸ Bu bağlamda Godefroi ve Raymond imparatorun anlaşma talebine karşı en güçlü muhalefeti gösteren tarafta bulunurken Bohemund, Aleksios’la barışçıl bir uzlaşma sağlamaya gayret gösterdi. Muhalefet gösteren liderler imparatorla kendilerini açık bir çatışmaya götürecek hallerden uzak duracak kadar hassas konumda olduklarının farkındaydılar. Robert de Flandre, Robert de la Normandie, Etienne de Blois ve Hugues de Vermandois gibi liderler ise imparatora karşı tutumlarında olumlu bir tavır sergiledi. Lordların İstanbul’a attıkları ilk adımda Bizans imparatoruyla yaşadıkları diyaloglar onların sefer öncesi Avrupa’daki konumları ve geçmiş hikâyeleriyle doğru orantılı olduğunu gösteriyordu.

¹⁰⁷ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 324, Türkçe trc. Umar, s. 313; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 78, Türkçe Trc. Barlas, s. 63. Krş. Harris, **a.g.e.**, s. 62; Küçüksipahioğlu, “Birinci Haçlı Seferi’nden Fethe Kadar Batıların İstanbul’u Ele Geçirme Çabaları”, **Tarih Dergisi**, S. 66, 2017/2, s. 36-37.

¹⁰⁸ Joan M. Hussey, “Byzantium and the Crusades, 1081-1204”, **A History of the Crusades**, Ed. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, London 1969, s. 126; France, **Victory in the East**, s. 190; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 131; Baştav, **a.g.m.**, s. 61-62.

Aleksios Haçlılara yaptırmayı plânladığı anlaşmayı ilk olarak Bari'den Draç'a geçerken fırtınaya yakalanıp ordusu dağılmış Hugues de Vermandois üzerinde tatbik etmeye çalıştı. Hareket serbestisi kısıtlı olan ve devamlı imparatorun denetimi altında tutulan Hugues, kendisi için en uygun durumun imparatora sadakat ile bağlandığını gösterecek anlaşmayı yapmak olduğunu gördüğünden Aleksios'un teklifini kabul etti.¹⁰⁹ Hugues'un büyük bir muhalefet göstermeden imparatora sadakat yemini etmesi kendisinden sonra dağınık halde ilerleyen ve birbirinden bağımsız şekilde daha önce ne yapacaklarına dair ortak bir görüşü olmayan Haçlıların İstanbul'da Aleksios ile olan ilişkilerine örnek teşkil etmesi açısından önemlidir.

İstanbul'a doğru yaklaşan ilk büyük ordu Godefroi de Boullion ve kardeşi Baudouin de Boulogne idaresindeydi. İmparator Hugues de Vermandois ile gerçekleştirdiği anlaşmayı onlarla da gerçekleştirmek istiyordu. Fakat Godefroi, imparator tarafından Hugues'un maruz bırakıldığı zorunlu durumu haber aldığından Aleksios'a karşı tepkiliydi. Aleksios ise Godefroi'yi anlaşma yapmaya ikna etmek için bizzat Hugues onun karargâhına elçi olarak yolladı. Godefroi diğer Haçlı liderleri ile yeni karşılaştığı bu durum hakkında müzakere etmeden karar vermek istemiyordu. Ayrıca Aşağı Lorianne dükü sıfatıyla daha önce IV. Heinrich'e vassallik yemini ettiğinden bağlı olduğu kralın doğudaki rakibi olarak görülen imparatora benzer bir yemin vermekten çekiniyordu. Aleksios, bunun üzerine Godefroi'nin birliklerine vaad ettiği ihtiyaç maddelerini vermeyeceğini açıklayarak kontun kendisine muhtaç olduğunu hissettirmeye çalıştı. Godefroi imparatora bağlılık yemini yapmak konusunda tereddüt yaşarken kardeşi Baudouin imparatorun ihtiyaçlarını karşılamaması dolayısıyla İstanbul ve çevresini yağmalamaya başladı.¹¹⁰ Aleksios diğer Haçlıların İstanbul önlerine gelip Godefroi ve Baudouin'nin birlikleriyle birleşmelerinden korktuğundan askerî bir girişimde bulunmaya karar

¹⁰⁹ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 314-315, Türkçe trc. Umar, s. 309; **Gesta Francorum**, s. 56; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 141; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 93. Krş. Lilie, **a.g.e.**, s. 8; Duncalf, "Clermont to Constantinople", s. 284.

¹¹⁰ Bu ilk yağmalar Haçlıların daha sonra Anadolu ve Ortadoğu'daki topraklarda nasıl hareket edeceklerinin erken bir örneğini teşkil etmektedir.

verdi. Haçlı birlikleri üzerine yapılan askerî baskıdan sonra Godefroi, Baudouin ve beraberindekiler imparatora sadakat yemini vermeye ikna oldular.¹¹¹

Bizans özellikle de Aleksios açısından Bohemund, doğuya gelen Haçlı şövalyeleri arasında en tehlikeli olarak görülen liderdi. Çünkü babasından kalan olası Bizans düşmanlığı Aleksios'u tehdit edebilir ve Haçlılar arasındaki hâkimiyetine darbe vurabilirdi. Fakat Bohemund İstanbul'a geldikten sonra Aleksios'a karşı açtıktan bir düşmanlık sergilemektense onunla iyi ilişkiler kurarak geçmişte babasıyla imparatorluk arasında yaşanan sorunların kendisine bir dezavantaj sağlamasının önüne geçmeye çalıştı. Bohemund'un bu diplomatik yönü onu Aleksios ile mücadele etmektense müttefik olup papalığın sağlamadığı seferin başkumandanlığını elde etme çabası içerisine girmesine sebep oldu. Bu fikrini açıkça imparatora açınca Aleksios sıkıntılı bir duruma düştü. Çünkü Normanların dostluğuna ihtiyacı vardı. Fakat Normanların desteği imparatorluk için önemli de olsa bu kabul edilebilir bir teklif değildi bu sebeple isteği geçirilerek yeğeni Tankred'in muhalefetine rağmen kendisine bağlılık yemini yaptırıldı.¹¹²

Raymond dışındaki tüm Haçlı liderleri Aleksios'a bağlılık yemini ettiler Raymond ise kendisine yapılan baskılara rağmen anlaşmaya yanaşmadı. Çünkü imparatorun istediği vassallık yeminini yaparsa kendisinin papalıkla olan hususi münasebetlerinden ve bağlılığından vazgeçmiş olacağını düşünmekteydi. Ayrıca yapacağı bağlılık yeminiyle Bizans'ın Haçlı ordularının başına genel bir komutan ataması durumunda bütün Haçlı Seferi'nin reisi olması imkânsızlaşacaktı. Bu sebeple kendisinin Tanrı rızası için doğuya geldiğini ve üzerindeki nihâi otoritenin de sadece o olduğunu söyleyerek imparatorun istediği tarzda bir yemini yapmak istemedi.

¹¹¹ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 323-326, Türkçe trc. Umar, s. 313-317; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 75-85; **Gesta Francorum**, s. 56-57; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 60; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 22. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 116-117; France, **Victory in the East**, s. 114-115; Lilie, **a.g.e.**, s. 9.

¹¹² Anna Komnene, **Alexiad**, s. 327-330, Türkçe trc. Umar, s. 320-323; **Gesta Francorum**, s. 63-65; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 89-91; Radulfus Cadomensis (Ralph of Caen), **The Gesta Tancredi A History of the Normans on the First Crusade**, İngilizce trc. Bernard S. Bachrach ve David S. Bachrach, Ashgate Publishing Company, England 2005, s. 31 vd.; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 136-138, Türk. trc. Ayan, C. I, s. 98-99. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 121-122; Şahin, "Norman İstilas", s. 48; Duncalf, "Clermont to Constantinople", s. 286-287; Yewdale, **a.g.e.**, s.43-44.

Bohemund, Raymond'un bu davranışından hoşnut olmadı ve imparatorun desteğini kendi şahsına çekmek amacıyla ve kendine en büyük rakip olarak gördüğü Raymond'un imparatorla açık bir mücadeleye girişmesi karşısında Aleksios'un yanında olacağını ilan ederek psikolojik bir baskı kurmaya çalıştı. Yaşanan bu gelişmelerden sonra Raymond 26 Nisan'da içeriği değiştirilmiş başka bir yemin vermeye razı oldu.¹¹³

İmparator Aleksios, Haçlı liderleri ile yaptığı anlaşmalar sayesinde Avrupa'dan Türklere karşı istediği askeri yardım mahiyetinde bir teşkilatı kısmen de olsa İstanbul'da oluşturmaya çalıştı. Bundan sonraki işi, bu Haçlı güruhunu kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmek ve imparatorluğun menfaatlerine hizmet edecek şekilde kanalize edebilmektir. Bunun için Aleksios belirli bir süre Haçlılar ile müşterek hareket etmeyi uygun gördü.

¹¹³ Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 23-24, Türkçe trc. Genç, s. 56-58; **Gesta Francorum**, s.65; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 61. Krş. John Hugh Hill ve Laurita Hill, "The Convention of Alexius Comnenus and Raymond of Saint Gilles", **The American Historical Review**, C. 58, S. 2, 1953, s. 323, 326; John Hugh Hill, "Raymond of Saint Gilles in Urban's Plan of Greek and Latin Friendship", **Speculum**, C. 26, S. 2, Nisan 1951, s. 266-267; Küçükspahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 24; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 125.

İKİNCİ BÖLÜM

KUDÜS'ÜN İŞGALİNE KADAR BİZANS İMPARATORLUĞU- HAÇLI İLİŞKİLERİ

1. Haçlıların Anadolu'ya Girişleri ve İmparator Aleksios Komnenos'un Tutumu

İmparator Aleksios Komnenos, Haçlıların Anadolu'dan geçerek Kudüs'e kadar yapacakları seferi İstanbul'da mümkün olduğunca imparatorluğun lehine olacak şekilde hukukî bir zemine oturtmayı başarmıştı. Haçlılar ise daha önce belirtildiği gibi çeşitli sebepler yüzünden yaşanan anlaşmazlıklara rağmen imparatorun destek ve yardımları olmadan seferi sürdürmenin imkânsızlığının farkındaydılar.¹¹⁴ Bu nedenle imparatorluktan aldıkları askerî yardımla ve kendilerine rehberlik etmesi için imparator tarafından tayin edilen komutan Butumites ile birlikte ilerlemeye başladılar. İmparatorun kendisi de Haçlıların kalabalık ordularından çekindiğinden onları gözlemleyip bizzat orduyu organize edebileceği Pelakanon (Eski Hisar) karargâhında konuşlanmıştı.¹¹⁵ İmparatorun orduya eşlik etmeyip mesafeli kalmasının nedeni muhtemelen İstanbul'da kontların büyük bir çoğunluğu üzerinde

¹¹⁴ Haçlı Seferi'ne bizzat eşlik eden Fulcherius Carnotensis seferden bir müddet sonra kaleme aldığı eserinde imparatorun kendilerine yapacağı desteğin ne kadar hayafî olduğunu şu cümlelerle ifade etmiştir: “*Şu bir gerçektir ki, onlar imparatorla dostluk kurup yardımını almamış olsalardı bizler için bu yolculuğu yapmak bu kadar kolay olmazdı. İmparator kumandanlara ipekli kumaşlar sunmuş ayrıca yolculuklarına devam etmeleri için gerekli olan para ve atları sağlayarak onları memnun etmişti.*” Fulcherius Carnotensis, **Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium**, RHC. occ., III, s. 311-485, İng. trc. Rita Ryan, **A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127**, Knoxville 1969, s. 80, Türkçe trc. İlcan Bihter Barlas, **Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 64-65.

¹¹⁵ İmparatorun Pelakanon'da bir karargâh kurma isteği olduğu Bizans tarih yazarı Anna Komnene tarafından belirtilmiş ve eserin ilerleyen bölümlerinde bu bilgiyi teyit eden ifadeler yer verilmiştir. Haçlı kaynakları ise bu konu hakkında ayrıntılı bilgi vermemektedir. Fakat imparatorun İstanbul'da kontlara destek sözü verdikten hemen sonra kendisinin de bizzat başında bulunduğu artçı birlikle Haçlıları takip etme girişiminde bulunması, onun Haçlılara duyduğu çekingen tavrına rağmen, aynı zamanda seferin başlangıcında imparatorluğun onlara güven telkin etme çabası olarak da değerlendirilebilir. Bkz: Anna Komnene, **Alexiad**, İng. trc. E. R. A. Sewter, **The Alexiad of Anna Comnena**, London 1969, s. 330-331, 336, Türkçe trc. Bilge Umar, **Alexiad – Malazgirt'in Sonrası**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1996, s. 324, 328.

kurduğu otoriteyi kişisel çatışmaların içerisinde eritmek istememesi ve olaylara bizzat müdahalede bulunmadan uzaktan yönetmek istemesiydi. Bilindiği üzere İmparator Aleksios, Haçlılarla özellikle de Norman lideri Bohemund ile ilgili olumsuz ön yargılara sahipti. Henüz Antakya Bohemund, Urfa ise Baudouin tarafından alınmamasına rağmen Aleksios, Haçlıların verdikleri sözleri tutmayacağı ve aksi davranışlar sergileyebilecekleri endişesi taşımaktaydı.¹¹⁶ Bu sebepten Haçlılardan önce Pelakanon'a gelmiş ve onları takip etmeyi düşünmüştü. Bu durum Aleksios'un onlara karşı daha önce hissettiği çekingen tavrın hâlâ devam ettiğini göstermekteydi.

2. İznik'in Alınması ve Anadolu'daki İlk Anlaşmazlık

Türkiye Selçuklularının başkenti olan İznik, Haçlılar açısından Kudüs'e giden güzergâhın üzerinde ele geçirilmesi gereken en önemli üslerden biri olarak görülmekteydi. Çünkü burası İstanbul'dan Kutsal topraklara kadar plânlanan bağlantının en önemli kısmı ve Haçlıların kendilerini savaşıyorlar gösterebileceklerine inandıkları ilk Türk şehriydi. Haçlı ordularını imparatorluğun faaliyetlerine yardımcı askerler olarak gören Aleksios için ise bu sayede şehrin alınabileceği düşüncesi idi. Aslında İznik imparatorlukla Haçlılar arasında anlaşmazlığın ilk defa yaşandığı yer olarak da bilinmekteydi. Çünkü İznik surlarının müstahkemliği, kalenin içindeki Türk garnizonunun İznik Gölü vasıtasıyla iâşe alabilmesi ve Selçukluların üstün savunmalarıyla gösterdikleri mukavemet, Bizans'ın desteği olmadan şehrin

¹¹⁶ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 329-330, Türkçe trc. Umar, s. 323-324. Aleksios'un bu düşüncesi Haçlı kaynaklarında da ifade edilmektedir. Bkz. Willermus Tyrensis, **Historia rerum in partibus transmarinis gestarum, RHC. occ.**, I, s. 1 vd. İng. trc. Emily Atwater Babcock ve A. C. Krey, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, Columbia University Press, New York 1943, C. I, 143-144, 150, 167-169, Türkçe trc. Ergin Ayan, **Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıcından Kudüs'ün Zaptına Kadar**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016, s. 105-106, 112, 127-128; **Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum, RHC. occ.**, III, s. 119-163, Türkçe trc. Ergin Ayan, Selenge Yayınları, İstanbul 2013, s. 69-70; Radulfus Cadomensis, **The Gesta Tancredi. A History of the Normans on the First Crusade**, İng. trc. Bernard S. Bachrach ve David S. Bachrach, Ashgate Publishing Company, England 2005, s. 40.

alınamayacağını gösteriyordu. Bu nedenle imparatorluk, filosunu İznik Gölü'ne indirerek Haçlı kuşatmasına destek vermekteydi.¹¹⁷

Türkiye Selçuklu Devleti Sultanı I. Kılıç Arslan ise Haçlılar İznik önlerine gelip, hazırlık yaptıkları sırada Malatya'yı kuşatmaktaydı.¹¹⁸ Haçlıların İznik'i kuşatmak için hazırlandıkları haberi kendisine ulaştığında ele geçirmek üzere olduğu Malatya'yı bırakarak hemen öncü birlik gönderdi ardından da yanındaki birlikleriyle beraber İznik'e doğru yola çıktı. Sultan, Haçlı ordusu toparlanmadan ve kuşatma için hazırlıklarını tamamlamadan onlara ani baskın düzenlemek için çok hızlı hareket etti ve kısa süre içerisinde şehrin önüne geldi. Fakat Haçlılar daha önce gelip şehri kuşattıklarından Kılıç Arslan'ın onlara karşı yapmış olduğu baskın ve taarruzlar neticesiz kaldı. Her ne kadar sultanın Haçlıların dağılması için düzenlediği girişimler etkisiz de olsa şehrin içerisindeki garnizon ile iletişim kurarak nasıl davranmaları gerektiği kendilerine iletildi. Çünkü I. Kılıç Arslan başkenti İznik'i vermemek için büyük bir gayret sarf etse de şehrin güney surlarının olduğu kısmın Haçlılar tarafından kapatılması ve İznik Gölü'ne imparatorluk filosunun girmesi şehirdeki umutları azaltmıştı. Kılıç Arslan kaledekilerin soğukkanlı bir şekilde kendileri için en uygun kararı almalarını sağlamalı ve şehri kıvrak diplomatik bir hareket ile en doğru tarafa teslim etmelerine imkân vermeliydi.¹¹⁹ Neticede İznik'teki Türk garnizonun dış dünya ile bağlantısı kesilince içeridekiler şehri 19 Haziran 1097'de Haçlılara

¹¹⁷ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 160; Türk. trc. Ayan, C. I, s.121-122; İbn Kalânisî, **The Damascus Chronicle of the Crusades**, İngilizce trc. H. A. R. Gibb, Dover Publication, New York 2002, s. 43, Türkçe trc. Onur Özatağ, **Şam Tarihine Zeyl – I. ve II. Haçlı Seferi Dönemi-**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 1-2; Robertus Monochus (Robert the Monk), **Robert the Monk's History of the First Crusade: Historia Iherosolimitana**, İng. Trc. Carol Sweetenham, Ashgate Publishing, Cornwall 2005, s. 103-104; Raimundus Aguilers, **Historia Francorum qui Ceperunt Iherusalem**, RHC ooc., III, s. 231-309; İngilizce trc. J. H. Hill ve Hill, **Raymond d'Aguilers**, Philadelphia 1968, s. 25-26., Türkçe trc. Süleyman Genç, **Haçlılar Kudüs'te**, Yeditepe Yayınları İstanbul 2019, s. 58-59; Henry Treece, **The Crusades**, Barnes & Noble Books, New York 1994, s. 99; Thomas Asbridge, **Haçlı Seferleri**, Türkçe trc. Ekin Duru, Say Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 75; Işın Demirkent, "İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması [6 Mayıs-19 Haziran]", **Haçlı Seferleri Tarihi: Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 36.

¹¹⁸ I. Kılıç Arslan'ın Malatya kuşatması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Birsal Küçüksipahioğlu, "Sultan I. Kılıç Arslan'ın Malatya Kuşatması ve Birinci Haçlı Seferi", **Geçmişten Günümüze Malatya, Kent, Kültür, Kimlik**, Ankara 2017, s. 593-602.

¹¹⁹ Türk garnizonunun İznik'i teslim şekli Haçlılar ile imparatorluk arasında daha başlangıçta derin ayrılıkların temelini oluşturmuştur.

değil Haçlıların arasındaki Bizans temsilcisi Butumites'e teslim etti.¹²⁰ Türklerin bu stratejik hamlesi yani şehri imparatorluğa teslim etmesi beklenildiği üzere Bizans İmparatorluğu ile Haçlılar arasındaki ihtilafı ortaya çıkardı. Böylece iki tarafın zihinlerindeki sessiz çatışma somut bir şekilde kendini göstermiş oldu.

İznik'in Bizans İmparatorluğu'nun eline geçmesi Haçlıları derinden etkiledi. Üstelik Bizans'ın, Haçlı askerlerinin şehri yağmalarına engel olması ve şehre girişlerine izin vermemesi durumu daha da ağırlaştırdı. Haçlılara göre bu haince bir davranıştı ve imparator ile İstanbul'da yaptıkları anlaşmaya aykırıydı. Oysaki Haçlılar şehri yağmalamak için büyük bir sabırsızlıkla beklemekte bu sayede hem Drakon¹²¹ savaşının intikamını almayı hem de ganimet elde etmeyi düşünmekteydi. Fakat imparatorluğun Türkler ile anlaşarak İznik'i ele geçirmesi onların bu plânlarını engelledi ve Haçlıların imparatorluğa bakışında değişikliğe sebep oldu.¹²²

Şehrin yağmalanmasının Bizans tarafından engellenmesinin dışında, Haçlıları kızdıran noktalardan biri de imparatorun Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'ın İznik'teki eşini ve maiyetini İstanbul'a getirip burada ağırlaması ve daha sonra kurtuluş paraları

¹²⁰ İznik kuşatmasının ayrıntıları için Bkz: Anna Komnene, **Alexiad**, s. 333-340, Türkçe trc. Umar, s. 325-331; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 81-83, Türkçe trc. Barlas, s. 65-67; **Gesta Francorum**, s. 67-70; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 154-168, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 117-128; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 36-41; Ordericus Vitalis, İng. trc. Thomas Forester, **The Ecclesiastical History of England and Normandy**, London 1853, C. III, s. 93-98; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 104 vd. Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 25-26, Türkçe trc. Genç s. 59-60. Ayrıca bkz. Demirkent, **Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan**, TTK Yayınları, Ankara 2014, 29-31; aynı yazar, "İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması", s. 21-42; David Nicolle, **Birinci Haçlı Seferi 1096-99**, Türkçe trc. L. Ece Sakar, Türkiye İş Bankası Yayınları Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 32-33.

¹²¹ Drakon savaşı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Küçükspahioğlu, "Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı", **Tarih ve Uygurluk İstanbul Dergisi**, S. 3, Mayıs-Haziran 2013, s. 43-50.

¹²² Anna Komnene Haçlılara şehre giriş izni verilmemesini onların ruhsal dengesizlikleri ve aşırı hareketlerde bulunma ihtimallerine bağlamaktadır. Anna Komnene, **Alexiad**, s. 338-339, Türkçe trc. Umar, s. 329; Ayrıca bkz. Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 167, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 127; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 26-27, Türkçe trc. Genç s. 61; **Gesta Francorum**, s. 69-70; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 40-41. Krş. Ralph Bailey Yewdale, **Bohemond I, Prince of Antioch**, Princeton University Press, Amsterdam 1970, s.46; Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, Türkçe trc. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, C. I, s. 138-139; Ralph-Johannes Lilie, **Byzantium and the Crusader States 1096-1204**, İngilizce trc. J. C. Morris ve Jean E. Ridings, Clarendon Press, Oxford 1993, s. 28; Jean-Claude Cheynet, "Türkler ve Haçlılar arasında Bizans", **Bizans Dünyası: Bizans İmparatorluğu (641-1204)**, Türkçe trc. Aslı Bilge, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2018, s. 70; John Hugh Hill, "Raymond of Saint Gilles in Urban's Plan of Greek and Latin Friendship", **Speculum**, C. 26, S. 2, Nisan 1951, s. 268.

ödenen birçok esiri serbest bırakması oldu. Haçlılar, din düşmanı olarak gördükleri Türklere karşı kendilerinden yardım talep eden Aleksios'un, şimdi bu düşmanlarını imparatorluk topraklarına güvenli bir şekilde geri göndermesi karşısında rahatsızlık duydular. Aleksios'un verdiği bu kararı anlamayıp yağma haklarının ellerinden alınmasında yaşadıkları hayal kırıklığına bir yenisinin daha eklendiğini düşündüler.¹²³

Aleksios, İznik'in imparatorluğun eline geçmesinden dolayı Haçlıların duyduğu derin üzüntünün farkındaydı. Bu sebeple onların kendisine ve devletine düşman olmasının önüne geçmek için para ve hediye vermek suretiyle gönllerini almaya çalıştı.¹²⁴ Bu davranış imparatorluğun geleneksel diplomatik anlayışındaki bir husustu ve bu şekilde imparatorluğun büyüklüğünü göstermiş oluyordu.¹²⁵ Fakat bu

¹²³ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 339-341, Türkçe trc. Umar, s. 330-332; Peter Tudebode (Tudebodus), **Historia de Hieroslymitano İtinere**, İngilizce trc. John Hugh Hill ve Laurita Hill, s. 33; Guibert de Nogent (Guibertus Novigenti), **The Deeds of God through the Franks: Gesta Dei Per Francos**, İng. trc. Robert Levine, The Boydell Press, Woodbridge 1997, s. 64-65. Ayrıca bkz. Demirkent, **Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan**, s. 32-33; Jonathan Harris, **Byzantium and the Crusades**, Bloomsbury Publishing, London & New York, 2014, s. 68; Treece, **a.g.e.**, s. 99;

¹²⁴ Steven Runciman, "Byzantium and the Crusades", **The Crusades: The Essential Readings**, Ed. Thomas F. Madden, Blackwell Publishing, Cornwall 2002, s. 215. Bizans İmparatorluğu'nun Lâtinlerin karakter özellikleri hususunda çok derin bilgi birikimine sahip olduğu VI. Yüzyılın sonlarında İmparator Mavrikos'a (582-602) atfedilen "*Strategikon*" isimli eserde geçen kayıtlardan anlaşılabilir. Çok erken denilebilecek bu tarihlerde bile Lâtinlerin dizginlenemez yapılarından bahsedilerek onların paraya karşı zafiyetlerinin olduğu belirtilmiştir. Muhtemelen imparatorun Lâtinler hakkındaki görüşleri, imparatorluğun Batılılara karşı bu geleneksel bakış açısının bir ürünüdür. Bundan dolayı Haçlılar ile yaşadığı sıkıntıların giderilmesinde imparatorun para ve hediyeyi sıklıkla kullandığını görebiliriz. Ayrıntılı bilgi için bkz: Mavrikios, **Strategion**, İngilizce trc. George T. Dennis, **Maurice, Strategikon: Handbook of Byzantine Military Strategy**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1984, s. 119-120. Ayrıca bkz: Niall G. F. Christie, **Levantine Attitudes Towards the Franks During the Early Crusades (490/1096-564/1169)**, St. Andrews Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, 1999, s. 48.

¹²⁵ Aleksios'un İznik şehrinin alınması karşılığında Haçlılara ücret mahiyetinde hediyeler vermesinin altında yatan sebeplerden birisi de Bizans İmparatorluğu'ndaki geleneksel diplomatik ve askerî anlayıştır. Bizans'ın bu askerî sistemi Avrupa'daki muadillerine göre oldukça farklıdır. Avrupalılara göre bireyin değeri öncelikle savaşta gösterdiği kahramanlığa göre ölçülürdü. Avrupa'daki bir askerın fiziksel olarak cesaretli girişimlerde bulunması onu yüceltiyordu. Fakat Bizans'ın ise Avrupa'ya nazaran bireylerin gösterdiği bu ve benzeri kahramanlıklardan uzak, daha kurumsal bir askerî geleneği vardı. Bu sebepten imparatorluk bireylerin fiziksel cesaretinin ve kahramanlıklarının yüceltilmesi meselesini kabullenemiyor ve bu özelliklerin kesinlikle imparatorluk için hizmet eden paralı bir askerın hasleti olabileceğine inanıyordu. Dolayısıyla kahramanlıklar Bizans için gerektiğinde satın alınabilirdi. Tarihsel süreç içerisinde kendileri de iyi bir asker olan imparatorların benimsediği bu sistem, Bizans'ın askerî sisteminde geçerli bir etik haline dönüşmüştü. Haçlılar ise kendilerine yapılan teklifleri ve askerî kazanım sonrası verilen ücretleri imparatorluğun bu özelliği çerçevesinde değerlendiremediklerinden çok farklı bir şekilde algıladı ve art niyetli bir hareket olarak değerlendirdiler. Ayrıntılı bilgi için bkz. Zoé Oldenbourg, **The Crusades**, İngilizce trc. Anna

tutum bile onların imparatorluğa düşmanca tavrını değiştirmedir.¹²⁶ Zira Haçlılar kendilerine imparator tarafından verilen hediyeleri bir sus payı olarak düşündüler. Türklerin serbest bırakılmasının ise kendilerine zarar vermek için yapılan bir plânın parçası olduğu hissine kapıldılar. İznik'ten İstanbul'a getirilen Türklerin kendilerinden kaçırıldığını ve himaye edildiklerini düşünüp bunu bir ihanet olarak değerlendirdiler.¹²⁷

3. İstanbul Dışında Haçlılarla Görüşme ve İmparatorun Batı Anadolu Seferi

Aleksios, İznik'in Bizans'ın eline geçmesinden sonra Haçlıların kendisine duyduğu husumete rağmen onların İstanbul'da ettikleri yeminleri pekiştirmek için Pelakanon'a davet etti.¹²⁸ Bu toplantı aynı zamanda henüz imparatora bağlılık yemini etmemiş Norman lider Bohemund'un yeğeni Tankred gibi asiller için psikolojik bir baskı niteliği de taşıyordu.¹²⁹ Gesta Tancredi'deki ifadelere göre Aleksios bugüne kadar Haçlılarla olan sıkıntılarını çözüme ulaştırmaktan ziyade bundan sonra yaşanacakların kendi kontrolünden çıkarak farklı bir şekle bürünmesinden endişe duyuyordu. Bu sebepten dolayı onlarla konuşmaya çalışarak güven tazelemeye

Carter, Ponthean Books, Random House, New York 1966, s. 76; Michael J. Decker, **Bizans Savaş Sanatı**, Türkçe trc. A. Tuncer Büyükonat, Doruk Yayınları, İstanbul 2016, s. 95-96, 291.

¹²⁶ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, 82-83, Türkçe trc. Barlas, s. 67; **Gesta Francorum**, s. 71; Willermus'a göre Haçlılar bu kuşatmanın neticesinde elleri boş olarak bırakıldı hâlbuki Bizans İznik ele geçirildiği zaman onlara istedikleri gibi hareket etme imkânı sağlamalıydı. Bkz. Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 167, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 127. Raimundus Aguilers'e göre imparator, Haçlılara sadece altın, gümüş ve at gibi maddî hediyeler vermedi, aynı zamanda bir Lâin manastırı kurup fakirler için de bakım evi inşa edeceği sözü verdi. Bu sözlere uymadığı için ordu içindeki değeri düştü ve aşağılanmaya başladı. Bkz: Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 26, Türkçe trc. Genç s. 61.

¹²⁷ **Gesta Francorum**, s. 69-70; Harris, **a.g.e.**, s. 68; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 140; Lilie, **a.g.e.**, s. 29; Treece, **a.g.e.**, s. 99; Cécile Morrisson, **Haçlılar**, Türkçe trc. Nermin Acar, Dost Kıtapevi, Ankara 2005, s. 31.

¹²⁸ Aleksios'un Haçlılarla İstanbul'da yaptığı toplantıdan sonra güven tazeleme girişimi diğer kaynaklarda teyit edilmesi zor olsa da Anna Komnene ve Radulfus Cadomensis'in eserlerinde vardır. Pelakanon'daki bu görüşmenin yeri hakkında Radulfus ayrıntılı bilgi vermese de Anna Komnene'deki bilgiler ile doğrulama yapılabilmektedir. Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 40-41; Anna Komnene, **Alexiad**, s. 340, Türkçe trc. Umar, s. 331.

¹²⁹ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 340-341, Türkçe trc. Umar, s. 331. Ayrıca bkz. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 139; Yewdale, **a.g.e.**, s. 46-47; Harris, **a.g.e.**, s. 71.

gayret gösterdi ve kendisine yemin etmemiş olan Tankred'in yemin etmesini sağladı.¹³⁰ Haçlılar ise burada imparatorun ordularına eşlik ederek onu Kudüs'e kadar gelmesi için İstanbul'da olduğu gibi zorladılar. Fakat imparator çeşitli bahaneler ileri sürerek bu teklifi kabul etmedi. Nitekim Toulouse Kontu Raymond de St. Gilles'e eğer İstanbul'u uzun süreli terk edecek olursa buranın yabancı düşmanlar tarafından istila edilebileceğinden endişe ettiğini söyledi. Bununla birlikte onlar Kudüs'e doğru yola devam ederken yanlarına rehber olarak Tatikios¹³¹ komutasında bir birlik verdi. Tatikios'un görevi hem Haçlılara yardım etmek hem de onları korumak aynı zamanda bir zamanlar imparatorluğa ait olan toprakların Haçlılar tarafından ele geçirilmesi halinde o toprakların yeniden imparatorluğun eline geçmesini sağlamaktı.¹³²

Haçlılar 28 Haziran 1097'de İznik'ten hareket ettiler.¹³³ Haçlıların şehirden ayrılışının ardından İmparator Aleksios İznik'in güvenliğinin temini için şehirde garnizon oluşturdu,¹³⁴ daha sonra kendi birliklerini toplayarak Anadolu'nun batısına

¹³⁰ Gesta Tancredi'de Bizans İmparatorluğu'nun kutsal toprakların savunuculuğunu yapmadığı için küçümsendiği ve Türklerden alınacak yerlerin böyle bir imparatorluğa teslim edilmemesi gerektiği îma edilerek dolaylı bir şekilde İstanbul ve Pelakanon'da yapılan yeminlerin geçersizliği vurgulanmak istenir. Bkz: Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 40-41.

¹³¹ Aleksios ile aynı yaşlarda olduğu düşünülen Tatikios Türk asıllı bir Bizans kumandanıdır. Taht mücadelesi için Nikephoros Basiliakes'e karşı verilen savaştan 1099 yılına kadar birçok olayda Aleksios'a sadık bir şekilde hizmet etmiştir. İmparatorluğun Haçlılar ile olan ilişkisinde önemli görevler üstlenmiştir. Tatikios hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Demirkent, "Tatikios (Türk Asıllı Bir Bizans Kumandanı)", **Belleten**, S. 248, C. LXVII, 2003, s. 93-110.

¹³² Harris, **a.g.e.**, s. 71;

¹³³ **Letters from the East: Crusaders, Pilgrims and Settlers in the 12th–13th Centuries**, Yay. ve İngilizce trc. Malcolm Barber ve Keith Bate, Ashgate Publishing, England 2010, s. 19; Dana Carleton Munro, **Letters of the Crusaders: Translation and Reprints from the Original Sources of European History**, University of Pennsylvania, Philadelphia 1902, C. I, S. 4, s. 3-4; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 140-141; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 34.

¹³⁴ Aleksios'un İznik'te oluşturduğu garnizon Haçlılar ile yola devam etmek istemeyen Batılılardan meydana geliyordu. Aleksios, Haçlılardan ayrışan bu Batılıların Bizans ordusunda paralı asker olarak istihdam edilmesini istedi ve onları İznik'in savunmasında görevlendirdi. Haçlıların aşırılıklarından korktuğu için İznik'e girmelerine ve yağma yapmalarına müsaade etmeyen Aleksios'un bu isteği daha önceki uygulamasıyla tezatlık oluşturuyor gibi gözükse de aslında son derece stratejik olduğu, çerçeveye geniş bir açıdan baktığımızda anlaşılabilir. Muhtemelen İznik'te kalması istenen Haçlı birliği sefere devam etmek istemeyenlerden oluştuğu için Bohemund, Godefroi, Baudouin ve Raymond gibi iddia sahibi liderlerin heyecanlı tutumundan uzaktı. Birliktekilerin seferi devam ettirmeye isteksiz yapıları onların imparatorluğa paralı asker olarak hizmet etmeye yakın oldukları izlenimini vermekteydi. Aleksios için bu durumun fırsata çevrilmesi gerekiyordu. Çünkü bu kişiler paralı asker olarak imparatorluk hizmetinde bulunurlarsa Aleksios'un Batı'dan sefer öncesi istediği yardım talebi küçük bir grup üzerinde de olsa gerçekleşmiş olacak ve ilerleyen zamanlarda da

Selçuklular tarafından fethedilen bölgeleri ele geçirmek için döndü.¹³⁵ Çünkü imparator uzun zamandır Türklerle mücadelesinde elde ettiği tecrübesine dayanarak, Selçuklu, Danişmendli ve Anadolu'daki diğer Türk beylerinin bir araya gelip kudretli müttefik Türk gücü oluşturabileceklerinden endişe duyuyor ve bu birliğin Haçlıların Anadolu'da kendisine sağladığı yararı boşa çıkaracağını biliyordu.¹³⁶ Bu nedenle Türkler arasındaki irtibata engel olup, Anadolu'nun batısındaki şehirleri ele geçirmeyi ve kıyı kesimleri tahkim etmeyi düşündü. Böylece hazırlanmasını istediği yeni bir donanma ile hem imparatorluğun hem de Haçlıların gayelerine hizmet etmeyi amaçladı. Aynı zamanda imparatorluk adına alınan kıyı kesimlerden bir hat oluşturarak iç kısımlardaki Ermenilere de müdahil olmayı hedefledi. İmparator bu şekilde Haçlıların faydasına hareket etmekteydi. Ama onun bu girişimleri Haçlılar tarafından şüpheli bir şekilde değerlendiriliyordu. Nitekim İznik'ten ayrıldıktan sonra Dorylaion'a¹³⁷ (Eskişehir'e) yönelen Haçlılar, Kılıç Arslan liderliğindeki Türkler ile mücadele etmiş ve imparatorun yardımını alamamışlardı. Burada kazandıkları öz güven sebebiyle onlar, sefer devam ederken yaşadıkları her olumsuzluğu imparatorluğun temsilcisi olarak yanlarında bulunan komutan Tatikios'a atfetmeye

diğer Haçlılara örnek teşkil edebilecekti. Kanaatimize göre, bu Haçlıların paralı asker olarak İznik'te bırakılmak istenmesinin diğer bir sebebi de Haçlıların Anadolu'daki varlığından istifade etmek isteyen imparatorun Batı bölgelerdeki kıyı kentlerde yapacağı operasyon için kendi ordusunu bölmek istemmesi olabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Runciman "Byzantium and the Crusades", s. 214.

¹³⁵ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 341-342, 345-346, Türkçe trc. Umar, s. 332, 336-337.

¹³⁶ İmparatorluk ve Haçlılar müttefik Türk gücünden çok fazla çekinmektedirler Nitekim bu durum ilerde Haçlıların Antakya kuşatmasında açıkça görülecektir. Kürboğa eşliğinde Antakya'ya ilerleyen müttefik Türk ordusu Haçlı ve Bizanslılar arasında büyük paniğe sebep olacak, Aleksios Türklerin bu hareketinden korkarak Haçlılara yardıma gidemeyecektir. Bu olay Haçlılar ile Bizans'ın arasında yaşanan önemli ayrılıklardan birisini teşkil edecektir.

¹³⁷ Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano İtinere**, s. 34-37; İbn Kalânisi, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 41-42, Türkçe trc. Özatağ, s.1-2; Azîmî, **Azîmî Tarihi: Selçuklular Dönemiyle ilgili Bilgiler (H. 430-538=1038/39-1143/44)**, Türkçe trc. Ali Sevim, TTK Yayınları, Ankara 2006, s. 37; İbnü'l-Esîr, **El Kâmil Fi't-Târih**, Türkçe trc. Abdülkerim Özyayın, Bahar Yayınları, C. X, İstanbul 1991, s. 228-229; **Gesta Francorum**, s. 71-74; Ordericus Vitalis, **Ecclesiastical History**, C.III, s. 9. Dorylaion Savaşı ile ilgili olarak bkz. Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993, s. 101-104; Demirkent, **Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan**, s. 33-35 Carole Hillenbrand, **Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri**, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul 2015, s. 82-83; Yewdale, Birinci Dünya Savaşında Osmanlı adına paşalık yapmış Alman asıllı Colmar Freiherr von der Goltz'un "Anadolu Gezileri" isimli eserinden verdiği referans ile bu savaşın Bilecik ile Eskişehir arasında İnönü veya Bozöyük mevkinde yapıldığını iddia etmektedir. John France'da Yewdale ile aynı fikri paylaşmaktadır. Yewdale, **a.g.e.**, s. 48; John France, **Victory in the East: A Military History of the First Crusade**, Cambridge University Press, Cambridge 1994, s. 170-175. Küçükspahioğlu, "Sultan I. Kılıç Arslan'ın Eskişehir Yakınında Haçlılara Karşı Büyük Mücadelesi: Dorylaion Savaşı (1 Temmuz 1097)", **Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi**, S. 4, Aralık 2013, s. 135-144;

ve bunu sözlü olarak ifade etmeye başladılar.¹³⁸ Fakat Haçlılar hâlâ Bizans'a muhtaç olduklarını bildiklerinden imparatora verdikleri yeminlerin şartlarını yerine getirmeye devam ettiler.¹³⁹ Buna mukabil imparatora kıyı bölgelerdeki faaliyetlerini tamamlayıp seferin başlamasından yaklaşık bir yıl kadar sonra Haçlılara olan vaadini gerçekleştirmek için Akşehir'e (Philomelion) kadar ilerledi.¹⁴⁰

4. Haçlıların Anadolu Şehirleri Üzerinde Çelişkili Uygulamaları

4. 1. İç Anadolu'daki Uygulamaları

İznik'in ele geçirilişinin ardından yürüyüşlerine devam eden Haçlılar yukarıda da söylendiği gibi, 1 Temmuz'da Dorylaion'a geldiler ve Kılıç Arslan liderliğindeki Türkler ile mücadele ettiler. Kalabalık Haçlı ordusunun arkadan gelen kuvvetlerinin desteği sayesinde Türkler karşısında dağılmaktan kurtulan Haçlılar yollarına devam ederek Konya ve Maraş üzerinden Antakya'ya doğru ilerlediler.¹⁴¹ Bu süreçte Haçlıların Türklerin mukavemeti dışında Bizans, Ermeni ve Süryânîlerin direnci ile karşılaşmadıkları görüldü.¹⁴² Haçlıların ilerleyişleri sırasında imparatorluğa verdikleri sözü tutmadıkları, ele geçirdikleri ve buldukları her bölgede farklı uygulamalar gerçekleştirdikleri gözlemlendi. Bunun ilk örneği Selçukluların İznik'in kaybedilmesinden sonra merkez kabul ettikleri Konya önlerinde yaşandı. Şehrin önlerine geldiklerinde buranın Türkler tarafından boşaltıldığını görmelerine rağmen şehre karşı hiçbir girişimde bulunmayan Haçlılar Kapadokya'ya doğru ilerlediler.¹⁴³ Aynı Haçlılar Kapadokya bölgesine geldiklerinde

¹³⁸ **Gesta Francorum**, s. 91; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 150-151; Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 112; Ayrıca bkz. Yewdale, **a.g.e.**, s. 47; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 144, 148-149; Lilie, **a.g.e.**, s. 29.

¹³⁹ **Gesta Francorum**, s.79-80; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 40-41; Ayrıca bkz. Harris, **a.g.e.**, s. 71.

¹⁴⁰ Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 183.

¹⁴¹ Küçüksipahioğlu, "Dorylaion Savaşı", s. 139-140; Seyhun Şahin, "Norman İstilasının I. Haçlı Seferi'ne Yansımaları (Antakya'nın İşgaline Kadar I. Bohemund ve Tancred'in Faaliyetleri)", **Cahij**, C. 1, 2013, s. 49-50.

¹⁴² **Gesta Francorum**, s. 102.

¹⁴³ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 175-176, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 136-137; **Gesta Francorum**, s.76-77; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to**

buradaki Göksun, Komana ve Kayseri gibi yerleri işgal edip ele geçirdiler. Bu şehirlere Konya’da yaptıklarından farklı olarak küçük garnizonlar yerleştirdiler ve imparatorluğa teslim ettiler.¹⁴⁴ Muhtemelen Haçlıların bu şekilde davranmasının sebebi Konya’nın Türklerin elinden alınabilecek olmasına rağmen kısa süre sonra kaybedileceğini düşünmeleridir. Haçlılar bu nedenle imparatorluğun lehine olabilecek bu kuşatmaya zaman ve enerji harcamak istemiyorlardı. Aynı zamanda Konya’nın ele geçirilmesi halinde İznik’te yaşananların tekrar etme ihtimali söz konusuydu. Yani Haçlılar şehri Bizans’a teslim etmemeleri halinde ihanet ile suçlanacak ve çok erken bir tarihte imparatorla araları açılacaktı. Diğer taraftan Göksun, Komana ve Kayseri’ye garnizon bıraktıktan sonra imparatorluğa teslim etmeleri ise bu şehirlerin Haçlılara çok ilgi çekici gelmemesinden kaynaklanmış olabilir. Ayrıca bu bölgeler denize uzak fakat Müslüman topraklarına yakın olduğu için Müslümanların kendi üzerlerine yapabilecekleri seferden korkmuş bu nedenle¹⁴⁵ buraları imparatorluğa bırakmak suretiyle aralarındaki anlaşmaya aykırı hareket etmediklerini göstermiş olma ihtimalleri de bulunmaktaydı.

4. 2. Kilikya Bölgesi’ndeki Uygulamaları

Haçlıların güzergâhları üzerinde Türklerden alınıp Bizans’a teslim edilmeyen Konya dışında şehirlerde bulunmaktaydı. Bu bölgeler Kilikya’da özellikle Ermenilerin yoğunlukla yaşadığı yerlerdi. Anadolu coğrafyasındaki çoğu yerlerin aksine Haçlıların Kilikya’daki şehirleri Bizans’a iade etmemelerinin altında farklı sebepler vardı. Ermenilerin Haçlılara olan ılımlı tutumu ve kontlar tarafından ileride

Jerusalem, s. 87-88, Türkçe trc. Barlas, s. 71-72; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana: History of the Journey to Jerusalem**, İng trc. Susan B. Edginton, Clarendon Press, Oxford 2007, s. 141; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 38-39. Ayrıca bkz. Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 115; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 145.

¹⁴⁴ Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s.73; **Gesta Francorum**, s.79-80; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 40-41; Ayrıca bkz. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 145-146; Lilie, **a.g.e.**, s. 30; Mesela Komana’ya Eylül ayında Aleksios adına bölgede bulunacak Provençal birliklerinden bir garnizon bırakıldı. Bkz. Harris, **a.g.e.**, s. 71;

¹⁴⁵ Willermus’ta geçen kayıtlar bizim düşüncemizi teyit etmektedir. Ona göre Haçlılar bölgede kendilerini güvende hissetmemişlerdir. Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 175-176, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 136-137.

kurulması plânlanan devletlerin geleceği için bölgenin stratejik öneminin fark edilmiş olması bu sebeplerin başlıcalarıydı. Ermenilerin meskûn olduğu Kilikya bölgesinin stratejik önemi, Anadolu'nun merkezini tehdit edebilecek risklerin bertarafı için güvenlik kilidini oluşturan bir sınır merkezi olmasından ileri geliyordu. Etrafını çevreleyen dağ silsileleri sebebiyle burası Doğu Akdeniz ile Anadolu arasında bir tampon bölge olmakla kalmayıp bölgenin dışarıdan idare edilmesine de imkân sağlıyordu. Bu nedenle Kilikya bölgesi Bizans ile Türkler arasında el değiştiren bağımsız hareket etmelerine fırsat tanıyan bir hüviyete sahipti. Haçlılar muhtemelen rahat hareket edebileceklerini düşündükleri en uygun bölge olarak Kilikya'yı gördüler. Ayrıca Ermenilerin, imparatorluğa ve Türklere karşı muhalefeti Haçlıların burada yerleşme kararı vermelerine katkı sağlamış da olabilirdi.¹⁴⁶ Diğer taraftan burası Anadolu veya Suriye'den akınlar yapacak Müslümanlar tarafından aşıldığında Ortadoğu'da kurulacak Haçlı merkezlerinin önünde engel teşkil edecek ikinci bir tampon bölge olmaması sebebiyle ele geçirilmesi gereken oldukça önemli bir bölgeydi. Bu bölgenin dikkate alınmaması Haçlılar açısından tehlikeli sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilirdi.

Haçlılar Anadolu'ya girdiklerinde Kilikya bölgesindeki Ermeniler, Selçuklu Devleti ile Bizans İmparatorluğu arasında denge politikası izleyerek varlıklarını idare ettirmeye çalışan küçük oluşumlar halindeydi.¹⁴⁷ Bu küçük Ermeni grubunun Haçlılar ile olan iletişimi Bizanslılar ile olan ilişkilerinde saklıydı. Bizans Kilisesi Ermenileri dinî inanışları sebebiyle heretik olarak görüyor ve 451 yılındaki Kadıköy Konsili'nden beri tehcir ve baskı uyguluyordu.¹⁴⁸ Ermeniler bu sebeple başlarına gelen her musibetin kaynağı olarak imparatorluğu görüyorlardı. Türklerin Anadolu'ya yaptıkları ilk akınlarında onları bir kurtarıcı olarak görmüş ve onların

¹⁴⁶ Christopher MacEvitt, **The Crusades and the Christian World of the East: Rough Tolerance**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2008, s. 55.

¹⁴⁷ Tuğba Yiğit, **I. ve II. Haçlı Seferleri Sırasında Ermeni-Haçlı İlişkileri**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2011, s. 4.

¹⁴⁸ P. M. Holt, **Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu**, Türkçe trc. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 38.

sayesinde Bizans'ın baskısından kurtulmuşlardı.¹⁴⁹ Şimdi Ermeniler Türklerin yerine Bizans'a karşı Haçlıları ikame etmeye çalışmaktaydı. Fakat kendi dindaşları olan Bizanslılar tarafından uygulanan dinî ve kültürel asimilasyondan Türkler sayesinde kurtulup milli benliklerini korumalarına karşılık her şartta onları muhafaza eden Türk toplumuna sırtlarını dönmüş ve Haçlılara karşı yapılan mücadelede onlara ihanet etmişlerdir.¹⁵⁰ Haçlıların Doğu'ya gelişlerini kendi kurtuluşlarına vesile olarak görüp, onların Bizans'a karşı olumsuz tutumlarını kullanabileceklerini düşünmüşlerdi.¹⁵¹ Dolayısıyla Ermeniler Anadolu'nun doğusunda Kudüs'ün hinterlandı olabilecek bölgelerde Haçlılara devletler bağışlama isteğindeydiler.¹⁵²

Haçlılar bölgeye indiklerinde kendilerine rahat bir şekilde Ermenileri müttetik olarak bulmalarının altında yatan sebeplerden birisi de Ortodokslarla Ermenilerin inanışlarını kıyaslayıp kendilerine Doğu Kiliseleri'ni daha yakın bulmalarıdır. Bu duruma Haçlıların siyasî ve askerî amaçlar için Ermenilerin inançlarını hoş görmeleri veya karşılıklı ortak çıkarlar için oluşturulmak istenen bir birliklilik düşüncesi sebep olmuş olabilir. Fakat Ermeniler ile Haçlıların arasında Kilikya bölgesinde oluşan yakınlığın Ermenilerden ziyade Haçlılara yaradığı kesindir. Çünkü Haçlıların gelişyle Ermenilerin içindeki dinî ihtilaf derinleşmiş ve bölgedeki hâkimiyetleri çöküşe geçmiştir.

¹⁴⁹ Urfalı Mateos, **Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi**, Türkçe trc. Hrant D. Andreasyan, TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 85-86; Simbat, **Başkumandan Simbat Vekayinâmesi (951-1334)**, Türkçe trc. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumunda Basılmamış Nüsha, s. 33.

¹⁵⁰ **Gesta Francorum**, s. 83. Ayrıca bkz. Claude Cahen'e göre Ermeni inancı Türkler sayesinde Bizans'ın tasallutundan korunmuştur. Bkz: Claude Cahen, "The Turkish Invasion The Selchukids", **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee, London 1969, s. 158-159.

¹⁵¹ Harold S. Fink, "The Foundation of The Latin States, 1099-1118", **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee, London 1969, s. 371; P. M. Holt, **Haçlı Devletleri ve Komşuları**, Türkçe trc. Tanju Akad, Kitap Yayınları, İstanbul 2007, s. 33-35; Ergin Ayan, "Ermeni-Haçlı İşbirlikleri", **Ermeni Araştırmaları**, ASAM, S. 26, Ankara 2007, s. 56

¹⁵² Küçüksipahioğlu, "Haçlı Devletleri", **Türkler**, VI, Ankara 2002, s. 687-691; Morrişon, **a.g.e.**, s. 35-36; Cahen, **a.g.m.**, s. 160; MacEvitt, **a.g.e.**, s. 54; Mehmet Ersan, "Ermenilerin Nazarında Haçlılar", **Tarihte Türkler ve Ermeniler**, C. 2, TTK Yayınları, Ankara 2014, s. 204.

5. Haçlı Ordusunun Bölünmesi ve Tankred ile Baudouin'nin Yer Edinme Mücadelesi

Haçlı liderleri arasındaki iktidarını güçlendirmek için Ermenilerin yukarıda bahsedilen tutumunu iyi okuyabilen Tankred ve Baudouin, onların desteği olmadan ana Haçlı ordusuyla hareket ettiklerinde kendilerine hâkimiyet sahası bulamayacaklarını fark etmişlerdir. Bu sebeple iki lider Ermenilerle temasa geçmiş ve ana ordudan Konya Ereğlisi'nde iken 14 Eylül 1097'de ayrılmışlardır.¹⁵³ Bahsi geçen liderlerden Tankred, Ulukışla üzerinden ilerlerken, Baudouin Kemerhisar yolundan Pozantı geçidine ulaşmış ve ardından Tarsus ve Misis bölgesine inmiştir. Bu şehirler ele geçirilerek Haçlı birlikleri bırakılmış ve Bizans'a teslim edilmeyerek sahiplenilmiştir.¹⁵⁴

Tankred ana orduyla birleşmeden önce İskenderun'u ele geçirdi. Bu bölge Haçlıların Suriye'de yapacakları faaliyetler için son derece önemli bir liman kentiydi. Avrupa'dan veya Bizans İmparatorluğu'ndan deniz yoluyla gerekli ikmal yapılabilirdi. Fakat bu liman kenti Haçlıların plânladıkları bir düzeyde kullanılamadı. Buna imparatorun kara birlikleriyle bölgeye gelmeden donanmasını önden Haçlılara göndermek istememesi veya bölgedeki Müslüman donanmasının varlığı sebep olmuş olabilirdi. Fakat şu bir gerçektir ki; Haçlıların daha önce zihinlerinde hep var olan ama organize edemedikleri Ortadoğu'ya yerleşme düşünceleri aşağıda ayrıntılarıyla tartışılacağı üzere Baudouin ve Tankred'in Kilikya'da Ermeniler ile iletişim kurmasıyla kesinleşmeye başladı. Büyük bir ihtimalle imparator da bunu artık yakinen biliyordu ve Haçlılara yardımı ağırdan alıyordu. Bu sebeple özellikle Baudouin, Çukurova civarında bir devlet kurmanın imparatorluk tarafından hoş

¹⁵³ MacEvitt, **a.g.e.**, s. 56; Mehmet Ersan, "I. Haçlı Seferi Sırasında Kilikya (Çukurova)'nın Haçlıların Eline Geçmesi", **Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhunu Semineri 26-27 Mayıs 1997 Bildiriler**, İstanbul 1998, s. 66; Nicolle, **a.g.e.**, s. 41; Rene Grousset, **The Epic of the Crusades**, İngilizce trc. Noel Lindsay, Orion Press, New York 1970, s. 21.

¹⁵⁴ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 145; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 57-58, 66; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 89, Türkçe trc. Barlas, s. 73; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 181-183, 185; Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 141-143, 148; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 39-40; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 116; Ayrıca bkz. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 152; Lilie, **a.g.e.**, s. 30; Hans Eberhard Mayer, **The Crusades**, İngilizce trc. John Gillingham, Oxford University Press, Oxford 1990, s.47-48.

karşılanmayacağını ve bu davranışın Bizans'a karşı bir meydan okuma olabileceğinin farkında olduğundan Maraş yakınlarında birleştiği ana Haçlı ordusundan daha önce de yaptığı gibi ayrıldı ve daha Doğu'ya doğru uzaklaştı. Tankred ise Baudouin'nin aksine Çukurova bölgesinde bir yer edinme hayalini sürdürmekteydi.¹⁵⁵

Baudouin ve Tankred'in Kilikya bölgesi üzerinden ilerleyişlerini sürdürüp Ermeniler ile iletişime geçme sebepleri günümüz tarihçileri tarafından farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Tarihçilerin bir kısmı bu girişimi tamamen plânlı bir organizasyonun parçası olarak görürken diğer kısmı şartların gerektirdiği bir gelişme olarak görmüşlerdir. Bu hususlar aşağıda Antakya kuşatması öncesi yaşanan olayların anlatıldığı kısımda ayrıntılarıyla tartışılacaktır.

6. Urfa'nın Ele Geçirilmesi ve Hukukî Konumu

Baudouin ana Haçlı ordusundan ayrıldıktan kısa bir süre sonra önce Tell-Bâşir'i¹⁵⁶ ardından ise Râvendân'ı¹⁵⁷ ele geçirdi.¹⁵⁸ Tell-Bâşir'de ikamet ederken Ermenilerle temas içinde olmanın faydasını gören Baudouin, 1098 yılının Ocak ayında Urfa hâkimi Toros'dan onu şehre davet eden bir mektup aldı. Bu mektup Baudouin için devlet sahibi olma emellerini gerçekleştireceği bir fırsattı.¹⁵⁹ Bu şehir Hristiyanlık için son derece öneme haizdi ve bu sebeple papalık açısından Ortadoğu'da kurulacağına inanılan diğer kontluk merkezleriyle kıyaslandığında

¹⁵⁵ Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 69-70; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 186; Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 149; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 70; Seyhun Şahin, "Norman İstilası", s. 50; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 153-154.

¹⁵⁶ Günümüzde Gaziantep ili sınırları içerisinde bulunan Tell-Bâşir hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Hansgerd Hellenkemper, **Burgen Der Kreuzritterzeit in der Grafschaft Edessa und im Königreich Kleinarmenien: Geographica Historica 1**, Rudolf Habelt Verlag GMBH, Bonn 1976, s. 38-43.

¹⁵⁷ Günümüzde Kilis ili sınırlarında bulunan Râvendân hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Demirkent, "Haçlı Seferleri Dönemi Kalelerinden Râvendân", **Belleten**, C. 56, S. 216, 1992; Hellenkemper, **a.g.e.**, s. 43-46.

¹⁵⁸ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 165. Krş. MacEvitt, **a.g.e.**, s. 60, 65; Demirkent, "Haçlı Seferleri Dönemi Kalelerinden Râvendân", **Belleten**, C. 56, S. 216, 1992, s. 375.

¹⁵⁹ Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, s. 194. Krş. Demirkent, **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)**, TTK, Ankara 2013 I., s 18-19.

kutsallık bakımından aşağı kalmazdı.¹⁶⁰ Şehrin stratejik önemi ise dinî hüviyeti kadar ön plândaydı, çünkü Ortadoğu'ya her yönden yapılacak bir seferde Urfa önemli bir üs konumundaydı. Musul, Bağdat, Mardin ve hatta uzak sayılabilecek mesafedeki Horasan'dan çıkan ordulara mukavemet edilebilecekse Urfa'nın konumu ve yoğun nüfusu göz ardı edilemezdi. Fırat Nehri'nin varlığıyla beraber güneyindeki Suriye bölgesi, şehri değerli kılan diğer bir unsurdur. Baudouin için önemli hususlardan biri de Kilikya'daki durumdan farklı olarak Tankred gibi bir rakibinin bu bölgede bulunmamasıydı.¹⁶¹ Buranın Bizans'a iadesi Baudouin için muhtemelen hiç düşünülmüş bir seçenek değildi. Çünkü Toros'tan gelen davete olumlu cevap vererek şehre ulaştıktan kısa süre sonra çevirdiği entrikalarla Ermeniler üzerinde hâkimiyeti elde etmeyi başarması bunu göstermekteydi.¹⁶²

Şehrin Bizans İmparatorluğu ile olan hukukî statüsü Türklerin hâkimiyetinde bulunan diğer şehirlerden farklıydı. Kaynaklardan anlaşılacağı üzere Urfa Baudouin'nin şehirdeki idareyi ele almadan önce imparatorun egemenliğini kabul etmiş, yöneticisi olan Bizans'a bağlı bir valilik şeklinde yönetilmekteydi.¹⁶³ Bu açıdan düşünüldüğünde Bizans'ın otoritesinin tanınması şehrin valisi tarafından

¹⁶⁰ Willermus Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, C. I, s. 189; Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 155. Urfa'nın Hristiyanlık için önemi hakkında bkz: Abdullah Ekinci, **Ortaçağ'da Urfa: Efsane Tarih İnanç İlim ve Felsefe Kenti**, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara 2006, s. 175-184 Mehmet Çelik, **Edessa'dan Urfa'ya**, Atılım Üniversitesi Yayınları, C. I, Ankara 2007, s. XXV.

¹⁶¹ MacEvitt, *a.g.e.*, s. 51,59-60.

¹⁶² Urfa'nın Baudouin tarafından ele geçirilmesi hakkında geniş bilgi için bkz: **Anonim Süryânî Vekayinâmesi**, İngilizce trc. A. S. Tritton, *The First and Second Crusades from an Anonymous Syriac Chronicle*, *JRAS*, S. 1, Ocak 1933, s. 70-71, Türkçe trc., Vedii İlmen, **I. ve II. Haçlı Seferleri Vekayinâmesi**, Yaba Yayınları, İstanbul 2005, s. 10-11; Fulcherius Carnotensis, *Expedition to Jerusalem*, s. 88-92, Türkçe trc. Barlas, s. 72-76; Albertus Aquensis, *Historia Ierosolimitana*, s. 171-177; Guibert de Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 70-71; Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, s. 194-195; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb min Târîhi Haleb'de Selçuklular (H. 447-521 = 1055-1127)*, Türkçe trc. Ali Sevim, TTK Yayınları, Ankara 2014, s. 85; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, TTK, Ankara 2013 I., s. 25-41; Küçükspahioğlu, "Haçlı Devletleri", s. 687 vd.

¹⁶³ Kaynakların geneli Urfa hâkimi Toros'u, şehri Bizans adına yöneten bir vali olarak görmektedir. Urfalı Mateos'a ve Anonim Süryânî Vekayinâmesi'ne göre Toros, Ermeni Hetum'un oğludur ve Bizans'ta değişik görevlerde bulunmuş bir validir. İbnü'l-Adîm, onun Ermeni olduğunu söylerken, Willermus Tyrensis ve Fulcherius Carnotensis muhtemelen Bizans ile yakınlığı sebebiyle Romalı olduğunu düşünmüşler fakat yanlışlığa düşmüşlerdir. Anna Komnene de onu Ermeni olarak zikretmektedir.. Urfa'nın ve idarecisinin Bizans idaresindeki konumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, s. 183,194; **Anonim Süryânî Vekayinâmesi**, İng. trc. Tritton, S. 1, s. 69, 71, Türkçe. trc. İlmen, s. 9, 11; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, s. 85; Willermus Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, C. I, s. 190, Türkçe. trc. Ayan, C. I, s. 156; Fulcherius Carnotensis, *Expedition to Jerusalem*, s. 90, Türkçe trc. Barlas, s. 74.

imparatorun vassallık hukukuna uygun isteklerinin yerine getirilmesi şartıyla Baudouin'nin şehri ele geçirmesinde bir beis yoktu.¹⁶⁴ Zira ortada kuşatılarak alınan ve imparatora teslim edilmesi gereken bir şehir değil, değişen Ermeni yönetici yerine Bizans tarafından tanınması gereken yeni bir Batılı lider vardı.¹⁶⁵ Baudouin, kendisinin Bizans İmparatorluğu'nun egemenliğini tanımış Toros tarafından Urfa'ya çağrıldığını iddia ediyor, bu sayede işgalci olmadığını vurgulamaya çalışıyordu.¹⁶⁶ Ayrıca şehre girildiğinde ve yönetim Baudouin tarafından devralındığında, yanlarında şehri teslim edecekleri Haçlıların ana ordusunda bulunan Tatikios önderliğindeki gibi bir Bizans birliği de bulunmamaktaydı. Ana orduya eşlik eden Bizans birliği birçok şehirde küçük garnizonlar şeklinde bırakıldığından önemli ölçüde azalmıştı. İmparator da dâhil olmak üzere Birinci Haçlı Seferi'ne mensup bütün unsurlar Kudüs'e giden yolda önlerine çıkabilecek engel ve zorluklarla ilgilenmekteydiler. Muhtemelen bu sebeple imparator Urfa'yı ele geçiren Baudouin ile ilgilenmek yerine onun bu yeni statüsünü kabul etmeye olumu yaklaşıyordu ki, kaynaklarda bu durumun aksine kesin bir ifadeye rastlanmamaktadır.

¹⁶⁴ Haçlı Seferi ile Doğu'ya gelmeden önce bazı Batılılar, imparatorun ordusunda ücret mukabilinde hizmette bulunuyor ve Urfa'daki garnizonun büyük bir kısmını oluşturuyorlardı. Baudouin, Urfa'da imparatorluk ile Batılıların daha önce sürdürdüğü bu ilişkiye benzer bir tavır takındığı ve Bizans'ın iktidarını yok sayacak bir yaklaşım sergilemediği sürece Aleksios, Urfa'daki Haçlı Kontluğu'na ses çıkarmamış olmalıdır. Bkz: Anna Komnene, **Alexiad**, s. 432, Türkçe trc. Umar, s. 435-436. Krş. Cheynet, **a.g.m.**, s. 68; Thomas Asbridge, Anna Komnene'de geçen kayıtları referans göstererek imparatorun Birinci Haçlı Seferi'nden sonra Urfa'daki Haçlı Kontluğu'nu kendine bağlı bir toprak olarak gördüğünü iddia etmektedir. Asbridge'e göre Aleksios, buranın kendine bağlı olan statüsüne zamanla öylesine inanmıştır ki, ileride sorunlar yaşayacağı Bohemund'a bir anlaşma sırasında bu durumu kabul ettirmeye çalışmıştır. Bkz: Thomas Asbridge, **The Creation of the Principality of Antioch 1098-1130**, The Boydell Press, Woodbridge 2000, s. 98.

¹⁶⁵ Her ne kadar Baudouin, Urfa'da daha önceki idarecilerin bir ardılıymış gibi davransa da, Kudüs Kralı olduktan sonra halefi olan Baudouin de Bourg Haçlıların Avrupa'da edindikleri geleneksel Batılı idare tarzını diğer Haçlı Kontluklarına benzer bir şekilde Urfa'da benimsemeyi uygun görmüştür. Bkz: MacEvitt, **a.g.e.**, s. 75.

¹⁶⁶ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 169; Lilie, **a.g.e.**, s. 31.

7. Antakya

7. 1. Antakya'ya Yönelim

Bizans-Haçlı ilişkilerinin örtülü yüzü Anadolu içlerinde Kilikya ve Urfa'da yukarıda anlatıldığı şekilde görünür olmaya başlarken, hem Haçlılar hem de bölgenin yerlileri Bizanslılar için 1097 yılı yazında Antakya şehri üzerinde boyut değiştirmeye başlamıştı. Çünkü Antakya'nın stratejik ve dinî önemi Kudüs'e ulaşmak isteyen Batı ordusunun şehri geride bırakılmasını zihinlerinde engelliyordu. Bu şehir Suriye ve Filistin'e Anadolu'dan uzanan ana yolun üzerindeydi ve çok müstahkemdi. Buranın arkada bir Türk direniş merkezi olarak bırakılması mümkün değildi. Muhtemelen şehir sefer plânı yapılırken tartışma konusu olmuştu. Aleksios ise Haçlılar Antakya ve benzeri öneme sahip şehirlerin önlerinden geçerken imparatorluk aleyhine yaşanabilecek olumsuzlukları sezmiş hatta Haçlıların bu bölgeleri ele geçirme potansiyellerini de göz önünde bulundurmıştır. Bu sebeple imparator gerek İstanbul'da gerekse sefer sırasında birçok kez Haçlı liderlerine maddelerinin içinde daha önceden Bizans'a ait olan yerlerin Haçlılar tarafından alınması durumunda geri iade edilmesi zorunluluğu bulunan yemini şart koşarak erkenden bu duruma önlem almaya çalışmıştır. Dolayısıyla Aleksios, hâlihazırda kendinde olmasa bile ele geçirilmesi durumunda ne Antakya'yı, ne de başka bir şehri kimseye devretmeye niyetli olmadığını erken bir tarihte Haçlılara hissettirmiştir. Diğer Haçlı kaynaklarında bulunmamasına rağmen *Gesta Francorum*'da Aleksios'un Antakya meselesini Haçlıların ilerleyişleri sırasında zihninde sıcak tuttuğunu gösteren ifadeler de rastlanılmaktadır.¹⁶⁷ *Gesta Francorum* ve ondan faydalanan diğer kaynaklara göre imparator, İznik kuşatması sonrasında Haçlıların Anadolu'daki ilerleyişleri sırasında Bohemund'u yanına çağırmıştır. Aleksios ona eğer kendisinden yapılmasını istenilenler konusunda yemin ederse ve bu yeminlere sadık kalırsa, Antakya'nın etrafındaki on beş günlük uzunlukta ve sekiz günlük genişlikte bulunan

¹⁶⁷ *Gesta Francorum*'u kaynak olarak kullanan Peter Tudebode ve Guibertus Novigentius gibi yazarların eserleri dışındaki özgün kaynaklarda Aleksios ve Bohemund arasında Antakya konusundaki antlaşmadan bahsedilmez. Bkz: Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s 30; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 60-61.

arazileri tımar olarak verebileceğini söylemiştir.¹⁶⁸ Fakat İznik'in alınmasından sonra imparatorun ordusuyla Anadolu'nun güneyine bir sefere çıkması ve her seferinde ısrarla Haçlıları kendine itaate zorlayarak ele geçirilen bölgeleri iade etmelerini istemesi, Antakya ile ilgili böyle bir görüşme yapılmış olma ihtimalinin düşük olduğunu göstermektedir.¹⁶⁹ Diğer taraftan ezeli rakibi Bizans'a rağmen Doğu'da tutunma hayaliyle yanıp tutuşan Bohemund'un babasından devraldığı düşmanlığı yok sayarak imparatora bağlı bir bey olması da olası gözükmemektedir. Bütün bunlara ek olarak *Gesta Francorum*'daki bu olaya ait betimlemelerden anlaşılacağı üzere Aleksios'u bir üst güç olarak kabul eden Bohemund aslında kendisini diğer kontlar ve Avrupa karşısında küçük düşürmektedir. Fakat böyle bir görüşmenin ve anlaşmanın gerçekleşme ihtimalinin azlığına rağmen Antakya meselesinin *Gesta Francorum*'da bu şekilde konu edilmesinin sebebi, ileride ele geçireceği Antakya üzerinde Bohemund'un meşru hakkının olduğunun gösterilip, imparatorluk aleyhine ve kendi lehine kamuoyu oluşturulmak istenmesinden kaynaklanmış olabileceğidir. Nitekim metnin devamında Bohemund'un cesur ve kararlı bir asker olmasına rağmen neden bu yeminin edildiği sorusu sorulmuştur. Bu soru, yine içerisinde Bizans suçlanacak şekilde cevaplanmaya çalışılmıştır. Eserde Haçlıların o günün koşulları içerisinde Bizans tarafından umutsuz ve ihtiyaç içinde bırakıldıkları¹⁷⁰ îma edilerek yemin etmelerinin sebebi açıklanmaya çalışılmış bu sayede onurlarını zedeleyecek bu gibi durumlara bahaneler üretilmiştir.¹⁷¹ Dolayısıyla metinlerde geçen bu ifadeler yukarıdaki iddiayı desteklemektedir. Yani bu ifadeler eserden çıkarılmayarak Avrupa'da Bohemund tarafından yapılacak anti-Bizans propagandasında kontun eli güçlendirilmek istenmiş olabilir. Çünkü Bohemund'un özellikle Avrupa'da Bizans'a

¹⁶⁸ **Gesta Francorum**, s. 64. Aynı ifadeler Tudebode'in eserinde de bulunmaktadır. Bkz: Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 30. Krş. Yewdale, **a.g.e.**, s. 43. Avrupa'daki tımar ve iktâ sisteminin Doğu'daki örnekleriyle kıyaslamak ve aradaki farklılıklar için bkz: Marc Bloch, **Feodal Toplum**, Türkçe trc. Mehmet Ali Kılıçbay, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2015, s. 243-277, 308-363; Mehmet Fuat Köprülü, **Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri**, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 85-114; Fatma Acun, "Klasik Dönem Eyalet İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulaması", **Türkler**, C. 9, 2002, s. 899-908.

¹⁶⁹ John H. Pryor, Michael J. Jeffreys, "Alexios, Bohemond, and Byzantium's Euphrates Frontier: A Tale of Two Cretans", **Crusades**, Ashgate Publishing, C. 11, 2012, s. 32.

¹⁷⁰ Eserde geçen ifadeler Haçlıların her ne kadar Aleksios'a karşı cephe alsalar da en muhalif kanat olan Bohemund ve onun tarihçisi *Gesta Francorum*'un anonim yazarı tarafından dahi imparatorluğun desteği olmadan başarılı olamayacaklarının farkında olduklarını göstermektedir.

¹⁷¹ **Gesta Francorum**, s. 65.

karşı olan iddialarında bu kitabı dayanak noktası olarak kullanmak istediği bilinen bir gerçektir.¹⁷² Bu durumda Bohemund, Bizans'a şehri teslim edeceğini gösteren yemini eserden çıkartmalıydı fakat metini eserde tutarak kendisine imparator tarafından yapılan ihanetin bedeli karşılığında Antakya konusunda kendini temize çıkartmak istemiş olmalıdır. Her ne kadar Aleksios'un Bohemund'a kendi toprakları içerisinde vassal bir beylik vereceği yönünde anlaşma yapma ihtimali, Bohemund ve imparator açısından imkânsız gibi görünse de, öyle gözüküyor ki Antakya öncesi Haçlılarla olan münasebetlerde Aleksios'un davranışları Bohemund'un Antakya veya muadili bir şehre sahip olma hayalleri kurmasına sebep olmuş olabilir.¹⁷³ Muhtemelen Aleksios, Bohemund'a ücret mukabilinde Bizans'a hizmette bulunacağı ve diğer Haçlı liderleri arasındaki konumunu dengeli bir şekilde tanzim edeceği anlaşma yapmak için fırsat kolluyordu. Bohemund da bu durumun farkında olduğundan Bizans'la olan ilişkilerin başında bazı adımları diğer Haçlı liderlerinden önce atmak istiyordu. Kontun bu düşüncesi onu Bizans'a karşı yapmacık bir adanmışlık ve itaat gösterisi sunmaya itiyordu. İstanbul'da ki anlaşmayı büyük bir gönüllülükle kabul etmiş ve diğer kontları da sanki kendisi Bizans adına çalışıyormuşçasına iknaya çalışmıştı.¹⁷⁴

Bohemund'un yukarıda bahsedilen bu tavrı imparator tarafından çok olumlu karşılanmamış ve bir hile olarak değerlendirilmiştir. Anna Komnene'de konu ile ilgili geçen ifadeler şu şekildedir:

“Onun kendisine düşmanlığını ve kötü niyetini bilen imparator, o bu gizli niyetleri için hangi araçtan yararlanabilecekse hepsini etkisiz bırakmaya büyük özen göstermekteydi. İşte bu yüzden Bohemund kendisine Anadolu'daki başkumandanlığı rütbe görevinin verilmesini isteyince bu isteğini elde edemedi. (İmparator), "Giritliden Giritli doğar"

¹⁷² **Gesta Francorum**, s. 16. Krş. Conor Kostick, **The Social Structure of the First Crusade**, Leiden-Boston 2008, s. 9-10, 51, (e-kitap)

¹⁷³ Yewdale, **a.g.e.**, s. 43-44

¹⁷⁴ Jonathan Shepard, “When Greek Meets Greek: Alexius Comnenus and Bohemond in 1097-98”, **Byzantine and Modern Greek Studies**, C. 12, 1988, s. 203-205

ilkesinin doğruluğunu [babasının bütün hınzırlıklarının Bohemund'da da görüleceğini] deneyimle biliyordu. İmparator, bu komutanlık ona verilirse, Bohemund'un bundan yararlanarak [Rûm İmparatoru'na bağımlılık andı içmiş] tüm Kontları kendi buyruğuna alacağından ve bundan böyle, kendi özlemleri doğrultusunda her çeşit dolabı kolayca çevireceğinden çekiniyordu; ama beri yandan da Bohemund'un, kendi gerçek niyetlerinin sezilmiş bulunduğu konusunda en küçük bir kuşku duymasını istemiyordu ve onun içinde hoş umutlar yaratarak, onu okşuyor, şöyle diyordu: "Bunun zamanı henüz gelmedi; ama senin içindeki güçlülük ve bana bağlılığın nedeniyle, bu da gecikmeyecek."¹⁷⁵

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere Aleksios, Bohemund'a kontluk kurması konusunda cüretkâr davranacağı bazı açık kapıların olduğunu hissettirmiş, Bohemund ise bu durumu suiistimal edeceği bir fırsat yakalamak için kullanmaya çalışmıştır. Eserde, ayrıca henüz Antakya meselesi gündemde değilken Aleksios'un Bohemund'la bir araya geldiğinde kontun Bizans İmparatorluğu'nun Doğu Komutanlığı rütbesini üstlenmek istediği belirtilir. Fakat onun bu isteği sadece imparatorluğun Normanlarla geçmişte yaşadığı düşmanlıktan dolayı değil aynı zamanda Bohemund'un diğer kontlar üzerinde kontrolsüz bir güce sebep olacağı ve bu görevi karakteri gereği suiistimal edebileceği ihtimaline binaen reddedilmiş olabilir.

7. 2. Kuşatma Öncesi Şehir üzerindeki İddialar ve Plânlar

IV. yüzyıldan İslâm fetihlerinin başlamasına kadar Bizans İmparatorluğu'nun önemli merkezlerinden biri olan Antakya,¹⁷⁶ Hz. Ömer döneminde 638'de

¹⁷⁵ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 329, Türkçe trc. Umar, s. 323.

¹⁷⁶ Marlia M. Mango, "Antioch", **The Oxford Dictionary of Byzantium**, Ed. Alexander P. Kazhdan, Oxford University Press, New York 1991, I. C. s. 113-114.

Müslümanlar tarafından fethedildi.¹⁷⁷ 300 yılı aşkın bir süre boyunca İslâm idaresinde kalan şehir, 969 yılında Bizans İmparatoru II. Nikephoros Phokas (963-969) tarafından ele geçirilerek tekrar imparatorluğa dâhil oldu.¹⁷⁸ Antakya, imparatorluğun Kilikya bölgesi üzerinde uyguladığı politika sebebiyle özellikle IX. Konstantinos Monomakhos (1042-1055) döneminden Türklerin hâkimiyetine girene kadar ki süreçte Ermeni nüfusun yerleştirildiği kentlerden biri haline geldi.¹⁷⁹ Türklerin Antakya'daki hâkimiyeti ise Birinci Haçlı Seferi'nden yaklaşık 12 yıl önce Türkiye Selçuklu Sultanı Süleymanşah'ın burayı Ermeni Philaretos'tan Ocak 1085'te almasıyla başladı.¹⁸⁰

Haçlıların bölgeye gelişleriyle Antakya, Bizans ve Haçlılar arasında yaşanacak sorunların temelini oluşturan bir merkez oldu. Çünkü imparatorluk tarafından hissedilen ve kısmen önlem alınmaya çalışılan olumsuzlukların gün yüzüne çıkmasında âdeta bir turnusol kâğıdı görevi üstlendi. Burada yaşananların iki taraf arasındaki ilişkilerin geleceğine yön verdiği görüldü.

Genel olarak Antakya meselesinde Bizans ve Haçlılar arasında yaşanan anlaşmazlık, şehrin meşru ve yasal sahibinin kim olması gerektiği sorunu etrafında şekillenmektedir. Bu soruna karşı iki tarafta farklı çözümler ve cevaplar üretmektedirler. Haçlı dünyası dışından bakıldığından Antakya'nın imparatorluğa ait olması gerekiyordu. İmparatorluk tarafından bu duruma gerekçe olarak şehrin geçmiş

¹⁷⁷ Belâzurî, **Fütûhu'l Büldân: Ülkelerin Fetihleri**, Türkçe trc. Mustafa Fayda, Siyer Yayınları, İstanbul 2013, s. 161-162; Theophanes Confessor, **The Chronicle of Theophanes Confessor: Byzantine and Eastern History AD 284-813**, İngilizce trc. Cyril Mango ve Roger Scott, Clarendon Press, Oxford 1997, s. 473. Ayrıca bkz. Halil Sahillioğlu, "Antakya", **DİA**, C. 3, s. 230.

¹⁷⁸ Mikhail Attaleiates, **Historia**, İngilizce trc. Anthony Kaldellis ve Dimitris Krallis, **The History**, Harvard University Press, 2012, s. 417, Türkçe trc. Bilge Umar, **Tarih**, Arkeoloji ve Sanat yayınları, İstanbul 2008, s. 229. Ayrıca bkz. Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, Türkçe trc. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara 2011, s. 269.

¹⁷⁹ Robert W. Edwards, **The Fortifications of Armenian Cilicia**, Dumbarton Oaks Publishing, Washington 1987, s. 4.

¹⁸⁰ İbnü'l-Adîm, **Zübdetü'l-Haleb**, s. 53; İbnü'l-Cevzî, **Mir'âtü'z-Zamân fi Târîhi'l-Âyân'da Selçuklular**, Türkçe trc. Ali Sevim, TTK Yayınları, Ankara 2011, s.261-262; Ebû'l-Farac (Bar Hebraeus), **Abûl-Farac Tarihi**, Türkçe trc. Ömer Rıza Doğrul, TTK Yayınları, C. II, Ankara 1999 s. 331-332; Azîmî, **Azîmî Tarihi**, s. 29; Anna Komnene, **Alexiad**, s. 198, Türkçe trc. Umar, s. 194; Aksarayî, **Müsâmeretü'l-Ahbâr**, Türkçe trc. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, 2000, s. 14-15; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 204, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 169; Ayrıca bkz. Ali Sevim, **Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 111.

tarihi ve ait olduğu coğrafya gösterilebilir. Çünkü şehir Müslümanlar ile Bizans İmparatorluğu arasında bir mücadele sahası olmuş ve bu iki taraf arasında el değiştirmişti. Dolayısıyla Bizans açısından şehrin yakın geçmişi Haçlılar döneminde bölge üzerinde hak iddia edebilecek tarafları açıkça ortaya koymaktadır. Fakat Haçlılar açısından bakıldığında Antakya meselesi tamamen farklı bir boyutta seyretmekte ve Avrupa'nın sosyal, siyasal ve askerî olarak genel karakterini yansıtmaktadır. Haçlıların Antakya'ya sahip olma arzuları Avrupa'dan gelen Haçlı liderlerinin bu karakteristik yapılarında saklıdır. Günümüz tarihçileri Haçlıların Antakya ve Ortadoğu'da yerleşim kurma girişimlerini bu bağlamda değerlendirip Antakya meselesini Doğu ve Batı anlayışları arasındaki farklar üzerinden açıklamaya çalışılmaktadır. Bu tarihçilerden Robert Bartlett ve Jonathan Riley-Smith'e göre 10. yüzyılda Eski Karolenj İmparatorluğu'nun hâkimiyet sahası içinde bulunan Avrupalı aristokrat kesim, yeni fırsatlar elde etmek için yayılımcı bir karakter benimsemeye başladı ve yaşadıkları bölgeleri terk ederek yerleşecekleri yeni alanlar aradılar. Bunun asıl sebebi Roma İmparatorluğu'nun daha önce sahip olduğu toprakları yeniden inşa etme çabasıydı.¹⁸¹ Haçlıların doğuya yaptıkları harekâtı bu açıdan değerlendiren Bartlett, Antakya'nın Avrupa'da gelişen bu anlayış için münbit bir zemin oluşturduğunu îma ederek bu gibi yerleşimleri Ortadoğu'da Avrupalı aristokrat kesimin dağılım bölgesi olarak görür.¹⁸² Muhaceret olarak görebileceğimiz Avrupalıların bu dağılımı 10. ve 13. yüzyıllar arasında Batı'da gelişen anlayışın doğudaki yansımasıydı. Dolayısıyla ana vatanlarından gelen lordlar ve şövalyeler aslında Müslümanlar gibi münhasır bir hedef gözetmeksizin Lâtin (Batı) Hristiyanlığı şemsiyesine sığınarak doğuda toprak elde etmeye çalıştılar.¹⁸³ Bunun

¹⁸¹ Robert Bartlett, **The Making of Europe: Conquest, Colonization and Cultural Change 950-1350**, Penguin Books, England 1994, s. 24; Jonathan Riley-Smith, "History, The Crusades And The Latin East, 1095-1204 A Personal View", **The Medieval Mediterranean**, C. I, Leiden, New York-Brill 1993, s. 16; Riley-Smith., "Early Crusaders to the East and the Costs of Crusading 1905-1130", **Crusaders and Settlers in the Latin East**, Ashagate Publishing Cornwall 2008, s.240-241; Farklı görüşler için ayrıca bkz: Peter Charanis, "Aims of the Medieval Crusades and How They Were Viewed by Byzantium", **Social, Economic and Political Life in the Byzantine Empire**, Ed. Peter Charanis, Variorum Reprints, London 1973, XV. bölüm s. 124.

¹⁸² Bartlett, **a.g.e.**, s. 44.

¹⁸³ Alan V. Murray, "How Norman was the Principality of Antioch? Prolegomena to a Study of the Origins of the Nobility of a Crusader State", **Family Trees and the Roots of Politics: The Prosopography of Britain and France from the Tenth to the Twelfth Century**, Ed. K.S.B. Keats-Rohan, Woodbridge: Boydell, 1997, s. 349.

için Kilikya’da Ermenilerle yada Antakya ve Lazkiye¹⁸⁴ gibi yerlerde Bizans ile karşı karşıya gelmekten çekinmediler. Dolayısıyla Haçlılar açısından Antakya ve muadili şehirlerin Bizans’a teslim edilmesi konusu, anlaşma metinlerinde teoride kalacak ifadelerin ötesine geçemezdi. Şehrin tarihî ve dinî önemi bir tarafa konulduğunda sadece Haçlıların bu özellikleri dolayısıyla Antakya’ya yönelik iddialar Bizans İmparatorluğu’ndan çok farklı olmuştur.

Haçlıların şehir üzerindeki iddiaları, onların yapacakları hareketleri daha önceden plânlı bir şekilde organize etmiş olabileceği ihtimalini gündeme getirmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak bazı araştırmacılar Haçlıların Anadolu’daki ilerleyişlerinin yönünü gerekçe gösterip, yukarıda bahsi geçen Ermeniler ile olan temaslarını ileri sürerek Antakya üzerinde Bizans ile yapılan plânlı bir organizasyonun varlığından bahsetmektedirler. Çünkü Antakya’nın Suriye’ye bakan cephesi hariç tutulduğunda şehrin çevresinde zayıf Ermeni idaresindeki parçalı şehirler bulunmaktaydı. Bu Ermeniler, Haçlıların Antakya üzerindeki faaliyetlerinde çok önemli bir konumdaydı. Onlarla yapılan her iletişim, kurulan her diyalog günümüz araştırmacıları tarafından Antakya bağlamında farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Örneğin, Hans Eberhard Mayer, Ermeniler ile ilk teması kuran Tankred ve Baudouin’nin hareketlerini değerlendirerek Haçlıların plânlı bir harekette bulunmadıklarını ifade eder. Ona göre, Kilikya’ya yönelen Tankred ve Baudouin Antakya’yı hedeflemeden kişisel çıkarlar elde etmek amacıyla hareket etmişlerdir. Fakat diğer taraftan Mayer, Tankred ve Baudouin’nin bu girişimlerinin ister istemez Haçlıların faaliyetlerine bir fayda sağladığı düşüncesi taşımaktadır.¹⁸⁵ Bu düşüncenin aksine John France, Haçlıların bölgeye gelmeden önce Ermenilere uygulayacakları stratejiyi, İznik’in düşüşünden yada Pelakanon’daki toplantıdan sonra Aleksios ile tartışarak geliştirdiklerini söyleyip Antakya’ya giden kapıların açılması için bilinçli

¹⁸⁴ Suriye bölgesinde önemli bir liman kenti olan Lazkiye hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Sedat Bilinir, “Lazkiye’de İslâm Fethinden Haçlı Kontrolüne Kadar Geçen Hâkimiyet Süreci (636-1098)”, **Current Research in Social Sciences**, C. 4, S 3, Eylül 2018, s. 116-131; Tufan Buzpınar, “Lazkiye”, **DİA**, (Diyânet İslâm Ansiklopedisi), C. 27, s. 117-118.

¹⁸⁵ Hans Eberhard Mayer, Tankred ve Baudouin’nin çıkar amaçlı gerçekleştirdikleri Kilikya seferini neticeleri bakımından değerlendirip Haçlılara iki ayrı faydası olduğunu ifade etmektedir. Ona göre bunlardan ilki Antakya’ya ilerlerken genel Haçlı ordusunun sağ kolunun bu sayede koruma altına alındığı, diğer taraftan ise Türkiye ve Suriye Selçukluları arasına Kilikya seferiyle bir set konulduğu düşüncesindedir. Bkz: Mayer, **a.g.e.**, s. 48.

bir şekilde hareket edildiğini ifade etmektedir.¹⁸⁶ Thomas Asbridge'e göre ise, Kilikya'da Tankred ve Baudouin'nin Ermeniler ile yaşadığı temas Antakya Prinkepsliği'nin kurulması yolunda atılmış ilk adımdır. Ona göre Antakya'da Prinkepsliğin kurulması fikri, bu Kilikya keşfi sonrasında olgunlaştı. Ayrıca Kontlar kişisel çıkarları için değil tam aksine ortak Haçlı ruhuna hizmet ediyor ve Antakya'ya gidecek yolun açılması için tasarlanmış genel Haçlı stratejisinin bir parçası olarak hareket ediyorlardı. Haçlılar için kurulması muhtemel Prinkepsliğin kuzey sınırları Kilikya'daki bu harekât sayesinde güvence altına alınmaya çalışıldı.¹⁸⁷ Fakat Thomas Asbridge ve John France'ın yaptığı bu tespitler Haçlıların davranış biçimleri tahlil edildiğinde zorlama çıkarımlar olarak değerlendirilmelidir. Çünkü Haçlılar henüz Antakya önlerinde ne yaşayacaklarını bilmiyorlardı. Bizans rehberleri olmadan yollarını bile bulmakta zorlanan bir orduya sahiplerdi. Diğer taraftan bu şartlardaki ordu büyük sorunlarla karşılaştıklarında imparatorun desteğe geleceği ümidi ile Tatikios eşliğinde ilerlemekteydi. Bütün bunlar bir arada düşünüldüğünde Tankred ve Baudouin'nin Antakya'da kontluk kurmak amacıyla kişisel çıkarlar olmadan Kilikya'ya kasıtlı bir yönelim gerçekleştirmiş olması düşük bir ihtimaldir. Tankred ve Baudouin'nin arasındaki anlaşmazlıklar göz önüne alındığında ise Haçlı tarafında bir bütün olarak yada bilinçli bir ilerleyişin olmadığı açıktır. Bu açıdan Tankred ve Baudouin'nin harekâtını genel bir Haçlı stratejisinin parçası olarak değerlendirmek çok doğru değildir. Asbridge'in söylediği gibi sadece Kilikya'dan geçtikten hemen sonra değil, Haçlı liderlerinin zihninde buldukları her fırsatta doğuda bir yurt edinme düşüncesi yukarıda bahsedilen Avrupa'daki göç (muhaceret) anlayışı sebebiyle zâten hep var olmuştur. Muhtemelen kontlar bu düşüncelerini gerçekleştirmek için Kilikya'daki Tarsus, Adana, Maraş veya Anadolu'daki Konya gibi bölgeleri uygun görselerdi, Urfa ve Antakya'da teşkil ettikleri kontluklardan daha önce devletlerini buralarda tesis ederlerdi. Fakat bu şehirlerin gerek sosyolojik gerekse jeopolitik konumu erkenden Avrupa'dakine benzer aristokratik bir Haçlı devleti oluşumu için uygun görülmemiştir. Haçlıların buradaki davranışlarının Hans Eberhard Mayer'in de ifade ettiği gibi Haçlıların genel

¹⁸⁶ France, **Victory in the East**, s. 190.

¹⁸⁷ Asbridge, **The Creation of the Principality**, s. 16-17.

yürüyüşlerine sağlayacağı katkı dışında tamamen kişisel çıkar odaklı olduğu görülebilir. Kilikya’da aradığını tam anlamıyla bulamayıp Antakya önlerinde diğer kontlarla birleşen Tankred’in davranışı ve Asbride’in mevcut olduğunu düşündüğü Haçlı birlikteliğinden ayrılarak Urfa’ya yönelen Baudouin’nin hareketi, Bizans İmparatorluğuyla yaşanacak çıkar çatışmalarının öncü ayak sesleriydir.

7. 3. Antakya Kuşatması

Haçlılar Antakya önlerine 1097 yılı Ekim ayında ulaştılar.¹⁸⁸ Şehir,¹⁸⁹ dönemin en müstahkem kalelerinden biri olduğu gibi onu çevreleyen surları da çok uzundu. Surlarının uzunluğu sebebiyle şehir tamamen kuşatılamıyor ve açıkta kalan kısımlar bulunuyordu. Bu durum, içeride bulunan Türk garnizonunun dışarıdan yardım alabileceği anlamına geliyordu. Ayrıca Antakya kalesi istilalara karşı içerisindekileri uzun süre idare edebilecek iâşe kapasitesine sahipti ve her an şehirden yapılabilecek bir huruç hareketi ile kuşatılanlar zor durumda kalabilirdi. Şehrin bu özellikleri, Haçlıların kale önünde tehlikelere açık bir şekilde uzun bir süre kuşatma yapmak zorunda kalacaklarının habercisiydi. Kalabalık ordunun beslenme ihtiyaçlarının giderilmesi, maruz kalacakları Türk saldırılarına karşı güvenliğin sağlanması ve kuşatmanın süreklilik arz etmesi için Bizans İmparatorluğu’nun lojistik destek sağlaması ve yardımda bulunması Haçlılar bakımından hayati önem taşıyordu.¹⁹⁰

¹⁸⁸ **Gesta Francorum**, s. 82. Krş. Charles Wendel David, **Robert Curthose: Duke of Normandy**, Cambridge/Harvard University Press, London 1920, s. 104; France, “The Fall of Antioch during the First Crusade”, **Dei gesta per Francos: Etudes sur les croisades dédiées à Jean Richard Crusade Studies in Honour of Jean Richard**, Ed: Michel Balard, Benjamin Z. Kedar, Jonathan Riley-Smith, Ashagate Publishing, Cornwall 2001, s. 13; Joshua C. Birk, “The Betrayal of Antioch Narratives of Conversion and Conquest during the First Crusade”, **Journal of Medieval and Early Modern Studies**41:3, Sonbahar 2011, s. 463.

¹⁸⁹ Antakya’nın Haçlı dünyasından nasıl görüldüğü Willermus Tyrensis’in eserindeki ifadelerden açık bir şekilde anlaşılabilir. Eserde şehrin ayrıntılı tasvirinin bulunduğu kısım için bkz: Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 199-203; Türk. trc. Ayan, C. I, s. 163-168.

¹⁹⁰ Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 75-76; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 121-122; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 30-31, Türkçe trc. Genç s. 67-69; Krş. David, **a.g.e.**, s. 104-105; France, “The Fall of Antioch”, s. 13; Abdülkerim Özeydin, **Sultan Berkıaruk Devri Selçuklu Tarihi (485-498/1092-1104)**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2001, s. 96; Harris, **a.g.e.**, s. 71; Lilie, **a.g.e.**, s. 31-32; Grousset, **a.g.e.**, s. 22; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 38-40.

Bizans'ın Haçlılara yapacağı yardımın öneminden dolayı, daha önceleri Antakya'nın Haçlı idaresine alınması mevzusundan ziyade¹⁹¹ ordunun Kudüs'e yürüyüşü sırasında Bizans'ın kara ve denizden sağlayacağı lojistik destek büyük bir ihtimalle plânlanmış ve konuşulmuştu. Çünkü Haçlılar tarafından bu destek beklentisinin en üst seviyelere çıkacağı ve onların yardıma ihtiyaç duyacakları ilk durak Antakya idi. Antakya önlerinde Haçlıların yardım isteklerinin artmasının en önemli sebeplerinden biri şehrin Akdeniz kıyılarındaki limanlarla olan ilişkisinde yatmaktaydı. Denizci devletler ile Haçlıların iletişimi ancak bu yolla olabilirdi. Nitekim Haçlılar Antakya'ya geldikten çok kısa bir süre sonra Cenovalı denizciler şehre çok yakın bir yer olan Süveydiye (St. Simeon)¹⁹² limanına demir atmışlardı ve Haçlı karargâhına yardım getirmişlerdi.¹⁹³ Diğer taraftan imparator, Bizans'ın Akdeniz üssü olan Kıbrıs'tan Mamistra (Misis), İskenderun, Lazkiye veya Süveydiye limanı vasıtasıyla iâşe ve askerî teçhizat desteği sağlayabilirdi.¹⁹⁴ Bu nedenle donanma desteği Haçlı ordusu için hayatî bir unsurdu ve bu tür bir deniz desteği olmadan başarılı

¹⁹¹ Yukarıda da bahsi geçmiş İznik'in Türklerden alınmasından sonra Pelakanon'da yapılan toplantıda veya daha öncesinde Bohemund ile imparator arasında konuşulduğu iddia edilen Antakya çevresinin Bohemund'a verilmesi meselesi için bkz: **Gesta Francorum**, s. 64; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 30; Yewdale, **a.g.e.**, s. 43.

¹⁹² Bizans İmparatorluğu döneminde "Seleukeia" şeklinde de adlandırılan liman günümüzde Antakya sınırları içerisinde Samandağı bölgesindeki Kapısuyu ve Mağaracık'ı da kapsayan sahil bölgesidir. Bu liman günümüzde Süveydiye olarak da bilinmektedir. Bkz: Marlia M. Mango, "Seleukia Pieria", **The Oxford Dictionary of Byzantium**, Ed. Alexander P. Kazhdan, Oxford University Press, New York 1991, C. III, s. 1866-1867; Besim Darkot, "Süveydiye", **İA**, (M.E.B. İslâm Ansiklopedisi) C. XI, s. 253-255.

¹⁹³ Bir grup Cenova filosu askerî teçhizatlar ile Süveydiye limanına Antakya kuşatması başladıktan kısa bir süre sonra geldiler. Bu haber Haçlı ordugâhında duyulur duyulmaz kuşatma için onlardan yardım istenmiştir. Antakya, Haçlılar tarafından ele geçirildikten sonra Cenovalıların kuşatma sırasında yaptıkları bu yardımlar karşılığında şehirde onlara imtiyazlar verilmiştir. Limanlar vasıtası ile Haçlılara yapılacak destek seferden elde edilecek netice açısından son derece önemlidir. Bu yardımlar hiçbir zaman karşılıksız bırakılmamıştır. Cenovalılar ile yaşanan bu duruma önemli bir örnektir. Bkz: Caffaro di Cashifellone, **Genoa and the Twelfth-Century Crusades**, İngilizce trc. Martin Hall ve Jonathan Phillips, Ashagate Publishing, England 2013, s. 110, 115, 169-170; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 32, Türkçe trc. Genç s. 70.

¹⁹⁴ Kıbrıs adası, Antakya kuşatması sırasında Bizans'ın Haçlılara denizden yardımda bulunduğu önemli bir üs olmuştur. Bkz: Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 84; Krş; France, **Victory in the East** s. 209; Harris, **a.g.e.**, s. 153; Sevtap Gölgesiz, **Kuruluş Döneminde (1098-1112) Antakya Haçlı Prinkepliği-Bizans İlişkileri**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 43; Kıbrıs'tan Antakya kuşatması süresince deniz yoluyla Haçlıların ihtiyaçlarını karşılayabileceği belli başlı kanallar bulunmaktaydı. Bu kanallar ve önemi hakkında ayrıca bkz: France, **Victory in the East**, s. 213; Ralph-Johannes Lilie, yardımların sadece Kıbrıs'tan değil Ege'nin tümünden ve hatta Kilikya ile Suriye bölgesinden de bir seferberlikle geldiğini îma etmektedir. Ona göre yardımlar Rodos, Kios, Girit ve Mıdilli gibi adalardan da yapılmıştır. Bkz: Lilie, **a.g.e.**, s. 32-33; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 170-171.

olabilmeleri zordu. Antakya kuşatması sırasında Kıbrıs ile bağlantı şart olduğundan Bizans ve Batının deniz gücü kanalları her zaman açık tutulmalıydı.¹⁹⁵ Bu sayede daha önceden Haçlılar ile imparator arasında deniz ve karadan yapılması plânlanan destek anlaşması uygulanabilecekti.¹⁹⁶ Fakat Aleksios ve Haçlıların teorik olarak anlaşığı bu husus, iki tarafında yaptığı sefer sırasında pratikte uygulanamadı. Çünkü Aleksios Haçlıların Anadolu'da oluşturduğu kargaşadan istifade edip Ege bölgesinde Türkler ile giriştiği mücadeleden azami çıkar sağlamak istiyor ve Haçlılara yardımı ikinci plâna atıyordu. Haçlılar ise iç çekişmeler sebebiyle birlik olamıyor, kişisel çıkarları sebebiyle parçalı bir hareket tarzı benimsiyorlardı. İki taraf arasında bir iletişim kopukluğu da vardı. Fakat her ne olursa olsun Haçlılar, Bizans'ın yardımına kendilerini o kadar çok muhtaç hissediyorlardı ki, imparator yardıma gelmeden Antakya kuşatmasından netice alabileceklerine inanmıyorlardı.¹⁹⁷ Şehri ele geçirme konusunda Haçlıların kesin olmayan tutumları ve ümitsiz tavırları aşağıda ele alınacak olan Kürboğa karşısında kazandıkları zafere kadar sürdü.¹⁹⁸

İmparatorluk ise Haçlılara olası bir yardımda ve müdahalede bulunabilmek veya Haçlıların bölgede Bizans lehine elde edebilecekleri bir kazanıma müdahil olabilmek için Suriye sahil şeridindeki limanlarda etkili olmak istiyordu.¹⁹⁹ Bu süreçte ön plâna çıkan liman Kıbrıs ile doğrudan bağlantısı olan Lazkiye limanı oldu.²⁰⁰ 1097 yılı sonu veya 1098 yılı başlarında Lazkiye Müslümanlardan alınarak

¹⁹⁵ France, **Victory in the East**, s. 212.

¹⁹⁶ Antakya kuşatması sırasında Kıbrıs'tan yapılan yardımlar ve Süveydiye limanına gelen destekler, Aleksios'un Haçlılar tarafından Antakya ele geçirilmeden önce kara yoluyla Akşehir'e (Philomelion) kadar gelmesi olayı ile karşılıklı düşünüldüğünde, Haçlılara karadan ve denizden yapılmaya çalışılan ortak desteği gözler önüne sermektedir.

¹⁹⁷ France, **Victory in the East**, s. 210.

¹⁹⁸ France, "The Fall of Antioch", s. 13.

¹⁹⁹ İznik'in Haçlılar tarafından alınarak imparatorluğa teslim edilmesi örneğindeki gibi Haçlıların Kudüs'e ilerleyişleri sırasında ele geçirecekleri bölgelerin Bizans'a sağlayacağı faydalar imparator tarafından her zaman değerlendirilmiş olmalıdır. Ayrıca İznik kuşatılırken imparatorun Haçlıları bir miktar geriden Pelakanon gibi bir karargâhtan takip etmesi örneği Antakya kuşatılırken de tekrar edilmiştir. Kuşatma sırasında sahil şeridinde imparatorluğun karargâhi Lazkiye, karada ise Akşehir (Philomelion)'dir. Bu bakımdan imparator her daim Haçlılara gerektiğinde ulaşılacak kadar yakın fakat olumsuz bir durumda onlardan ayrılacak kadar mesafeli bir yerde olmayı istemiştir.

²⁰⁰ Daha sonraki dönemde yapılan seferler sırasında da burası stratejik konumu sebebiyle Kuzey Suriye'deki en önemli limanlardan biri haline geldi. Limanın bu özelliği sebebiyle Lazkiye Antakya'dan sonra imparatorluk ile Haçlılar arasındaki çatışmanın en bariz şekilde görülebileceği merkez oldu. Asbridge, **The Creation of the Principality**, s. 31.

imparatorluğun Suriye sahillerindeki bir merkezi haline geldi.²⁰¹ Her ne kadar buranın görevi Antakya kuşatması için bir iâşe merkezi olarak düşünülse de Türklerin taarruzları ve imparatorluğun yardımda bulunma noktasındaki ağır tavrı bu merkezin Haçlılara sağlayacağı faydayı en az seviyeye indirdi.

Haçlıların ihtiyaçlarının giderilmesi, karşılaşılan zorlukların ortadan kaldırılması ve kuşatmanın neticelenebilmesi için ikmal yollarının kontrol altına alınması gerekiyordu. Şehrin hinterlandı olan bölgelerin ele geçirilmesi için seferler düzenlenerek civar bölgeler Haçlılar tarafından ele geçirildi.²⁰² Kuzeyde kalan Kilikya Ermenileri ile diyalog halinde olan Haçlılar, sahil kesimi ile bağlantıyı kuran yolların güvenliği için çaba sarf ediyor ve Antakya'nın güvenliği için kilit sayılabilecek bölgeleri ele geçiriyorlardı.²⁰³ Türkler bir taraftan karşı taarruzlar ve âni baskınlar yapıyor diğer taraftan Haçlıları psikolojik ve askerî olarak yıpratmaya

²⁰¹ Bu limanın Müslümanlardan alınması ve Bizans İmparatorluğu'na geçişi konusunda kaynaklarda farklı ifadeler vardır. Albertus Aquensis'e göre Kilikya bölgesindeki Baudouin ve Tankred'den çekinen Guynemer askerlerini toplayarak Lazkiye'ye yönelmiş ve bir kuşatma sonrasında burayı ele geçirmiştir. Antakya'ya herhangi bir yardımda bulunmadığı vurgulanarak kuşatma devam ederken kontun burada oyalandığı belirtilmektedir. Guynemer, Lazkiye'de iken imparator gelmiş ve Türkopoller ile onu esir almış ve şehri ele geçirmiştir. Daha sonra Guynemer, Godefroi'nın isteği üzerine serbest bırakılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 231-233, 367; Radulfus Cadomensis'e göre ise Lazkiye, imparatorluğun alması için görevlendirdiği İngiliz bir donanma tarafından ele geçirilmiştir. Tam bu sırada Robert de la Normandie Antakya'daki ağır kuşatma koşullarından uzaklaşmak için Lazkiye'ye gitmiştir. Lazkiye'deki İngiliz paralı askerler burayı ona teslim etmişlerdir. Bkz: Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 84; Anslem de Ribomont isimli bir Haçlının Remis Piskoposu Manasses'e yazdığı mektupta ise 21 Ekim 1097'de Antakya'yı kuşattıktan sonra Tarsus ve Lazkiye'yi de ele geçirmeye çalıştıklarını söylemektedir. Bkz: **Letters from the East**, Yay. ve İng. trc. Barber and Bate, s. 20; Munro, **Letters of the Crusaders**, C. I, S. 4, s. 4; Caffaro'ya göre Haçlılar Antakya'yı ele geçirdikten sonra Bizans'ın Kıbrıs valisi Filocarius (Eumathios Philokales) tarafından güçlü bir donanma ve askerî birlikle Lazkiye ele geçirilmiştir. Bkz: Caffaro di Cashifellone, **Genoa**, s. 118-119; İbnü'l-Adîm ise 9 Ağustos 1098'de Kıbrıs'tan yirmi iki askerî birliğin gelerek (Bizans birlikleri tarafından) Lazkiye'yi yağmaladığını söylemektedir. Bkz: İbnü'l-Adîm, **Zübdetü'l-Haleb**, s. 87; Ayrıca Antakya kuşatması sırasında Bizans ile Haçlılar arasında Lazkiye üzerindeki münasebetler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: France, **Victory in the East**, s. 210-214, 216-219, 243; Asbridge, **The Creation of the Principality**, s. 31-34.

²⁰² Antakya kuşatması ile eş zamanlı olarak şehrin civarda ve Suriye bölgesinde bir grup birliğin faaliyet gösterdiğini Anselme de Ribemont ve Etienne de Blois isimli kontların Batı'ya gönderdiği mektuplarda görmekteyiz. Bkz: **Letters from the East**, Yay. ve İng. trc. Barber and Bate, s. 20, 24; Munro, **Letters of the Crusaders**, C. I, S. 4, s. 5, 7.

²⁰³ Antakya'nın güvenliği için üç bölge öne çıkmıştır. Bunlardan ilki Halep'ten gelecek tehdidin engellenmesi için Artah şehri, ikincisi Antakya'nın kuzeydoğudaki kapısı ve günümüzde de aynı isimle anılan 15-20 Km uzaktaki Demir Köprü geçidi, üçüncüsü ise deniz ile bağlantıyı sağlayan Süveydiye (St. Simeon) limanıydı. Ayrıntılı bilgi için bkz: **Gesta Francorum**, s. 93-101; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 70-73, Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 183-185. Krş. Asbridge, **The Creation of the Principality**, s. 24-26;

çalışıyorlardı. Bizans İmparatorluğu ise bu şartlar altındaki Haçlılara yardıma gelme konusunda ağırdan davranıyordu. Bizans İmparatoru'nun yardıma gelmediği ve geciktiği her gün Haçlıların iâşe ve askerî güç bakımından yeni stratejiler geliştirmelerine ve bir lider altında toplanma arayışına girmelerine sebep oldu. İmparatorun yardım gelmediğinden şehrin çevresindeki bölgeler ilk etapta Haçlı liderlerinin zihinlerinde kaynak temin edilecek yağma merkezleri ve ele geçirildiğinde kullanılacak askerî üsler olarak görülürken, büyük bir ihtimalle daha sonraları buralar Antakya ele geçirildikten sonra kurulacak Haçlı devletine dâhil edilecek unsurlar olarak değerlendirilmeye başladı.²⁰⁴

İlk dönem Bizans-Haçlı ilişkileri çerçevesinde Antakya önünde ordunun yaşadığı çaresizlik Haçlı liderlerinin zihinlerinde imparatorluğun aleyhine faaliyetlerde bulunabilme potansiyelini artırmış olmalıdır. Bu bağlamda Haçlıların davranışlarına imparatorun sebep olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü imparator, Haçlıların İstanbul'a gelişiyle kontların üzerinde kurmaya çalıştığı otoriteyi sürdürmemiş ve Antakya önlerinde onlara liderlik etme vasfını takınmamıştır. Eğer Antakya önlerinde imparator ordunun idaresini ele almış olsaydı seferin gidişatı ve Bizans-Haçlı ilişkileri çok farklı boyutlara ulaşırdı. Diğer taraftan imparatorun Haçlılar ile beraber hareket etmiyor olması onun Haçlıların yapacağı işlere kayıtsız kalacağı anlamına gelmiyordu. Haçlılara eşlik eden Tatikios imparatorluğu temsil ediyor ve İstanbul'da yapılan anlaşmanın gerekliliklerinin Aleksios tarafından yerine getirildiğinin bir göstergesi oluyordu. Suriye bölgesindeki işleyişe hâkim olabilmek ve Haçlılar karşısındaki manevra kabiliyetini güçlendirmek için Lazkiye'deki eski Bizans limanını bir üs olarak elinde tutmayı başarmıştı. İmparatorun Lazkiye'ye sahip olması aynı zamanda Haçlılar tarafından Antakya'da oluşturulabilecek bir kontluğa misilleme yapılabilmesini kolaylaştırıyor ve Kilikya bölgesindeki Ermeniler ile Antakya arasındaki ittifakların önüne geçebilmesi için ona fırsat sağlıyordu.²⁰⁵

²⁰⁴ Riley-Smith, **The First Crusade and the Idea of Crusading**, Continuum, London-New York 2003, s. 73-74; Gölgesiz, **Kuruluş Döneminde Antakya**, s. 40-41.

²⁰⁵ Andrew D. Buck, "Between Byzantium and Jerusalem? The Principality of Antioch, Renaud of Chatillon, and the Penance of Mamistra in 1158", **Mediterranean Historical Review**, C. 30 S. 2, 2015, s. 108.

7. 4. Bizans Temsilcisi Tatikios'un Haçlı Ordugâhından Ayrılışı

Kuşatma süresi uzadıkça, olaylar Haçlıların ve imparatorun istediğinden uzaklaşarak kontrolden çıkmaya başladı. Normandiya Dükü Robert ordudan ayrılmıştı ve Lazkiye'de vakit geçiriyordu.²⁰⁶ Etienne de Blois'da bir bahane bulup ordudan firar edenler grubuna katılmaya niyetleniyordu. Raymond ve Godefroi rahatsızlanmış ve Haçlıların problemlerine katkı sağlayamıyorlardı. Haçlı ordusu içinde imparatorluğun temsilciliğini yapan Tatikios ise Şubat 1098 de kampı terk etti. Yaşanan tüm bu olumsuzluklara ihtiyaçların giderilememesi eklenince ordunun morali çok düşük seviyelere indi.²⁰⁷

Bizans Haçlı ilişkileri çerçevesinde Tatikios'un oynadığı rol son derece önemliydi. Fakat buna rağmen onun ordudan ayrılışına sebep olan nedenler tarihçiler tarafından ayrıntılarıyla gün yüzüne çıkarılamadı.²⁰⁸ Kaynaklar Tatikios'un bu ayrılışıyla ilgili farklı bilgiler vermektedir. Anna Komnene, her şeyin Antakya'nın ele geçirilmesi durumunda yaptığı yeminin bir gerekliliği olarak şehri Aleksios'a teslim etmek mecburiyetinde olan Bohemund tarafından tasarlandığını düşünüyor. Ona göre Bohemund, diğer Haçlı liderlerinin komplo hazırlığı içerisinde olduğu yalanıyla Tatikios'u kandırmıştır. Bohemund komponun gerekçesini ise kontların Aleksios tarafından Kürboğa'nın kendi üzerlerine yönlendirildiğine inanmalarına dayandırır. Eserde Tatikios'un ayrılışının diğer bir sebebi ise Bizans generalinin kıtlıktan dolayı sıkıntı çekildiğini görüp Antakya'nın ele geçirilmesi hususunda umutsuzluğa düşmesi ve Haçlılar tarafından ona tavsiye edilene uymak zorunda kalmasına bağlanmıştır.²⁰⁹ Haçlı kaynakları ise Anna Komnene'den farklı olarak

²⁰⁶ Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 84; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 215, Türk. trc. Ayan, C. I, s. 178-179; Krş. David, **a.g.e.**, s. 105-106; France, **Victory in the East**, s. 210; Asbridge, **The Creation of the Principality**, s. 34; Lilie, **a.g.e.**, s. 33.

²⁰⁷ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 95-96, Türkçe trc. Barlas, 79-80; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 215-216, 219-220, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 178-179, 183-184; Krş. France, "The Departure of Tatikios from the Army of the First Crusade," **Bulletin of the Institute of Historical Research** C. 44, S. 110, Kasım 1971, s. 137; France, **Victory in the East**, s. 243.

²⁰⁸ France, "The Departure of Tatikios," s. 137.

²⁰⁹ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 343, Türkçe trc. Umar, s. 334.

Tatikios'u korkaklık ve sözünde durmamakla suçlamaktadır.²¹⁰ Haçlı kaynaklarının genelinde Tatikios'a atfedilen korkaklığın sebebi müttefik bir Türk ordusunun Antakya'ya yaklaştığı haberini almasıdır ve onlara göre Tatikios bu haberden hemen sonra deniz yolu vasıtasıyla erzak bulma bahanesi üreterek Kıbrıs'a kaçmıştır.²¹¹

Bizans-Haçlı ilişkileri bağlamında taraflar arasında yukarıda bahsi geçen anlaşmazlık, imparatorun ve onun temsilcisi Tatikios'un tek taraflı suçlanmaması gerektiğini göstermektedir. Çünkü eğer biz Haçlı tarihçilerinin Bizans'a olan küçümseyici tutumlarını ve Anna'nın Bohemund'un davranışlarına yönelik ifadelerini bir kenara koyarak kaynakları karşılaştırsak, ağırdan bile alıyor olsa Aleksios'un üzerine düşen rehber ve iâşe temini işini²¹² yerine getirdiğine dair taraflar arasında bir mutabakatın olduğunu görebiliriz. Bu durum Aleksios'un İstanbul'da daha önce Haçlılar ile yaptığı anlaşmayı henüz bozmadığının bir göstergesidir. Diğer taraftan Tatikios'un Haçlı kampını terk etmiş olması Aleksios tarafından uygunsuz bir davranış olarak görülmemiş, ona yaptırım uygulamasına veya ceza vermesine sebep olmamıştır.²¹³ Dolayısıyla meseleye Bizans açısından bakıldığında Tatikios'un bu davranışı, Haçlılar ile aralarındaki anlaşmaya ters veya düşünülmeden yapılmış anlık bir hareket olarak görülmemektedir. Çünkü Haçlı ordusu, Antakya surlarını tamamen kuşatıp içerdekilerin dış dünya ile iletişimini kesecek kadar kalabalık olmadıkları ve kuşatma makinaları da yetersiz olduğundan netice alamıyor, zaman geçtikçe de Türklerin ittifak etme ihtimali karşında açık hedef haline geliyordu. Haçlıların şehri ele geçireceklerine dair olan inançları iyice azalmıştı. Tek umutları imparatorun bir an önce bölgeye gelmesiydi. Dolayısıyla Haçlıların da bu sorunu çözmek amacıyla ordugâhlarındaki Bizans temsilcisini,

²¹⁰ Willermus Tyrensis, Tatikios'u çok düzenbaz ve hain biri olarak tasvir eder. Bkz: Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 218-219, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 183; Ayrıca bkz: Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 37, Türkçe trc. Genç s. 78; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 311-313; **Gesta Francorum**, 91-92; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 128-129; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 81.

²¹¹ **Gesta Francorum**, 91-92; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 49-50. Krş. France, "The Departure of Tatikios", s. 139.

²¹² İâşe temini I. Kılıç Arslan, Danişmend Gazi ve Hasan Bey gibi Türk komutanların faaliyetleri sebebiyle Anadolu'dan ziyade Kıbrıs vasıtasıyla deniz yoluyla sağlanmıştır.

²¹³ Tatikios gerek Anadolu'dan ilerlerken gerekse Antakya önlerinde Haçlılar arasında oluşan Bizans aleyhindeki görüşleri imparatorla paylaşmış ya da Haçlı ordugâhından ayrıldıktan sonra kendisine iletmiş olabilir. Haçlılar arasında kendisine dair oluşan olumsuz kamuoyu sebebiyle Tatikios'un Haçlıların yanından ayrılışını imparatorun olumlu karşılamış olması ihtimal dâhilindedir.

kendilerine gelecek yardım ordusunun bir an önce bölgeye ulaştırılması ve yürüyüşlerinin hızlandırılması için imparatora göndermesi çok doğal bir davranış olarak kabul edilebilirdi. Tatikios bu sayede iki taraf içinde doğru kabul edilecek bir iş yapmış oluyordu. Haçlılar bu şartlar altındayken şayet Antakya'nın zaptı imparatorun huzurunda yapılırsa şehir üzerinde onun sahip olduğu hakları kimse inkâr edemeyecekti.²¹⁴ Muhtemelen Aleksios Haçlıların aksine, Tatikios'un tamamen bu amaçla Haçlı ordugâhını terk ettiğine ikna olmuştu. Zaten *Gesta Francorum*'da Tatikios'un Haçlı karargâhından ayrılmadan önce söylediği ifadeler bu anlayışı doğrular niteliktedir. Gesta'ya göre Tatikios imparatorla beraber Antakya önlerine geleceğinin bir işareti olarak kuşatma âletlerini kampta bırakmıştı.²¹⁵ Bohemund ise imparatorun gelmesi durumunda şehir üzerinde hak sahibi olamayacağına farkında olduğu için Tatikios'un henüz ele geçirilmemiş Kilikya bölgesindeki kasabaların idaresini kendisine bıraktığını iddia ederek bir statü kazanmaya çalışıyordu. Bizans henüz buraları ele geçirmediği için bu iddia Haçlılar nezdinde teorik olarak kabul edilebilirdi.²¹⁶ Kanaatimce, olaylardan sonra kaleme alınan kaynaklarda Bohemund'un bu söyleminin Haçlılar nezdinde meşrulaşarak daha sonra Aleksios'un Bohemund'a Antakya civarını verdiği iddiasına dönüşmüş olma ihtimali yüksektir.

Yukarıda bahsi geçen birçok nedenden ötürü Tatikios'un kuşatmadan ayrılışını makul görsek de, onun bu davranışı imparatorluk açısından büyük ve geri dönüşü olmaz bazı sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Muhtemelen Tatikios bu hareketiyle siyasî ve diplomatik bir hata yaptığının farkında değildi ve Haçlılar ile ilişkilerde Bizans'ın aleyhine neticelenecek sonuçların ortaya çıkabileceğini öngörmüyordu. Çünkü Tatikios'un ayrılışı, Bohemund'un serbest hareket ederek Haçlı ordusu içinde itibar kazanmasına sebep olduğu gibi, imparatorluğun Haçlı iç siyasetine müdahalesine engel teşkil etti. İleride görüleceği üzere bu olay, Bohemund gibi bazı muhalif Haçlıların, imparatorun verdiği sözleri tutmadığı şeklinde bir takım

²¹⁴ Lilie, **a.g.e.**, s. 31, 35; Harris, **a.g.e.**, s. 72; John France'a göre Tatikios Antakya'yı uzak bir ablukaya alma fikri ile ordugâhtan ayrılmış olabilir. Yani Antakya'yı geniş açıdan çevreleyerek gözetim altında tutmak istediği düşünülebilir. Bu nedenle Tatikios için ordudan kaçmış denilmez. Bkz: France, **Victory in the East**, s. 243.

²¹⁵ **Gesta Francorum**, s. 91. Krş. France, "The Departure of Tatikios", s. 138.

²¹⁶ Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 37, Türkçe trc. Genç s. 78; France, "The Fall of Antioch", s. 15; Lilie, **a.g.e.**, s. 34.

suçlamalarda bulunmalarına sebep olacaktır. Andrew Jostichy, Tatikios'un Haçlı karargâhından ayrılışını farklı bir açıdan değerlendirerek bu olayın dezavantajları arasına Antakya'da bundan sonra yaşanan olaylarda Haçlılar ile Bizans arasındaki iletişim hattının kesilmesini de eklemektedir.²¹⁷

7. 5. Kürboğa'nın Şehre Gelişi ve Antakya'nın Haçlılar Tarafından Ele Geçirilmesi

Haçlı ordugâhında Tatikios gibi bir Bizans temsilcisinin varlığı, Haçlı liderlerinden her hangi birinin seferin önderliğini üstlenme konusunda yapacağı girişimine engel teşkil ediyordu. Çünkü Tatikios rehberlik vazifesi görerek seferin yönünü tayin ediyor ve Haçlılara devamlı arkalarında imparatorluk ordusu gibi bir gücün varlığını onlara hissettiriyordu. Fakat Haçlı birlikleri maddî ve manevî açıdan bir hayli zor şartlar altındayken Bohemund'un Tatikios'u ordugâhtan uzaklaştırması, onun liderlik için diğer kontlar arasında baskın bir şekilde harekette bulunmasına olanak sağladı.²¹⁸ Zâten Antakya önlerinde uzun süredir Haçlı ordusunun yaşadığı zafiyet ve Türklerin baskıları²¹⁹ Haçlı kontlarını doğal olarak bir lider etrafında toplanmaya sevk ediyordu. Bohemund onların bu zaafını kendi emelleri için kullanabileceği bir malzeme haline getirmeyi gaye edindi. Mesela tam da Kürbağa'nın şehre yaklaştığı haberinin Haçlılara ulaştığı bir dönemde ordugâhtan ayrılarak Avrupa'ya geri dönme tehdidinde bulundu.²²⁰ Muhtemelen Bohemund'un bu tavrı kontlara kendisine olan muhtaçlıklarını hissettirerek liderliği ele geçirmek ve ancak imparatorluğun üstlenebileceği seferi yönlendirme ve seferin kazanımlarını

²¹⁷ Andrew Jostichy, **Crusading and the Crusader States**, Routledge Publishing, New York 2013, s. 84, (e-kitap).

²¹⁸ Grousset, **a.g.e.**, s. 23.

²¹⁹ Kuşatma sırasında Halep Meliki Rıdvan ve diğer Türk birliklerinin Haçlılara yaptıkları taarruz için bkz: **Gesta Francorum**, s. 93, 96-97; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 61. Krş. **Letters from the East**, Yay. ve İng. trc. Barber and Bate, s. 23-24; Munro, **Letters of the Crusaders**, C. I, S. 4, s. 7; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 172-173;

²²⁰ Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 35, Türkçe trc. Genç s. 76; Asbridge, **The Creation of the Principality**, s. 35; Gölgesiz, **Kuruluş Döneminde Antakya**, s. 46; John Hugh Hill, Laurita Lyttleton Hill, **Raymond IV, Count of Toulouse**, Syracuse University Press, Syracuse 1962, s. 77-78.

elde etme vazifesini devşirmektir. Nitekim Bohemund'u kaybetmeyi göze alamayan liderler onunla anlaşma masasına oturmak zorunda kaldılar. Antakya özelinde yapılan görüşmelere göre, eğer imparator daha önce İstanbul'da ve Pelakanon'da yapılan anlaşmaya uygun hareket edip yardıma gelir ve Antakya'yı talep ederse Haçlılar daha önce yapılan bu anlaşmaya riayet edecekler, fakat bunun haricinde Bohemund yada başka bir liderin önderliğinde Antakya ele geçirilirse şehrin hakları tamamen Bohemund'a devredilecekti.²²¹

Bohemund Antakya üzerinde otorite olmak için yakalayacağı ikinci fırsatı şehri savunmakla görevli muhafızlardan birini Türklere ihanet ederek Haçlılara yardımcı olmaya ikna etmesiyle elde etti. Kaynaklarda inancı, milliyeti ve ihanet etme sebebi farklı şekillerde anlatılan Firuz isimli kişinin Haçlılara yaptığı yardım sayesinde Kürboğa'nın kendilerine korku ve endişe veren Türk ordusu Antakya'ya ulaşmadan bir hafta kadar önce 3 Haziran 1098'de şehre girmeyi başardılar.²²²

Haçlılar için bu zaferi elde etmek hiç kolay olmamıştı. 21 Ekim 1097'den itibaren yaklaşık sekiz ay boyunca dış surları aşabilmek için şehri kuşatmışlardı. Kuşatma sırasında birçok sıkıntı ile karşılaşmışlardı. Surları aştıklarında ise içerisinde buldukları yoksunluk ve üzerlerinde hissettikleri Türk tehdidi nedeniyle olsa gerek insanlık dışı büyük bir katliama imza attılar. Antakya valisi Yağışyan da dâhil olmak üzere şehirde ele geçirdikleri Türkleri öldürdüler. Haçlıların taarruzlarından kaçabilenler ise surlardan çok uzak olmayan iç kaleye girip bir direnç merkezi oluşturdular. Musul atabeyi Kürboğa büyük bir ordu ile yaşanan olaylardan sadece birkaç gün sonra (6 Haziran 1098) Antakya önlerine ulaştı. Kürboğa'nın

²²¹ Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 62; **Gesta Francorum**, s. 103; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 37, Türkçe trc. Genç s. 77-78; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 271; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 90; Krş. Asbridge, **The Creation of the Principality**, s. 35; France, "The Fall of Antioch", s. 14.

²²² Şehrin dış kalesinin Haçlılar tarafında ele geçirilmesi ve Firuz hakkında ayrıntı bilgi için bkz: **Gesta Francorum**, s. 102-105; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 61-65; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 46 vd., Türkçe trc. Genç s. 89 vd.; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 98-99, Türkçe trc. Barlas, s. 82-83; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 91 vd.; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 141 vd.; İbnü'l-Adîm, **Zübdetü'l-Haleb**, s. 89-90; Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, s. 196-197; İbnü'l-Esîr, **El-Kâmil Fit-Târih**, C. X, s. 229-230; İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 44-45, Türk. trc. Özatağ, s. 4; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 241-60, Türkçe. trc. Ayan, C. I, s. 209-228; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 271-279; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 90-91.

büyük bir odu ile şehrin önüne gelişiyle Haçlılar çok kısa bir süre önce kuşatıp aldıkları kalede kendilerini sayıca daha üstün olan Müslümanlar tarafından kuşatılmış hale geldiler.²²³

Kürboğa ve ordusu dışarıdayken Haçlıların çektiği imkânsızlıklar en uç noktaya ulaştı. Daha önce şehri kuşatırken içerideki Türklerin ikmal yollarını kesip onları aç bırakarak teslim olmaya zorlayan Haçlılar şimdi kendileri hem dışarıdan hem içeriden kuşatılmış bir halde açlıkla mücadele etmek zorunda kalmışlardı. Bu süreçte etrafta bulabildikleri ağaç kabukları ve binek hayvanların derisi gibi şeyleri gıda maddesi olarak kullanıp hayatta kalmaya çalışıyorlardı. Haçlıların dayanabilecekleri maddî güçleri olmadığından onlar için geride sadece imparator Aleksios'un ordusuyla yardıma gelmesi umudu kalmıştı.²²⁴

Anna Komnene'de geçen kayıtlara göre imparator da Haçlıların Antakya'da yardıma muhtaç bir halde olduklarının farkındaydı. Nitekim Haçlıların içinde buldukları zor durumun haberi kendisine ulaştığında Aleksios onlara yardıma bulunmayı çok istedi. Zâten bu tepki, Bizans İmparatoru'nun daha önce Haçlılar ile yaptığı anlaşma gereği normal şartlar altında sergilemesi gereken bir tepkiydi. Eserinde babasına yönelik olası eleştirileri bertaraf etmek için imparatorun Haçlılara yardım etme isteği Anna Komnene'de oldukça açık bir şekilde vurgulanırken beklenen yardım girişimlerinin gerçekleşmemesi bir takım mânilere bağlanmış ve imparatorluk açısından haklı bahaneler üretilmiştir. Anna Komnene'de Haçlılara yapılması istenen yardım ve bu yardımların gerçekleşmemesi aşağıdaki ifadelerle dile getirilmiştir:

²²³ **Gesta Francorum**, s. 105-107; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 48-49, Türkçe trc. Genç s. 93-94; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 150 vd.; Krş. R. C. Smail, **Crusading Warfare: 1097-1193**, Cambridge University Press, Cambridge 2005, (e-kitap) s. 172; Harris, **a.g.e.**, s. 72; Asbridge, **The Creation of the Principality**, s. 15; Gölgesiz, **Kuruluş Döneminde Antakya**, s. 52-53.

²²⁴ Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 93-94; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 157-158; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 59, Türkçe trc. Genç s. 108-109; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 42-43; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 182-183.

‘‘Antakya’da bunlar olup biterken imparator Keltlere yardıma gitmeyi çok istediği halde, (hemde) bu işi için sabırsızlanmasına rağmen, (Batı Anadolu’da Rûmların elinde kalabilmiş) kıyı kentlerinin ve bölgelerinin tümüyle talan edilmesi, yakılıp yıkılması dolayısıyla (o konuyla ilgilenmek zorunda olduğundan) bundan engellendi’’²²⁵

‘‘O (Ioannes Doukas) henüz dönmemişken ve Türklerle savaşmayı sürdürürken, imparator, Antakya yöresindeki keltlere yardıma gitmek için hazırlıklarını tamamladı; yolda pek çok barbarı kılıçtan geçirip daha önce bunların işgal etmekte olduğu pek çok kenti talan ederek ordusuyla Philomelion/Akşehir’e vardı (Not: İznik üzerinden Kütahya Afyon yoluyla gelmiş olmalı. Böylece Batı Anadolu’nun Menderes kuzeyinde kalan tümü, Türk egemenliğinden çıkıyor, yeniden Rûm egemenliğine girmiş bulunuyordu.). burada iken (Akşehir’deyken) Antakya’dan Guillaume de Grandmesnil, Fansa kontu Eterne, Aulps’un oğlu (Pierre d’Aulps) onun yanına geldiler. Bunlar (Antakya’nın) kent surlarından ipe sarkarak aşağıya inmiş (ve oradan) kaçmış idiler; Tarsus’a uğrayarak gelmişlerdi (1098 Haziranın ortasında). Ona anlattılar ki, Antakya’daki keltler artık dayanma güçlerinin sonuna gelmişlerdir; gerçekten (bu kontlar) ant içerek tam anlamıyla yıkılmış olduklarını söylediler. Bunu duymak imparatoru, onların yardımına koşmak isteğine daha da sabırsızlaştırdı; hem de herkes onu böyle bir girişimden caydırmaya çabaladığı halde ne var ki (o sırada) sayısız barbar kalabalıklarının ona (imparatora) karşı sefere çıktığı ve oraya (Akşehir’e) gelmek üzere bulunduğu haberi yayıldı...’’²²⁶

‘‘Bu nedenle; ayrıca, böylesine kalabalıklarla baş etmeye yeterli güce sahip bulunmadığından ve keltlerin huylarını değiştiremeyeceğinden daha iyi bir tutum için vereceği öğütle onların yola gelmesini de sağlayamayacağından, o (imparator), daha ileriye gitmemesinin yerinde olacağını hükmetti; Antakya’nın yardımına gideyim derken İstanbul’u da elden çıkarmak var diye çekiniyordu...’’²²⁷

Görüleceği üzere imparatorun Haçlılara yardımda bulunabilmesi için bazı problemleri aşması gerekiyordu. Bu problemlerin başında Anadolu’daki güvenliğin tesis edilmesi gelmekteydi. İmparator yapacağı stratejik bir hata sonrası özellikle iç bölgelerde I. Kılıç Arslan ve Ege’deki Çaka Bey’in Bizans’a vurabileceği

²²⁵ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 345, Türkçe trc. Umar, s. 336.

²²⁶ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 348-349, Türkçe trc. Umar, s. 339-340.

²²⁷ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 349-350, Türkçe trc. Umar, s. 341.

darbelerden çok çekiniyordu. Bu sebeple kendisi Anadolu'nun iç bölgelerine ilerlerken Ege Bölgesi'nde Çaka Bey ile savaşması için geride Ioannes Dukas'ı bırakmıştı.²²⁸

Oldukça ihtiyatlı bir şekilde ağır ağır Antakya'daki Haçlılara doğru ilerleyen Aleksios'u durduran zor durumdaki Haçlı ordugâhını terk etmekten başka çare bulamamış bir kont olan Etienne de Blois'in verdiği haberler oldu. Aleksios ilerleyişi sırasında Philomelion'a (Akşehir) kadar gelmişti ve muhtemelen Anadolu'nun büyük bir kısmını ele geçirdikten sonra Haçlılara gereken yardımı yapmayı düşünüyordu. Etienne de Blois ise Haçlıların içinde bulunduğu zorluğun farkında olarak Türklerin Antakya'ya yönelik yapacakları saldırılardan ürkmüş ve Avrupa'ya dönüş yolunda imparatorun bulunduğu bölgeye kadar ilerlemişti. Kont ve yanındakiler geride kalanların umutlarının azaldığını ve Haçlıların teslim olmanın eşiğinde olduğuna dair bilgiler verdiler. Aleksios'un tüm plânlarını değiştirecek olan ise Türklerin imparatorun Haçlılara yardım amacıyla ilerleyişinden haberdar oldukları ve buna engel olmak amacıyla büyük bir orduyla bölgeye intikal edecekleri bilgisiydi. Etienne'e göre belki de çoktan Türkler Antakya önlerine gelmişler ve Haçlıları dağıtmışlardı.²²⁹

Aleksios, Etienne'nin verdiği bu bilgilerden sonra daha fazla ilerleyip Haçlılara yardıma gitmenin bir fayda sağlayamayacağını, eğer aksine bir hareket yaparsa imparatorluğu tehlikeye atabileceğini düşündü. Aleksios'un zihnindeki temel endişe Haçlıların dağıtılıp Antakya'nın kaybedilmesinden çok İstanbul'un tehlikeye düşme ihtimaliydi. İmparator kendisini zor bir iklimde hissediyordu. Bir yandan Haçlılara yardım edebileceğine dair yemini yerine getirme sorumluluğunu hissediyor diğer taraftan yapacağı pek bir şeyin olmadığını görüyordu. Eğer gerçekten de Selçuklu ordusu Haçlıların üstesinden geldiyse yine de imparatorun onların üstüne yürümesi

²²⁸ Peter Frankopan, **The First Crusade; The Call From The East**, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge 2012, s. 145.

²²⁹ Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 96-97; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 267 vd.; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 59-60, Türkçe trc. Genç s. 109-110; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 158-159; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, 95-97, Türkçe trc. Barlas, s. 79-81; Anna Komnene, **Alexiad**, s. 348-349, Türkçe trc. s. 339. Krş. John France, "Byzantium in Western Chronicles before the First Crusade", **Knighthoods of Christ**, Ed. Norman Housley, Ashgate Publishing, Cornwall 2007, s. 4-5; Lilie, **a.g.e.**, s. 38.

gerekiyordu. Öte yandan da Selçuklular karşısında alacağı bir yenilgi durumunda Anadolu'daki tüm durumun değişmesi kaçınılmazdı. Dolayısıyla risk çok büyüktü, eğer akıllıca hareket edemez duygusal davranırsa bir maceraperest grup uğruna imparatorluğun bir daha toparlanmamak üzere çökmesine sebep olabilirdi. Romanos Diogenes'in Türklerin orduyla ilerlediği bilgisine karşılık ileri atılarak Malazgirt'te yaşadığı yenilgi hâlâ unutulmamıştı ve muhtemelen bu olay Türklerin Bizans'a yaşattığı ağır bir tecrübe olarak Aleksios'un zihninin bir köşesinde duruyordu. Aleksios bu sebepten ötürü ordusunu İstanbul'a doğru çekme ve merkezdeyken Selçuklu ordusunun ilerleyişi hakkında bilgi alma kararı verdi.²³⁰

Aleksios tarafından bakıldığında Blois kontu Etienne'nin ilettiği haberler doğru olabilir ve tahmin edildiği gibi Türkler şehre girebilirdi. Çünkü Antakya'da tüm şartlar Haçlıların aleyhine işliyordu. Haçlıların bu ilk seferi neredeyse Antakya önlerinde sonlanmak üzereydi. Fakat beklenenden çok farklı bir şey yaşandı ve Antakya'daki kritik durum Haçlılar açısından olağanüstü bir şekilde tersine döndü. Haçlılar Antakya'nın dışında bulunan Türklere karşı 28 Haziran 1098'de yaptıkları saldırıda başarı elde ettiler. Haçlı tarihçileri eserlerinde başarılarını olağan üstü motiflerle süslenip abartılarak anlatılan olaylara isnad ettirirler. Fakat bu motive edici unsurun Haçlıların başarılarında bizzat etkili olması tartışmaya açık bir konudur. Dönemin çağdaş eserlerinde Haçlılarla Bizans arasında açık bir kırılma noktası olan Antakya'nın ele geçirilmesi bir rüyanın tesirine bağlanır.²³¹ Raymond'un ordusunda Pierre Barthelemaous diye adlandırılan bir asker rüyasında kendisine St. Andreas'ın görüldüğünü iddia etti. Askerin rüyasına göre St. Andreas kutsal mızrağın St. Petrus Katedrali'nde gömülü olduğu yeri gösterdi. Burada bulunan kutsal mızrağın çıkarılmasının zaferin bir işareti olacağını iddia etmesi sonrasında 13 kişilik bir grup kuruldu ve doğruluğu o günde tartışma konusu olan mızrak çıkarılarak açlık ve sıkıntılardan vizyonlar görmeye meyilli olan orduya motivasyon sağlandı. Bu

²³⁰ Lilie, **a.g.e.**, s. a.y.; Harris, **a.g.e.**, s. 73.

²³¹ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 280-281, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 255-256; **Gesta Francorum**, s. 126-128; Fulcherius, bu kalıntının daha önce oraya yerleştirilmiş olabileceğinden şüpheleniyor bkz: Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, İng. trc. R. Ryan, 99-101, Türkçe trc. Barlas, s. 83-84; Anna Komnene ise gerçek kutsal mızrağın İstanbul'da olduğuna inandığı için bu kalıntıyı farklı bir şey olarak tanımlamaktadır. Bkz: Anna Komnene, **Alexiad**, s. 351, Türkçe trc. s. 342.

motivasyon ile pek çok Haçlı, surlar önünde bekleyen Türklere karşı taarruza geçmek için kendilerinde güç buldular.²³² Fakat Haçlıların Türkler üzerindeki zaferinde aslında maneviyatın ötesinde onları kuşatan ordudaki gevşemelerin olduğu açıktır. Nitekim Kürboğa birlikleri içerisinde kopmaların yaşanarak ordunun sayısının azalması Haçlılara karşı yapılacak mukavemeti güçleştirmiş ve dağılmaya sebebiyet vermiştir.²³³ Türklerin bu muvaffakiyetsizliklerinin altında bazı İslâm kaynakları Fâtımîlerin etkisinin olduğunu dahi düşünmektedir.²³⁴

8. Antakya'nın Ele Geçirilmesinden Sonra İmparatorun Tutumu

Antakya tamamen Haçlıların eline geçtikten sonra anlaşmaya göre şehrin Bizans'ın elinde kalması gerekiyordu. Fakat burayı Bizans'a teslim edecekleri Tatikios gibi bir görevli artık aralarında bulunmuyordu. Kuşatma süresince çevirdiği entrikalar ile ordunun liderliğini üstlenmeye çalışan Bohemund, bu konumunu kaybetmek istemiyor ve şehir ele geçirildikten sonra elde edilecek kazancı tamamen üstlenmeye niyetleniyordu. Muhtemelen Bohemund, Aleksios'un şehri kendisine bırakacağına inanıyordu ve belki de bu sebepten Haçlı liderleri arasında bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda Bohemund diğer Haçlı liderlerini şehrin yönetiminin kendisine devredilmesi hususunda zorladı.²³⁵ Bu toplantının neticesinde, Raymond'un itirazlarına rağmen imparatorun haklarının uygulayıcısı olarak Antakya'da Bohemund'un bulunmasına karar verildi. Aleksios'a verilen yemin unutulmadı ve bu noktada onun yardımına ihtiyaçları olduğuna Aleksios'un Akşehir'den (Philomelion)

²³² Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 54 vd., Türkçe trc. Genç s. 101 vd.; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 76-77; **Gesta Francorum**, s. 118-119; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 99-101, Türkçe trc. Barlas, s. 83-85; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 162-163. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 188-189; Harris, **a.g.e.**, s. 73; Hugh Hill ve Lyttleton Hill, **Raymond IV**, s. 86 vd.; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 44-45.

²³³ İbnü'l-Esîr, **El- Kâmil Fit-Târih**, C. X, s. 230-231; İbnü'l-Adîm, **Zübdetü'l-Haleb**, s. 92. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 191. Ayrıca Kürboğa'nın ordusu içindeki dağılmanın sebepleri için bkz: Carole Hilienbrand, **Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri**, Türkçe trc. Nurettin Elhüseyni, Alfa Yayınları, İstanbul 2015, s.84-90.

²³⁴ Hilienbrand, **a.g.e.**, s. 90.

²³⁵ Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 74-75, Türkçe trc. Genç s. 131; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 95-96; **Gesta Francorum**, s. 137-138; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 186-187.

geleceği ve kendilerine önderlik yapacağı düşünülüyordu.²³⁶ Hugues de Vermandois'nın elçilik heyeti imparatoru Antakya'ya gelip burayı devralmak amacıyla aynı zamanda da Haçlıların Kudüs'ü ele geçirmelerinde onlara yardımcı olma sözü almak için Temmuz ayında yola çıktı. Fakat imparator Akşehir'de değildi ve İstanbul'a dönmüştü.²³⁷ Haçlılar imparatorun İstanbul'a döndüğünden habersizlerdi ve özellikle Adhemar ve Raymond de St. Gilles, Hugues de Vermandois'nın Aleksios'a vereceği mesajın onun süratle Antakya'ya intikal etmesine sebep olacağına inanıyorlardı.²³⁸ Bununla birlikte heyet yolda imparatorun İstanbul'a döndüğünü öğrenince geri dönmeyerek İstanbul'a gitmeyi ve imparatorla görüşmeyi tercih etti. Ancak imparatorun bu heyeti huzura alması ve onlara cevap vermesi çok uzun sürdü. Antakya'dan gelen elçilik heyeti üç hafta sonra Aleksios'la konuşabildi. Çünkü Haçlıların bu talebine imparatorun cevap vermesi çok kolay değildi. İmparator İstanbul'a dönmüş ve ordu dağılmıştı. Tekrar o orduyu bir araya getirmek oldukça güçtü. Ayrıca Bizans'ın penceresinden bakıldığı zaman imparatorun Haçlı liderlerine yardımda bulunması için herhangi bir âciliyeti yoktu. Bütün bunların dışında Aleksios, heyetin isteklerini gerçekleştirmek isterse seferi kışın düzenlemek zorunda kalacaktı ve Anadolu coğrafyasının zor kış şartlarını aşıp Akdeniz Bölgesi'ne ulaşması oldukça zordu. İmparator için gelecek yaz mevsiminde bir sefer düzenlemek daha mantıklıydı. Diğer taraftan imparatorun başkentten ayrılması da tehlikeli olabilirdi. Yaşanabilecek her olumsuzluk göz ardı edilip sefere çıkılsa bile, imparatorluk müttefikleri ve dostları olan Fâtımîlerle muhtemel bir Kudüs yürüyüşünde çatışma yaşayacaktı. Bu çatışma Bizans'la Haçlıların arasında da olabilirdi. En azından Bohemund'la sıkıntı yaşanabilirdi. Her şeyin ötesinde Selçuklularla mücadelelere girişilecekti. Aleksios, bütün bu riskleri üstlenmek istemiyordu. Bu yüzden Aleksios, bahar ayına kadar yani yaklaşık dokuz ay boyunca Bohemund'a Antakya'yı kendisine teslim etmesini istediği bir elçilik heyetini

²³⁶ Harris, *a.g.e.*, s. 74.

²³⁷ *Gesta Francorum*, s. 134; Fulcherius Carnotensis, Antakya'nın alınmasından sonra Hugues de Vermandois'nın İstanbul'a doğru yola çıktığını ve oradan Fransa'ya geçtiğini söyler. Fakat onun Antakya'yı imparatora teklif eden bir elçilik vazifesi gördüğü ifade etmez. Bkz: Fulcherius Carnotensis, *Expedition to Jerusalem*, İng. trc. R. Ryan, s. 107 Türkçe trc. Barlas, s. 91. Krş. Lillie, *a.g.e.*, s. 39; Harris, *a.g.e.*, s. 74.

²³⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. I, s. 192.

göndermedi. Eğer elçilik heyeti gönderilip ordu ile desteklenseydi belki Antakya'nın Bizans'a devrinde başarılı olunabilirdi.²³⁹

Haçlı kaynağı Willermus Tyrensis'e göre, imparator verdiği sözün gerekliliğini yerine getirmeli ve yolculuğa Haçlılarla beraber devam etmeliydi fakat Hugues de Vermandois'nın getirdiği mesaja olumlu cevap vermekte gecikmesi Haçlılar cephesinde Bizans'takinden çok farklı bir şekilde algılandı. Kaynağa göre imparator Haçlılara kendisinin mahcup olduğunu düşündüğü için cevap veremiyordu. Aleksios'un bu davranışı Haçlıların gözünde imparatorluk makamına atfettikleri kutsiyeti ve müşfik bakış açısını kırıldı.²⁴⁰ Bohemund için bu bulunmaz bir fırsat oldu. Çünkü Aleksios tarafından gönderilebilecek herhangi bir caydırıcı gücü karşısında görmediği için Antakya'daki statüsünü güçlendirmişti.²⁴¹

Aleksios'un Antakya kuşatması sırasında Haçlıların beklentilerini karşılamaması ve sonrasında şehri teslim alması için gönderildiği iddia edilen mesaja cevap vermemesi, Haçlılar arasında imparatora olan bireysel muhalefetin dönüşerek Bizans'ın inancı olan Ortodoksluğa yönelmesine sebep oldu. Nitekim Haçlı Seferleri tarihini sınıflandırmaya tâbi tuttuğumuzda erken dönem olarak görebileceğimiz Birinci Haçlı Seferi'nin Anadolu ayağında, Haçlıların imparatorlukla olan diyaloglarının ilk yansıması Antakya'nın ele geçirilmesinden üç ay sonra papaya gönderildiği iddia edilen bir mektupla resmiyet kazanmış oldu. Bu mektubun Haçlıların mesajına cevap vermeyen imparatorun tavrından kısa süre sonra tarihlenmiş olması manidardır.

Fulcherius'un kayıtlarında bulunan mektup Bohemund ve diğer Haçlı liderleri tarafından 11 Eylül 1098'de Papa II. Urbanus muhatap alınarak yazılmıştır. Bu mektup, muhtemelen daha sonraki tarihlerde imparatorluk karşısında muhalif Haçlı

²³⁹ Lilie, **a.g.e.**, s.42-43.

²⁴⁰ Hugues de Vermandois'nın elinde imparatora iletilmesi için bulunan mesajda ona olan kırgınlık ve kızgınlık belirgindir. Mektupta imparatorun üzerine düşen vazifeyi yapmaması halinde bağımsız hareket etmek için hak kazandıkları vurgulanarak tehdit edici bir ifade tarzı benimsenir. Albertus Aquensis ve Willermus Tyrensis'de bu olayla ilgili bazı farklılıklar mevcuttur. Ayrıntılı bilgi için bkz: Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 341; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 289; Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 261; Krş. Lilie, **a.g.e.**, s. 39.

²⁴¹ Kaynaklar Arka'dan önce Antakya'da yapılan müzakerelerden bahsetmiyor.

liderlerinin kullanmak istedikleri politik bir malzeme olabilir. Fakat içeriğinde Roma ve diğer doğulu Hristiyanların kâfir olduğundan bahsedilip yegâne kurtuluşun papanın bizzat Antakya'yı merkez yapmasıyla sağlanabileceğinin vurgulanması mektubu son derece önemli kılmaktadır.²⁴² Mektupta dikkat çeken diğer bir nokta da Bohemund'un övülerek Haçlıların dinine yaptığı hizmetinin vurgulanması ve Antakya'yı ne kadar hak ettiğinin ifade edilmek istenmesidir.²⁴³ Aleksios'un Haçlılar İstanbul'a geldiklerinde onların gözlerinde okuduğu hissiyat muhtemelen bu olduğu için aralarında çok tartışma konusu olan yemin meselesini gündeme getirmiştir. Haçlılar özellikle de Bohemund, Anadolu'daki yürüyüşün son duraklarından olan Antakya'ya gelince verdiği sözün meşruiyetini ortadan kaldırmak için mektupta Bizanslıları kâfirlikle suçlayıp dine hizmetten çok zarar verdiklerini vurgulamıştır. Hatta Bohemund biraz daha ileri gidip bilinçaltındakini ortaya çıkararak Kutsal topraklara papayı davet ettikten sonra Bizanslıları itaat altına almasını istemiştir.²⁴⁴

9. Kudüs'e İlerleyiş

Antakya'nın Haçlılar tarafından ele geçirilmesinden sonra imparatora yapılan çağrıda olumlu bir cevap alınamamıştı. Kış mevsimi yaklaştıkça da artık Aleksios'un Haçlılara yardıma gelemeyeceği anlaşıldı ve Antakya'nın Bohemund'un elinde kaldığı kesinleşmeye başladı. Raymond, gerek Bohemund karşısında elini güçlendirmek gerekse Haçlı ordusu içindeki iase ihtiyacını karşılamak için Antakya çevresindeki bölgelere seferler düzenlemeye çalıştı. Kont bu sayede Haçlı ordusunda bulunan ekonomik olarak tükenmiş askerlerin ganimet elde etmesini sağlıyor ve Kudüs'e ilerlemeden önce manevî olarak Haçlı ruhu doğrultusunda ihtiyaçlarını karşılamayı hedefliyordu. Muhtemelen giriştiği bu seferlerle gayesi Kudüs önünde

²⁴² Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 107, Türkçe trc. Barlas, s. 91. Krş. **Letters from the East**, Yay. ve İng. trc. Barber and Bate, s. 30-33; MacEvitt, **a.g.e.**, s. 100-101.

²⁴³ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 110-111, Türkçe trc. Barlas, s. 94.

²⁴⁴ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 111, Türkçe trc. Barlas, s. 95. Krş. Yewdale, **a.g.e.**, s. 83-84.

ordunun çoğundan liderlik için medet ummaktı.²⁴⁵ Raymond'un bu girişimi Bohemund'un Antakya için iddiada bulunacağı haklara ve çıkarlara aykırı olduğu için doğal olarak Raymond'la aralarında anlaşmazlıklar başladı. Tehlikeyi sezen Bohemund ana Haçlı ordusundan adamlarını da yanına alarak ayrıldı ve Antakya şehrine yöneldi.²⁴⁶ Şehre girdiğinde yaptığı ilk iş ise Raymond tarafından şehre yerleştirilmiş garnizonu çıkartmak oldu. Bohemund bu sayede Raymond'un şehirde

²⁴⁵ Raymond, bu seferler sayesinde El-Bâre'yi (Albara) ve Müslüman halkına karşı büyük kıyım yapılan Maarratü'n-Numan'ı aldı. El-Bâre'de Lâtin bir piskoposluk tesis etti. Buraya atanan piskoposu (Pierre von Narbonne) Antakya'daki Ortodoks Patriği'ne takdis ettirerek meşruiyet kazandırdı. Belki amacı Bohemund üzerinde Katolik inancına hizmet ederek üstünlük kurmaktı fakat bu davranış daha sonra Ortadoğu'da ele geçirilen yerlerde de örnek teşkil etti ve Bizans ile dinî ayrışımın ilk örneklerini oluşturdu. Raymond'un faaliyetleri hakkında bkz: Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 69 vd., Türkçe trc. Genç s. 124 vd.; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, s. 309-310, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 288-299; **Gesta Francorum**, s. 137, 140-142; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 94, 98-101; Ordericus Vitalis, **Ecclesiastical History**, C. III, s. 155-158; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 116 vd.; İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 46-47, Türkçe trc. Özatağ, s. 4-5; İbn Kesîr, **El-Bidâye ve'n-Nihâye**, Türkçe trc. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, C. XII, İstanbul 1995, s. 304; İbnü'l-Esîr, **El-Kâmil Fit-Târih**, C. X, s. 231-232; Ebû'l-Ferec, **Abûl-Farac Tarihi**, C. II, s. 340; İbnü'l-Adîm, **Zübdetü'l-Haleb**, s. 96-97; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 112-113, Türkçe trc. Barlas, s. 96. Krş. Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007, s. 42 vd.; France, **Victory in the East**, s. 309-310; James A. Brundage, "Adhemar of Puy: The Bishop and His Critics", **Speculum**, C. 34, S. 2, Nisan 1959, s. 210.

²⁴⁶ Kudüs'e ilerleyişleri sırasında Bohemund'un Raymond ile anlaşamayarak Antakya'ya dönmesi meselesi, kaynaklarda iki farklı yerde anlatılmıştır. İlk olarak 31 Aralık 1098 ya da 1 Ocak 1099'da Marratu'n-Mu'man alındıktan sonra Rugia şehri civarında kontlar arasında bir anlaşmazlık yaşandığı ve bunun neticesinde Bohemund'un Antakya'ya döndüğü şeklindedir. Bohemund'un Kudüs yolundaki Haçlı birliğinden ilk ayrılışı ve yaşanan anlaşmazlık sonrası Antakya'ya dönüşü için bkz: Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 312-313, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 291-293; **Gesta Francorum**, s. 143; Ordericus Vitalis, **Ecclesiastical History**, C. III, s. 159; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 102; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 369-371; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s.123; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 118.

Bohemund'un anlaşmazlık yaşayarak Antakya'ya döndüğü iddia edilen ikinci olay ise Arka kuşatması öncesinde 1099 yılı Şubat sonlarında ya da Mart ayının başlarında Haçlılar Lazkiye'deyken yaşanmıştır. Yukarıdaki kaynaklar birinci olayı anlattıktan hemen sonra Bohemund'un bu ikinci ayrılışına da yer vermektedirler. Ayrıntılı bilgi için bkz: Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 320, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 302; **Gesta Francorum**, s. 147; Ordericus Vitalis, **Ecclesiastical History**, C.III, s. 163; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 107; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 381; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s.123; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 120. Aynı olayın iki farklı yerde geçmesi muhtemelen yaşanan olayların daha sonra tarihçiler tarafından ele alınırken yapılan bir yanlışlık sebebiyle ya da ayrıntıları kaybolmuş ve kaleme alınmayan iki ayrı olay nedeniyle gerçekleşmiş olmalıdır. Diğer taraftan Fulcherius Carnotensis ve Raimundus Aguilers, Bohemund'un bu ikinci ayrılışından bahsetmez sadece Maarratu'n-Nu'man'dan sonra Raymond ile aralarında yaşanan anlaşmazlıktan ve ona karşı giriştiği faaliyetlerden bahseder. Bkz: Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 112-113, Türkçe trc. Barlas, s. 96; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 80, Türkçe trc. Genç s. 140.

az da olsa bulunan nüfuzunu kırabildi ve Antakya'daki üstünlüğü ele geçirebildi.²⁴⁷ Fakat artık tam anlamıyla Antakya hâkimi diyebileceğimiz Bohemund gerek Haçlı ordusundan gerekse papalıktan kendisine yöneltilebilecek eleştirilerin önüne geçebilmek için Kudüs yürüyüşüne katılmayacağını açıklayamıyordu. Fakat ordunun sefer hazırlığına yardımcı olmadığı gibi onların işlerini kolaylaştırmaya gayret sarf etmeyerek işlerini aksatıyordu. Antakya'yı Kudüs öncesi bir durak gibi göstermeye çalışarak hazırlıkları ağırdan alıyordu.²⁴⁸

Raymond ise bir yandan Anadolu'da edindiği tecrübelerle dayanarak ordunun Ortadoğu'da Bizans'ın yardımı olmadan ilerlemesinin çok güç olacağını bildiğinden çevreye yaptığı seferlerle zaman kazanıp Aleksios'un 1 Kasım'da Haçlı liderlerinin gönderdiği mesaja cevaben Antakya'ya gelip şehrin idaresini devralmasını ve çıkacakları yolculukta kendilerine yardımcı olmasını bekliyordu. Raymond diğer taraftan da Antakya'nın ele geçirilmesiyle elde edilen maddî ve manevî kazancın heba edilmeden orduyu hemen harekete geçirip hem Haçlılar arasında hem de Bohemund karşısında kaybettiği statüyü bu sayede yeniden elde etmeyi düşünüyordu. Fakat Bohemund ile aralarında artarak devam eden anlaşmazlık sebebiyle kontun Antakya'da daha fazla kalamayıp Kudüs'e olan yürüyüşe katılması bir zorunluluk haline geldi. Muhtemelen Raymond'un girişimleri sebebiyle Kasım ayı civarında Haçlı ordusundaki askerler tarafından sefere devam edilmesi için yapılan baskılar arttı. Askerlerin birçoğu Raymond'a seferin idaresini üzerine almasını, Antakya'dan ayrılmaları halinde komutası altına gireceklerini söylemelerine neden oldu.²⁴⁹ Antakya meselesi yüzünden Bohemund ile araları bir

²⁴⁷ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 297, 312-313, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 272-273, 291-293; **Gesta Francorum**, 140-143; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 371; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 112-113, Türkçe trc. Barlas, s. 96; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 114-115, 121-122; Ordericus Vitalis, **Ecclesiastical History**, C.III, s. 158. Krş. Riley-Smith, **The First Crusade and the Idea of Crusading**, s. 59; Yewdale, **a.g.e.**, s. 85; Harris, **a.g.e.**, s. 75; Hugh Hill, "Raymond of Saint Gilles in Urban's Plan", s. 270.

²⁴⁸ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 112-113, Türkçe trc. Barlas, s. 96; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 102; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 79-81, Türkçe trc. Genç s.139-141.

²⁴⁹ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 314-315, Türk. trc. Ayan, C. I, s. 294-295; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 101-102; Krş. Lilie **a.g.e.**, s. 42; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, 199; Küçükspahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 47; France, **Victory in the East**, s. 310.

hayli açılan Raymond²⁵⁰ bu teklifi büyük bir ihtimalle değerlendirebileceği en iyi alternatif olarak gördü ve Kudüs'e doğru yola çıktı. Haçlılar kendilerine denizden gelebilecek yardımları almak ve geride Antakya ile Urfa gibi Haçlı nüfusunun olduğu bölgelerle irtibat halinde kalabilmek için rotalarını kıyı kesimlerinden yana kullandılar.²⁵¹ Muhtemelen kıyı kesimlerde ilerlemelerinin bir sebebi de, hâlâ Bizans'ın donanma ile onlara yardım edebileceği ihtimalini göz önünde bulundurmaları olabilir. Özellikle Raymond, kıyı kesimlerindeki önemli ve müstahkem mevkiyi ele geçirerek Antakya, Kıbrıs ve Avrupa arasındaki deniz yolunu açmak istiyordu.²⁵² Suriye bölgesinde ordu, Arka şehri önlerine gelene kadar dağınık halde ilerledi. Fakat Arka'ya geldiklerinde şehir, Tortosa²⁵³ ve Trablus arasında önemli bir konumda olduğundan Haçlıların ilgisinin yoğunlaştığı duraklardan biri oldu. Bu sebeple Arka şehri kuşatması uzun sürmüş ve bu kuşatma sırasında Haçlıların bir kısmı Arka önlerindeki Haçlı karargâhını genel merkez yaparak Tortosa limanını ele geçirmiş, Maraclea'yı²⁵⁴ ise teslim olmaya zorlamıştı.²⁵⁵ Bu iki şehrin Haçlıların eline geçtikten sonra Bizans'a verilip verilmedikleri meçhuldür. Fakat Anna Komnene'de geçen kayıtlara göre imparator özellikle Raymond'a Suriye bölgesinde Haçlılar tarafından ele geçirilen yerlerin iadesini telkin etmiştir.²⁵⁶ Bu görüşmenin içeriği Anna Komnene'de açık bir şekilde belirtilmese de muhtemelen 1099 Mart ayında Bizans'tan gelen elçiler henüz

²⁵⁰ Raymond'un yanında Tankred ve Robert de la Normandie de vardı. Bkz: Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 113-114; Türkçe trc. Barlas, s.97. Krş. Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 41 vd.

²⁵¹ Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 85, Türkçe trc. Genç s. 149; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 316, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 295; Anna Komnene, **Alexiad**, s. 352-353, Türkçe trc. s. 343.

²⁵² Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 208; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 49.

²⁵³ Trablus şehrindeki bir liman.

²⁵⁴ Markiye olarak bilinen ve kaynaklarda ekseriyetle Mareklea olarak geçen bu şehir, Tortosa'nın yaklaşık 16 km kuzeyinde bulunan bir yerdedir.

²⁵⁵ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 318-319, Türk. trc. Ayan, C. I, s. 298-299; **Gesta Francorum**, s. 146-147; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 123. Arka kuşatmasının ayrıntıları için bkz: Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 88 vd., Türkçe trc. Genç s. 153 vd.; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 379 vd.; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 189-191; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 120-122.

²⁵⁶ Büyük bir ihtimalle Suriye bölgesinde Tortosa'nın yaklaşık 30 km kuzeyinde bulunan günümüzde Banyas olarak adlandırılan Valania ve Lazkiye Bizans'a iade edilmiş olmalıdır. Bkz: Anna Komnene, **Alexiad**, s. 353 Türkçe trc. s. 344. Krş. Lilie, **a.g.e.**, s. 42.

Kudüs'e ulaşmalarına müsaade etmeden Arka'dayken Haçlılara yetiştiklerinde gerçekleşmiş olmalıdır.²⁵⁷

10. Arka'ya Bizans Elçilerinin Gelmesi ve Kontların İmparatora Tavırları

Bizans elçileri Haçlıların Arka'daki karargâhına gelmeden önce imparatorun aleyhine birçok gelişme yaşanmıştı. Bohemund, Haçlıların imparatorla daha önce yaptıkları anlaşma gereğince Antakya'nın Bizans'a iade edilme tehlikesini her an hissettiğinden burayı alı koymasındaki gerekçelerin papalık nezdinde kabul edilmesini istiyordu. Bunun için II. Urbanus'a içerisinde Romalıların aşağılandığı ve kendi yaptıkları işlerin haklı çıkarıldığı bir mektup göndermişti.²⁵⁸ Şehirden uzun süre ayrı kalmanın bölgedeki hâkimiyetini tehlikeye atacağına inanmış olacak ki Kudüs'e kadar Haçlılara eşlik etmemiş ve şehri korumaya almıştı.²⁵⁹ Şehirdeki hâkimiyetini sağlamlaştırmak için Kilikya bölgesinde Tarsus, Adana, Mamistra ve Anavarza'yı da içine alan bir askerî faaliyet yürüterek âdetâ güvenlik çemberi oluşturmaya çalışmıştı.²⁶⁰ Siyasî ve ekonomik olarak ise şehri kendisine sıkı sıkıya bağlayacak hamleler yapmaktan geri durmadı. Cenovalılarla bölgede yapacakları ticarete onlara tavizler tanıyan anlaşmalar yaptı.²⁶¹ Dolayısıyla Aleksios'un

²⁵⁷Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 327-328, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 310-311. Krş. Harris, **a.g.e.**, s. 74.

²⁵⁸Mektubun içeriği Bohemund'un Bizans'a olan düşmanlığını göstermesi açısından son derece önemlidir. İfadeler tahlil edildiğinde Normanların imparatorluğa yönelik geleneksel bakış açısı sezilebilir. Mektupta imparatorluğun Avrupa'nın geneline inançsız olduğu kabul ettirilmiş bu inanışın Haçlıların genel kanısı olduğu yansıtılmaya çalışılmıştır. Mektup hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 107-112, Türkçe trc. Barlas, s. 91-95.

²⁵⁹Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 320, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 302-303.

²⁶⁰Bohemund'un bu askerî politikasını daha sonra kontun yokluğunda şehrin idareciliğini üstlenecek olan yeğeni Tankred de devam ettirecektir. Çünkü bu bölgeler her ne kadar Ermenilerin elinde bulunsa da uzun süre boyunca Bizans'ın idaresinde kaldığından toplumda ve idarecilerde potansiyel olarak imparatorluğa doğru yönelen bir feodal bağlılık geleneği vardı. Bu açıdan Antakya'nın güvenlik hinterlandının Kilikya bölgesi oluşturmaktaydı. Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 300-301, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 279.

²⁶¹Kenneth M. Setton, **A History of the Crusades**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison-Milwaukee-London 1969, s. 324; Donald M. Nicol, **Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine**, Türkçe trc. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul

Antakya'ya gitmemek için kendisi açısından haklı bahaneler ürettiği Mart 1099'a kadar geçen zamanda Bohemund şehrin kendi liderliğinde kalması için kuvvetli faaliyetlerde bulundu. Seferin başlangıcında imparatorun İstanbul'da oluşturduğu atmosfer dağılmış, Ortadoğu'daki siyasî harita ve Haçlıların zihnindeki genel konjonktür tamamen değişmiştir.

Willermus Tyrensis'de geçen kayıtlara göre imparator tarafından gönderilen elçilerin Arka'daki Haçlı karargâhına ulaşmadan önce Antakya'ya gittikleri ve burada Bohemund ile bir görüşme yaptıkları çıkarımında bulunabiliriz. Çünkü elçilerin Haçlı liderlerine, Bohemund'un Antakya'yı imparatorluğa teslim etmediğine dair şikâyette bulduklarını göz önüne alarak Antakya'ya uğramış ve şehrin kendilerine teslim edilmesini talep etmiş olmalıdır. Fakat muhtemelen bu istekleri Bohemund tarafından reddedilip durumun kendileri açısından çok kolay olmadığını görünce yapabilecekleri tek şeyin onun hakkında şikâyette bulunmak olduğunu fark ettiler.²⁶²

Bizans elçileri İstanbul'da yapılan anlaşma uyarınca Antakya da dâhil olmak üzere Haçlılar tarafından ele geçirilen bütün eski Bizans şehirlerini geri vermeleri gerektiği hususunu dile getirip bu duruma sebep olan kişinin Bohemund olduğunu ifade etmeye çalışsalar da, Raymond dışındaki diğer liderler bunun tam aksini düşünüyorlardı. Çünkü aralarında İncil'e el basılarak yapılan anlaşmaya göre Aleksios sefer sırasında büyük ordular tanzim edip maiyetiyle beraber Haçlılara eşlik etmeli, sahil kesiminden de donanmasıyla gelerek gıda ihtiyaçlarını karşılayacakları erzak yardımını zor durumda kaldıkları her anda ivedilikle karşılamalıydı. Bu gerekçeye dayanarak Aleksios'un büyük bir ordu ile hemen harekete geçmeyip aynı zamanda erzak yardımı yapmayı göz ardı ettiğini düşünüyorlardı. Bohemund gibi

2000, s. 67; Wilhelm Heyd, **Yakın-Doğu Ticaret Tarihi**, Türkçe trc. Enver Ziya Karal, TTK Yayınları, Ankara 2000, s.146.

²⁶² Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 326-327, Türk. trc. Ayan, C. I, s. 310-311. Ayrıca Anna Komnene'de geçen kayıtlara göre Bohemund'a Kıbrıs'tan Butumites gönderilmiş fakat Bohemund bu elçiye iyi davranmamış onu 15 gün boyunca şehirde alıkoymuştur. Bizans tarafından gönderilen Butumites'in kendisine zarar vereceğini düşündüğü için onu tehdit etmiş ve Antakya'dan kovmuştur. Fakat bu yaşanan olay Kudüs Haçlılar tarafından ele geçirildikten sonra daha ileri bir tarihte gerçekleşmiş olabilir. Bkz: Anna Komnene, **Alexiad**, s. 362-363, Türkçe trc. Umar, s. 352-353. Krş. Harris, **a.g.e.**, s. 75.

kendilerinin de imparatorun verilen yemini bozduğu şeklindeki düşünceye inandıklarını söylediler. Onlara göre Antakya ve benzeri şehirler imparatorun yaptığı bu ihlal karşılığında âdeta bir tazminat olarak Haçlıların elinde kalmalıydı.²⁶³

Haçlı liderlerinin elçilerle anlaşmama sebepleri ileride de izah edileceği üzere birbirinden farklılık arz etmekteydi. Fakat bunların arasında en ilgi çeken husus liderlerin birçoğu imparatorun anlaşmayı bozmasını Antakya kuşatması öncesinde Bizans birliğinin başındaki Tatikios'un Haçlıları terk etmesine bağlamayarak farklı sebeplere dayandırmalarıdır. Bir kısım Haçlı lideri anlaşmazlığın asıl sebebini imparatorun Akşehir'den (Philomelion) geri dönmesi olarak görüyor, diğer bir kısım Haçlı lideri ise Antakya ele geçirildikten sonra burayla imparatorun ilgilenmemesini gerekçe gösteriyordu. Neticede Suriye'de kendisinden bağımsız olarak yaşanan olaylara karşı Aleksios derin rahatsızlık duymuştu ve bu rahatsızlığı geç de olsa elçileri vasıtasıyla kontlara iletiyordu. Fakat Aleksios'un talep ve önerilerine Haçlı liderleri tarafından ilgi gösterilmediği gibi imparatora karşı sebepleri farklı olan cepheler alındı.

Raymond dışında Bizans'a muhalif olan Haçlı liderleri tek bir cepheyi oluşturuyor gibi gözükseler de aslında imparatorluk karşısında kendilerinin haklı olduklarını düşündükleri konusunda tam bir mutabakat olmadığını görebiliriz. Her Haçlı liderinin seferden elde etmeyi umduğu çıkar nispetinde Aleksios'un taleplerindeki haklılık payını eleştirdikleri ve kendi taraflarından en uygun olan politikayı uygulamaya çalıştıkları kaynaklar tahlil edildiğinde kolayca sezilebilir. Bu sebeple kontların sefer sırasında ilkeleri doğrultusunda tek yönlü bir yaklaşım sergilemektense Bizans'la olan ilişkilerinde nihaî amaçlarına ulaşmalarında rol sahibi olacak üçüncü şahısların tutum ve davranışlarına göre çok yönlü birbirine zıt anlayışlar benimsemişlerdir.

Bizans'a karşı muhalif kanadı oluşturan ilk grubun temsilcisini, Aleksios'un Akşehir'den geri dönerek Haçlılara yardım etmediği gerekçesiyle kesin bir hak

²⁶³ Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 105-106, Türkçe trc. Genç s. 173-174; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 327, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 310, Krş. Lillie, **a.g.e.**, s. 43; Runciman "Byzantium and the Crusades", s. 216.

ihlalinin varlığını benimseyen Bohemund oluşturmaktadır.²⁶⁴ Aleksios, Bohemund'un bu düşüncesinin aksine Haçlılara verdiği sözü Anadolu'da onlara rehberlik etmekle ve yanlarına Tatikios isimli bir rütbeli subay tayin etmekle yerine getirdiğini düşünüyor, eleştirileri yersiz buluyordu. Fakat bu yardım da, görevli subayın henüz Antakya ele geçirilmeden Haçlıların karargâhından ayrılmış olması sebebiyle eleştirilebilirdi. Nitekim bu konu yukarıda ayrıntılarıyla izahı yapılarak kaynaklarda farklı şekillerde geçen Antakya önlerinde Tatikios'un Haçlı karargâhından ayrılışı Bizans ve Batılılar tarafından iddia edilebilecek gerekçeleri de göz önüne alınarak tartışılmıştır.²⁶⁵ Fakat gerekçeler her ne olursa olsun Bohemund için bu durum imparatora yaptığı muhalefetin bir parçasını oluşturmaktaydı. Anna Komnene'ye göre ise Bohemund, seferin bu aşamasındayken imparatorluğa yapacağı muhalefette Tatikios meselesini öne süremezdi. Çünkü bu olay Antakya ele geçirildiğinde burayı imparatora teslim etmek istemediği için Bohemund'un ürettiği kurgulanmış bir senaryoydu. Dolayısıyla imparatorluk açısından sorunların asıl sebebi Bohemund olarak gözükmekteydi.²⁶⁶ Ayrıca Tatikios dışında Haçlı karargâhından ayrılan Etienne de Blois'nın yukarıda bahsi geçtiği şekliyle verdiği bilgiler sebebiyle imparatorun Akşehir'den çekilip Antakya önlerindeki Haçlılara yardıma gitmemesi için kendine göre mazeretleri vardı. Çünkü önlerinde 30 yıla yakın bir süre önce gerçekleşen ve hâlâ Hristiyan dünyasında bıraktığı derin izleri canlı kalan, aslında seferin sebeplerinden de biri olan Türklerin Malazgirt zaferi gibi bir örnek vardı. Aynı durumun tekrarlanmaması için Haçlılar tarafından imparator anlayışla karşılanmalıydı. Fakat doğunun kendine has dinamiklerini ve Bizans'ın diplomasisini anlamaktan yoksun Avrupa'daki sert feodal düzen içinde yetişmiş Bohemund için Bizans açısından Malazgirt örneğindeki gibi var olan riskler önemsizdi. Aleksios ile yapılan anlaşma gereğince imparator Haçlıların feodal lordluğunu üstlendiyse şartlar her ne olursa olsun vassallerini korumak ve

²⁶⁴ France, "Byzantium in Western Chronicles", s. 5.

²⁶⁵ **Gesta Francorum**, s. 91-92; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 49-50; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 218-220; Türk. trc. Ayan, C. I, s, 183-184; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 311-313.

²⁶⁶ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 343, Türkçe trc. Umar, s. 334.

desteklemekle mükellefti.²⁶⁷ Bohemund doğuda kendisine bir kontluk kurabilme ihtimalini sezer sezmez muhtemelen imparatorun bu feodal anlaşmayı kırarak adımlar atmasını istiyor ve kendisine yapılan bu hak ihlalini bahane ederek ileride gerçekleştirmek istediği işlerin meşruiyet kazanmasını hedefliyordu. Bohemund'un Antakya'nın kontluğunu kalıcı olarak üstlenme talebi bu sayede papalık ve diğer Haçlı liderleri tarafından kabul edilebilir bir konuma gelebilir ayrıca İstanbul'da daha önce büyük bir iştahla yaptığı yeminin verdiği psikolojik rahatsızlıktan kurtulabilirdi. Bohemund tarafından oluşturulan bu algı, diğer Haçlı liderlerinin Aleksios'u desteklemelerinin önüne geçiyordu. Çünkü bu şekilde Aleksios'un tarafında olmak demek, Haçlı ruhuna ihanet etmek ve üstüne üstlük Bohemund'un karşısında olmak demektir. Arka'da Bizans elçileri diğer liderlerle müzakere masasına oturduklarında Haçlılar üzerindeki bu gerginliği muhakkak hissetmiş olmalıydılar.²⁶⁸

Haçlılar henüz Kudüs'e ulaşmadan Bizans'a karşı yaklaşımını değiştiren ikinci grubun başında Godefroi de Boullion ve ekibi bulunmaktaydı. Bu grubun imparatora olan tepkisi Bohemund'un aksine Aleksios'un Akşehir'den geri dönerek yardıma gelmemesi değil, Antakya kuşatması sonrası yaşanan ilişkiler ile ilgilidir. Onlara göre imparator, Antakya'nın alınmasından sonra kendisine şehri teslim için gönderilen Hugues de Vermandois'nın liderliğindeki elçiliğe cevap vermemiş ve Kudüs'e yürüyüşlerine kadar olan kısımda ilgisiz kalarak oyalanmıştır.²⁶⁹ Neticede kendisine daha önce şehri takdim eden teklif gelmişti. Onlar Suriye'ye inip Arka'ya

²⁶⁷ Avrupa'da feodal hukuk düzeni, mülk sahibi lordların vesayetinde bulundurduğu kişilere karşı görev ve sorumluluklar yükleyen kişisel bağlara dayanırdı. Taraflar arasında yaşanan kabahatler ve kişisel sadakatsizlikler anlaşmanın ihlaline sebebiyet verirdi. Birinci Haçlı Seferi ile Ortadoğu'da Haçlılar geldikleri bölgelerin vassallik hukukunu kendi çıkarları doğrultusunda yorumlayarak Doğu'ya ve Batı'ya uymayan anlaşılabilir bir feodal sistem benimsediler. Bkz: Riley-Smith, **The Feudal Nobility and the Kingdom of Jerusalem 1174-1277**, Palgrave Macmillan Publishing 2002 (e-Book), s. 3-4; Sidney Painter, "Western Europe on The Eve of The Crusades", **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969, s. 12.

²⁶⁸ Yewdale, **a.g.e.**, s. 82-84.

²⁶⁹ Willermus Tyrensis ve Albertus Aquensis'in kaleme aldığı eserlerin dışında Hugues de Vermandois'in imparatora Antakya'yı teslim alma amacıyla gittiğine dair ifade yoktur. Diğer kaynaklar bu kontun sadece İstanbul'a gittiğinden bahsederler fakat amacından bahsetmezler. Ayrıntılı bilgi için bkz: Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 298; Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 277-278; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 341; **Gesta Francorum**, s. 55-56; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 107, Türkçe trc. Barlas, s. 91. Krş. Lilie, **a.g.e.**, s. 44.

geldiklerinde daha önce Haçlıları yalnız bırakan imparator tarafından yapılan bu gecikmiş teklif iyi niyetli bir şekilde algılanmadı.²⁷⁰ Zâten Godefroi için bu süreçten sonra imparatorun Kudüs'teki girişime katılması bölgede onun devlet kurma hayallerini mahvederdi. Çünkü imparator Suriye'ye inmesi durumunda Raymond tarafından desteklenecek ve Bohemund'un İstanbul'da yapmaya çalıştığı gibi Haçlılar arasında liderliği elde etmeye çalışacaktı. Nitekim Raymond'un Haçlılar arasındaki konumu itibarıyla böyle bir potansiyeli de mevcuttu. Godefroi'nın ayrıca imparatorun Antakya'yı Bohemund'dan almasına sıcak bakmamasının bir sebebi de Aleksios'un şehre gelerek burayı bir üs haline getirebilme ve ordusuyla Haçlıların Kudüs'e olan ilerleyişlerine Godefroi'nın amaçlarının aleyhine olacak şekilde müdahil olabilme ihtimaliydi.²⁷¹

Haçlı liderleri arasında tarafsız diyebileceğimiz bir cepheyi oluşturan üçüncü bir grubun varlığından da bahsedebiliriz. Bunların arasında zaman zaman Raymond'un yanında olan fakat güçleri yetersiz olduğu için diğer kontlarla beraber olmaktan çekinmeyen Robert de la Normandie ve Robert de Flandre gibi kişiler olmakla beraber Bizans ile ilişkilere müdahil olmadan dışarıdan olayları gözlemleyen Urfa kontu Baudouin de vardı.²⁷² Bizans elçileri çok büyük bir ihtimalle Arka'da bu tarafsız grubu kendi yanlarına onlara kıymetli hediyeler ve vaadler vererek çekmeye çalıştı. Fakat daha önce de dediğimiz gibi Aleksios'un yanında olmak, Bohemund ve Godefroi'yi karşılıklarına almak demektir. Bu sebeple Raymond'a ve diğer Haçlı kontları arasında kalan bu zayıf liderlerin tercihleri kararsız olmalıdır.

Yukarıda bahsi geçen farklı sebeplerden ötürü imparatorluğa muhalif olan grubun karşısında Aleksios'u destekleyen bir cephenin varlığından bahsedilebilir. Bu cepheyi imparatora önceleri mesafeli yaklaşan fakat doğuda yaşadıklarının etkisiyle gelecek plânlamasında imparatorun desteği olmaksızın başarılı olamayacağını çok iyi bilen Raymond de St. Gilles oluşturmaktaydı.

²⁷⁰ Elçiler Arka'ya geldiklerinde Nisan ayı civarıydı.

²⁷¹ Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 209.

²⁷² Urfa Kontu Baudouin, Bizans elçilerinin Arka'ya geldiği tarihte kontluğunda bulunmaktaydı.

Raymond, Godefroi ve Bohemund'un aksine İstanbul'da yapılan anlaşmayı ihlal eden herhangi bir gelişmenin yaşanmadığına inanıyor ve diğer kontların bu konuda ne düşündüğüyle ilgilenmiyordu. Raymond'un İstanbul'da imparatorla olan görüşmesinde gerçekleşen anlaşmazlık ve bunun neticesinde verdiği metni değiştirilmiş yemini de göz önüne alarak bir değerlendirme yaptığımızda daha sonraları Suriye'de yaşanan olaylarda verdiği yeminden daha fazlasıyla imparatora gösterdiği sadakat, onun kişisel hasletlerinden ileri geliyormuş algısını bizlerde uyandırabilmektedir. Fakat derin bir analiz yapıldığında imparatorla olan ilişkilerinde taahhüt ettiklerinden fazlasıyla davranış sergilemesi onun şeref ve ahlakından ziyade kendi çıkarlarına uygunluğuyla daha yakından ilgili olmalıdır. Çünkü Raymond, sefere çıkan kontlar arasında ordusunun etkinliği de düşünüldüğünde liderliğe oynayan en baskın karakterlerdendi. İstanbul'da imparatora tam sadakat yemini vermesi onun üzerindeki bu rolün imparatora geçişini sağlayacaktı. Fakat Anadolu'daki ilerleyişin ardından Antakya'da yaşananlar ve sonrasında Suriye'deki durum ona imparatorun desteği olmadan kabiliyetinin kısıtlı olduğunu göstermişti. Nitekim Bizans'ın desteği olmadan Antakya'da Bohemund'un lehine yaşanan durum Kudüs'te de kendi aleyhine yaşanacaktı. Üstüne üstelik Haçlıların Suriye'deki geleceğini ve Kudüs'ün elde kalması için Bizans'la çatışmaktan ziyade onun varlığından istifade etmeliydi. Çünkü Kudüs'ün alınmasından sonra Haçlıların birçoğu vazifelerini yerine getirdiklerini düşünerek memleketlerine geri döneceklerdi. Bölgede kalanların sayısı her zaman sınırlı olacağından Kudüs'te her daim ikamet edecek meskûn halka ve askere ihtiyaç olacaktı. Bu ihtimalleri değerlendirdiğini düşündüğümüz Raymond için Haçlıların doğudaki tek müttefiki olabilecek Bizans'la ortak hareket etmek en doğru karar olarak gözükmüş olsa gerektir. Elbette yukarıda bahsi geçen sebeplerden daha fazlası için Raymond'un Aleksios tarafını tuttuğu söylenebilir. Fakat bu sebeplerin içinde dinî ve ahlakî gerekçelerin etkisi, kontun çıkarları için gerçekleştirdiklerine oranla daha aşağı seviyelerde kalmış olmalıdır. Kontun bu özelliği diğer Haçlı liderlerinden onu farklı kılmaktadır. Nitekim gerek ahlakî ve dinî, gerekse dünyevî sebeplerden ötürü olsun Raymond'un diğer Haçlı liderlerinden ayrılarak Kudüs'ün ele geçirilmesinden daha fazlasını düşünebilen basiret sahibi tek Haçlı lideri olduğunu söyleyebiliriz.

Raymond'un Haçlılar arasındaki üstünlüğünden sadece Bohemund değil diğer Haçlı liderleri de çekinmekteydiler. Bu sebepten dolayı Raymond'un gücünün pekişmemesi için imparatorun Antakya'yı almaması ve Suriye'ye gelmemesi gerekiyordu. Arka'da Haçlılar içerisindeki bütün bu karmaşık ilişkilerden dolayı Raymond dışında imparatora destek çıkan taraf olmadı.²⁷³

Haçlı liderlerinin imparatorun taleplerine karşı olumlu yaklaşmalarının altında yatan sebeplerden biri de psikolojik olabilir. Çünkü ordu nihai hedefleri olan Kudüs'e de artık yaklaşmış bulunduğundan heyecanları da doruğa ulaşmıştı. Fakat Bizans elçileri Haçlı liderinin kendilerine yönelik kaybolan ilgilerini çekebilmek için onlara çeşitli hediyeler teklif ederek bu psikolojiyi baskılamaya çalışıyordu. Bizans'ın tecrübeli diplomasi geleneğinin bu uygulaması nispeten de olsa işe yaradı. Kontların arasında bazı ayrışmalar olmaya başladı. Bu ayrışmalar yukarıda izahı yapılan tarafsız gibi gözükken ikili hareket etmeye meyyal kontların etkisiyle yaşanmış olabilir. Elçiler liderlere Temmuz'a kadar imparatorun onlara katılması için beklentilerini telkin edince süreyi uzun bulup Raymond dışındaki Haçlı liderleri buna sıcak bakmadılar.²⁷⁴ Raymond belki de bu sayede Bohemund'un gücünün bölgeye intikal edecek imparatorun varlığıyla kırılacağını ve kendi elinin kuvvetleneceğini düşünüyordu. Raymond dışındaki diğer liderler oylarını aksi yönde kullandılar ve bir an önce Kudüs'e doğru yola çıkmak istediler. Raymond belki de Haçlıları oyalayıp imparatorun bölgeye gelmesi için ona zaman kazandırmak istiyordu bu sebeple de bölgede kalmayı amaçlıyordu. Fakat liderler ve Haçlı grubunu ikna edemeyince onları Trablus limanına doğru güneye yöneltti.²⁷⁵ Elçiler bu görüşmeden elleri boş dönmek zorunda kaldılar ve tabii ki yardıma gelmesi düşünülen Bizans ordusu hiç gitmedi. Çok büyük bir ihtimalle zaten Aleksios da Haçlıların kendilerini bekleyeceklerini ummuyordu.²⁷⁶ Ayrıca Aleksios İstanbul ve

²⁷³ Küçükspahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 50-52

²⁷⁴ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 326-329, Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 310-311; Küçükspahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. aynı yer.

²⁷⁵ Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 110, Türkçe trc. Genç s. 180; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 387; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 211-212.

²⁷⁶ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 312; Türk. trc. Ayan, C. I, s. 312. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 210; Harris, **a.g.e.**, s. 75; Lilie, **a.g.e.**, s. 43-44.

Anadolu'da Haçlılarla yaşadığı tecrübelerden dolayı Haçlılara güvenilmemesi gerektiği öğrenmişti. Bu yüzden Haçlıların gelip geçici faaliyetlerinden sonra tıpkı İznik örneğinde deneyimlediği Anadolu'da Türklerle baş başa kalacağı gerçeği gibi, Mısır'da da Fâtımîlerle aralarındaki hukukun devam etmesinin elzem olduğuna inanıyordu. Bu sebepten ötürü olsa gerek imparator Fâtımîlere, Haçlı harekâtında Bizans'ın tarafsız olduğunu ve bu girişimle kendilerinin bir alakası olmadığını bildiren Haçlılarla ilgili bilgi mesajları yolluyordu. Fâtımîlerde kendilerinin Bizans-Haçlı-Türk üçgeninde nerede olduklarının tespitini yapabiliyor fakat Haçlılara karşı, doğru siyasî ve askerî girişimden yoksun hareket ediyordu. İmparatorun bu siyasî kıvraklığı Haçlı kontlarının Bizans'a karşı olan ihanet ithamlarında haklı oldukları inancını zihinlerinde pekiştirmekteydi.²⁷⁷

11. Haçlıların Kudüs'ü İşgali ve Bizans'taki Etkisi

Arka'nın ele geçirilmeye çalışmasında başarısızlık yaşadıktan sonra Haçlılar Trablus önlerinde de umduklarını bulamayınca²⁷⁸ güneye ilerlemelerini sürdürüp Akkâ,²⁷⁹ Kaysâriye²⁸⁰ ve Remle²⁸¹ gibi şehirlere doğru yöneldiler. Remle'yi alarak burada Lâtin bir piskoposluk tesis edildi. Bölgenin Ortodoksluğun aleyhine olarak tanzim edileceği gerçeği bu ilk numunelerle belirginleşmeye başladı.²⁸²

Raymond de St. Gilles dışındaki Haçlı liderlerin imparatorun Fâtımîler ile işbirliği içinde olduğu düşüncesinden olsa gerek yürüyüşlerinin Mısır'a mı yoksa

²⁷⁷ Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 49.

²⁷⁸ **Gesta Francorum**, s. 147-148.

²⁷⁹ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 332; Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 315; **Gesta Francorum** s. 150; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 395; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 114, Türkçe trc. Genç s. 185.

²⁸⁰ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 115, Türkçe trc. Barlas, s. 98; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 397.

²⁸¹ İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 47, Türkçe trc. Özatağ, s. 5; **Gesta Francorum**, s. 150; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 331-332, Türk. trc. Ayan, C. I, s. 314-315; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. aynı yer; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 115, Türkçe trc. Genç s. 187.

²⁸² **Gesta Francorum**, s. 150; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 116, Türkçe trc. Genç s. 188; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 194-1958; Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 213.

direk Kudüs üzerine mi yapılacağı tartışılmaya başlandı. Çünkü Kudüs'ten önce Mısır alınabilirse Kudüs kuşatması sırasında daha rahat hareket edebilecekler ve kendilerini güvende hissedebilecekleri gibi gerekli maddî kaynağı ve lojistik desteği de elde edebileceklerdi. Fakat uzun tartışmaların neticesinde direk olarak Kudüs'e ilerleme kararı alındı.

1099 yılı 7 Haziran'ında Haçlı ordusu Kudüs surları önünde geldi.²⁸³ Kudüs şehri 1071 yılından Haçlıların bölgeye gelmeden bir önceki sene olan 1098 yılının Ağustos ayına kadar Türk idaresindeydi.²⁸⁴ Türklerden sonra şehir Fâtımîlerin hâkimiyeti altına girmişti. Kudüs yaklaşık bir senedir Fâtımîlerin kontrolü altında olsa da bu durum saldırı için hazırlıksız olduklarını göstermiyordu ve uzun sürebilecek bu kuşatma için daha öncesinden önlemlerini almışlardı.²⁸⁵

Haçlılar, Avrupa'da kendilerine anlatılan vaadlere bir an önce kavuşabilmek ve nihaî hedeflerine ulaşabilmek arzusuyla şehri kuşatmaya başladılar, fakat daha önce Antakya'da olduğu gibi ordu kısa süre içinde zorluklarla yüzleşmeye başladı. Şehir müstahkem surları ve bu surların uzunluğu dolayısıyla topyekûn bir kuşatma için elverişsizdi. Yakın çevrede gıda ihtiyaçlarını karşılayacakları bir yer olmadığı gibi etraftaki tarlalar kuşatılanlar tarafından daha onlar bölgeye intikal etmeden tahrip edilmişti.²⁸⁶ Ayrıca Haçlılar su ihtiyaçlarını ancak 6 mil ötedeki kuyulardan sağlayabiliyorlardı.²⁸⁷

Haçlıların yanlarında kale kuşatmalarını aşacak savaş âletleri yoktu. Ayrıca Haçlılar bu savaş âletlerini üretecek teknik kabiliyetteki nitelikli insanlara da sahip değillerdi. Böyle yetersiz bir orduya sahip Haçlıların Kudüs'e gelinceye dek geçtikleri müstahkem kaleleri olan birçok şehirde, hiç olmazsa Antakya önündeki kuşatmada, teknik bilgisi olan insan gücünün, teçhizatın ve bu teçhizat için gerekli ikmalin ne kadar önemli olduğunu öğrenmiş olması gerekiyordu. Bu sebeple

²⁸³ Harris, **a.g.e.**, s. 75; Küçükspahioğlu, "Yakınoğu'da Kurulan Haçlı Devletleri", **Sosyologca**, S. 3, Şubat 2012, s. 56.

²⁸⁴ Ali Sevim, **Suriye-Filistin Selçuklu Devleti**, TTK Yayınları, Ankara 1989, s. 87.

²⁸⁵ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 50.

²⁸⁶ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 352; Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 339

²⁸⁷ Harris, **a.g.e.**, s. 75;

Bizans'tan ordunun rehber ve asker desteğinin dışındaki eksiklikleri için teknik destek de talep edilmeliydi. Girişilen seferin büyüklüğü ve olası riskleri göz önüne alındığında Kudüs önünde ve ona giden yolculukta karşılaşılabilecek zorlukların giderilmesi için ayrıntılı bir çalışma yapılmış olmalıydı.²⁸⁸ Bizans Haçlıların karşılaştıkları düşmanları ve fiziki kısıtlılıkları, bölgede yıllardır siyaset ve savaş yaparak kazandığı tecrübeyle biliyordu. Bu bakımdan Bizans ile Haçlılar, karşılaşılabilecekleri diğer sıkıntılar açısından iş birliği içerisinde olmalıydılar. Çünkü Batılı Hristiyanlar için Birinci Haçlı Seferi'nin nihai hedefi olarak görülen Kudüs'e ilerleyiş doğudaki din kardeşlerine yardım etme maksadıyla yapılıyordu.²⁸⁹ Dolayısıyla Bizans'ın da Batılılara aradaki tüm anlaşmazlıklara rağmen hiç olmasa deniz yoluyla her türlü ikmalde bulunması gerekiyordu. Haçlılar ise o güne kadar imparator ile aralarında olumsuz ilişkiler yaşamış ve kendilerine yapacağı yardımlardan dolayı üzerlerinde bir tahakküm ve liderlik kuracağı düşüncesine kapılmış olsa da, sefer sırasında veya Müslümanlar karşısında zorlandıkları her durumda Bizans'ın kendilerine bir kurtarıcı olarak gelmelerini umut etmekteydiler. Fakat Haçlıların Bizans tarafından yapılmasını umdukları yardım iki batılı güçten geldi. Bunlar, 17 Haziran'da Müslümanlar tarafından terk edilmiş Yafa limanına gelen iki Cenova ve dört İngiliz gemisiydi. Haçlıların Kudüs önlerinde yaşadığı çaresizlik gelen bu gemilerin getirdiği iase ve kuşatma malzemeleriyle umuda döndü.²⁹⁰ Çünkü Haçlılar için Yafa limanına gelen bu yardım hayatî önem taşıyordu, Kudüs önlerinde kuşatmayı aşmak için gerekli olan âletler bu gemiler sayesinde karşılandı. Malzemelerden yapılacak kuşatma âletleri ise gemilerle gelen nitelikli insanlardan karşılandı. Dolayısıyla Kudüs'ün ve Haçlıların kaderinin belirlenmesinde

²⁸⁸ Haçlıların gerek Antakya gerekse Kudüs önlerinde yaşadıkları zorluklar ve her durumda kontlar arasında gözlenen ihtilaf dikkate alındığında Haçlı girişiminin Avrupa'daki düzenleyicileri açısından değil ama seferin katılımcıları açısından plânsız ve âni bir galeyanla olduğu görülebilir.

²⁸⁹ İmparatorluk ile yaşanan sıkıntılar ve iletişim kopukluğu bu seferin Bizans'tan bağımsız ve ona yardım amacı gütmeyen bir maksatla yapıldığını gözler önüne sermektedir.

²⁹⁰ **Gesta Francorum**, s. 152; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 119, Türkçe trc. Genç s. 192 vd.; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s.197-198; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 127. Krş. Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007, s. 53; aynı yazar, "Yakındoğu'da Kurulan Haçlı Devletleri", s. 56; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 53; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 210, 217.

Bizans İmparatorluğu'nun desteğinden çok Cenova ve İngiliz gemileriyle yapılan kereste, ip ve mühendis yardımı çok daha önemli bir rol oynadı.²⁹¹

Maddî yardımların etkisiyle şehrin surlarına yapılan saldırılar sıklaştı. Fakat askerî birlikler etkili taarruzlar yapamıyorlardı. Bu sebeple Haçlı liderleri, askerlerin morallerini üst düzeyde tutabilmek için Antakya'da etkili olduğu ispatlanmış dinî coşkuyu Kudüs'ün surları etrafında da canlandırdılar. Bu dinî coşkuya sebep olan olay Antakya'daki kutsal mızrak hikayesinden biraz farklıydı fakat iddiaya göre oluşturduğu motivasyon imkânsızlıklar içindeki Haçlıları tahrik etmeye yetti. Söylentilere göre Antakya'da ölmüş Adhemar ordu içerisinde görüldü ve Kudüs'ü alacaklarına dair müjdeli haberler verdi. Haçlılar varlığı meçhul bu müjdecinin getirdiği haberlerin tesiriyle aralarındaki ihtilafı ve anlaşmazlıkları bir kenara koyarak şehrin ele geçirilmesinden kısa bir süre öncesinde geçici bir ittifak kurmayı başardılar.²⁹² Tüm bunların sonucunda 15 Temmuz'daki saldırıda Haçlı ordusu başarılı oldu. Godefroi de Bouillon birliklerine bağlı Tournaili²⁹³ iki savaştı ahşap bir kuşatma kalesi arasından sıçrayarak duvarlara bir dayanak sağlamayı başarıp Haçlıların şehre girebileceği bir yol açtı ve şehir Haçlıların eline geçmiş oldu.²⁹⁴

Hem Müslüman tarihçi İbn Kalânîsî, hem de dönemin görgü tanığı Lâtin kronikçi Fulcherius'un ve Ortadoğu'da Haçlı krallığı içinde yetişmiş bir tarihçi olan Willermus'un kayıtlarına göre şehirde binlerce Müslüman katledilmiştir. Bunların dışındaki pek çok tarihçi ise şehirde öldürülen Müslüman sayısının belirtilen

²⁹¹ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 355- 358; Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 343-345; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 125, Türkçe trc. Genç s. 200; Raymond, Haçlılar arasında diğer kontlara nazaran daha etkili bir konumda olduğundan olsa gerek Cenovalılardan gelen bu yardım ağırlıklı olarak onun ordugâhında konuşlandırılmıştı. Kaynaklardan elde ettiğimiz sadece bu bilgi bile Kudüs ele geçirildikten sonra Raymond'un krallık tacının önemli rakiplerinden biri olduğunun göstergesidir. Fakat kontlar arasındaki ihtirash tutum olaylara daha duygusal yaklaşan Raymond'un krallığı ele geçirememesine ve netice olarak Bizans'a yaklaşmasına sebep olacaktır; Bkz: Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 357-358; Türkçe trc. Ayan, C. I, s. 345; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 129-130.

²⁹² Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 413; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 121-122, Türkçe trc. Genç s. 195-196; Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 218-219; Emrullah Kaleli, **Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)**, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2017, s. 255-256.

²⁹³ Günümüzde Belçika'nın güneyindeki Hainaut ilinde bir belediye.

²⁹⁴ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 419,429; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 127, Türkçe trc. Genç s. 203; **Gesta Francorum**, s. 155. Krş. Harris, **a.g.e.**, s. 75.

rakamdan çok daha fazla olduğunu eserlerinde ifade etmektedir.²⁹⁵ El-Aksa camiisine sığınan binlerce insan öldürülmekle birlikte camii imamaları, âlimler ve hocalar gibi din adamları da ayırım gözetilmeksizin katledildi.²⁹⁶ Batılılar bu saldırganlığı sadece Müslümanlara değil aynı zamanda sinagoglara sığınmış Yahudilere de uyguladı.²⁹⁷ Haçlılar bu davranışlarıyla Avrupa’da yüzyıllardır tahammülsüz bir mücadele ortamında edindikleri merhametsiz yaklaşımı Kudüs’te kendilerinden olmayan ve rakip olarak gördükleri taraflar üzerinde açıkça göstermişlerdir. Fakat sert karakterlerini şekillendiren davranışlarının altında Haçlı anlayışıyla ilgili farklı bir gerekçe de muhakkak olmalıdır. Çünkü Papa Urbanus’un sefer öncesi Clermont’ta Avrupa toplumuna hitaben Haçlıları yeryüzünü ıslah etmeye yönelik çağrısında kullandığı kâfirlere! (Türlere) aman verilmemesi gerektiği, yola çıkanların Mesih’in askerleri olduğu gibi ifadeler, sefere katılanlarda kıyameti getireceklerine dair bir düşüncenin oluşmasını sağlamış olabilir.²⁹⁸ Bu bağlamda Haçlılar yaptıkları sefer ve Müslüman Yahudi ayırt etmeksizin uyguladıkları katliamla muhtemelen ahir zamanın kurtarıcıları olduklarını düşünüyor

²⁹⁵ Kudüs’ün işgali ve Haçlıların uyguladığı katliam hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: İbn Kalânisî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 48, Türk. trc. Özatağ, s. 6; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 121-122, Türkçe trc. Barlas, s. 104; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 127-128, Türkçe trc. Genç s. 204-209; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 131-132; İbnü’l-Esîr, **El- Kâmil Fit-Târih**, C. X, s. 235-236; İbn Kesîr, **El-Bidâye ve’n-Nihâye**, XII, s. 304-305; Ebû’l-Farac, **Abûl-Farac Tarihi**, C. II., s. 339-340; Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, s. 199. Krş. Küçükspahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 54; aynı yazar, “Haçlıların 15 Temmuz 1099’da Kudüs’ü Ele Geçirmesi”, **Uluslararası Kudüs ve Mescid-i Aksa Sempozyumu**, 6-7 Ekim 2017 Mardin, Mardin 2018, s. 339 vd; Kaleli, **a.g.e.**, s. 256-257.

²⁹⁶ Francesco Gabrieli, **Arab Historians of the Crusades**, İngilizce trc. E. J. Costello, Routledge Publishing, Abingdon-Oxon 2010, s. 6-7.

²⁹⁷ İbn Kalânisî, **The Damascus Chronicle of the Crusades**, İngilizce trc. H. A. R. Gibb, Dover Publication, New York 2002, s. 48, Türkçe trc. Onur Özatağ, **Şam Tarihine Zeyl – I. ve II. Haçlı Seferi Dönemi-**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 6; Azîmî, **Azîmî Tarihi**, s. 37. Krş. Küçükspahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 54; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 56; Güray Kırpık, **Haçlılar (1095-1120)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2005, s. 179; John Julius Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, Türkçe trc. Selen Hırçın Riegel, Kabcacı Yayınevi, C. III, İstanbul 2013, s. 63; Joshua Praver, **The History of the Jews in the Latin Kingdom of Jerusalem**, Oxford University Press, Oxford 1996 (e-kitap), s. 28-30; Norman Golb, “Light on the Presecution of French Jews at the Time of the First Crusade”, **Proceedings of the American Academy for Jewish Research**, C. 34 1966, s. 45.

²⁹⁸ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 63-65, Türkçe trc. Barlas, s. 48-51; Benjamin Z. Kedar, “The Subjected Muslims of the Frankish Levant”, **The Crusades: The Essential Readings**, Ed. Thomas F. Madden, Blackwell Publishing, Cornwall 2002, s. 241; Penelope Buckley, **The Alexiad of Anna Komnene: Artistic Strategy in the Making of a Myth**, Cambridge University Press, New York 2014, s. 223.

ve olması gereken kaderi icra ettiklerine inanıyorlardı. Ayrıca Müslüman ve Yahudilerin kanlarını dökerek Hristiyanların baş düşmanlarından intikamlarını almış oluyorlar ve kendi kamuoyundaki inançlarına göre kıyameti yaklaşıyorlardı.²⁹⁹

Gesta Francorum, Fulcherius ve daha sonra olayları yaşayanların şahitliğine dayanarak kayıt altına almış Willermus Tyrensis'in Kudüs'ün Haçlılar tarafından işgalinden sonra yaşananları okuyucularına betimledikleri sahneler, ne Ortadoğu'da asırlardır iç içe yaşayan farklı kültür ve medeniyetlerin birbirlerine karşı geliştirdikleri savaş geleneğiyle, ne de ortak insanlık değerleriyle bağdaşır.³⁰⁰ Kudüs'ün işgali sırasında yaşananlar içler acısıdır. Aleksios'un Batılıların bu fitratlarını önsezi ile fark etmesi ve "*onların askerî gelenekten yoksun olarak iş savaşmaya gelince, hınç, yüreklerinde ulumaya başlar*" ve "*düşüncesizce davranışlar sergilerler*" gibi ifadelerle Anna Komnene tarafından vurgulanmış olması, ilişkilerin boyutu açısından son derece önemlidir.³⁰¹ Önemli olan diğer bir nokta da Bizans'ın zaman zaman acımasız ve hileli olmasına karşın gereksiz yere ortaya çıkarılan dinî fanatizmin uluslararası ilişkilerdeki olumsuz ve istikrarı bozucu etkisinin farkında olmasıydı. Bundan dolayı Aleksios, Haçlıların bu tutumlarının imparatorluğuna faydadan çok zarar getireceğine inanıyordu.³⁰² İmparator muhtemelen Haçlı Seferleri süresince Batılıların yaptığı tüm işlerin Bizans'ın siyasi geleneğine uygun olmasını istemiş fakat taraflar arasındaki yukarıda bahsedilen anlayış ve olaylara yaklaşım farklılığı bunu mümkün kılmamıştır.

Söylemlerinden Haçlılar hakkında oldukça belirgin çıkarımlar yapabilmemize rağmen Kudüs'ün düşüşünün İstanbul'da nasıl bir yankı uyandırdığını Anna'nın eserini tahlil ederek anlamak oldukça zordur. Fakat eserinde şehirde birçok

²⁹⁹ Kedar, "Crusade Historians and the Massacres of 1069", **Jewish History**, C. 12, S. 2, Sonbahar 1998, s. 22-23, 25.

³⁰⁰ Nitekim Kudüs'te uygulanan bu insanlık dışı muamele Gesta Tancredi isimli eserde geçen, şimdiki kadar katliamın Romalılar da dâhil olmak üzere kimsenin yapmadığı kadar büyüktü ifadeleriyle açıkça görülebilir. Ayrıca Gesta Tancredi'nin tutumu değerlendirildiğinde Bizans'a karşı olan rekabetçi damarlarını bölgede Haçlıların uyguladığı yıkım ve kan dökme gösterisiyle göstermeye ve bu alanda üstün olduklarını vurgulamaya çalışıyor şeklinde görebiliriz. Bkz: Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 148.

³⁰¹ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 349, Türkçe trc. Umar, s. 340.

³⁰² Harris, **a.g.e.**, s. 76.

Müslüman ve Yahudi'nin katledilmesinin dışında fazla bilgi vermemiş³⁰³ olmasından dolayı Haçlıların şehri ele geçirip hedefe ulaşmalarını en azından saray ve çevresi için olağanüstü bir Hristiyan zaferi şeklinde sevinçle karşılanmadığı çıkarımını yapabiliriz.³⁰⁴ Çünkü Haçlılar, seferin başlangıcında sözde amaçlarının Doğu Hristiyanlarını ve Kudüs'teki patrikliği muhafazasına yönelik olduğunu söyleseler de³⁰⁵ saray efradı da dâhil olmak üzere yerli Hristiyan halk kısa bir süre içinde Haçlı zaferinin kendileri için yapılmadığı anlamakta zorluk çekmediler.³⁰⁶ Zâten Batılıların amaçları seferin başlamasından kısa süre süre sonra Antakya'da prinkepslik kurulmasıyla siyasî olarak anlaşılmıştı. Kudüs'te ise Ortodoks Kilisesi'nin kaldırılıp yerine Lâtin Kilisesi'nin ihya edilmesiyle amaçlarının dinî boyutu da belirginleşmiş oldu.³⁰⁷ Dolayısıyla Anna Komnene'nin Kudüs'ün düşüşüne yönelik gösterdiği ilgisizlik hem Bizans Sarayı'nın Antakya'nın kaybedilmesine olan saplantısını hem de Batılılarla Bizans İmparatorluğu arasında yaşanan Katolik-Ortodoks çatışmasını yansıtıyordu. Bu nedenle Anna Komnene'nin Birinci Haçlı Seferi'nin sonunda yaşadığı hayal kırıklığı günümüz tarihçileri tarafından oldukça açık bir şekilde anlaşılabilir.

³⁰³ Anna Komnene'nin Kudüs'ün düşüşü hakkında verdiği bilgiler için bkz: Anna Komnene, **Alexiad**, s. 353, Türkçe trc. Umar, s. 343.

³⁰⁴ Harris, **a.g.e.**, s. 75. Muhtemelen Kudüs şehri, Anna Komnene'nin dünyasında Hac yapılan kutsal bir mekanın dışında özel bir anlam ifade etmemekteydi. Öyle ki Haçlılar tarafından Kudüs'e atfedilen değer Bizans tarafından İstanbul'a atfediliyordu. Bu sebeple Antakya'nın Haçlılar tarafından alınması Kudüs'ün işgalinden daha fazla Bizans sarayında yankı uyandırmış olmalı. Buckley, **a.g.e.**, s. 198, 203,

³⁰⁵ Norman Housley, "Jerusalem and the Development of the Crusade Idea 1099-1128", **The Horns of Hattin**, Ed. B.Z. Kedar, Jerusalem 1992, s. 31

³⁰⁶ Buckley, **a.g.e.**, s. 67; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 59.

³⁰⁷ Demirkent, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", **Haçlı Seferleri Tarihi (Makaleler-Bildiriler-İncelemeler)**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 13.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUDÜS HAÇLI KRALLIĞI'NIN KURULUŞUNDAN II. BAUDOUİN'İN ÖLÜMÜNE KADAR BİZANS İMPARATORLUĞU-HAÇLI İLİŞKİLERİ

1. Kudüs'te Dinî ve Siyasî İktidarın Kurulması

1. 1. Ortodoks Patrikliğin Kaldırılarak Lâtin Kilisesi'nin İnşası

Kudüs'ün Haçlılar tarafından zaptı Haçlı Seferi için yapılan çağrıda vurgulanan en önemli unsurdu. Kudüs'ün sefer neticesinde ele geçirilmesi ise aynı zamanda doğudaki diğer din kardeşlerine yapılacak yardımında en büyük göstergesi olacaktı. Haçlıların görünürde üstlendikleri bu misyondan olsa gerek şehirde bulunan Hristiyan halk daha sonra seferin asıl amacının açığa çıkmasıyla başlarına geleceklerden habersiz bir şekilde Batılıları çok büyük bir sevinç ile karşıladı. Nitekim şehir halkının Haçlılara gösterdiği ilgi Willermus Tyrensis'in kayıtlarında şöyle anlatılmıştır:

“ Uzun yıllar haksızlıkla boyunduruk altında kalmış olan şehrin mümin ve kilisenin ruhanîleri kendilerine hürriyeti sağlayan kurtarıcılarına müteşekkir olarak Haçlılara ikonlarla onları kutsal diriliş kilisesinde karşıladı ve ilahilerle onlara kiliseye kadar eşlik ettiler. Bu halkın ateşli dualarla kutsal yerlere ayak basarken kendini dinî arzuların

doldurduğu nesne ve manevî sevinçle oraları öptüğü gerçekten görülmeye değer güzel bir manzaraydı.”³⁰⁸

Şehirde bulunan ve Doğu Kilisesi’ne bağlı Hristiyan halk uzun yıllardır İslâm idaresi altında varlıklarını Müslümanların onlara sağladığı hoşgörü ve imkânlar sayesinde sürdürmüşlerdi. Sadece Kudüs’te emniyet içinde bulunmaları karşılığında İslâm’da bulunan zimmî hukuk gereği bir miktar vergi vermeleri gerekiyordu. Willermus’ta geçen bir kayda göre Haçlıların Kudüs’e gelişinden önce şehrin patriği Simeon, Hristiyan halkın vergilerini ödeyebilmek için Kıbrıs’tan destek alıyordu. Bu durum Bizans’ın Kudüs’teki yerli halkın hâmisî olduğunu ve onların ödemelerini üstlendiğini gösteriyordu.³⁰⁹ Haçlılar Kudüs’ü kuşatmadan önce bazı Hristiyanlar kuşatma sırasında oluşturabilecekleri güvenlik sebebiyle Müslümanlar tarafından şehirden dışarı çıkarılmıştı. Bunlar arasında şehirden çıkarıldıktan sonra Kıbrıs’a gitmiş olan Kudüs Patriği Simeon da bulunmaktaydı. Bu kişi Haçlıların Kudüs kuşatması devam ederken Kıbrıs’ta ölünce kuşatma sonrası kilisenin yönetimi açısından bir boşluk oluştu.³¹⁰ Daha önce el-Bâre, Artah³¹¹ ve Remle’de uygulandığı gibi bu boşluk doğudaki dinî konjonktür yerine Batının inanç değerleriyle doldurulmaya çalışıldı.³¹² Kudüs’ün ele geçirilmesinden çok kısa bir süre sonra 1 Ağustos’ta Haçlılar arasındaki kıdemli din adamları Ortodoks halkın istekleri göz önüne alınmaksızın kendi aralarından bir Lâtin patriği seçmek için biraraya geldiler.

³⁰⁸ Willermus Tyrensis, **Historia rerum in partibus transmarinis gestarum**, RHC. occ., I, s. 1 vd. İng. trc. Emily Atwater Babcock ve A. C. Krey, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, Columbia University Press, New York 1943, C. I, 373, Türkçe trc. Ergin Ayan, **Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği Başlangıcından Kudüs’ün Zaptına Kadar**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016, s. 365.

³⁰⁹ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 376; Türk. trc. Ayan, C. I, s. 368

³¹⁰ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana: History of the Journey to Jerusalem**, İngilizce trc. Susan B. Edginton, Clarendon Press, Oxford 2007, s. 453

³¹¹ Hatay’ın ilinin günümüzde Reyhanlı olarak adlandırılan ilçe sınırlarının içerisinde Pınarbaşı olarak bilinen mevki.

³¹² Özellikle Raymond de St. Gilles’in birliklerinin içerisinde çok sayıda din adamı bulunmaktaydı. Kontun idare ettiği bu Provençal birlikleri ele geçirilen bölgelerdeki dinî atamalarda çokça kullanıldı. Bkz: Alan V. Murray, “The Army of Godfrey of Bouillon, 1096-1099: Structure and Dynamics of a Contingent on the First Crusade”, **Revue Belge de Philologie et d’Histoire**, C. 70 / 2, 1992, s. 310.

Haçlılar için Kudüs'teki patrikliği ele geçirmek kaçırılmaz bir fırsattı çünkü yüzyıllardır pasif bir şekilde bölgede varlık sürdüren din kardeşlerine yardıma gelmiş ve artık birer Batılı olarak doğuda, askerî ve siyasî varlıklarının yanında dinî olarak da etkin olabileceklerine inanıyorlardı. Bu sebeple kendi aralarında yaptıkları bu toplantıda piskoposluk için liyakatli bir din adamı bulmakta zorlansalar da önceden kötü bir üne sahip olduğu iddia edilen Arnoul isimli birini seçtiler.³¹³

Patriklik seçimi Kudüs'ün Bizans İmparatorluğu'ndan koparılıp Batılılaştırılmak için kullanılması Fulcherius'un eserinde açıkça görülebilir. Nitekim Fulcherius, Kudüs'ün Katolik dünyasında her zaman arzulanan bir yer olduğunu vurgulayarak buranın alınmasının her şeyden önce geldiğini ifade etmektedir. Bu yüzden Kudüs'ün Haçlılar tarafından ele geçirilmesi ve Katolikleştirilmesi uzun zamandır beklenen vuslat anı olarak değerlendirilmektedir.³¹⁴

Diğer taraftan bu durum tahlil edildiğinde Papa Urbanus'un Clermont'ta birkaç farklı kaynaktan günümüze ulaşan vaazında seferin amacına yönelik yaptığı vurgunun dışına çıkıldığı da görülebilmektedir. Vaazda Katolik inanca sahip din adamlarının kiliseleri ele geçirmesinden ziyade yardım konuları ele alınmıştı. Fakat Fulcherius'a göre Hz. İsa'nın ilahî mesajları buralardan dünyaya yayılmıştı ve bu mesajları doğru anlayan Lâtin Avrupa'nın değerli insanları tarafından kent dinî

³¹³ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 380, 384-385: Türk. trc. Ayan, **Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği II: Kudüs'ün Zaptından Urfa'nın Fethine Kadar**, Gece Kitaplığı, Ankara 2018, C. II, s. 28, 32; **Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum**, RHC. occ., III, s. 119-163, Türkçe trc. Ergin Ayan, Selenge Yayınları, İstanbul 2013, s. 159; Raimundus Aguilers, **Historia Francorum qui Ceperunt Iherusalem**, RHC ooc., III, s. 231-309: İngilizce trc. J. H. Hill ve Hill, **Raymond d'Aguilers**, Philadelphia 1968, s. 131, Türkçe trc. Süleyman Genç, **Haçlılar Kudüs'te**, Yeditepe Yayınları İstanbul 2019, s. 215; Robertus Monochus (Robert the Monk), **Robert the Monk's History of the First Crusade: Historia Iherosolimitana**, İng. Trc. Carol Sweetenham, Ashgate Publishing, Cornwall 2005, s. 203. Krş. Bernard Hamilton, **The Latin Church in the Crusader States: The Secular Church**, Variorum Publication, London 1980, s. 12-13; Dana Carleton Munro, "The Establishment of the Latin Kingdom of Jerusalem", **The Sewanee Review**, C. 32, S. 3, Temmuz 1924, s. 260-261; Arnoul hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Charles Wendel David, **Robert Curthose: Duke of Normandy**, Cambridge/Harvard University Press, London 1920, s. 217-220; Ahmet Türkan, "Başlangıcından Günümüze Kudüs Latin Patrikliği", **Milel ve Nihal**, C. 10, S. 2, 2013, s. 42-43.

³¹⁴ Fulcherius Carnotensis, **Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium**, RHC. occ., III, s. 311-485, İng. trc. Rita Ryan, **A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127**, Knoxville 1969, s. 124, Türkçe trc. İlcan Bihter Barlas, **Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 106.

açından ihya edilecekti. Bu amaca hizmet için Haçlılar ilk iş olarak Kutsal Mezar Kilisesi'ne ve tapınaklara (Katolik) Lâtin din adamlarını atadılar.³¹⁵

1. 2. Kudüs'te Liderlik Seçimi / Kudüs'ün Liderliği için Yapılan Görüşmeler

Kudüs ele geçirildikten sonra önemli olan meselelerden biri de hiç şüphesiz şehirde Haçlı idaresinin tesis edilmesiydi. Bu sebeple şehrin alınmasından çok kısa bir süre sonra kontlar arasında bir seçim yapıldı.³¹⁶ Bu seçim tıpkı Kudüs'e patrik atamasında yaşanacağı gibi Doğu Hristiyanlarının hamisi olan imparatorluk ile Haçlıların arasının açılmasına etki eden unsurlardan biri oldu. Çünkü sefer sırasında imparatorluk ile ilişkileri dengede tutabilecek ve iki tarafın ihtilafı olduğu durumlarda mutabakat zeminini sağlayabilecek, Haçlıların sözüne itibar ettikleri önemli bir isim olan Le Puy Piskoposu Adhemar gibi birisi yoktu. Adhemar hiç şüphesiz ölmeden önce papalığın politikalarını Haçlı liderleri arasındaki dengeyi sağlayarak uygulamaya çalışan Batılı bir din adamı olarak otorite oluşturuyordu. Batılı bir din adamı olmasına rağmen Bizans'ı ötelemiyor diğer liderlerin bakış açılarını kırarak tarzda doğulu din adamlarını ayrıştırmıyordu.³¹⁷ Bütün bu özelliklerine ek olarak kontlar arasındaki rekabette imparatorluğun aleyhine olacak tarzda Raymond de St. Gilles'in yakınında olduğunu hissettiriyordu. Fakat 1 Ağustos

³¹⁵ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 124 Türkçe trc. Barlas, s. 107. Krş. Steven Runciman "Byzantium and the Crusades", **The Crusades: The Essential Readings**, Ed. Thomas F. Madden, Blackwell Publishing, Cornwall 2002, s. 216; Ayrıca Kudüs'teki patrikliğin Lâtinleştirilerek imparatorluktan ayrıştırılmaya çalışılması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Türkan, **a.g.m.**, s. 29-61.

³¹⁶ Kudüs yönetimi için yapılan bu seçim şehrin ele geçirilip Müslümanların katledilmesinden hemen sonra 17 Temmuz'da yapılmıştır. Fakat ilk toplantıdan netice alınmayınca liderlik için yapılan görüşmeler 7-8 gün sonra tekrar edildi. Bkz: Lütfi Şeyban, "Kudüs'ün Haçlılar tarafından Alınması ve İlk Kralları Godefroi ile Halefi I. Baudouin", **Doç. Dr. Mahmut Pehlivan Armağanı**, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya 2000, s. 331; Sevtap Gölgesiz Karaca, "Kutsal Topraklarda Kurulan Bir Haçlı Devleti: Regnum Ierusalem-Kudüs Krallığı", **TYB Akademi**, S. 21, Eylül 2017, s. 67; John France, "The Election and Title of Godfrey de Bouillon", **Canadian Journal of History**, C. 18, Aralık 1983, s. 324; Jonathan Riley-Smith, "The Title of Godfrey of Bouillon", **Historical Research**, C. 52, S. 125, Mayıs 1979, s. 83; Hamilton, **a.g.e.**, s. 14; **Gesta Francorum**, s. 158.

³¹⁷ James A. Brundage, "Adhemar of Puy: The Bishop and His Critics", **Speculum**, C. 34, S. 2, Nisan 1959, s. 201, 210;

1098’de ölümüyle tüm bu denge ve Bizans ile yapılması muhtemel birlik çökmüş oldu. Eğer Adhemar ölmemiş olsaydı, Kudüs’te yapılan liderlik tartışmaları çok sakin geçecek ve büyük bir ihtimalle imparatorluğun lehine sonuçlanacaktı.³¹⁸

Her biri Kudüs’e sahip olma arzusu ile dolu liderler arasında yaşanan mücadele Haçlıların zihnindeki Kudüs algısı ve bu şehrin kutsallığıyla doğru orantılı olarak çetin geçiyordu. Kontlar arasındaki statü farkı onların şehre sahip olma olasılığını da etkilemekteydi. Her ne kadar yanında Adhemar gibi bir destekçi bulunmasa da Raymond bu kontlar arasında en etkili liderdi. Bu sebeple Kudüs’ün krallık makamı ilk olarak Raymond’a teklif edildi. Kont bu teklifi Kudüs’ün sahip olduğu ulviyetin kendi üzerindeki ağır tesiri sebebiyle reddetti.³¹⁹ Raymond’dan sonra aynı teklif kontlar arasındaki etkili bir isim olan Godefroi’ya yapıldı. Godefroi ise Raymond’un krallık tâcını almamasındaki çekingenliğe benzer bir tabloyu daha zekice ortaya koyup Kudüs’ün liderliğini ele geçirdi. Godefroi buna göre “Kudüs Kralı” değil “Kutsal Mezar’ın Savunucusu” olacaktı. Sahip olunması istenen makam Hristiyan dünyası için çok ağır anlamlar içeriyordu. Kudüs Kralı olmak bu kavramın tabiatı gereği papalığa ve imparatorluğa hem dinî hem siyasî bir rakip olmak anlamını barındırıyordu. Bu tehlikeden kurtulmak için Godefroi Krallık kavramını farklılaştırarak rakibi Raymond’u bertaraf etmekle kalmadı, Kudüs’ün liderliğine daha güvenilir bir şekilde oturmuş oldu.³²⁰

Raymond’un itibarı bütün bu yaşananlardan dolayı sarsılmış olmalı ki beraberindeki Provençal birlikleri arasında kontlarının seçimi kaybetmesinden dolayı

³¹⁸ Hugh Hill, “Raymond of Saint Gilles in Urban’s Plan”, s. 269; Steven Runciman’a göre Le Puy Piskoposu Adhemar’ın Kudüs’te uygulamak istediği ikili bir yönetim şekli vardı. Bu yönetim şeklinin bir kanadını Doğu Kilisesi’nin başı olarak Patrik Simeon diğer kanadını ise Kont Raymond oluşturacaktı. Kudüs işgal edildikten sonra papalığın takdiri gibi gözükecek bu sistem sayesinde imparatorluk ile yakınlık da sağlanacaktı. Bkz: Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, Türkçe trc. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, C. I, Ankara 2008, s. 223.

³¹⁹ Bir insanın kendisine tevcih edilen makama şahsen talip olmadan getirilmesi onun bulunduğu mevkideki meşruiyetini artırmakla beraber başkaları tarafından liyakatli olarak görüldüğünün göstergesidir. Dolayısıyla Raymond bu hareketiyle belki de talebi olmadığı halde Kudüs’ün kendisine toplanan kurul tarafından ısrarla verilmesini istemiş olabilir.

³²⁰ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 445-447; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 129-130, Türkçe trc. Genç s. 213; Guibert de Nogent (Guibertus Novigenti), **The Deeds of God through the Franks: Gesta Dei Per Francos**, İng. trc. Robert Levine, The Boydell Press, Woodbridge 1997, s. 132-133. Krş. Küçükşipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi**, s. 55; Küçükşipahioğlu, “Haçlı Devletleri”, s. 692; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 225-226.

hoşnutsuzluklar baş gösterdi. Raymond mevcut konumunu kaybetmemek için Godefroi karşısında daha fazla geri adım atmaya niyetli değildi. Kudüs'ün işgali sırasında ele geçirdiği Davut kulesini Godefroi'ya vermeyerek buranın idaresine sahip olmak istiyordu. Belki de bu sayede rakiplerinin kendisine Ortadoğu'da kurdurmadıkları kontluğa yakın olmaya çalışıyordu. Haçlılar için doğuda yaşanan her şey çok yeniydi. Müslümanlar tarafından yapılacak bir girişim veya imparatorluğun sağlayacağı olası bir destek her şeyi değiştirebilirdi. Dolayısıyla Raymond, Kudüs içerisinde elinde bulunan bu kule sayesinde bir kazanım elde edebilirdi. Fakat çevresindeki Robert de la Normandie ve Robert de Flandre gibi kontlar ve diğer Haçlı şövalyelerinin baskısına dayanamayarak bu kuleyi daha önce kendi ordusunda bulunan ve sefer sırasında el-Bâre Piskoposluğu'na atanan bir din adamına devretti. Bu piskopos ise Raymond'un kuleyi kendisine vermesinden kısa bir süre sonra Godefroi'ya teslim etti. Yaşananlar üzerine Raymond şehrin dışında ikamet etmeye başladı. Bu sayede Raymond'un şehir üzerindeki etkisi tamamen kırılmış oldu.³²¹

2. Askalan Savaşı ve Doğu Hristiyanlığına Verilen Mesajlar

Kudüs'te Haçlılar için en önemli iki mesele olan siyasî ve dinî iktidarın imparatorluğun aleyhine tesis edilmesinin ardından çevreye yapılacak küçük seferler için girişimde bulunuldu. Bunun için kont Eustache ve Tankred görevlendirilmişti. Fakat Fâtımîlerin veziri el-Efdâl, Haçlılara karşı bir savaş hazırlığı içindeydi. el-Efdâl'in bu faaliyet haberi Kudüs'e ulaşır ulaşmaz Eustache ve Tankred geri çağrıldı ve Haçlılar da savaş için hazırlıklara başladılar. Haçlılar hazırlıklarını tamamladıktan sonra el-Efdâl'in şehre gelişini beklemeden karşı atağa geçmişler ve Müslümanlarla karşılaşacakları Askalan'a kadar ilerlemişlerdir. 12 Ağustos'ta yapılan savaşta el-

³²¹ Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 130-132, Türkçe trc. Genç s. 214-216; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 447-449. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 226-227; France, "The Election and Title of Godfrey de Boullion", s. 324-325; John Hugh Hill, "Raymond of Saint Gilles in Urban's Plan of Greek and Latin Friendship", **Speculum**, C. 26, S. 2, Nisan 1951, s. 271; John Hugh Hill, Laurita Lyttleton Hill, **Raymond IV, Count of Toulouse**, Syracuse University Press, Syracuse 1962, s. 132-133.

Efdâl ordusunu bölüp Haçlıları iki cepheden kuşatmaya çalışsa da Haçlıların yaptığı âni saldırılar neticesinde başarılı olamamış ve ağır kayıplar vermişti.³²²

Askalan Savaşı, Kudüs'ün Haçlılar tarafından işgali sonrası yapılan ilk savaş olması münasebetiyle Batı dünyası açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bazı Haçlı kaynaklarında geçen ifadelerden anlaşılacağı üzere bu savaşın kazanılması bölgede Haçlıların varlığının devamını sağladığı gibi galibiyetleri bir mucize olarak görülüp dinî motiflerle süslenerek kendi inançlarının doğruluğu rakip çevrelere gösterilmeye çalışılmıştır. Gerekçe olarak ise Müslümanların sayılarının fazlalığı ve savaştan sonra toplanarak Haçlıların üzerlerine yürümeyişleri gösterilir. Bu sayıca üstünlüğe karşı Müslümanları Tanrının yardımıyla mağlup ettiklerini, yaptıkları işin doğru olduğunu ve bu galibiyetin ilahî olarak kabul edildiğini düşünmüşlerdir. Diğer taraftan Müslümanların kendi üzerlerine tekrardan âni bir baskın yaparak Haçlıları dağıtmalarının mümkün olduğu için savaştan sonraki gece korkuyla tetikte beklediklerini fakat bunun gerçekleşmediğini göstererek bir inayet altında olduklarını vurgulamaya çalışmışlardır. Bütün bu yaşanan olaylardan sonra yaptıkları çıkarımda ise Müslümanların Kudüs'ü tekrar ele geçirdiklerinde kendilerinin Müslümanlara yaptığı gibi tüm Hristiyanları katledip daha sonra Kutsal Mezar Kilesini yıkacaklarını vurgulayarak potansiyel rakipleri olarak gördükleri Ortodoksların bilinçaltlarına yaptıkları işlerin Hristiyanlık için çok doğru bir girişim olduğunu kabul ettirmeye çalışmışlardır.³²³ Dolayısıyla yapılan bu savaşın sadece

³²² **Gesta Francorum**, s. 158-162; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, İngilizce trc. John Hugh Hill ve Laurita Hill, The American Philosophical Society Independence Square, Philadelphia 1974, s. 121-124; Raimundus Aguilers, **Historia**, s. 132-133, Türkçe trc. Genç s. 217 vd.; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 125-127 Türkçe. trc. Barlas, s. 108-109; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 393-395; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 40-44; Radulfus Cadomensis (Ralph of Caen), **The Gesta Tancredi A History of the Normans on the First Crusade**, İngilizce trc. Bernard S. Bachrach ve David S. Bachrach, Ashgate Publishing Company, England 2005, s. 154; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 455,463; Robertus Monochus, **Historia Iherosolimitana**, s. 204 vd.; İbnü'l-Esîr, **El Kâmil Fi't-Târih**, Türkçe trc. Abdulkerim Özeydın, Bahar Yayınları, C. X, İstanbul 1991, s. 236-237; İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 48-49, Türk. trc. Özatağ, s. 6. Krş. Güray Kırpık, **Haçlılar (1095-1120)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2005, s. 18-183.

³²³ Askalan Savaşı hakkında kaynakların yorumları için bkz: Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 127-128, Türkçe trc. Barlas, s. 110; **Gesta Francorum**, s. 161-163; Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, s. 23-27; Willermus Tyrensis, **A History of**

Müslümanlara karşı değil aynı zamanda Bizans'a yönelik verilen mücadelenin bir parçası olduğu görülebilir.

Askalan Savaşı her ne kadar pek çok açıdan Haçlıların lehine bir olay gibi görülse de aslında Birinci Haçlı Seferi'nin nihayete erdiği ve kontların ayrıştığı bir dönüm noktası oldu. Kudüs ele geçirilmiş ve sonrasında Kudüs'ü kurtarmak için Müslümanların üzerlerine yaptığı seferi Haçlılar başarıyla sonlandırmış olsalar bile bu durumdan hoşnut olmayan kontlar mevcuttu. Çünkü Haçlıların içinde farklı sebeplerden dolayı sefere katılmış liderler vardı. Bu liderler kendi çıkarlarına uygun kazanımlar elde edemeyeceklerini veya Kudüs'te tutunamayacaklarını düşündüklerinden bir kısmı memleketlerine veya çevre bölgelerdeki başka merkezlere yöneldiler.³²⁴ Mesela Robert de la Normandie ve Robert de Flandre İstanbul üzerinden Fransa'ya dönerken; imparator ile dirsek temasında bulunan diğer bir kont olan Raymond Bizans'ın himayesindeki Lazkiye'ye aile efradını ve maiyetini bırakarak İstanbul'a döndü.³²⁵ Raymond'un dışında Kudüs'ten ayrılıp Avrupa'ya dönmeye niyetlenenler Doğu'da vazifelerini tamamladıklarını iddia ediyorlardı. Bu kişilere kendi memleketlerine döndüklerinde Ortadoğu'daki Haçlı varlığına ikmal yapmaları için öğütlerde bulunuldu.³²⁶ Diğer taraftan Raymond'u Kudüs'ten ayrılmaya iten sebepler arasında Godefroi'nin şehrin yönetimini devralması ve kontun yanındaki Provençal birliklerinin yurt edinme isteklerinin farklı bölgelere yöneltilerek giderilme ihtiyacı vardı. Yanındaki birliklerin birçoğunu Lazkiye bölgesine yönlendiren Raymond, buradan askerlerin Avrupa'ya geçtiğini

Deeds Done Beyond the Sea, C. I, s. 396-397; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 42-44; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 455-469

³²⁴ Ralph-Johannes Lilie, **Byzantium and the Crusader States 1096-1204 (1994)**, İngilizce trc. J. C. Morris ve Jean E. Ridings, Clarendon Press, Oxford 1993, s. 45; Nikita Elisséef, "The Reaction of the Syrian Muslim after the Foundation of the First Latin Kingdom of Jerusalem", **The Crusades: The Essential Readings**, Ed. Thomas F. Madden, Blackwell Publishing, Cornwall 2002, s. 226; Riley-Smith, Riley-Smith. Jonathan, "Early Crusaders to the East and the Costs of Crusading 1905-1130", **Crusaders and Settlers in the Latin East**, Ashgate Publishing Cornwall 2008, s. 240-241.

³²⁵ Caffaro di Cashifellone, **Genoa and the Twelfth-Century Crusades**, İngilizce trc. Martin Hall ve Jonathan Phillips, Ashgate Publishing, England 2013, s. 116-117; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 399; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 46; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 127-128 Türkçe trc. Barlas, s. 110. Krş. Hugh Hill, "Raymond of Saint Gilles in Urban's Plan", s. 271; Küçükspahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 55.

³²⁶ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 473-475; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 230.

öğrenince kendisinin ordusu olmayan bir lider olarak Ortadoğu'da hiç şansının olmadığını farkına vardı. İstanbul'a âni bir şekilde yönelmesinin altında yatan sebepler arasında imparatorun gelebilecek her türlü yardımı almak istemesi olabilir. Nitekim Antakya'daki Bohemund'a olan düşmanlığı sebebiyle imparator ile aralarında ortak bir bağda mevcuttu.³²⁷

Askalan Savaşı'ndan sonra Raymond gibi Kudüs'ten ayrılıp Bizans'a yönelenler olduğu gibi Bizans tehdidi gerekçe gösterilerek bölgeye hiç gitmemiş kontlar da bulunmaktaydı.

Bu kişiler, Kudüs'e ulaşmış ve burası için Askalan'da ilk savunma savaşı yapmış olan kontların haricinde sefere devam etmeyip Antakya ve Urfa'da sahiplendikleri mülklerinin başında durmayı tercih eden Bohemund ve Baudouin'di. Bu iki kont, Haçlılar tarafından müşterek hareket ettikleri seferi yarıda bıraktıkları ve tamamlamadıkları için eleştiriye tâbi tutulmadıkları gibi, davranışları Bizans ve Türk unsuru öne sürülerek mazur görülmüş ve tasvip edilmiştir. Mesela Fulcherius, Antakya ve Urfa'da Bizans ile yaptıkları anlaşmaya göre gayri meşru bir şekilde bulunan Haçlıların varlığını Kudüs'ün korunması ve elde tutulması için gerekli görmüştür. Gerekçe olarak ise, Haçlıların bu bölgeleri Bizanslılara vermesi durumunda Türklere karşı direnç gösterilemeyeceği dolayısıyla Kudüs'ün tehlikeye düşme ihtimalini ileri sürmektedir.³²⁸ Bu durum aslında Batılıların (Katoliklerin) Hristiyanlık dinini Greklerden daha iyi muhafaza ettiğini gösterme çabası olarak görülebilir. Fakat Kontların Kudüs'e yapılan ilerleyişlere katılmama sebepleri farklıdır. Bu sebepler arasında, Kudüs'ün korunmasından ziyade elde ettikleri kontluklarını muhtemel bir Bizans ve Türk saldırısından korumak ve yıllık olarak

³²⁷ Harold S. Fink, "The Foundation of The Latin States, 1099-1118", **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969, s. 395; Raymond'un 1101 yılı seferlerindeki Haçlı ordusuna liderlik yapmasının en önemli nedenlerinden biri budur. Aleksios'da Raymond sayesinde Anadolu'yu Bizans'ın işgaline tekrar açmak ve Antakya'yı Bizans'a bağımlı bir haline getirmek istiyordu. Fakat Türkiye Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan ve Danişmendli Sultanı Gümüştegin, hem Haçlıların hem de Bizanslıların birbirinden bağımsız kurguladıkları plânları geçersiz kılacakları ağır yenilgiyi, Haçlı orduları Anadolu'ya girdiklerinde yaşattılar. Dolayısıyla Ortadoğu'ya takviye edilecek insan kaynağının önü kesilmiş oldu. Bkz: James Lea Cate, "The Crusade of 1101", **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969, s. 354 vd.

³²⁸ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 128-129 Türkçe trc. Barlas, s. 111.

düzenlenen hac seferinde doğuya gelen Avrupalı hacıların kendi kontlukları için anlaşarak şehirlerinin nüfusunu artırma fırsatını kaçırmak istememeleri gibi dikkat çekici gerekçeler de vardır.³²⁹ Nitekim Batı'dan yapılacak yeni insan gücü kaynağı ileride görüleceği üzere maksadı Kudüs'e ulaşmak olan ilk Haçlı Seferi'nin devamı niteliğinde olacaktır. Dolayısıyla Bohemund ve Baudouin'nin Kudüs'e gitmeyerek geri plânda kontluklarını inşa edip bu kontluklar için Bizans ve Müslümanlara karşı Avrupa'dan yardım almaya çalışması tüm Haçlı dünyası için olağan karşılanan bir durum olarak görülmüştür.

3. İmparator Aleksios'un Bohemund'a karşı Giriştiği Faaliyet

Diplomasi kanalları tıkanan ve İstanbul'da Haçlıların imparatora verdikleri yemine göre Antakya ile aynı statüde bulunan Lazkiye limanına askerî harekât düzenleyen Bohemund'un imparator tarafından durdurulması gerekiyordu. Bu amaçla Aleksios ona sorumluluklarını hatırlatan ve faaliyetlerine devam ederse maruz kalacağı askerî bir yaptırımı haber veren tehdit içerikli bir mesaj gönderdi. Bohemund ise tüm bu olaylara sebep olanın ve kendisini bu şekilde hareket etmeye sevk eden kişinin Haçlılara Kudüs yolunda askerî yardımda bulunmayan ve verdiği sözleri tutmayan imparator olduğunu söyleyip girişimlerinden ve elindekilerinden vazgeçmeyeceğini bildiren karşı bir cevap iletti. Aleksios, gelen cevaba karşılık bölgeye Butumites kumandasında bir ordu göndererek askerî bir girişim düzenledi.³³⁰ Muhtemelen imparator bu hareketiyle bölgede yalnızlaştığını ve nitelikli insan gücü çektiğini düşündüğü için Normanların Antakya'daki geleceklerine dair ümitlerini kırmak ve onların Lazkiye gibi Kuzey Suriye'deki sahil şeridinde bulunan limanlara yapabilecekleri hareketlerin önünü kesmek istiyordu. Fakat bölgedeki Ermenilerin Normanları desteklemesi Butumites'in seferden elde etmek istediği kazancı engelledi. Özellikle Maraş bölgesindeki Ermeniler, Batılıları Bizanslılara tercih

³²⁹ Ralph Bailey Yewdale, **Bohemond I, Prince of Antioch**, Princeton University Press, Amsterdam 1970, s. 86.

³³⁰ Anna Komnene, **Aleksiad**, İng. trc. E. R. A. Sewter, **The Alexiad of Anna Comnena**, London 1969, s. 358-360, Türkçe trc. Bilge Umar, **Alexiad – Malazgirt'in Sonrası**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1996, s. 348-350.

ediyorlardı. Ordu ancak Maraş'ta ufak yerleşim yerlerini alarak seferi tamamlamak zorunda kaldı. Ordunun sefere çıkmasının asıl sebebi Tankred ve Bohemund'un Lazkiye'ye yönelik faaliyetleri olmasına karşın imparatorluğun doğrudan buraya yönelmemesi ve Maraş içlerine girmeleri, Bizans'ın bir kuşatma harekâtı ve altyapı çalışması olarak değerlendirilebilir. Nitekim imparator, Pisa donanmasının Haçlılara yardım için gelişiyle denizden de karşı faaliyetlere başladı. Bohemund, Butumites'in Kilikya da bulunduğu sıralarda Kuzey Suriye'deki en önemli limanlardan bir olan Lazkiye'yi kuşatmaya devam etmekteydi. Bohemund'a göre Suriye sahil şeridi mümkün olduğunca Bizanslılardan temizlenmeliydi. Çünkü bu bölgelerde Bizans etkili olduğu sürece Prinkepsliği her zaman tehdit altında kalacaktı. İmparator Antakya'nın Kilikya bağlantısını keserek yapacağı ileri sefere ortam hazırlarken Bohemund Suriye sahilinde Bizans'tan gelebilecek tehlikeyi bertaraf edebilmek için girişimlerde bulunuyordu.³³¹

Bizans için Bohemund'u denizden sıkıştırma girişimi Avrupa'dan Haçlılara destek amacıyla çıkan bir filo sayesinde oldu. Haçlılara yardım amacıyla yola çıkan fakat Doğu Akdeniz bölgesine gelene kadar yapacakları yardımın Bizans aleyhine olduğunu gösteren faaliyetlerde bulunan bir Pisa donanmasının haberi Aleksios'a ulaşır ulaşmaz hazırlıklara girişildi. Donanmada papalık adına hareket ettiğini iddia eden Bizans için tehlikeli olduğu kadar doğudaki Haçlıların mevcut düzenlerini etkileyebilecek güce sahip olan Daimbert isimli bir başpiskopos da vardı.³³²

³³¹ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 358, Türkçe trc. s. 350. Krş. Fink, **a.g.m.**, s. 373-374; Yewdale, **a.g.e.**, s. 87; İlyas Gökhan, "Maraş Haçlı Senyörlüğü", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S. 172, İstanbul 2008 s. 85.

³³² Papa Urbanus Haçlıların Doğu'da Aleksios ile erken bir çatışma içinde olmalarını arzulamamaktaydı. Fakat papalığın temsilcileri vasıtasıyla Doğu'daki siyaseti şekillendirecek kadar uzun ömürlü olamadı ve Kudüs'ün Haçlılar tarafından işgal edilmesinden çok kısa bir süre sonra öldü. Urbanus'un yerine II. Pascalis getirildi. Bu yeni papa, Urbanus'un başlattığı Haçlı hareketinde etkisiz bir lider olarak kalmak istemediğinden Kudüs'te imparatorluğun etki alanındaki Ortodokslar üzerinde tahakküm kurarak Urbanus'tan bir adım öne çıkmayı istedi. Bu şekilde bölgedeki Haçlı liderlerini papalığın istediği bir düzlemde şekillendirerek Doğu'da aktif kalmayı düşündü. Pascalis'in bu misyonunu Haçlılara papalık adına atanacak bir temsilci tarafından üstlenilecekti. Le Puy Piskoposu Adhemar'ın ölümü Doğu'daki bu yeni atama için bir bahane oldu ve onun vazifesini üstlenecek kişi olarak Pisa Başpiskoposu Daimbert görevlendirildi. Daimbert, Pascalis'in amaçlarını gerçekleştirebilecek tüm kabiliyetlere sahipti ve ilk iş olarak Kudüs'teki Piskopos Arnoul'un yerini papalık adına elde etti. Böylece krallık ve politikalarında etkili olmayı hedefledi. Peter Frankopan, **The First Crusade; The Call From The East**, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge 2012, s. 170, 180-181; Türkan, **a.g.m.**, s. 37-38.

İmparatorluk büyük çaptaki gemi tedarik işlemlerini tamamlandıktan sonra donanmasını kısa sürede denize indirdi ve ardından Pisa gemileriyle Rodos açıklarında karşılaştı. Pisa ve Bizans donanması birbirlerine karşı yaptıkları savaşta netice alamayınca Kıbrıs'ta bir görüşme düzenlendi. Yapılan görüşmede Bohemund'un uzlaşmaz tavrı, imparatorun temsilcisi Butumites'in ise şüpheli davranışları sebebiyle anlaşmaya varılamadı ve imparatorluk donanması eli boş bir şekilde İstanbul'a doğru yelken açmak zorunda kaldı.³³³

Son yaşananlardan ötürü imparatorluk umduğunu bulamamış bir görüntü sergilerken, Bohemund açısından Antakya'nın Suriye kısmı için girişilen Lazkiye kuşatması oldukça verimli geçiyordu. Bizans donanması geri dönmüş Pisa gemileri ise Bohemund'a yardıma gelmişlerdi. Pisalıların sahilden verdiği destekle birçok kale Bohemund'un kara ordusu tarafından ele geçirilmişti. Fakat beklenmedik engel, Mısırlarla yapılan ve yukarıda daha önce bahsi geçen Askalan Savaşı sonrasında Raymond'un Eylül ayında kuzeyde görülmesiyle ortaya çıktı. Çünkü Raymond, diğer kontlar gibi yerleşik düzen kurabileceği bir toprak elde edememiş geri dönmeyeceğine dair yemin ettiği için de Batı'ya gitmemişti. Askalan Savaşı'ndan sonra Godofroi ile diğer Haçlı liderleri arasında yaşanan anlaşmazlıklar Haçlıların lehine sonuçlanabilecek işbirliklerin önünü kesmiş ve Ortadoğu'da özellikle Kuzey Suriye sahillerinde imparatorluğun lehine gerçekleşecek olayların tetikleyicisi olmuştu. Böyle bir ortamda Haçlıların bölgede varlığını sürdürmelerindeki en önemli payı durumun farkında olmayan Müslümanların hareketsizliği oluşturuyordu.³³⁴

Bohemund'un doğuda iktidarını artırma yolunda attığı her adım Raymond'un kıskançlığını artırıyordu. Raymond zaafını gidermek ve diğer kontlar arasında etkili bir oyun kurucu olabilmek için onu destekleyecek her unsurla ittifaka açıktı. Kudüs'ten ayrılışından sonra Suriye bölgesine tek başına hareket etmeyip Robert de

³³³ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 479-483. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 232; Butumites'in Kıbrıs üzerinden gelerek Antakya'da Bohemund ile görüşmesi daha önceki bir tarihte, 1099 yazında Kudüs Haçlılar tarafından ele geçirilmeden önce yaşanmış olabilir. Haçlılar Antakya'dan ayrıldıktan ve Suriye sahil kısmından ilerlerken Arka şehri önlerinde Bizans elçileri ile bir görüşme yapmıştır. Butumites'in Antakya'da Bohemund ile görüşmesi Arka'da Haçlı kontlarıyla görüşülmeden hemen önceki bir tarihte ait olabilir. Bkz: Anna Komnene, **Alexiad**, s. 358-360, Türkçe trc. Umar, s. 350-353.

³³⁴ Yewdale, **a.g.e.**, s. 88; Fink, **a.g.m.**, s. 374-375; Lilie, **a.g.e.**, s. 45.

la Normandie ve Robert de Flandre ile beraber ilerlemesi ayrıca Bizans'la yakın temasta olması onun bu siyasetinin bir ispatı gibidir.³³⁵ Diğer taraftan Bohemund ve Baudouin elde edebilecekleri gücü, Avrupa'dan gelecek desteğe ve Kudüs krallığıyla aynı doğrultuda olmaya çalıştıkları vizyon birlikteliğinde görmekteydiler.³³⁶ Raymond bu durumun farkında olduğundan Lazkiye'deki kuşatmayı kaldırmaları için Bohemund'dan ziyade onun Avrupa kamuoyunda prestij kaybetmemek için isteklerini kıramayacağı ve doğudaki siyaseti için kendisine muhtaç olduğu Pisa Başpiskoposu Daimbert'e baskı yapmaya çalıştı.³³⁷ Raymond böylece Bohemund'u güç yarışında yavaşlatmış ve Bizans'a destek olmuş olacaktı. Daimbert ise Kudüs'teki patriklik yarışı için Lazkiye konusunda uzlaşmacı bir tavrın kendi hedeflerini gerçekleştirmede daha faydalı olacağına inandığından kuşatmada Bohemund'u desteklemekten vazgeçti. Bu sayede Lazkiye kuşatmasında tek başına kalan Bohemund'un geri adım atması sağlanmış oldu.³³⁸

4. Bohemund ile Baudouin'nin Kudüs'e Gitmeleri ve Kudüs Kilisesi üzerinde Yaşanan Siyasî-Dinî Çekişme

Bohemund, doğuda sadece toprak kazanımı amacıyla hareket etmeye devam ederse öyle görülüyor ki Bizans ve Raymond'un girişimleriyle Hristiyan dünyasındaki Haçlı anlayışı içinde marjinalleşecek ve Avrupa'dan gelen desteği

³³⁵ Ordericus Vitalis, *The Ecclesiastical History of England and Normandy*, İngilizce trc. Thomas Forester, J. Haddon & Son Printed, C. III, London 1853, s. 250-251.

³³⁶ Batı'dan gelecek askerî desteğin önemi dönemin kaynaklarında Haçlı devletlerinin kuruluşlarından itibaren bölgedeki iktidarlarının güçlenebilmesi için önemli görülmüştür. Her ne kadar askerî gereklilikler birincil dereceden önemli görülse de Haçlı liderlerinin Avrupa'daki düklüklerine denk bir kontluk için Bizans karşısında siyasî olarak eşitliğe ihtiyaçları vardı. Bohemund'un Antakya'yı ele geçirmesinden sonra daha önce bahsi geçen Eylül 1098'de Papa'ya gönderdiği mektup, papalığın desteğiyle bölgeye gelen Daimbert'in siyasî amaçlarını dine âlet etmesinin göz yumulması, daha sonra bahsi geçecek olan Bohemund'un Ocak 1105'deki Avrupa'ya seyahati ya da Kudüs Kralı Baudouin'nin Sicilya prensesi Adelaide ile 1113'de kurduğu siyasî evlilik gibi olaylar Ortadoğu'daki Haçlı liderlerinin kontluklarını tahkim etmeye yönelik bir hareket olarak değerlendirilebilir. Andrew Jostichky, *Crusading and the Crusader States*, Routledge Publishing, New York 2013, s. 92, (e-kitap).

³³⁷ Raymond Cebele'ye gelmiş ve burada Daimbert'i Bohemund'a destekten alıkoymuştur. Bkz: Yewdale, *a.g.e.*, s. 88-89.

³³⁸ Albertus Aquensis, *Historia Ierosolimitana*, s. 495; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. I, s. 232-233; Yewdale, *a.g.e.*, s. 90-91; Fink, *a.g.m.*, s. 374.

üstüne çekmekte zorlanacaktı. Belki de bu sebeple Antakya'nın hinterlandını genişletme faaliyetlerini yarıda bırakarak politikasının uhrevî tarafını güçlendireceği ve doğudaki Haçlı siyasetine Avrupa'dan ithal Daimbert'i destekleyerek müdahil olma imkânı veren hac yolculuğuna çıkmaya karar verdi.³³⁹ Bu sayede Avrupa'da sefere çıkmadan önce Kudüs'e kadar gideceklerine dair verdikleri sözü de tutmuş olacaktı. Baudouin'de sefer sırasında Kudüs'e gitmediğinden yolculuğa dâhil oldu. Baudouin, Antakya üzerinden güneye indi ve Lazkiye'ye gelerek ordusunun iâşesini giderdi. Daha sonra Cebele üzerinden Banyas şehrine giderek burada konaklayan Bohemund'a katıldı. Burada Bohemund'un yanında Batılılar ile Bizanlılar arasındaki dengeleri daha da sarsacak ve Pisa donanmasının desteğiyle Suriye sahillerine Haçlıların bölgedeki başpiskoposluğunu üstlenmek amacıyla gönderilen Pisa Başpiskoposu Daimbert de hazır bulunmaktaydı. Daimbert, Bizans'a ait malları yağmaladığı için imparator bu yeni piskoposu hoş karşılamıyordu. Katolik dünyasının merkezi papalığın zihniyetinden kopup doğuya gelen Daimbert, muhtemelen Haçlı hareketinin asıl amacının Müslümanlar üzerinde Kutsal topraklarda zafer kazanmak olmadığını bildiğinden Bizanslılara karşı tavrını en başından itibaren açık ediyordu. Yukarıda da belirtildiği gibi belki de bu sebeple Bohemund'un Bizanslılara karşı Lazkiye'ye yaptığı sefere katılmış fakat Kudüs'te patrikliği ele geçirmeden önce yumuşak bir başlangıcın daha iyi olacağını düşündüğünden kuşatmadan çekilmişti. Şimdi ise Ortodoks Bizans'a karşı şiddetli muhalif olan Antakya Prinkepsi'nin manevî desteğiyle Kudüs'ün Katolik patriği olmaya gidiyordu.³⁴⁰

³³⁹ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 400-401, Türk. trc. Ayan, C. II, s. 47-48; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 495-497. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 232-233.

³⁴⁰ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 130, Türkçe trc. Barlas, s. 112; Anna Komnene, **Alexiad**, s. 360-361, Türkçe trc. Umar, s. 350-351; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 495; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 156; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 402-403; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 49. Krş. Christopher MacEvitt, **The Crusades and the Christian World of the East: Rough Tolerance**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2008, s. 116.

Antakya Prinkepsi Bohemund, Urfa Kontu Baudouin ve Pisa Piskoposu Daimbert'in Kudüs'e gelişleri³⁴¹ Godefroi'yi ciddi bir şekilde zor durumda bıraktı. Çünkü bir taraftan Bohemund'un hatırı sayılır bir ordusu, Daimbert'in ise dinî olarak papalıktan, askerî olarak da denizden desteği vardı. Dolayısıyla Godefroi bu manzarayı kendisine bir meydan okuma olarak algılıyordu. Askerî açıdan sıkıntıda olan Godefroi, Kudüs'te yaşanabilecek sorunları göz önüne aldığından kontlar Kudüs'e gelmeden önce başlattığı Arsuf kuşatmasını kaldırmak zorunda kaldı.³⁴² Nitekim Godefroi'nin tahminleri doğru çıktı. Kudüs'te patrik olarak bulunan Arnoul'un azli konusu Bohemund ve Daimbert'in girişimleriyle gündeme getirilerek Godefroi'ya baskı uygulandı ve neticede patriklik makamına Daimbert getirildi.³⁴³ Kudüs'te Daimbert'in nüfuz kazanması büyük oranda beraberindeki Pisa donanması ve Bohemund sayesinde olmuştu. Çünkü Bohemund, Kudüs'te kendisini Bizans'a karşı destekleyecek bir müttefik arıyordu. Muhtemelen Doğudaki iktidarının sadece Antakya ile sınırlı kalmasını istemiyor ilerisi için Kudüs'e yönelik önemli plânlar yapıyordu. Kudüs'te bağımsız merkezîyetçi ve monarşik bir idareyi emellerine tehdit olarak algılıyordu.³⁴⁴ Bohemund için bu yeni piskopos büyük bir ihtimalle tam beklediği kişiydi. Bu açıdan Daimbert'in Kudüs'te başpiskopos olarak atanmasında Bohemund'un etkisi olduğu açıktır fakat diğer taraftan Godefroi'nin Kudüs krallığına yönelik kontlardan gelen tehdidi dönüştürmeye çalışması yadsınamaz. Godefroi,

³⁴¹ Kont Bohemund ve Baudouin'nin Kudüs'e giriş tarihleri ile ilgili kaynaklar arasında ihtilaf vardır. Radulfus Cadomensis'e göre Hristiyanların kutsal gün olarak kutladıkları Paskalya'nın olduğu 1 Nisan 1100 tarihinde kontlar Kudüs'e girmişlerdir. Diğer kaynaklar ise kontların 1100 yılı Noeli'nde (25 Aralık-6 Ocak) şehre girdiklerini yazmaktadır. Tarihler arasındaki farklılığın sebebi kaynaklarda Bohemund ve Baudouin'nin Kudüs'e yarım kalan hac görevlerini tamamlamak için gittiklerinin düşünülmesinden ileri gelmektedir. Çünkü Hristiyanlıkta hac görevi kutsal olarak görülen farklı tarihlerde yapılmaktadır. Muhtemelen Radulfus Cadomensis kontların yaptığı haccın Paskalya'da olabileceğini düşünmüş ve yanılmıştır. Hristiyanlıkta Hac tarihleri ve yapılış şekli için bkz: Ali Erbaş, "İslâm Dışı Dinlerde Hac", **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, (SAUIFD), C. 4, S. 5, Haziran 2002, s. 119; Bohemund ve Baudouin'nin Kudüs'e giriş tarihleri için bkz: Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 156; Krş: Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 132, Türkçe trc. Barlas, s. 114-115; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 401-403; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 47-49; Yewdale, **a.g.e.**, s. 89-91.

³⁴² Fink, **a.g.m.**, s. 377.

³⁴³ Daimbert'in 1099 yılının son aylarında Kudüs patriği oluşu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bkz: Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 402; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 49; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s.132, Türkçe trc. Barlas, s. 114. Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 495-541; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 156. Krş. Yewdale, **a.g.e.**, s. 89; Hamilton, **a.g.e.**, s. 16.:

³⁴⁴ Yewdale, **a.g.e.**, s. 89-90; Fink, **a.g.m.**, s. 378.

Kudüs'ün muhafazası için Avrupa'daki feodal sisteme benzer bir yapıyı Ortadoğu'da diğer Haçlı kontlarına tavizler vererek sağlamaya çalışıyordu.³⁴⁵ Diğer taraftan Daimbert, kendisinin papalığa ait resmi kilise görüşünü temsil ettiğini düşünüyor ve papalığın otoritesini elinde bulundurduğuna inanıyordu. Haçlı Seferleri'nin ise bir kilise teşebbüsü olduğunu, ayrıca elde edilen toprak kazanımlarının da kilise yoluyla yapıldığını, bu yüzden Kudüs'ün gerçek hükümdarının kendisi olması gerektiğini iddia ediyordu. Yani Godefroi'nin vassali değil vasisi olarak kendini görüyordu.³⁴⁶

1100 yılının Ocak ayında Kudüs'ten ayrılan Bohemund ve Baudouin,³⁴⁷ Taberiyye, Banyas ve Baalbek'ten geçerek Lazkiye'ye geldiler. Kontlar Lazkiye önlerinde Raymond'u faaliyetlerde bulunurken buldular. Bohemund, bölgede iase sıkıntısı sebebiyle uzun süre kalamayacağını düşündüğünden Antakya'ya döndü. Baudouin ise Urfa kontluğuna yöneldi.³⁴⁸

³⁴⁵ Haçlı feodalizminin Ortadoğu'daki başlangıç safhası hakkında bkz: Joshua Prawer, **Crusader Institutions**, Oxford University Press, Britain 1998, s. 9-11.

³⁴⁶ Fink, **a.g.m.**, s. 377-378; Murray, "Daimbert of Pisa, the Domus Godefridi and the Accession of Baldwin I of Jerusalem", **International Medieval Research 3: From Clermont to Jerusalem: The Crusades and Crusader Societies 1095-1500**, Turnhout, Brepolis 1998, s. 83; Godefroi'nin Kudüs'teki idaresinin papalığa bağlı ya da tam aksine monarşik olup olmadığı konusunda ihtilaflar vardır. John La Monte, Godefroi'nin kral tâcını Kudüs'te giymeyip Kutsal Mezar Kilisesi'nin hizmetçisi olduğunu söylemesini onun şehri papalık adına yönettiğinin bir delilidir der. Fakat John Gordon Rowe, Jonathan Riley-Smith gibi yazarlar ise Godefroi'nin Kudüs'ü bir kilise devleti haline getirmek istemediğini, krallık tâcını giymemesinin Avrupa'daki monarşi anlayışına ters olmadığını söylemektedirler. John France'ın eserinde îma ettiği ve bizimde katıldığımız görüşe göre ise ilk Haçlı Seferi'nin verdiği coşkuyla Godefroi, Kudüs'te krallık tâcını giymeyerek Lâtinlerin iç siyasetine yönelik alçak gönüllülük rolünü oynamış ve Raymond'a karşı bu hareketiyle destek olmaya çalışmıştır. Şehirdeki Ortodoksların ve diğer unsurların ortadan kaldırılarak Lâtin Piskoposluğu'nun ihya edilmesi tam manasıyla teokratik bir idareyi göstermese de Avrupa'ya ileride sağlayacağı destek için kırılan bir göz olarak değerlendirilebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz: John La Monte, **Feudal Monarchy in the Latin Kingdom of Jerusalem 1100 to 1291**, The Waverly Press, Baltimore, Martland 1932, s. 4; John Gordon Rowe, "Pascal II and the Relation between te Spiritual and Temporal Powers in the Kingdom of Jerusalem", **Speculum**, C. 32, S. 3, Temmuz 1957, s. 475; Riley-Smith, "The Title of Godfrey of Bauillon", **Historical Research**, C. 52, S. 125, Mayıs 1979, s. 83-86; France, "The Election and Title of Godfrey de Bouillon", s. 321-329.

³⁴⁷ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 133, Türkçe trc. Barlas, s. 115.

³⁴⁸ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, 499; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 156; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 133-134, Türkçe trc. Barlas, s. 115-117.

5. Bohemund'un Kudüs Seyahati Sonrası Bizans Politikası ve Türklere Esir Olması

Bohemund, Bizans ve Kudüs krallığı karşısında kendisini güçlü kılacak her fırsatı değerlendirme gayreti içerisindeydi. Daimbert'i Antakya'ya yerleştirerek Avrupa nezdinde itibar kazanmış, Bizans'a karşı müttefik edinmiş, Kudüs Krallığı'na daha da yaklaşmıştı. Bohemund, Kudüs'ten döndükten sonra bulunduğu konumu pekiştirmek ve kontluğunun sınırlarını Bizans aleyhine genişletmek için Mayıs-Haziran 1100'de Efamiye'ye yöneldi.³⁴⁹ Fakat burada başarı elde edemeyince Halep Meliki Rıdvan üzerine sefere çıktı. Halep'in batısını almayı başardı.³⁵⁰ Fakat buradayken Malatya'dan gelen bir elçinin getirdiği mesajla seferin yönü Bohemund'un Ortadoğu'daki kaderiyle birlikte değişti. Çünkü Bohemund, Bizans'a ve diğer kontlara karşı sadece Daimbert gibi Avrupa'dan gelecek destekle yetinmeyerek etrafta kendisine bu konuda yardım edebilecek yerel idarelerle ittifaklar kurma hevesindeydi. Bu duruma en açık örnek olarak Malatya şehrinin hâkimi Ermeni Gabriel gösterilebilir. Davranışsal olarak Gabriel, yerel idareciler arasında Bohemund'un Antakya'da geliştirdiği anlayışın bir benzerine sahipti. Diğer Ermeni idarecilerin yaptığı gibi bölgedeki Haçlı liderlerinden medet ummaktaydı. Anadolu'da Türkler ve Bizans'ın aleyhine bir siyaset geliştirmek için Antakya Prinkepsi Bohemund'u desteklemekteydi. Bu sebepten olsa gerek Malatya Hâkimi Gabriel şehre gelmesi karşılığında burayı Bohemund'a vereceğini vaad etmişti. Bohemund, Gabriel'in bu teklifine karşılık vermeden önce durumunun Bizans karşısında sadece siyasî ve askerî olarak değil aynı zamanda dinî olarak da güçlü olmasını istiyordu. Çünkü yakın zamanda Daimbert'in doğuya Hristiyanları bütünleştirici bir söylem yerine Katolik-Ortodoks ayrımını derinleştirici faaliyetlerle gelmesi, Bohemund'un Antakya Patrikliği'nin geleceğini şekillendirme noktasında nasıl hareket etmesi gerektiğini gösteriyordu. Bu yüzden Bohemund, Bizans'la arasındaki ilişkileri geri dönülemez boyutlara taşıyacak bir adım attı. Grek olan ve

³⁴⁹ İbnü'l-Esîr, *El- Kâmil Fit-Târih*, C. X, s. 248.

³⁵⁰ İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb min Târîhi Haleb'de Selçuklular (H. 447-521 = 1055-1127)*, Türkçe trc. Ali Sevim, TTK Yayınları, Ankara 2014, s. 98-99; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zamân fî Târîhi'l-Âyân'da Selçuklular*, Türkçe trc. Ali Sevim TTK Yayınları, Ankara 2011, s. 93.

görevini Haçlıların şehri ele geçirmesinden sonra Adhemar'ın girişimleriyle sürdüren IV. Ioannes'i patriklik makamından azlederek yerine Artah'da görev yapan Lâtin ve Katolik bir papaz olan Bernard de Valence'yi tayin etti.³⁵¹

Dinî olarak Antakya'yı Bizans karşısında tahkim ettiğini düşünen Bohemund, Gabriel'in Malatya'yı almasını teklif eden isteği olumlu karşılayıp —belki de yeni bir kontluk olarak ya da Maraş-Urfa-Antakya üçgenini kuzeyden koruma altına alacak bir üs olarak ihya edebileceğine inandığı— şehre ilerledi. Fakat kontun Antakya'dan Malatya'ya ilerlediği haberini alan Danişmend Gazi Gümüştegin, yolda Haçlı birliğine bir baskın düzenledi. 15 Ağustos 1100'de gerçekleşen bu baskında ağır zayıat veren Bohemund'un birlikleri dağılırken kontun kendisi de Gümüştegin'e esir düştü. Haber Urfa kontu Baudouin'e ulaşır ulaşmaz hemen Türklere karşı bir sefere çıktı. Baudouin, Antakya Prinkepsi Bohemund'un Türkler tarafından esir edilmesine endişe duymuş ve bu olayın Haçlı-Bizans-Ermeni ilişkilerini derinden etkileyeceği düşüncesiyle harekete geçmiştir. Fakat Baudouin, Bohemund'un kurtarılması için Türkler üzerine ısrarla gitmeyerek Malatya'ya gelmesi, Gabriel'in ve Antakya'daki Haçlıların düştüğü zor durumdan diğer güçlerden önce davranmayı tercih etmişti.³⁵² Tüm bu yaşananlar Baudouin'nin tıpkı diğer kontlarda görüldüğü

³⁵¹ Kaynaklarda Antakya'daki patriğin azli konusunda farklı görüşler vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 296-297; Türk. trc. Ayan, C. I, s. 272-273; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 155-156; Ordericus Vitalis, **Ecclesiastical History**, C. III, s. 308-309; Runciman "Byzantium and the Crusades", s. 217.

³⁵² Urfalı Mateos, **Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi**, Türkçe trc. Hrant D. Andreasyan, TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 204-205; İbnü'l-Esir, **El- Kâmil Fit-Târih**, C. X, s. 247; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 134-135 Türkçe trc. Barlas, s. 117-118; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 525-527; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 411-412; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 58-59; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 156-157; Ordericus Vitalis, **Ecclesiastical History**, C. III, s. 307; Ebû'l-Farac, **Abûl-Farac Tarihi**, C. II, s. 341-342. Krş. Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993, s. 136-138; Süryânî Mihail, Vekayinâmesi'nde Gabriel'in Türklerin Malatya'ya yönelik yaptığı tazyikten sıkılarak burayı Franklara vermeyi istediğini fakat iş ciddiye binip Bohemund'un şehri teslim almak için geldiğinde verdiği söze pişman olup şehri teslim etmek istemediğini ve bir kompo ile Bohemund'u Türklere yakalattığından söz etmektedir. Ayrıca Urfa Kontu Baudouin'nin Gabriel'e damat olduğu bilgisini vererek Malatya'nın Haçlılarla ilişkisini îma yoluyla aktarmak istemektedir. Bkz: Süryânî Mihail, **Vekayinâme**, Türkçe trc. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumunda Basılmamış Nüsha, 1944, s.47, 49; Bohemund'un tutsak edilmesi ve Malatya'nın ele geçirilmesi hakkında Anonim Süryânî Vekayinâmesi diğer kaynaklara nazaran biraz farklı bir anlatımda bulunmaktadır. Bkz; **Anonim Süryânî Vekayinâmesi**, İngilizce trc. A. S. Tritton, **The First and Second Crusades from an Anonymous Syriac Chronicle**, **JRAS**, S. 1, Ocak 1933, s. 74-75; Türkçe trc., Vedii İlmen, **I. ve II. Haçlı Seferleri Vekayinâmesi**, Yaba Yayınları, İstanbul 2005, s. 14-16.

gibi çıkarları olan meselelerde Haçlıların bütününe sağlayacağı faydayı bahane ederek bireysel faaliyette bulunduğunu ispatlamaktadır.

Normal şartlarda Haçlı Seferleri'nin gerçekleşmesinde etkisi olduğu düşünülen düşmanlığın yönü düşünüldüğünde Türklere karşı Ermenilerin, Haçlılarla birlikte Bizans'tan da yardım istemesi beklenmektedir. Fakat Lâtin-Ortodoks çekişmesi hariç tutulduğunda Anadolu'daki konjonktür gereği yerli halk özellikle de Ermeniler, kendi çıkarları için Bizans'a karşı olacak her hareketi kullanma meylinde olduklarından Türklere karşı Bizans ittifakıyla oluşabilecek güçlü bir hareketi hiçbir zaman desteklemediler. Bohemund'un esir edilmesiyle neticelenen bu olay Haçlı Seferleri'nin amaçlarındaki sapmayı ve Hristiyanlar içindeki anlaşmazlığı fiilî olarak ortaya çıkarmaktadır.

Bohemund'un Türklere tutsak olması imparatorluk açısından bakıldığında önemi birkaç husus dikkat çekmektedir. Bohemund'un esaretiyle beraber Normanların Doğu Anadolu'da ve Kuzey Suriye'deki faaliyetlerinde azalma olacağı düşüncesi imparatorluğu bir nebze olsun rahatlatmış olmalıdır. Fakat kontun yokluğunda geçici olarak idareyi devralan yeğeni Tankred girişimleriyle imparatorluğa tehdit olmayı sürdürdüğü için bu rahatlama düşüncesinin uzun soluklu olmadığı açıktır. Tankred bu süreçte Antakya'yı merkez yaparak Kilikya'nın önemli şehirlerinden olan Mamistra, Adana, Tarsus ve Maraş'ı iktidar sahası içerisine alarak daha güneydeki Lazkiye limanını tazyik altında tutmayı başarmıştır. Tankred bu faaliyetleri sayesinde İstanbul ile Kudüs arasındaki yeni oluşmaya başlayan yakınlaşmanın ve iletişimin önünü kesmeyi hedefliyordu. Girişimleri ile Bizans ve diğer Haçlı devletlerini etkileyen Tankred'in Bohemund'un tutsak olduğu süreçte Türklere karşı büyük çaplı seferlere çıktığı konusunda ayrıntılı bilgiler yoktur.³⁵³ Bu durum bize Tankred'in hareketlerinin açık bir şekilde Bizans'a yönelik olduğunu göstermektedir. Tankred'in bu faaliyetlerine imparatorun iki seçeneği bulunmaktaydı. Bunlardan biri Bohemund'un fidyesini ödeyerek özgürlüğünü satın aldığı kontu kendisine karşı vefa borcu ile bağlamak ve Antakya'ya vassal bir bey olarak göndermek, diğeri ise açıkta bekleyen ve toprak edinmek için imparatora

³⁵³ Yewdale, **a.g.e.**, s. 96.

sadakatle bağılı olmaya hazır olan Raymond'u bölgeye göndermekti. İlk seçenek Bohemund'un kurtarılması durumunda yeğeninin iktidarının sarsılması sebebiyle geçersiz kaldı. Hatta öyle ki, Bohemund'un fidyeninin ödenmemesi için gayret sarf eden Tankred'in Urfa'da ileride Baudouin yerine geçecek olan Baudouin de Bourg (1100-1118) ile arası bile açılmıştı. Aşağıda konu edilecek ve şimdi ayrıntısına girilmeyecek olan 1101 yılında yapılan Haçlı Seferi imparatorun ikinci seçeneği devreye sokması için iyi bir fırsat oldu. Bohemund ise mevcut siyasi durumun hassasiyetinin farkındaydı. Bu sebeple Danişmend Gazi'ye özgürlüğü karşısında içinde Kılıç Arslan ve Aleksios'a karşı ittifak yapma seçeneğinin de olduğu teklifler sunarak durumdan faydalanmak istemiştir.³⁵⁴

6. Godefroi'nin Ölümü ve Değişen Dengeler

Bir yıldan biraz fazla Kudüs krallığı yapan Godefroi, Bohemund'un Gümüştigin'e esir düşmesinden kısa bir süre sonra 18 Temmuz 1100'de hayatını kaybetti.³⁵⁵ Her açıdan sıkıntılar çeken, İslâm dünyası içinde kalmış, geleceği şaibeli zayıf ve küçük bir adacık gibi görebileceğimiz Kudüs Haçlı Devleti'nin ilk idarecisi olan Godefroi, kontların çekişmesi, imparatorluğun Ortodoksları himaye içgüdüğü ve papalığın baskısı altında hükmünü icra etmeyi başaran bir lider olmuştur. Çünkü Kudüs Haçlı Devleti daha önce pek örneğine rastlanmamış dünyevî ve uhrevî iktidar için çıkar çekişmelerinin ortasında iâşe ve asker problemi yaşayan oldukça sorunlu bir devletti. Diğer taraftan her an şehrin eski sahipleri Müslümanlar tarafından kara ve denizden abluka altına alarak fethedilebilirdi. Bu sorunlu şehirde ilk idareci olan Godefroi'dan sonra dengelerin değişmesi ve bazı boşlukların oluşması kaçınılmazdı. Godefroi'nin ölümüne Bohemund'un da tutsaklığı eklendiğinde Haçlı dünyasında yaşanan iktidar boşluğu kaynaklar değerlendirildiğinde rahatça fark edilebilir.

³⁵⁴ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 353-355, Türkçe trc. Umar, s. 343-345; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, 158-160. Krş. Frankopan, **a.g.e.**, s. 183-184; Fink, **a.g.m.**, s. 388.

³⁵⁵ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 413-414; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 62, Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 136, Türkçe trc. Barlas, s. 119; Ordericus Vitalis, **Ecclesiastical History**, C. III, s. 299; Krş. Aziz S. Atiya, **Crusade, Commerce and Culture**, Indiana University Press, Bloomington 1962, s. 63; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 515; Fink, **a.g.m.**, s. 397; Murray, "Daimbert of Pisa", s. 81.

Nitekim bu iktidar boşluğu Kudüs'te iktidarın ele geçirilmesi için belirli taraflar arasında mücadelelerin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu taraflar, şehirde eski kontun akrabası Garnier'in başını çektiği idare, papalığın temsilcisi olduğunu iddia eden Daimbert, Godefroi'nin Urfa'daki kardeşi Baudouin, Baudouin ile husumeti olan Tankred ve nihayetinde Raymond'un şahsında Kudüs'ün vasisi olmayı arzulayan Bizans olarak sınıflandırılabilir. Sadece Kudüs'te yaşanan iktidar boşluğu bile seferin çıkış amaçları göz önüne alındığında Müslümanlara karşı olan Hristiyan çatısı altındaki ihtilaflar hakkında bize önemli ipuçları vermektedir. Radulfus Cadomensis'e göre Godefroi Kudüs'te dinî ve idarî yönetimin hassas dengeler üzerinde kurulu olduğunu bildiği için ölmeden önce Patrik Daimbert, Arnoul ve diğer görevlileri çağırıp kendisinden sonra yerine kardeşi Urfa kontu Baudouin'i seçeceğini ve kendilerinden kardeşine sadakat yemini etmelerini isteyerek ölümünden sonra çıkabilecek iç karışıklığı önlemeye çalışmıştır.³⁵⁶ Fakat Albertus Aquensis'e göre Daimbert, Tankred'le birlikte Hayfa kuşatmasındadır ve Patrik Baudouin'e karşı Tankred'in ve Bohemund'un düşmanlığını kullanmak istemiştir.³⁵⁷ Willermus Tyrensis ise Godefroi'nin ölümünün hemen ardından akrabası olan Garnier'in kontun krallık makamını işgal ettiğini (Garnier, Davut Kulesini maiyeti ve taraftarlarıyla ele geçirmiştir) ve Baudouin'e bir an önce Kudüs'e gelmesi için mesaj gönderdiğinden bahseder. Yine Willermus'a göre Daimbert bu sırada Garnier'den kontluk makamını patrikliğe teslim etmesini istemektedir, fakat Garnier, Baudouin gelene kadar buna asla izin vermeme niyetindedir.³⁵⁸ Anna Komnene'nin eserinde Raymond'un Godefroi'nin ölümü sonrası Kudüs'teki Lâtinler tarafından tahta geçirilmek istendiğini fakat kontun buna isteksiz davrandığını ve geçen sürede Baudouin'nin Urfa'dan gelerek Kudüs'e girdiğini kasteder. Bu ifadeler tam manasıyla imparatorluğun Raymond'dan beklentisini ve Haçlılara yönelik politik anlayışını yansıtmaktadır. Muhtemelen Anna Komnene, Kudüs'teki Lâtinlerin Raymond'u arzuladıklarını eserinde vurgulayarak gerek Daimbert ile Kudüs'te

³⁵⁶ Radulfus Cadomensis, *Gesta Tancredi*, s. 157-158.

³⁵⁷ Albertus Aquensis, *Historia Ierosolimitana*, s. 529-541.

³⁵⁸ Willermus Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, C. I, s. 417-418, 420-421; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 68, 70. Garnier, Godefroi'nin ölümünden 4 gün sonra 22 Haziran'da ölmüş fakat onun vazifesini etrafındaki taraftarları üstlenmiştir. Bu sayede kontluk makamı Baudouin gelene kadar güvence altına alınabilmiştir. Bkz: Murray, "Daimbert of Pisa", s. 81.

güçlenen papalığa gerekse Antakya ve Urfa'daki Haçlılara karşı seçtiği tarafın hangi makama gelmesini istediklerini eserinde dışa vurmuş ve siyasetini aksettirmiştir.³⁵⁹ Çünkü Godefroi'nin ölümüyle birlikte Patrik Daimbert, Kudüs'ü bir Katolik Kilise Devleti haline getirme şansına sahip olmuştu. Fakat Kudüs'te her şey Daimbert'in lehine değildi. Godefroi ve Baudouin'nin yeğenleri şehirde eski Patrik Arnoul'u destekleyerek güçlü bir muhalefet kanadı oluşturuyordu. Daimbert ise Antakya'daki Bizans'ın hasımı Bohemund'dan ve Baudouin'e düşmanlığı bulunan Tankred'den medet umuyordu. Çünkü Bohemund'un mensup olduğu aile geçmişte Avrupa'daki merkezi idarelere karşı papalığı desteklemek gibi bir geleneğe sahipti. Şimdi doğuda kendisi papalığın bir temsilcisi olarak bulunuyor, hem Bizans'a hem de Kudüs'teki merkezi idareye karşı muhalif kanatta yer alıyordu, bu sebeple Antakya Prinkepsi kendisine kayıtsız şartsız yardımda bulunmalıydı.³⁶⁰ Fakat Bohemund, Godefroi'nin öldüğü sıralarda Danişmendlerin elinde tutsak olduğu için kendisine faydası dokunamıyor, onun yerine geçmesi beklenen yeğeni Tankred'in ise dayısının yokluğunda daha önemli işleri olduğu için Daimbert'i yalnız başına bırakıyordu.³⁶¹

Baudouin, Godefroi öldüğü sıralarda Malatya'dan Urfa'ya dönmüştü. Kudüs'ün vârisi olması hasebiyle ağabeyinin öldüğünü ve kendisinin bu makama geçirilmesini ön gören kararı alır almaz şehri Baudouin de Bourg'a bırakıp yanına aldığı az sayıdaki bir birlikle 2 Ocak 1100'de yola çıktı.³⁶² Urfa'dan Kudüs'e kadar küçük bir birlikle sürecek bu yolculuk oldukça tehlikeliydi. Çünkü yol üzerinde

³⁵⁹ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 355-356, Türkçe trc. Umar, s. 346

³⁶⁰ Bohemund'un babası Robert Guiskard, Avrupa'da papalığın sağlam bir müttefikiydi. Papalık reformunun savunucusu ve Alman İmparatoru'na karşı VII. Gregorius'un destekçisi olduğu gibi Bizans'ın Avrupa'daki rakibiydi. Daimbert'in Doğu'ya geldiğinde ilk olarak yaklaştığı kişilerin Robert Guiskard'ın oğlu olan Bizans'ın muhalifi Bohemund ve Kudüs'ün vârisi Baudouin ile husumeti bulunan yeğeni Tankred olması düşündürücüdür. Bkz: G. A. Loud, "Southern Italy in The Eleventh Century", **The New Cambridge Medieval History: C. 1204-C. 1198**, Cambridge University Press, C. IV, İkinci Kısım, New York 2004. s. 99,111-113; Ivana Ait, "Papaların Siyaseti", **Ortaçağ: Katedraller-Şövalyeler-Şehirler**, Türkçe trc. Leyle Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 34.

³⁶¹ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 529; Fink, **a.g.m.**, s. 380; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 419, Türk. trc. Ayan, C. I, s. 69; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 245-246.

³⁶² Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 137, Türkçe trc. Barlas, s. 121; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 529; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 421-422; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 71; Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, s. 205; Ordericus Vitalis, **Ecclesiastical History**, C. III, s. 299. Krş. MacEvitt, **a.g.e.**, s. 74.

sadece Müslümanların tehdidi değil aynı zamanda kendi dindaşları ve yol arkadaşları olan Haçlı liderlerinin de tehdidi altındaydı. Nitekim Baudouin, yol güzergâhı olarak Antakya üzerinden geçip Suriye sahil şeridinden ilerlerken Daimbert'in engellemelerine maruz kaldı. Daimbert, Bohemund'a Baudouin'nin ilerleyişinin durdurulması için mektup göndermişti. Fakat Baudouin Antakya üzerinden Kuzey Suriye sahil şeridine Bohemund'un engeline takılmadan inmeyi başardı. Sahil şeridinden ilerlemek istemesinin Willermus Tyrensis'e göre özel bir anlamı vardı. Ona göre Baudouin düşman memleketlerinden geçerken karşılaşacağı zorluklar karşısında kısıtlanmamak ve âni saldırılara iyi karşı koyabilmek için eşini, özel maiyetini ve değerli eşyalarını Antakya'dan bir şekilde gemiye bindirmiş ve güvenli olduğunu düşündüğü Lâtinlerin elindeki Yafa limanına göndermişti. Belki bu sayede gönderdiği geminin ilerleyişi hakkında bilgi alabilecek, ayrıca çok zor durumda kalırsa denizden kaçış yapabilecekti. Lazkiye, Cebele, Valenia, Maraclea, Tortosa ve Arka'dan geçerek Trablus yakınlarına geldi. Trablus civarında konakladığında buranın Müslüman idarecisi Benû Ammar, kendisine iâşe ve ikmal yardımı yapıp Fulcherius'un ifadelerine göre Dımaşk hâkimi Dukak ve Hıms Emîri Cenahüddevle'nin hareketleri hakkında Haçlı birliğine bilgi verdi. Trablus Emîri sayesinde kendilerine baskın yapılabileceği bilgisini alan Baudouin ve beraberindekiler Beyrut yakınlarındaki dar bir geçitte Türklerin kurduğu pusuyu erkenden fark etti. Türklerin saldırısından çekinen birlik geri çekilmeye karar verse de Türkler onları hem karadan hem de denizden takip etti. Haçlı birliği Türklerin tazyikinden ancak düzlük bir alana çıkararak kurtulabildi. Denizden takviye edilen Türk birlikleri açık alanda Haçlılar ile çatışmaya girdiler fakat açık alanda başarı elde edemeyeceğini anlayınca geri çekilmek zorunda kaldılar. Bu sayede Baudouin ve ekibi Kudüs sahil yolu üzerinden tekrar yollarına devam etti. Kaysâriye, Arsuf ve Yafa üzerinden ilerleyen Baudouin, 9 Kasım 1100'de Kudüs'e ulaştı.³⁶³

³⁶³ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 138-141, Türkçe trc. Barlas, s. 122-125; Albertus Aquensis ve Willermus Tyrensis, eserlerinde Baudouin'nin Kudüs yolculuğu hakkında ve Türklerle olan mücadelesiyle alakalı ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bkz. Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 529-539; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 421-425; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 71-74; İbnü'l-Esîr, Baudouin'nin Kudüs'e ilerlerken Türkler karşısında yenilgiye uğradığını söylemektedir. Bkz: İbnü'l-Esîr, **El Kâmil Fi't-Târih**, C. X, s.

Urfa Kontunun Kudüs'e giderken izlediği güzergâh dikkate alındığında, yürüyüşünü tek başına ve kendisine ait az bir birlikle yapması oldukça tehlikeli iken, diğer Haçlı kontlarından veya Bizans'tan yardım almaması, gerek Haçlılar ile Bizans'ın, gerekse Haçlıların kendi aralarındaki anlaşmazlıklarının bir neticesi olarak değerlendirilebilir. Taraflar arasında eğer bir ihtilaf ve çıkar anlaşmazlığı olmasaydı Baudouin Suriye kıyılarında ilerlerken kendi birliğini destekleyebilecek ve en azından Türklerin olası bir hareketini engelleyebilecek deniz güçlerinden destek istemesi beklenirdi. Bizans açısından düşünüldüğünde kont tarafından yapılacak yardım çağrısı olumlu bir şekilde karşılanabilirdi. Çünkü Antakya karşısında Urfa ve Kudüs gibi iki Haçlı devletini kendi yanına bu vesileyle çekebilirdi. Ayrıca imparatorluğun uzun zamandır Bohemund karşısında elinde tutmaya çalıştığı Lazkiye'yi karadan Baudouin ile koruma altına alabilir, denizden kendi donanmasıyla da bu bahaneyle tahkim edebilirdi. Bir taraftan karadaki Haçlı birliğinin ilerleyişi sırasında Akdeniz kıyılarındaki diğer sahil şehirlerinde Antakya'daki Haçlıların aleyhine bir girişim gerçekleştirebilir, diğer taraftan da kendi siyaseti ve Norman olmayan Lâtinler lehine harekette bulunabilirdi. Baudouin ile Antakya Prinkepsi Bohemund'un yeğeni Tankred'in arasının iyi olmaması Bizans'ın yardımını Urfa kontuna bir adım daha yaklaştırıyordu.³⁶⁴ Daimbert de Kudüs'teki otorite boşluğunu fırsat bilerek krallık tahtını arzuluyordu. Bizans imparatoru ve müstakbel Kudüs kralı arasında kurulacak yakınlaşmanın politik ve siyasî açıdan tam zamanı gibi görünüyordu. Fakat Baudouin açısından düşünüldüğünde Bizans'tan istenecek bir yardım Haçlıların istikbaldeki siyasetleri için tehlike teşkil edebilirdi. Urfa'dan ayrılmış bir Kudüs kralı için Bizans ile

266-267. Krş. Frankopan, **a.g.e.**, s. 182; Rene Grousset, **The Epic of the Crusades**, İngilizce trc. Noel Lindsay, Orion Press, New York 1970; 41-43.

³⁶⁴ Haçlıların 1097'de Anadolu'dan geçişleri sırasında ayrı yollardan ilerleyen Baudouin ve Tankred Tarsus önlerinde bir araya gelmiş ve kalenin alınması hususunda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Tankred baskın hareket ederek Tarsus'u almış Baudouin ise kalenin önünden askerlerini alarak Adana'ya yönelmiştir. İki Haçlı lideri arasında yaşanan bu anlaşmazlık uzun süre birbirlerine karşı kin beslemelerine sebep olmuştur. Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 60-61; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 145 ve devamı; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 424-425; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 74; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 89 Türkçe trc. Barlas, s. 73; Peter Tudebode, **Historia de Hierosolymitano Itinere**, s. 39-40. Krş. Fink, **a.g.m.**, s. 380; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 246; Mehmet Ersan, "I. Haçlı Seferi Sırasında Kilikya (Çukurova)'nın Haçlıların Eline Geçmesi", **Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri 26-27 Mayıs 1997 Bildiriler**, İstanbul 1998, s. 68-69.

yardımlaşmak demek Antakya’da bulunan Haçlıları da dışlamak anlamına geldiği gibi Katolik Hristiyanlığının ideallerine darbe vurmak ve papalığın hışmını kazanmak demektir. Bu sebepten ötürü Kudüs Haçlı Devleti’nde yaşanan ilk krallık değişiminde dahi Bizans ile Haçlıların arasında gelenekselleşecek ilişkide bir kırılma yaşanmadı.

Kudüs’te Baudouin’e Daimbert’in dışında muhalif bir tavır sergileyen olmadı.³⁶⁵ Yeni kral tâç giyme töreni gerçekleşmeden önce ilk iş olarak çevre bölgelere akınlar düzenledi. Kudüs’ün doğu ve batısına yapılan bu akınların Müslümanların tehdidini engellemekten ziyade Kudüs’teki krallık tâcının meşrulaştırmaya yönelik bir etkisi olduğu açıktı. Çünkü Daimbert Kudüs’le birlikte Yafa ve çevresindeki hakların kendisine devredilmesini istiyordu. Baudouin ise Remle ve buranın tam aksi istikametteki Ölü Deniz çevresine henüz Kudüs’teki konumu kesinleşmeden seferler yaparak Kudüs’ün iç siyasetine yönelik bir hamle gerçekleştirmiş oldu. Kont bu akınların Haçlılar üzerindeki olumlu etkilerinden faydalanarak Daimbert’in itirazlarını yok etmeyi başardı. Bu sayede törenden önce muhaliflerle bir anlaşma imzalayarak 1101 Noel’inde resmen krallık tahtına oturdu.³⁶⁶ Harold S. Fink’e göre Baudouin, Daimbert’in de kendisinin Kudüs’teki hâkimiyetini onaylayacağı bir mutabakatın sağlanmasını istiyordu. Bu sebeple Daimbert 25 Aralık 1100’de kendisini Kudüs kralı olarak tâçlandıracağı bir tören düzenlemesi için zorladı. Fakat Daimbert Kudüs üzerindeki emellerinden vazgeçmek istemediği için Baudouin’nin Kudüs’teki krallığının kendi eliyle meşrulaştırmak istiyordu. Daimbert, Baudouin’e bir oyun düzenleyerek onun tâç giyme merasimini Kudüs’te değil Beytü’l-lâhim’de³⁶⁷ gerçekleştirdi. Patriğin amacı Baudouin’nin

³⁶⁵ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 143, Türkçe trc. Barlas, s. 126.

³⁶⁶ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 147-148, Türkçe trc. Barlas, s. 130-131. Krş. MacEvitt, **a.g.e.**, s. 74; Grousset, **a.g.e.**, s. 43.

³⁶⁷ Patrik Daimbert, kralın tâç giyme törenini Kudüs’ün merkezini dışında gerçekleştirerek çok kıvrak bir şekilde dini politize etmiş ve ileride yapmayı plânladığı işlere mazeret ve gerekçe bulmuştur. Kudüs iyiliğin merkezidir ve şer odaklarına zıt bir kutup olarak değerlendirilmektedir. Lâtinlerin dinî terminolojisinde Kudüs’ün zıt kutbu Bâbil (Babylon) olarak geçer. Tanrı ile şeytanın savaşında bu iki mekan ön plâna çıkar. Belki de Daimbert Hristiyanlıktaki bu algıyı kullanarak bir bilinçaltı mesajı vermeye çalışmış ve bu mesajla kendisini Kudüs’ün merkezinde olması dolayısıyla Tanrının yanında gösterip Baudouin’i ise karşı tarafta bırakmak istemiş olabilir. Kudüs ve Bâbil ayrımı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: Jacques Le Goff **Ortaçağ Batı Uygarlığı**, Türkçe trc. Hanife Güven-Uğur Güven, Doğu Batı, Ankara 2015, s.305-306, 324.; Sylvia Schein, **Gateway to the**

Kudüs'ün dışında (Bâbil/Kahire gibi) bir yerin hâkimi olarak kabul edilmesini sağlamaktı. Bu sayede Daimbert Kudüs'teki hâkimiyetine teorik olarak devam edecekti ve kral da kendi patriklik alanının bir sakini olabilecekti. Şayet Baudouin görevden ayrılırsa onun yerine kendisi geçebilecekti.³⁶⁸ Baudouin ise Kudüs kralı olarak sınırlandırılmaktansa kendisinin Babylon (Bâbil) ve Asya hâkimi görülmesinde bir beis görmüyor hatta zamanla krallığını bu isimlerle adlandırmaktan çekinmiyordu.³⁶⁹

Baudouin'nin tâç giyme usûlü dikkate alındığında ağabeyi Godefroi'ya göre daha geniş çaplı hâkimiyet sahasına sahip olan bir krallık telakkisinde bulunduğu düşünülebilir. Fakat bu durum imparatorluğun evrensel hâkimiyet telakkisine tezatlık oluşturacak kadar vurgulu bir söylemle ifade edilmeyerek Bizans ile yaşanacak ideolojik çatışmaların önü kesilmiş olmalıdır. Nitekim Peter Frankopan, Baudouin'nin hem Urfa kontluğu hem de Kudüs krallığı döneminde Bizans ile ilişkilerini iyi tutmaya çalışan kabiliyetli bir lider olduğu îma eder. Ayrıca Frankopan, Baudouin'nin Bizans'a karşı sergilediği hassas tutuma rağmen Kudüs'teki Lâtinler arasında ve buraya hâkim olmak isteyen Avrupa'daki papalığın düşüncesini yansıtan Daimbert nezdinde yükselerek artan popüler bir anti-Bizans propagandasından bahsederek yeni kontun Godefroi'nin ölümünden sonra atılabilecek en iyi adımları attığını bu sayede hem Lâtinler hem Bizans için dengeli bir politika izlediği ifade etmektedir.³⁷⁰ Kanaatime göre olaylara müdahil olan Daimbert, Lâtinlerin Bizans'la olan doğal ilişkilerin gelişimine sun'î bir yön vermiş ve bu ilişkilerin yönünü etkilemiştir. Mesela Antakya bu duruma iyi bir örnektir. Antakya'da Ortodoks Grek Patrik bile Daimbert'in bölgeye intikali sonrasında Bohemund tarafından Lâtin Katolik bir din adamıyla değiştirilmiştir. Yeni Kudüs kralı olmuş ve ilk etapta kendisinden istenilenlere itiraz etmeyen Baudouin, ileride

Heavenly City: Crusader Jerusalem and the Catholic West (1099-1187), Routledge, 2016, s. 58-59; Jeffrey Burton Russell, **Lucifer Ortaçağda Şeytan**, Türkçe trc. Ahmet Fethi, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2001, s.91, 291; Umberto Eco, "Ortaçağa Giriş", **Ortaçağ Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar**, Türkçe trc. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 29

³⁶⁸ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 148, Türkçe trc. Barlas, s. 131; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 427-428; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 78-79; Fink, **a.g.m.**, s. 372; MacEvitt, **a.g.e.**, s. 117.

³⁶⁹ MacEvitt, **a.g.e.**, s. 51.

³⁷⁰ Frankopan, **a.g.e.**, s. 182.

görülebileceği üzere Daimbert'in bu baskın yönünü kendi iktidarına zarar vermeyecek şekilde törpülemeye çalışacaktır.

Baudouin'nin krallığının ilk yıllarında Kudüs'ün elde tutulması büyük bir sorun teşkil etmeye başladı. Şehirdeki Hristiyan halk Avrupa'ya göç ediyor ve göç edenlerin yerine nitelikli nüfus ikame edilemiyordu. Üstüne üstelik ordunun bel kemiğini oluşturan at ve teçhizat da yetersizdi. Kaynaklarda ihtiyaçların karşılanamadığı yönde serzeniş olsa da Baudouin'nin krallığı ele geçirdiği ilk dönemde Bizans'tan yardım talebinde bulunulduğuna dair her hangi bir ifade yer almamaktadır.³⁷¹ Bizans, Kudüs'te dinî varlığının dışında diğer Haçlı devletleri üzerinde iddia ettiği hakların hiç birini talep etmiyordu. Aksine Hristiyanlık ideallerine destek vererek Kudüs'ün Müslümanlardan alınmasının Haçlıların tek hedefi olması gerektiğini düşünüyordu. Bu bakımdan Kudüs'e Antakya ve Urfa'nın aleyhine olarak deniz gücünün yanında parasal ve askerî destek verebilirdi. Baudouin, diğer taraftan Bizans yerine arasının hiç iyi olmadığı Antakya'da vekâleten bulunan Tankred'den de yardım talebinde bulunamıyordu. Müslümanlar ise Haçlıların içinde bulunduğu bu zafiyetin farkında olmadıklarından Kudüs'e yönelik bir girişimde bulunmamışlar ve krallığın ömrünün uzamasını sağlamışlardır.³⁷²

Kudüs'te Lâtinlerin içinde bulunduğu zafiyet Bizans ve Antakya'daki Haçlıların dışında üçüncü bir tarafın müdahalesiyle giderilmeye çalışıldı. 1101 yılının Nisan ayında Lazkiye limanında bulunan Cenovalılara ait donanma yeni Kudüs kralıyla anlaşarak Mayıs'ta Yafa limanına demir attı. Baudouin ile Cenova arasında karşılıklı çıkarların gözetildiği bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşmaya göre Cenovalılar bölgede istedikleri sürece kalabilecek, Müslümanlardan alınan bölgelerden ele geçirilen ganimetlerin üçte birinin sahibi olacak ve ticarî imtiyazlar elde edeceklerdi.³⁷³ Cenovalıların yardımıyla Baudouin, Arsuf ve Kaysâriye'yi

³⁷¹ İlerde görüleceği üzere Baudouin imparator ile yakın olmanın zorunluluğu sebebiyle 1102'de bir anlaşma yapacaktır.

³⁷² Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 149-150 Türkçe trc. Barlas, s. 132-133.

³⁷³ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 151-152 Türkçe trc. Barlas, s. 134-135; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 434; Türk. trc. Ayan, C.

Kudüs topraklarına katarak bu şehirlere Lâtin piskoposlar atadı. Yapılan ittifak anlaşması ve atanan piskoposlar dikkate alındığında yardımın Bizans'tan istenilmeme sebebi daha da açıklık kazanmaktadır. Şayet donanma ve askerî destek Cenovalılardan değil de Bizans'tan talep edilmiş olsaydı muhtemelen imparator bu bölgelerde dinî ve siyasî hak iddia edecekti.³⁷⁴ Fakat her ne olursa olsun Baudouin'nin Kudüs'ün geleceği için Bizans ile ilişkileri tamamen koparmayıp dengeli bir şekilde yürütmesi gerekiyordu. İmparatorlukla iyi ilişkilerin önündeki en büyük engel Haçlılar arasında ve Avrupa nezdinde anti-Bizans propagandası yürüten Daimbert idi. Baudouin kendi iktidarı ve Bizans ile güdeceği siyaset için Daimbert'i şehirden uzaklaştırdı.³⁷⁵

Diğer taraftan aynı tarihlerde Tankred, Bizans'ın elinde bulunan bölgelere akınlar düzenleyerek kontluğunun sınırlarını genişletmekle meşguldü. Bizans Tankred'e karşı bir blok oluşturabilmek için Baudouin'nin kendisine yapacağı muhtemel bir ittifakı kabul edebilirdi. Bu sayede belki de Tankred'in 1101 yılının Nisan ayında çıktığı seferden eli boş çıkmasını sağlayabilirdi. Fakat Tankred, Tarsus, Adana ve Mamistra'yı alarak Bohemund'un yokluğunda Antakya'nın idareciliğindeki maharetini gözler önüne sermeye çalıştı.³⁷⁶ Bu kadarı bile Bizans için ağır bir kayıpken Tankred Apamea'yı ele geçirdi ve sonra muhtemelen 1102 yılında Lazkiye'yi uzun sürecek bir kuşatma altına aldı.³⁷⁷ Radulfus Cadomensis'e göre kuşatma Tankred'in şehri ele geçirmesiyle sonuçlandı.³⁷⁸

İmparatorun yukarda bahsettiğimiz sebeplerden ötürü Kudüs Kralı Baudouin'nin kendisi ile oluşturacağı bir mutabakata ihtiyacı varken, Baudouin'nin

II, s. 85; Her ne kadar Fulcherius ve Willermus eserlerinde 1101 yılında Haçlılar ile yapılan bir anlaşmadan bahsetseler de o tarihlerde Ortadoğu'da bulunan ve olaylara şahit olması kuvvetle muhtemel Cenovalı bir denizci olan Caffaro, Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerinden ve Kudüs Kralı I. Baudouin ile yaşanan diyaloga yer vermesine rağmen bu anlaşmadan bahsetmemektedir. Bkz: Caffaro di Cashifellone, **Genoa**, s. 51-52.

³⁷⁴ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 151-153, Türkçe trc. Barlas, s. 134-136; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. a.y., Türk. trc. Ayan, C. II, s. a.y.; Caffaro di Cashifellone, **Genoa**, s. 53

³⁷⁵ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 571; Guibert de Nogent, **Gesta Dei Per Francos**, s. 136.

³⁷⁶ Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 158-159.

³⁷⁷ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 449-450; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 102; Krş. Yewdale, **a.g.e.**, s. 98.

³⁷⁸ Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 162-163

imparator ile aralarında dostluğa dayanan ve birbirinin hukuklarını meşru sınırlar içerisinde tanıyacakları bir anlaşma yapmaya mecburiyeti vardı. Çünkü bu şekilde Baudouin, Haçlılarla arasındaki hâkim konumunu üçüncü bir tarafın kendisine vereceği destekle meşrulaştıracağı gibi, krallığı için ihtiyacı olan yardımı Avrupa'dan temin edemediğinde Bizans seçeneğini devreye sokabilecekti. Bizans'tan yardım alamasa bile yapacağı girişimlerde imparatorluğu karşısında muhalif olarak bulmayacaktı. Bütün bu amaçlarını hayata geçirmek için kral, ilk adımı 1102 yılında Aleksios'a bir elçilik heyeti göndererek yaptı. Aleksios ise Baudouin'nin bu hareketiyle Raymond dışında kendisine karşı yürütülen propagandayı çürütebilecek bir fırsatı Haçlı anlayışının merkezinde bulunan Kudüs kralı ile yakalamış oldu. Bizans'ın papalıkla olan ilişkilerine verilen zararı giderme sözü karşılığında Baudouin yardım alma vaadiyle bir anlaşma yaptı.³⁷⁹

7. 1101 Haçlı Seferi ve Bizans'ın Konumu

Kutsal topraklardaki Haçlıların varlıklarını sürdürebilmeleri için Avrupa'dan devamlı surette destek gönderilmesi gerekiyordu. Çünkü Haçlılar Anadolu ve Ortadoğu'daki din kardeşleriyle ortak hareket edemiyor dahası kendi aralarında birlik dahi oluşturamıyorlardı. Cenovalıların Kudüs'teki Haçlılara kısa süreli nefes aldırın yardımı varlıklarının sürekliliği için yeterli sayılmazdı. Umulan destek 1101 yılında Avrupa'da Clermont Konsil'i sonrası Birinci Haçlı Seferi'ndeki harekete benzer bir girişimle yapılmaya çalışıldı. Fakat artık Haçlıların mahiyetini daha iyi kavramış Türkler Anadolu üzerinde bu destek amaçlı oluşturulan Haçlı birliğini ağır yenilgiye uğrattılar.³⁸⁰ 1101 yılı Haçlı Seferi'ne katılan Batılılardan çok azı hedefleri olan

³⁷⁹ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 635-637.

³⁸⁰ 1101 yılı Haçlı Seferi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, s. 214-219. Krş. James Lea Cate, "The Crusade of 1101", **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969, s. 343-367; Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri" **Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı**, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1995, s. 17-56; Küçükspahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 55-57; Grousset, **a.g.e.**, s. 48-51; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 15-45.

Kudüs'e ulaşabildiler. Haçlılar için hezimetin müsebbibi açıktı. Fatura çok kolay bir şekilde Bizans'a kesildi.³⁸¹

1101 yılı Haçlıların doğuda yaşadığı önemli dönüm noktalarından biri oldu. Çünkü Kudüs'te Kral Godefroi'nin ölümüyle birlikte bir ümitsizlik hâkim olmuş, Bohemund da Türklerin eline esir düşmüştü. Tankred hırslarının esiri olmuş ve fevri hareketler sergiliyordu. Baudouin ise Urfa Kontluğu'nu terk ederek Kudüs'e büyük riskler altında krallık mücadelesi vermeye gitmişti. Raymond, Batılıların genel Haçlı anlayışından ayrılarak imparator ile ortak hareket etmek için can atıyordu. Tüm bunlara ek olarak Avrupa'dan askerî destek yerine dinî ve dünyevî iktidar mücadelesini bölgede körükleyecek Daimbert isimli yeni bir aktör gönderilmişti. Tüm bu çıkmazdan Haçlıların kurtuluşu ancak Müslümanların olayların farkında olmayarak gaflet içinde bulunmasıyla olabilirdi. Nitekim Türklerin Baudouin'nin Urfa'dan Kudüs'e yürüyüşünü engellemeye çalışan girişimleri ve doğudaki Haçlıların tüm bu zafiyetlerinin farkında olan Avrupa'nın 1101'de gönderdiği Haçlı birliğini yine Türklerin Anadolu'dan geçerken dağıtmaları dışında İslâm dünyası elle tutulur bir karşı atak yapmadı.³⁸² Türklerin faaliyetleri dışında Müslüman dünyasında yaşanan bu tepkisizlik haline Kudüs Kralı Godefroi'nin ölmeden önce Askalan'da Fâtımîleri yenilgiye uğratmasıyla birlikte oluşan ümitsizliğin etkisi olabilir. Her ne kadar Türkler, 1101 Haçlı Seferi'ni etkisiz hâle getirerek Bizans ve Batılıların amaçlarını geçersiz kılarak seferin tüm kötü sonuçlarının Bizans'a yüklenilmesini sağlasalar da yine de mevcut durumdan en karlı çıkan tarafın imparatorluk olduğu açıktır. İleride görüleceği üzere Bizans, Müslümanların hareketsizliği ile beraber Haçlıların içinde bulunduğu çıkmazdan istifade etmeye yönelik politik adımlar

³⁸¹ Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, s. 215-216. Krş. Riley-Smith, **The First Crusade and the Idea of Crusading**, Continuum Publishing London and New York 2001, s. 120-134; Runciman "Byzantium and the Crusades", s. 215.

³⁸² Türklerin Haçlı tehlikesinin boyutları konusunda fikir sahibi oldukları ve üzerlerine gelen topluluklara karşı aralarındaki ayrılıkları bırakarak yapılacak ittifakın farkında oldukları Aksarayî'nin Müsâmeretü'l-Ahbâr isimli eserindeki ifadelerden anlaşılabilir. Bu eser, her ne kadar 1101 Haçlı Seferi'nden yaklaşık 120 yıl kadar sonra kaleme alınmış olsa bile eserde geçen ifadeler Türklerin o günün şartları altında yaptıkları ittifakın önemini ortaya koymaktadır. Eserde Danişmend Gazi'nin ağzından aktarılan ifadeler şu şekildedir: "*Büyük bir düşman Müslümanların üzerine gelmektedir. Eğer hep birlikte yardıma gelmezseniz, bu fitne uzaklaştırılmadığı gibi fazlalaşır. İslâm'a büyük zarar ve ziyan verir, (bu zarar ve ziyan) her tarafa yayılır.*" Bkz: Aksarayî, **Müsâmeretü'l-Ahbâr**, Türkçe trc. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, 2000, s. 20-21.

atacak ve Suriye sahil kesiminde kendine üs edinecek, Avrupa’da Bohemund’a darbe indirerek Antakya’yı Tankred’in elinden almaya çalışacaktır.

Provence Kontu Raymond, Haçlı liderleri arasında statü ve toprak elde etme konusunda zayıf kaldığı için doğal olarak eksikliklerini gidermede kendisine en fazla yardımı dokunacağını düşündüğü Bizans’la yakın ilişki içerisindeydi. Bu sebeple 1101 yılında gelen Haçlı birliklerinin başına Bizans tarafından lider olarak görevlendirilmişti. Bizans İmparatoru Aleksios, Raymond’u Avrupa’dan gelen bu birliklerin başına atayarak Anadolu’yu Bizans işgaline tekrar açmak ve Antakya’yı kendine bağımlı bir yer hâline getirme umudu taşıyordu.³⁸³ Fakat Raymond, seferden Türklerin girişimleri sayesinde netice alamasa da Aleksios’un kendisinden beklediği gibi davrandı. İstanbul’la bağlantısını koparmayıp yanındaki Haçlı birliğini imparatorun haklarını koruyacağı merkezler elde etmek için kullanmaya çalıştı. Raymond’un bu davranışı Antakya’daki Normanları fazlasıyla kızdırmaktaydı. Çünkü Normanlarla Bizans arasında yaşanan ilişkiler anlaşmazlık boyutunun ötesine geçmişti ve Bizans’ın yanında hareket eden her türlü unsura karşı düşmanlık seviyesine ulaşmıştı. Bu sebeple Raymond, 1101 yılı Haçlı Seferi liderlerinin bakiyesinin toplandığı Antakya’ya geldiğinde Tankred tarafından tutsak alındı. Fakat kısa bir süre sonra Raymond, Antakya aleyhine hiçbir faaliyette bulunmayacağı sözü karşılığında serbest bırakıldı. Raymond’un bu şekilde derdest edilmesinde muhakkak 1101 yılı seferinde yaşadığı başarısızlığının taze olması ve Raymond’a karşı önceden beri Normanların duyduğu çekememezliğin etkisi olabilir fakat asıl sebebin Bizans ile olan ilişkiler olduğu açıktır. Belki de bu sebeple Raymond, yaşadığı tutsaklık sonrasında Bizans yerine faaliyetlerinde kısa bir süreliğine Cenovalıların yardımını aldı. Cenovalıların denizden verdiği destekle (18 Şubat 1102) Lazkiye ile Trablus arasında bir liman olan Tartus (Tortosa) alındı. Raymond, kendi önderliğinde alınan bu şehrin idaresini üstlenerek Haçlılarla yollarını burada ayırmış oldu.³⁸⁴

³⁸³ Fink, **a.g.m.**, s. 395.

³⁸⁴ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 164-167, Türkçe trc. Barlas, s. 147-149; İbnü’l-Esîr, **El- Kâmil Fit-Târih**, C. X, s. 280-281; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 633; Anna Komnene, **Alexiad**, s. 353-354, Türkçe trc. Umar, s. 344-345; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 160-162; Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, s. 214-216; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 442-443; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 94;

Tankred, her ne kadar Bizans'ın müttefiki olarak Raymond'un Antakya'nın güneyi ile Suriye sahil kesimlerindeki limanlarda faaliyetlerde bulunmasına cebren engel olmaya çalışsa da, Raymond diğer Haçlılara nazaran daha çok gidip geldiği ve iyi bildiği bu bölgelerde yer edinme girişimlerine hız verdi. Raymond, Kudüs ile Antakya'nın ortasında Avrupa ve Bizans'tan gelebilecek yardımları rahatça alabileceği oldukça stratejik bir nokta olan Trablus üzerinde yoğunlaştı. Daha önce ele geçirdiği Tartus limanı da Trablus'un yakınında bulunduğu için buraya yapacağı operasyonlarda bir üs oldu. Raymond'un Trablus'a yönelik bu operasyonları Cenovalılar ve Bizans İmparatorluğu tarafından desteklenmekteydi. Fakat hem kuşatılan şehirlerdeki Müslümanların ciddi mukavemetleri hem de bu Müslümanlara yardıma gelen Dımaşk Meliki Dukak gibi komutanların müdahaleleri Trablus'un Raymond tarafından alınmasına engel oldu. Hatta Raymond, Fahrü'l-mülk İbn Ammâr'ın kendisine gösterdiği böyle bir mukavemet sırasında başından yaralanarak çok arzu ettiği bu şehri alamadan 28 Şubat 1105'te öldü.³⁸⁵

Krş. Fink, **a.g.m.**, s. 396; Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 57-58; Timothy Venning, **A Chronology of the Crusades**, Routledge Publishing, New York 2015, s. 54; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 25, 47; *Gesta Francorum* isimli Haçlı kaynağında Tartus'un 1099 Şubat ayından sonra Raymond'un Kudüs'e ilerleyişi sırasında Müslümanlardan alındığı bilgisi bulunmaktadır. Bkz: **Gesta Francorum**, s. 146.

³⁸⁵ İbnü'l-Esîr, **El- Kâmil Fit-Târih**, C. X, s. 280-282, 297, 302, 331; İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 59-62, 68; Türk. trc. Özatağ, s. 14-15, 17,19; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s.454, 462-463; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 107, 119-120; Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, s. 216, 228; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 671, 681; Caffaro di Cashifellone, **Genoa**, s. 123; Ebû'l-Farac (Bar Hebraeus), **Abûl-Farac Tarihi**, Türkçe trc. Ömer Rıza Doğrul, TTK Yayınları, C. II, Ankara 1999, s. 343; Azîmî, **Azîmî Tarihi: Selçuklular Dönemiyle ilgili Bilgiler (H. 430-538=1038/39-1143/44)**, Türkçe trc. Ali Sevim, TTK Yayınları, Ankara 2006, s.41. Krş. Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 59-61; aynı yazar, "Haçlı Devletleri", s. 692; Fink, **a.g.m.**, s. 396; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 48-50; Ergun Üstün, "Lusignanlar Döneminde Kıbrıs Adası (1192-1489)", **NEVÛ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Nevşehir 2017, s. 14; R. C. Smail, **Crusading Warfare: 1097-1193**, Cambridge University Press, Cambridge 2005, (e-kitap) s. 210.

8. Bohemund'un Serbest Bırakılması ve İmparatorun Çukurova Harekâtı

1101 yılından itibaren Danişmendlilerin elinde bulunan Bohemund Mayıs 1103'de Antakya patriği Bernhard, Kral Baudouin ve Maraş civarında hâkimiyeti bulunan Ermeni bir idareci olan Kogh Vasil'in girişimleri sayesinde serbest kaldı. Bohemund, karşısında esaretinden önceki hâkimiyet sahasından çok daha iyi bir durumda kontluk buldu. Esareti düşmanları olan Aleksios ve I. Kılıç Arslan'ı Danişmend Gazi ile karşı karşıya getirmişti. Bohemund ilk iş olarak Antakya'yı ve Bizans ile uzun süren mücadeleleri neticesinde ele geçirdiği Lazkiye, Mamistra, Adana ve Tarsus'u Tankred'in idaresinden devraldı. Tankred'i bastırarak Urfa kontu Baudouin de Bourg ve Kogh Vasil ile yakın ilişki içerisine girdi.³⁸⁶ Belki de Bohemund'un bu şekilde davranmasında Tankred'in dayısının kurtulmasında herhangi bir emek harcamamış olmasının etkisi olabilir.

Kudüs'teki Lâtinlerin her türlü ihtiyaçlarının ikmal edilmesi ve şehrin güvenliği için Suriye kıyı şeridinde bulunan önemli liman kentlerinin Haçlılar tarafından ele geçirilmesi ve özellikle bu limanlarla ticarî ilişki içinde olan İtalyan denizci devletlerle ortak hareket edebilecekleri bir bağ oluşturulması gerekiyordu. Bu bölgeler üzerinde bir politika geliştirilmediği takdirde Doğu Akdeniz'de Bizans donanması Haçlıların kıyı şeritlerindeki varlıkları için tehdit oluşturabilir daha tehlikelisi ise Bizanslılar, Haçlıların ortak hareket etmek istedikleri Cenova, Pisa ve Venedik gibi denizci devletlerin çıkarları doğrultusunda Haçlıları tehlikeye sokacak anlaşmalara imza atabilirdi. Antakya ile İstanbul arasında mücadele sahası olan Lazkiye bunun için iyi bir örnekti. Dolayısıyla Haçlılar sahil kesiminin önemli limanları için devamlı teyakkuz halinde kalıp kendilerinin çıkarına olacak hiçbir

³⁸⁶ Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 163-164; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 451; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 104; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 689; Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, 221-222; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 164-165, Türkçe trc. Barlas, s. 147; İbnü'l-Esîr, **El- Kâmil Fit-Târih**, C. X, s. 281-282; Ordericus Vitalis, **Ecclesiastical History**, C. III, s. 322. Krş. Yewdale, **a.g.e.**, s. 98-99; Fink, **a.g.m.**, s. 388; Demirkent, "Antakya Prinkepsi Bohemund'un Esir Alınması, Niksar'da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması (1100-1103)", **Haçlı Seferleri Tarihi: Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 117.

fırsatı kaçırmamaya çalışıyorlardı. İmparator ise Bohemund tarafından yapılabilecek her olasılığı değerlendiriyor olacak ki 1103 yılı sonlarında ya da 1104 başında Cenovalıların Haçlılara takviye için yola çıktığı haberini alır almaz hem Antakya hem de Kuzey Suriye'deki sahil şeridinde ileride yapmayı plânladığı faaliyetlerini zora sokacak oluşumların önünü kesmek için harekete geçti.³⁸⁷ İmparator, iki yollu bir çözüm plânlıyordu. Bunlardan birincisi donanmasıyla Cenova filosunu etkisiz hâle getirmek ve karadan Anadolu'nun güney kesimi boyunca ilerleyip Lazkiye'ye kadar inecek olan ordusuyla sahil şeridindeki birçok liman kentini alarak yapılacak ittifakın kilidini açmaktı. İkincisi ise ordu ve donanma ile baskı altına aldığı ümidi kırılmış Bohemund'u anlaşmaya zorlayarak kendisine tâbi bir kont yapmaktı.

Yapılan harekât boyunca imparatorluğun kara ordusu ve donanması birlikte hareketle Kantakouzenos ve Landoulfos (Landulf) isimli iki komutan tarafından idare edildi. İmparator 1099 yılında yaptığına benzer ikili seferde netice alamamış olsa da bu kez askerî girişimden Cenovalıları etkisiz hâle getirip Tarsus, Adana ve Misis'i alarak başarılı bir şekilde çıkmayı başardı. Ayrıca imparator harekâtını güneye doğru uzatarak Türklerden Cebele'ye kadar olan sahil kısımlarını da aldı. Bu durum Bizans'ın sadece Bohemund'a karşı Antakya ve çevresinde değil aynı zamanda Haçlıların hinterlandı olan tüm bölgelerde etkili olmak istediğinin bir göstergesiydi. Dolayısıyla imparatorluk için meselenin sadece Antakya ve Bohemund meselesi olmadığını Haçlılar arasında etkili bir unsur olup üst bir merci haline gelme cabası olduğunu görebiliriz. Ayrıca sefer neticesinde Bohemund'un Lazkiye'den Antakya'ya çekilmesi sağlanarak Lazkiye üzerindeki etkisi kırıldı. Fakat her ne kadar imparator, Bohemund üzerinde askerî bir başarı elde etmiş olsa da

³⁸⁷ Ortadoğu'daki Haçlıların Avrupa'dan desteğe ihtiyaç duydukları ve nihayetinde bu yardımları alacakları kesindi. Çünkü herhangi bir yardım olmadan Suriye sahil kesiminde Haçlılar aktif olarak faaliyet sürdüremiyorlardı. Haçlılar liman kentlerinin önemini bildiklerinden Müslümanların elinde tahkim edilmiş surlarla çevrili bile olsa uzun süren kuşatmalarla buraları almak istiyorlardı. Mesela bu yerlerden bir Akkâ şehriydi. Bu şehre birçok kez Kudüs'teki Haçlı birlikleri tarafından saldırı düzenlenmiş fakat şehri kuşatan kalenin müstahkemliği sebebiyle netice alınamamıştı. Akkâ, ancak 1104 senesinde Cenova ve Pisa donanmalarının desteğiyle karadan ve denizden uzunca süren kuşatma sonrasında Müslümanların kaleyi teslim etmesiyle alınabilmişti. Bizans ise liman kentlerindeki bu faaliyetlerin içinde bulunup önemli merkezleri almaya çalışmış fakat gerek Raymond gerekse Kıbrıs vasıtasıyla sadece Kuzey Suriye sahillerinde Lazkiye gibi kısıtlı bölgelerde hâkimiyet kurabilmiştir. Bkz: Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 176, Türkçe trc. Barlas, s. 158-159. Krş. Fink, **a.g.m.**, s. 386.

arzuladığı diplomatik kazanımı sağlayamadı. İmparatora daha önce verdiği söz Bohemund'a hatırlatılmış ve aralarındaki anlaşmaya sadık kalması yönündeki talep iletilmiş olmasına rağmen kont bunu kabul etmedi ve farklı çözüm yollarına başvurmak üzere Antakya'ya döndü. Çünkü Bohemund için Antakya'ya yakın olan sahil kesimleri son derece öneme haizdi ve kontluğunun geleceği için imparatorluk adına hareket edip daha önce aldığı ve ileride alacağı limanları veremezdi. Bunun için Bohemund, Bizans engeli ile karşılaşmış bile olsa Cenovalılardan aldığı destekle liman şehirlerine yönelik girişimlerden geri durmadı.³⁸⁸

9. İmparator'un Baskısına Dayanamayan Bohemund'un Avrupa'ya Kaçışı

Esareten kurtulduktan sonra askerî güç ve para bakımından kendisini toparlayamayan Bohemund, 7 Mayıs 1104 yılında³⁸⁹ Türkler karşısında Harran'da yenilmiş, ardından Halep meliki Rıdvan ve Bizans'ın tazyiki altında kalmıştır. Harran'da Haçlıların Türkler karşısında aldıkları ağır yenilginin kısa ve uzun vadeli olmak üzere önemli neticeleri oldu. Uzun vadede, Lâtinlerin doğuya doğru olan ilerleyişlerine sınır konuldu ve özellikle Suriye bölgesindeki Türk varlığı güvence altına alındı. Bohemund'un Antakya'da büyük bir güç olma umudu sonlandırılarak Harran'ın stratejik konumu sebebiyle Antakya ve Urfa'nın Suriye bölgesiyle olan iletişimi kesildi. Kısa vadede ise, savaşta Haçlılar safında bulunan Baudouin de Bourg ve Joscelin Türklerin eline esir düştü. Halep meliki Rıdvan, Antakya için önemli şehirleri ele geçirdi. Bohemund, hareket alanının kısıtlandığını düşünerek

³⁸⁸ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 364-367, Türkçe trc. Umar, s. 354-358; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 167-168. Krş. Frankopan, **a.g.e.**, s. 184; Yewdale, **a.g.e.**, s. 101-102; İslâm tarihçilerine göre aynı tarihlerde Lazkiye ve Trablus civarlarında Bizans adına faaliyette bulunan Raymond da, Bohemund'un Cenovalılardan aldığı desteğe benzer bir desteği Frank filoları tarafından almaktaydı. İbn Kalânisî ve İbnü'l-Esîr'deki bu kayıtlara bakarak 1102 yılında Raymond'un Tartus'u almasında yardımcı olan Cenova filolarıyla 1103 sonları 1104 başlarında Bizans'ın Bohemund'a karşı gönderdiği donanma ile karıştırılmış olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Bkz: İbn Kalânisî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 60, Türk. trc. Özatağ, s. 14; İbnü'l-Esîr, **El Kâmil Fi't-Târih**, C. X, s. 297-302.

³⁸⁹ İbn Kalânisî eserinde bu tarihi 13 Mayıs (H. 9 Şaban 1104) olarak vermektedir. Süryânî Mihail'de ise aynı tarih 1103 olarak geçer. Bkz: İbn Kalânisî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. a.y., Türk. trc. Özatağ, s. a.y.; Süryânî Mihail, **Vekayinâme**, s. 55.

imparatora karşı elini güçlendireceği fırsatlar aramaya başladı. İmparator ise Bohemund'un içinde bulunduğu çıkmazın farkında olduğundan faaliyete geçerek bir harekât başlattı ve Lazkiye ile Cebele'yi ele geçirdi. Özellikle Bizans'ın Lazkiye çıkarması Bohemund'un Kilikya'daki konumunu derinden sarstı.³⁹⁰ Bohemund, bulunduğu çıkmazdan kurtulmak için en iyi çarenin Avrupa'ya gidip güçler dengesi içinde papalıkla oluşturacağı kamuoyu sayesinde Bizans'ın kendisine olan muhalefetini ve hareketini engellemek ayrıca ihtiyacı olan insan takviyesini elde etmek olduğunu düşündü.³⁹¹ Özellikle Batı'da oluşan Bizans karşıtı önyargıları iyice körükleyerek yapacağı girişime destek haline getirebilirse başarılı olabileceğine inanıyordu. Dolayısıyla Bohemund, Müslümanları ve Türkleri değil, Bizans'ı hedef alan yeni bir Haçlı Seferi meydana getirmeye karar verdi. Yapılması plânlanan bu seferin asıl amacı kutsalları olan Kudüs'ü kurtarmak değil kontluğunun ve bölgedeki kendi gücünü artırmak olacaktı. Bu sebeple Roma'ya yakın bir isim olan ve kendisi gibi düşmanlarına karşı papalıktan kutsal topraklar için destek isteyecek Daimbert'i de yanına alarak ansızın Antakya'yı Tankred'e vekâleten devredip 1104 sonbaharında bir gemi ile Süveydiye limanından (St. Simeon) Avrupa'ya kaçtı.³⁹² Daimbert ile Baudouin'nin arası Kudüs'teki iktidar mücadelesi sebebiyle iyi değildi. Baudouin krallığı ele geçirince Daimbert'i Bohemund ile anlaşıp Kudüs'ü Normanlara teslim etmeyi plânladığı iddiasıyla 15-17 Nisan 1101'de şehirden sürmüştü.³⁹³ Bu sürgünden sonra Daimbert Bizans ve Kudüs'teki idare ile arası iyi

³⁹⁰ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 691-693; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 164 ve devamı; İbnü'l-Adîm, **Zübdetü'l-Haleb**, s. 104-105; Süryânî Mihail, **Vekayinâme**, s. 55-56; İbn Kesîr, **El-Bidâye ve'n-Nihâye**, Türkçe trc. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, C. XII, İstanbul 1995, s. 316. Krş. Yewdale, **a.g.e.**, s. 99-100; Frankopan, **a.g.e.**, s. 184; Fink, **a.g.m.**, s. 389-390; Ali Sevim, "Artukoğlu Sökmen'in Siyasi Faaliyetleri", **Bellekten**, C. XXVI, S. 103, 1962, s. 515-517.

³⁹¹ Runciman "Byzantium and the Crusades", s. 217.

³⁹² İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 65-66, Türk. trc. Özatağ, s. 18; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 170; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 703; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 177-181, Türkçe trc. Barlas, s. 159,163; Anna Komnene, **Alexiad**, s. 366-367, Türkçe trc. s. 357; Azîmî, **Azîmî Tarihi**, s. 41; Süryânî Mihail, **Vekayinâme**, s. 48. Krş. Fink, **a.g.m.**, s. 390; Yewdale, **a.g.e.**, s. 102; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 38.

³⁹³ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 555, 557. Krş. MacEvitt, **a.g.e.**, s. 117; Daimbert'in Kudüs'ten sürülmesinde şehri Normanlara teslim etme iddiası dışında görüşler de vardır. Baudouin Kudüs'ten önce idarecisi bulunduğu Urfa'da da olduğu gibi Kudüs'te de merkezi idareyi güçlü kılma çabası içindeydi. Kont, hâkimiyetine ortak olabilecek hiçbir gücü, ki bu güç Avrupa'dan gelecek olsa bile desteklemiyor ve istemiyordu. Daimbert ise Kudüs'ü teokratik bir yönetim haline

olmayan ama ikisi içinde emelleri olan Antakya'daki Bohemund ve yeğeni Tankred'in yanına sığınmıştı. Bohemund için Daimbert doğuyu analiz etmiş biri olarak Avrupa'da Bizans karşıtı yapacağı propaganda için bulunmaz bir destekçi ve yol arkadaşı olacaktı. Fakat Daimbert Avrupa'ya yaptığı yolculuğun ardından Sicilya'daki Messina şehrinde 1107 yazında vefat edince Bohemund politikalarını tek başına harekete geçirmek zorunda kaldı.³⁹⁴

Antakya Haçlı Prinkepsliği Ortadoğu'da kurulan diğer bütün Haçlı devletleri gibi kendini savunacak ve devletini genişletmek için kullanabileceği donanmaya sahip olmadığından denizden sağlanacak yardımlar için İtalyan denizci devletlere bağımlıydı. İlk başlarda yardıma mesafeli yaklaşan bu denizci devletler, Birinci Haçlı Seferi'nden sonra Ortadoğu'da kurulan Haçlı devletlerinden dolayı bölgedeki ticaret yeni fırsatların farkındaydılar ve bu fırsatlar için birbirleriyle yarış içerisine girmişlerdi. Haçlı liderleri de bölgede tutunmalarına katkı sağlayacak bu potansiyeli kaybetmek istemiyor Amalfi, Venedik, Pisa ve Cenova'nın ekonomik çıkarlarını destekliyorlardı.³⁹⁵ Daha önce görüldüğü üzere Cenova filosu Antakya kuşatmasında Haçlılara yardımda bulunmuş 1100-1101 yılında Lazkiye kuşatmasında Bohemund'a destek vermişti. Daimbert'in de beraberinde geldiği Pisalılar 1099 yılında Lazkiye önlerine gelmişler, Venedikliler ise 1100 yılında Antakya'ya demir atmışlardı.³⁹⁶ Bohemund'un İtalyan denizcilerle olan bu yakınlığı Bizans'a karşı bir denge unsuruydu. Fakat 1103-1104'de Bizans'ın donanmasıyla sahil kesiminden, Raymond'un ise karadan yürüttüğü faaliyetler tüm dengeleri alt üst etmişti. Bütün bunlara ek olarak Türkler karşısında aldığı ağır darbeler onu İtalya sahillerine sürüklenmeye teşvik ediyordu. Belki de bu sebeple Avrupa'ya çıktığı yolculukta ilk

getirmek istediğinden Baudouin tarafından patriklikten azledilerek şehirden uzaklaştırıldı. Bkz: Atiya, **a.g.e.**, s. 65; Riley-Smith, **The Knights of St. John in Jerusalem and Cyprus: 1050-1310**, I, Palgrave Macmillan Publishing, New York (e-kitap), 2002, s. 39-40.

³⁹⁴ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 177, 190-191, Türkçe trc. Barlas, s. 159,172; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi**, s. 171; Yewdale, s. **a.g.e.**, 102; Daimbert'in Avrupa'daki faaliyetleri ve ölümü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 460-461, 466-467; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 117-118, 123-124. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 68-69.

³⁹⁵ William Montgomery Watt, "Perception of the Crusades", **Yâd-Nâma: In Memoria di Alessandro Bausani**, Studi Orientali, Università di Roma "La Sapienza", Rome 1991, C. I, s. 518; Claudia Baldoli, **İtalya Tarihi**, Türkçe trc. Çağdaş Babaoğlu, Feylesof Yayınları, İstanbul 2018, s. 48.

³⁹⁶ Yewdale, **a.g.e.**, s. 103.

durağı, 1105 yılı Ocak ayında sahillerine ulaştığı İtalya'nın Apulia bölgesindeki bir liman kenti olan Bari oldu.³⁹⁷

10. Bizans'a Karşı Yapılan Haçlı Seferi ve Devol Anlaşması

Anna Komnene'de geçen kayıtlara göre Bohemund Haçlı Seferleri sırasında imparatorun Lâtinlere ihanet ettiğini düşünüyor ve bunun intikamını alacağına inanıyordu. Bohemund'un Avrupa'ya gidiş sebeplerinden biri de buydu. Avrupa'da Birinci Haçlı Seferi öncesinde söylem Türklerin ilerleyişi, Doğu'daki din kardeşlerine yapılan zulüm ve Bizans'a yardım iken; Bohemund şimdi Bizans'a yardımdan ziyade Doğu Kilisesi'nin bozukluğundan bahsederek papalıkla beraber Avrupalıların uzun yıllardan beri imparatorluğa karşı gizledikleri kini tahrik ediyor ve onları tamamen yok etmeyi amaçlıyordu.³⁹⁸

Bohemund, Doğu'da Bizans aleyhine giriştiği faaliyetlerin sebeplerini imparator Aleksios'a mâl ediyordu. Gerekçesi ise imparatorun kendilerine karşı Türkleri kışkırttığı, hem kara hem de deniz yoluyla Kudüs'e giden hacıları engellediği ve onlara zulüm yaptığı iddiasıydı. Bu iddia sayesinde papalığın Avrupa ile Kutsal topraklar arasında sağlamaya çalıştığı bağlantının Bizans sebebiyle kurulamadığını vurgulayabiliyor ve kendini haklı çıkarabiliyordu. Bohemund, Avrupa'da bu söylemlerle yaptığı girişimler neticesinde Aleksios'a karşı bir kamuoyu oluşturabilmiş ve Papa Pascalis da imparatorun Haçlılara ihanet ettiğine inandırmış nihayetinde de seferin organizatörü olan Roma'yı yanına çekebilmeyi başarabilmişti.³⁹⁹ Bohemund, imparatorluk karşısında sadece papalığın değil aynı

³⁹⁷ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 177, Türkçe trc. Barlas, s. 159. Krş. Yewdale, **a.g.e.**, s. 102.

³⁹⁸ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 368, 390, Türkçe trc. s. 359, 383. Krş. Frankopan, **a.g.e.**, s. 185.

³⁹⁹ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 192 Türkçe trc. Barlas, s. 173-174; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 470-471; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 127-128; Anna Komnene, **Alexiad**, s. 369-370, 387 vd., Türkçe trc. Umar, s. 360-361, 383 vd.. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 39; Antakya Müslümanlardan alındıktan hemen sonra Papa Urbanus'a Bizans'ın Haçlılara olan tutumunu şikayet eden ve onların inançlarını hafif gören bir mektup Fulcherius'un kayıtlarında bulunmaktadır. Bu mektup Bohemund'un şahsi başvurusu olarak değil diğer kontlarında katılımıyla Bizans'ın papalığa şikâyet edilmesi şeklinde oluşturulmuştur. Fakat

zamanda bölgedeki önemli merkezi krallıkların da desteğini kendi üzerine çekmeyi amaçlamaktaydı. Bu amaçla özellikle Fransa Kralı Philippe ile yakın ilişkiler içerisine girdi ve kızı Konstans ile evlendi. Bohemund, muhtemelen bu siyasî evliliğin Avrupa'da Aleksios ile girişeceği mücadelede fayda sağlayacağını düşünüyordu.⁴⁰⁰

İmparator Aleksios, Bohemund'un girişimlerinden haberdar olur olmaz hemen güvelik tedbirleri almaya başladı. Bohemund'un Avrupa'da elde edebileceği gücün ikmal yollarını iptal etmek ve kosta denizden gelecek desteği saf dışı bırakmak için Pisa, Cenova ve Venedik ile görüşmeler yaptı.⁴⁰¹ Bohemund'un kendisine yönelik oluşturduğu kamuoyunu tersine çevirmek için en iyi yolun daha önce Müslümanların elinden fidyesi ödenerek kurtarılan ve daha sonra imparatorluğun büyüklüğünü gösterir bir şekilde ikram ve ihsana boğulmuş Haçlıların Avrupa'ya gönderilerek canlı şahitlik yapmaları sağlandı.⁴⁰²

Bohemund, Avrupa'da Aleksios aleyhine tüm propagandayı yapıp kendisine yapılacak gerekli desteği aldıktan sonra 1107 yılı Ekim ayı civarında bir Haçlı Seferi mahiyetindeki askerî faaliyetlerine başladı ve imparatorluğun Batı'daki topraklarına taarruzlarda bulundu.⁴⁰³ Bohemund, Avlonya civarındaki Draç'ı⁴⁰⁴ kuşatsa da başarı

yazarının Bohemund olduğu düşünülmektedir. Bir önceki bölümde kısmen bahsi geçen bu mektubun doğruluğu konusunda şüpheler bulunsu da Bizans'a karşı Bohemund'un Avrupa'da hangi söylemle nasıl bir propaganda yapmış olabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Mektubun içeriği için bkz: Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 107-111 Türkçe trc. Barlas, s. 91-95; **Letters from the East: Crusaders, Pilgrims and Settlers in the 12th–13th Centuries**, Yay. ve İngilizce trc. Malcolm Barber ve Keith Bate, Ashgate Publishing, England 2010, s. 30-33; Yewdale, **a.g.e.**, s. 83-84.

⁴⁰⁰ Ordericus Vitalis, **Ecclesiastical History**, C. III, s. 365-367; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 460-462; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 117-118; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 181 Türkçe trc. Barlas, s. 163. Krş. Yewdale, **a.g.e.**, s. 109-111; Urfalı Mateos'da Bohemund'un Fransa Kralı'nın kızı ile olan evliliği diğer kaynaklardaki bilgilerden farklı anlatılarak bu evliliğe mecbur kaldığı vurgulanmaktadır. Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, s. 224-225.

⁴⁰¹ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 369, Türkçe trc. Umar, s. 360. Krş. Ralph Bailey Yewdale, **a.g.e.**, s. 112.

⁴⁰² Anna Komnene, **Alexiad**, s. 371, Türkçe trc. Umar, s. 362.

⁴⁰³ Ralph Bailey Yewdale, Bohemund'un Avrupa'daki Bizans'a karşı yapmış olduğu faaliyetlerin tümünü değerlendirerek bu girişime 1107 yılı Haçlı Seferi adını vermektedir. Ona göre Bohemund tam anlamıyla Bizans'a karşı bir Haçlı Seferi düzenlemiştir. Olayın ilginç yanı ise Bohemund'un düzenlediği bu sefer için papalık tarafından verilen icazetin olmasıdır. Diğer taraftan resmi olarak Birinci Haçlı Seferi'nde Doğu'daki din kardeşlerine yardım amacıyla Müslümanlar

elde edemedi. Aleksios'un Bohemund'u denizden alacağı donanma desteğinden mahrum bırakmak için Pisa, Cenova ve Venedik ile daha önce yaptığı görüşmeler işe yarayacak ki yeterli donanma desteği elde edemeyen Bohemund, imparatorun güçlü ve hazırlıklı ordusu karşısında zor zamanlar geçirmeye başladı. İmparatorun gerçekleşecek bu savaş için aldığı önlemler sadece Avrupa ile sınırlı değildi. Bohemund ile Avrupa'da olası bir mücadele vermek için Aleksios Türkiye Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan ile barış anlaşması imzalamıştı. Tıpkı Aleksios gibi Kılıç Arslan'ın da böyle bir anlaşmaya ihtiyacı vardı. Çünkü Kılıç Arslan Güneydoğu Anadolu ve Elcezire bölgelerinde faaliyette bulunmayı plânlıyordu. Bu anlaşma sayesinde bir süreliğine Anadolu'daki emniyeti sağlayan Aleksios ordusunun büyük bir kısmını 1108 yazında Arnavutluk sahillerine yönlendirmesiyle Bohemund'un işi bir hayli zorlaştı. Karadan ve denizden imparatorluğun tazyiklerine direnemeyen ve ordusu büyük kayıplar veren Bohemund, Eylül ayında Aleksios'a teslim olmak zorunda kaldı.⁴⁰⁵

İmparatorun askerî seferi neticesinde Bohemund, Devol'de ağır bir anlaşmaya imza atmak zorunda kaldı.⁴⁰⁶ Anlaşma sadece Bohemund'un Avrupa'da ve kontluğundaki itibarını sarsmıyor aynı zamanda papalığın her türlü desteğinin olduğu

üzerine harekât organize ettiğini iddia eden papalığın şimdi yardıma gittikleri din kardeşlerine silâhlarını yöneltmeleri oldukça manidardır. Bkz: Yewdale, **a.g.e.**, s. 108, 115.

⁴⁰⁴ Draç günümüzde Arnavutluk'un Batı sahil kısmında (Adriyatik kıyısında) bulunan ve günümüzde Durrës olarak bilinen şehirdir.

⁴⁰⁵ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 757-759; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 192-193, Türkçe trc. Barlas, s. 173-174; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 470-471; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 127-128; Ordericus Vitalis, **Ecclesiastical History**, C. III, s. 387-390; İbnü'l-Esir, **El-Kâmil Fit-Târih**, C. X, s. 341-342; Ioannes Zonaras, **Tarihlerin Özeti**, Türkçe trc. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008, s. 112. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 40-41; Demirkent, **Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan**, TTK Yayınları, Ankara 2014; s. 59-60; Thomas S. Asbridge, **The Creation of the Principality of Antioch 1098-1130**, The Boydell Press, Woodbridge 2000, s. 94; İslâm tarihçilerinden İbn Kalânîsî, Bohemund'un Aleksios ile savaşarak ona teslim olmasının Müslümanlar açısından menfî tesirler yaptığını ve Avrupa'daki iki gücün mücadelesi sonrası İslâm dünyasını rahatlattığını eserinde kaydetmektedir. Bkz. İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 91-92, Türk. trc. Özatağ, s. 35; Haçlılar ile Bizans İmparatorluğu arasındaki savaşın İslâm âleminde bir şükür vesilesi olduğuna dair bir kayıt da İbn Kesîr'in eserinde geçmektedir. Bkz: İbn Kesîr, **El-Bidâye ve'n-Nihâye**, C. XII, s. 323; Anna Komnene, Bohemund ile yapılan bu savaşı çok ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Bkz: Anna Komnene, **Alexiad**, s. 398-416, Türkçe trc. Umar, s. 393-412.

⁴⁰⁶ Anlaşmanın ayrıntıları için bkz: Anna Komnene, **Alexiad**, s. 424-434, Türkçe trc. Umar, s. 420-438; Penelope Buckley, **The Alexiad of Anna Komnene: Artistic Strategy in the Making of a Myth**, Cambridge University Press, New York 2014, s. 236 vd.; Lilie, **a.g.e.**, s. 76.

Ortadoğu'daki tüm Haçlıların Bizans karşısındaki seviyesini daha aşağıya indiriyordu. Diğer taraftan bu anlaşma sadece galip olan tarafın mağlup olan üzerinde uyguladığı klasik bir itibar kazanımı anlaşması değildi. Anlaşmanın maddeleri itibariyle Bohemund ile beraber Antakya'nın geleceği de şekilleniyordu. Çünkü Bohemund'u tamamen ortadan kaldıramayacağını anlayan Aleksios, anlaşmanın içeriğine koyduğu bağlılık maddeleriyle onu Bizans idaresine dâhil etmeye çalışmıştı.⁴⁰⁷ Bu yüzden imparatorluğa açık bir şekilde muhalif olan Haçlı tarihçilerinden Fulcherius ve Willermus, Bohemund ile Aleksios arasında geçen savaştan ve yapılan anlaşmanın maddelerinden eserlerinde bahsetmezler. Bu tarihçiler imparatorun Avrupa'ya Bohemund'un yanına gitmesindeki amacı düşmanlık çizgisinden çıkarırlar. Yapılan anlaşmayı ise savaş sonrası yapılan bir barış anlaşmasından ziyade karşılıklı tarafların hatalarının kabul edilip giderilmeye çalışılacağı dostluk görüşmesi şeklinde değerlendirirler.⁴⁰⁸

Avrupa'daki askerî mücadele Aleksios lehine neticelenmişken Bohemund ile Batı seyahatine çıkan Daimbert ise muhtemeldir ki papa ile Baudouin karşısındaki otoritesi daha da güçlenmiş olarak Kudüs topraklarına döneceği bir görüşme yapmıştı. Fakat dönüş yolunda Daimbert hayatını kaybedince Kudüs'teki patriklik meselesi askıda kaldı. Daimbert'in yerine atanan Evremar da atanmasındaki meşruiyetin sağlanması için dönemin papası Pascalis'ten icazet almak için aynı şekilde daha sonra Roma'ya gitmiştir. Siyasî ve askerî olarak imparatorlukla mücadele içinde olan Bohemund meselesi bir tarafa bırakıldığında dahi, Kudüs'ün bu iki patriğinin papalıkla olan diyaloglarını tamamen Haçlılar arasındaki

⁴⁰⁷ Jostichky, **a.g.e.**, s. 95; Devol Anlaşması Aleksios tarafından çok ayrıntılı bir şekilde plânlanmıştı. Bu plâna göre Kuzey Suriye Bölgesi parçalanacak ve yavaş yavaş imparatorluğa dâhil edilecekti. Bohemund'a verilen Antakya, batıda Süveydiye limanı ve çevre bölgesi, kuzeyde bu günkü Bakras ve Ceylanlı bölgesi, doğuda Artah (Reyhanlı), güneyde ise Şayzer ve civar bölgesini kapsıyordu. Ancak bu taksimatta önemli olan nokta Kilikya ve Lazkiye'nin Antakya'nın hinterlandına dâhil edilmeyerek Bebele, Banyas, Maraklea ve Tortosa'nın Haçlı Kontluğuyla bağlantısının kesilmesidir. Anlaşmanın bu şekilde düzenlenmesi Aleksios'un bu bölgeleri tamamen ele geçirme isteğinden ileri gelmektedir. Bu bölgeler Antakya'nın Haçlılar tarafından işgalinden itibaren Haçlılar ile Bizanslılar arasındaki çatışmanın merkezini oluşturmuştur. Bu konu hakkında bkz: Anna Komnene, **Alexiad**, s. 431, Türkçe trc. Umar, s. 431-432. Krş. Asbridge, **The Creation of the Principality**, s. 95-96.

⁴⁰⁸ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 193, Türkçe trc. Barlas, s. 174; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 470-472; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 127-128.

meşruiyetlerinin sağlanması amacıyla gerçekleştirmesi ve Kudüs'te uzun yıllar varlık göstermiş Ortodoksların temsilcisi olan Bizans'ın haklarının hiç mevzu bahis edilmeyerek imparatorluğu bir düşman olarak göstermeleri bile Haçlı Seferi'nin amaçlarını gözler önüne sermektedir. Zâten atamaların ve görevlendirilmelerin Batı'daki papalık tarafından imparatorluk aleyhine gerçekleştiriliyor olması bu duruma bir delil teşkil etmektedir.⁴⁰⁹

11. Bohemund'dan Sonra Anadolu ve Suriye Bölgesinde Bizans ile Münasebetler

Bohemund'un Avrupa'ya gidişinin ardından Haçlı ordusu içinde boşluk yaşanmış ve Bizans ile aralarında yaşanan gerilim sebebiyle ise motivasyon kaybı olmuştu. Bu durumu fırsata çevirmek isteyen Halep meliki Rıdvan 1105 senesi Nisan ayında Tankred üzerine bir askerî girişimde bulundu. Fakat Artah civarında yapılan savaşta Türkler umdukları sonucu alamadılar.⁴¹⁰ Bohemund'un yokluğunda her fırsatı elini güçlendirmek için kullanan Tankred, Türkler karşısında kazandığı bu galibiyetle Bizans karşısında daha bağımsız hareket etme imkânına kavuştu. Diğer taraftan 28 Şubat 1105 tarihinde Raymond'un ölmesi de⁴¹¹ Tankred'in daha rahat hareket etmesine imkân sağladı. Hem Raymond'un yokluğu, hem de Bohemund'un Aleksios karşısında Draç'ta mücadele veriyor olması Tankred'i Antakya çevresine seferler düzenleyerek Prinkepsliği'nin sınırlarını genişletmek için faaliyette bulunmaya itti. Bu duruma en iyi örnek olarak 1106'da Efamiye'ye, 1107-1108'de

⁴⁰⁹ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 190-191, Türkçe trc. Barlas, s. 172; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. II, s. 466-468; Türk. trc. Ayan, C. I, s. 123-124.

⁴¹⁰ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 181-182, Türkçe trc. Barlas, s. 163-164; İbnü'l-Esîr, **El- Kâmil Fit-Târih**, C. X, s. 318; İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 69-70, Türk. trc. Özatağ, s. 20-21; İbnü'l-Adîm, **Bugyetü't-taleb fî Tarihi Haleb**, Selçuklularla ilgili bölümlerinin Türkçe trc. Ali Sevim, **Biyografilerle Selçuklu Tarihi: (Seçmeler)**, TTK Yayınları, Ankara 1989, s. 93-94; İbnü'l-Adîm, **Zübdetü'l-Haleb**, s. 106.

⁴¹¹ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 181, Türkçe trc. Barlas, s. 163; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 462; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 119; İbn Kalânîsî, Kont Raymond'un ölüm tarihini 22 Ocak 1105 (Hicrî 4 Cemâziye'l-evvel 498) olarak verir bkz: İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 68, Türk. trc. Özatağ, s. 19; Ayrıca, Raymond'un ölmeden önceki faaliyetleri ve ölüm sebebi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 57-61.

ise Misis ve Lazkiye'ye yönelik Tankred'in gerçekleştirdiği kuşatmalar gösterilebilir.⁴¹² Tankred'in tek başına giriştiği ve kısmen başarılı olduğu bu faaliyetler daha önce Bohemund'un Danışmend Gazi'ye esir düştüğünde üstlendiği kontluk vasfını tam anlamıyla kabullenmesine sebep olmuş olmalıdır. Çünkü Tankred, Bohemund'un yerine Antakya'yı elinde tutan bir nâip olarak değil şehrin bağımsız lideri gibi davranmaktadır.⁴¹³ Tankred'in Antakya'da elde etmeye çalıştığı bu bağımsız idare şekli daha sonra onun kendi isteği dışında gelişen olaylarda tarafsız olmasını ve çıkarlarına uygun olmayan istekleri onaylamamasını sağlayabilmiştir. Mesela, Bohemund ile Aleksios arasında yapılan ve kendisini doğrudan etkileyen Devol anlaşmasını tanımaması buna bir örnektir.

Devol Anlaşması, Tankred için Bohemund ve Bizans ile olan ilişkilerinde bir kırılma noktası oldu. Çünkü Aleksios'un kendilerinden daha önce uygulamalarını istediği sadakat ve şehir üzerindeki hakları⁴¹⁴ Bohemund tarafından Tankred'e sorulmadan anlaşma sayesinde kolaylıkla verilmişti. Anlaşmanın uygulanması Tankred'in Antakya'daki pozisyonunu tehlikeye atıyordu. Fakat bu durumun aksine olarak anlaşmayı tanımaması ise kontluğun Bohemund'dan kendisine geçişini mümkün kıldığı gibi bağımsız bir şekilde hükümdarlığının ilânını da sağlıyordu. Diğer taraftan Tankred anlaşmaya uymayarak yukarıdaki paragrafta görüldüğü üzere Kilikya ve Lazkiye gibi Antakya için temel stratejik ve ekonomik bölgeleri ele geçirebilme ihtimalini Bizans ile zorlu bir savaş verme pahasına kendi uhdesinde tutuyordu. Tankred'in anlaşmayı tanımayarak Bizans'a karşı bu şekilde tehditkâr bir tutum içine girmesine etki eden diğer bir unsur ise Antakya'da Birinci Haçlı Seferi sonrasında toprak sahibi olmuş diğer Batılı toprak sahibi kontlara da kendisini desteklemesi ve mevcut konumlarını kaybetmek istememeleri olabilir.⁴¹⁵

⁴¹² Radulfus Cadomensis, *Gesta Tancredi*, s. 172; Fink, *a.g.m.*, s. 392.

⁴¹³ Seyhun Şahin, "Norman İstilasının I. Haçlı Seferi'ne Yansımaları (Antakya'nın İşgaline Kadar I. Bohemund ve Tancred'in Faaliyetleri)", *Cahij*, C. 1, 2013, s. 51.

⁴¹⁴ İstanbul ve daha sonrasında Pelakanon'da (Eski Hisar) Aleksios'un Haçlılar ile yaptığı sözleşmede Tankred isteksiz davranmış ve Bohemund'un baskısıyla bu sözleşmeyi kabul etmiştir. Tankred şimdi de Bohemund'un zoruyla yeni bir anlaşmayı kabul etmek istememektedir.

⁴¹⁵ Asbridge, *The Creation of the Principality*, s. 99-100;

Tankred'in Bohemund'dan sonra giriştiği bu asi tavır sebebiyle imparatorluk kendisinin aşağılandığını ve alaya alındığını düşünüyordu.⁴¹⁶ Çünkü Anna Komnene'ye göre gerek Bohemund gerekse Tankred buldukları konuma ve elde ettikleri başarıya tamamen imparatorun onlara sağladığı yardım ile sahip olmuşlardı. Onların bu başarısı için ise imparator seferin başından itibaren çok fazla gayret sarf etmişti. Bütün bunları yok sayıp Antakya'yı daha önce kendi mülkü olarak sahiplenmesi sonrasında ise Tankred'in isyanı Normanların imparatorluğa yaptığı bir ihanet olarak değerlendirildi. Bu sebeple imparator, ona elçiler göndererek anlaşmaya uyması için telkinde bulunmakla kalmayıp ilerde görüleceği üzere diplomasi kanallarını kullanarak diğer Haçlı liderlerinin Tankred aleyhine bir tutum sergilemelerini sağlamaya çalıştı.⁴¹⁷

Tankred, kendi kontluğu olarak iyice sahiplendiği Antakya'yı imparatorluk aleyhine güçlendirip kendi iktidarını da kuvvetlendirirken diğer Haçlı liderleri için durum bu kadar iç açıcı değildi. Çünkü 1105 Nisan ayında Tankred karşısında mağlup olan Rıdvan'ın girişiminden sonra da bölgedeki Türk ve Arap birlikleri Haçlılar üzerine harekât düzenlemeye devam ettiler. Bu mücadeleler Haçlıların bölgede var olmak için verdikleri bir diyet ve devamlı Müslümanların tazyiki altında olacakları açıktı. 1105 yılında Rıdvan'ın harekâtından sonra Haçlıları hedef alan ikinci girişim el-Efdal tarafından düzenlendi. Müslümanların ordusu denizden donanma ile desteklenmiş olmasına rağmen istenilen başarıyı elde edemediler. Ağustos veya Eylül ayında Remle'de yapılan savaşta ordu dağılmış olsa bile Müslümanlara ait donanmanın Yafa limanında uzun süre demir atması denizden Haçlıları destekleyen bir müttefikin olmadığını gözler önüne sermektedir. Haçlılar için bu tarihte kendilerini destekleyecek bir müttefikin olması çok önemliydi fakat yanlarında ne Bizans, ne papalık destekli birlik ve ne de daha önce her zaman yanlarında olan İtalyan devletleri vardı. Kuzeyden Tuğtekin'in, güneyden ise El-

⁴¹⁶ Anna Komnene, Aleksios'un Bohemund karşısında verdiği mücadelenin ve elde ettiği başarının imparatorluğa değil Tankred'e yaradığını söylemektedir. İmparatorluk ile Bohemund arasındaki mücadelenin dışındaki olaylar içinde benzer ifadeler kullanmaktadır. Anna eserinde, Haçlı Seferi boyunca yapılan yardım ve desteği karşı tarafın suiistimal ettiğini söyleyerek kendilerinin aşağılandığını vurgulamaktadır. Bkz: Anna Komnene, **Alexiad**, s. 439, Türkçe trc. Umar, s. 443.

⁴¹⁷ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 439, Türkçe trc. Umar, s. 443-444.

Efdal tarafından yapılan baskılar Baudouin'nin hareket alanını iyice daraltmış ve Müslümanların tazyiki altında kalmıştı. Çünkü Batı'dan donanma desteği geldiği 1106 yılına kadar Haçlılar ciddi bir karşı atak yapamadılar ancak bu tarihten itibaren Müslümanlara karşı aktif girişimlerde bulunabildiler. Fakat Haçlılar giriştikleri bu faaliyetlerde de istedikleri neticeyi alamadılar. Mesela 1106 ve 1108'de Sayda limanını kuşatsalar da başarılı olamadılar.⁴¹⁸ Görünen o ki, daha önce Haçlılarla anlaşma yapan ve destek veren Cenovalılar limanların güvenliğini bu tarihlerde sağlayamıyorlardı. Bizans ise muhtemelen Doğu'daki limanlara yoğunlaşmaktansa Avrupa'da aleyhine düzenlenen propagandayı bertaraf etmekle meşguldü. Aslında Bizans kendisine yapılan propagandayı etkisiz hâle getirmek için Müslümanların Haçlılara yönelik yaptığı savaşlarda Hristiyanların yanında olarak Avrupa'daki durumunu politize edebilirdi. Fakat Bizans'ın bu seçeneği değerlendirmedini görüyoruz.⁴¹⁹ İmparator Haçlılara savaşlarda yardımda bulunmaktansa Müslümanlara yenilip esir düştüklerinde diplomatik girişimlerde bulunuyor ve onları düşman elinden fidyelerini ödeyerek kurtaran bir kahraman rolünü üstlenmeye çalışıyordu.⁴²⁰

12. Raymond de St. Gilles'in Ölümü Sonrası Bizans-Haçlı

Münasebetleri

Bohemund'un Avrupa'ya gidişinden sonra Ortadoğu'da diğer Haçlı kontlarından daha stratejik hamleler yapmaya çalışan fakat kaynaklara çok açık bir şekilde yansımayan bir kont daha vardı. Bu kişi diğer Haçlı liderleri gibi imparatorluğa muhalif olmayan ve Haçlılar içerisinde önemli topraklara da sahip olamamış Raymond de St. Gilles idi. Muhtemelen bu sebeple kaynaklar tarafından Raymond'un faaliyetleri çok dikkate değer bulunmuyor olmalı ki bu dönemde

⁴¹⁸ İbnü'l-Esîr, **El- Kâmil Fit-Târih**, C. X, s. 319, 364-365; İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 70-72, 87, Türk. trc. Özatağ, s. 21-22, 31; İbn Kesîr, **El-Bidâye ve'n-Nihâye**, Türkçe trc. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, C. XII, İstanbul 1995, s. 319. Krş. Fink, **a.g.m.**, s. 386.

⁴¹⁹ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 182-187, Türkçe. trc. Barlas, s. 164-169; İbnü'l-Esîr, **El- Kâmil Fit-Târih**, C. X, s. 319.

⁴²⁰ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 370, Türkçe trc. Umar, s. 361.

yaşadığı olaylar eserlerde oldukça parçalı ve takip edilmesi zor bir şekilde aktarılmıştır.⁴²¹ Yukarıda daha önce aktarılan ilgili kısma bakıldığında görüleceği üzere Raymond'un siyasî hayatı kaynaklarda diğer Haçlılara rekabet oluşturduğu zaman vurgulanarak anlatılmıştır. Buna en iyi örnek Raymond'un Antakya civarında faaliyet gösterirken Tankred ve destekçileri tarafından yakalanması, serbest kaldıktan sonra ise girişimlerinin diğer kontlukları ilgilendirdiği nisbette kaynaklara aktarılmış olmasıdır. Kaynaklardaki bu anlayış Raymond'un ölümünden sonra onun imparatorluktan destek alan yardımcıları üzerinde de devam etmiştir. Mesela, Haçlı Seferleri'nin başından itibaren Ortadoğu'da Kudüs dışındaki topraklarda kontların yer edinme çabası, kaynaklarda meşru ve dünyevî amacın dışında yapılan ulvî bir görev olarak okuyucuya hissettirilirken bu yarışta diğer kontlardan geri kalan Raymond'un ve ondan sonraki haleflerinin Trablus'u elde etmek için verdikleri mücadele ve iç çekişmeler Fulcherius tarafından uhrevî amacın dışında dünyalık kazanım çatışması olarak görülüp küçümsenmektedir.⁴²² Muhtemelen Raymond'a ve haleflerine yönelik yapılan eleştiriler yazarların onlara hesap verme gereksinimlerinin olmaması ve kontlar arasındaki rekabette taraf olmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Raymond'un Haçlılar arasında imparatorun desteklediği yegâne müttefiki olması yazarın bu konudaki tutumunu etkiliyor olmalıdır. Çünkü Raymond, diğer Haçlı liderlerinden farklı olarak imparatorun desteğini her zaman yanında buluyordu. Kontluğunun merkezi yapmayı plânladığı Trablus'un önündeki tepede bulunan karargâhı Aleksios'un Kıbrıs'taki görevlileri tarafından iâşe ve askerî yardımların yapıldığı bir Haçlı dağına dönüştürmüştü.⁴²³ Bu gibi durumlar sebebiyle Haçlı yazarları kanta olan eleştirilerinin dozunu yükseltmiş olmalıdırlar.

Raymond, dine hizmet bahanesiyle yapılan Haçlı Seferi'nde diğer kontlar kadar çıkar sağlayamamış gibi görünse de, beraberindeki ordunun motivesini devamlı canlı tutmak ve maiyetinin gözündeki otoritesini sarsmamak için yeni

⁴²¹ Küçükspahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 60.

⁴²² Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 194-195, Türkçe trc. Barlas, s. 176; Ayrıca, Fulcherius'ta diğer kaynakların aksine Raymond'un Ortadoğu'da giriştiği mücadelelere pek yer verilmemiş Trablus önündeki ölümüne bir cümle ile değinilmiştir. Bkz: s. 181, Türkçe trc. Barlas, 163.

⁴²³ Fink, **a.g.m.**, s. 369.

topraklar elde etmeye çalışmıştı. Onun bu gereksinimini ne Avrupa'daki papalık, ne de yol arkadaşları olan Haçlı kontları karşılayabildiğinden Ortadoğu'da hayatta kalabilmek, en önemlisi de etkili olabilmek için tutunabileceği tek dal olan Bizans İmparatorluğu'na yanaşmıştı. Raymond'un 1105 yılındaki⁴²⁴ vefatından sonra bu derece çetrefilli bir ortamda halefi kim olursa olsun hedeflerini gerçekleştirmek için benzer bir politika gütmeliydi. İmparatorluk kadar bölgedeki Haçlılar ve destekçileri olan Cenovalılar da bunun farkındaydılar. Kontun ölümünden sonra ortadaki mirası ve gerçekleştirilmesi plânlanan hedefleri üstlenecek iki isim ön plâna çıktı. Vârislerden biri Raymond hayattayken hali hazırda kontla birlikte hareket edip Trablus yakınlarındaki karargâhta bulunan yeğeni Guillaume-Jordain, diğeri ise Avrupa'da buluna ve daha önce Doğu'ya hiç gelmemiş kontun gayrimeşru çocuğu Bertrand'dı.

Bertrand, babasının ölüm haberini alıp Trablus yakınlarına gelmeden önce Guillaume-Jordain konttan boşalan makama geçmişti. İmparator, Raymond'un sağlığında başlattığı dostluk siyasetini muhtemelen onun yerine gelecek halefiyle de tesis edip gelenekselleştirmek istiyordu. Guillaume'nin kendisine Raymond gibi sadakat yemini vermesini sağlamak amacıyla Kıbrıs Duks'una ve Lazkiye'deki idarecilerine bol miktarda para ve erzak gibi gerekli malzemeleri temin etmeleri için Niketas Khalintzes'in gönderilmesini söyledi.⁴²⁵ İmparatorluk tarafından yapılan yardımlar sayesinde Guillaume, Raymond'un yarım bıraktığı kuşatma harekâtına dört yıl boyunca herhangi bir iâşe sıkıntısı çekmeden devam etmeyi başardı. Henüz Bertrand Suriye sahillerine ayak basmadan Arka şehri, Mart-Nisan 1109'da Müslümanlardan alındı.⁴²⁶ İmparator, Haçlılara yönelik uyguladığı siyaset açısından desteklediği liderlerle yaptığı müttelikliği kayd-ı hayat koşuluyla değil karşı tarafında benimsediği süresiz bir itaate dönüştürmek istiyordu. Bu açıdan liderin ismi Raymond, Guillaume veya Bertrand olabilirdi. Maksat iâşe ve gerekli ihtiyaçları

⁴²⁴ İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 68, Türk. trc. Özatağ, s. 19; Azîmî, **Azîmî Tarihi**, s. 41.

⁴²⁵ İbnü'l-Esîr, **El-Kâmil Fit-Târih**, C. X, s. 331; Anna Komnene, **Alexiad**, s. 357, Türkçe trc. Umar, s. 348; Küçükspahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 64.

⁴²⁶ İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 89, Türk. trc. Özatağ, s. 33; İbnü'l-Esîr, **El-Kâmil Fit-Târih**, C. X, s. 374-375; Küçükspahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s.70.

karşılanan Provençal birliklerin âdeta bir paralı asker gibi hareket edip Bizans adına üsler kazanmalarıydı. Raymond bu rolü Kudüs'ün ele geçirilip krallığın Godefroi'e devredilmesinden sonra kendi rızasıyla üstlenmişti. Eğer Guillaume veya bir başkası Raymond'un yolundan giderse Bizans'ın yardımını her zaman yanında bulabilecekti. Bertrand'da bölgeye intikal eder etmez hiç şüphesiz imparatorun babasına ve Guillaume'ye gösterdiği ilgi ve yardımla karşılaşacaktı. Fakat Bertrand Ortadoğu'da Haçlıların yaşadığı çıkmazdan donanma desteği olmadan sıyrılamayacağını ve kendisinin de sahip olmayı plânladığı sahil kesiminde denizden yapılacak destek olmadan başarılı olamayacağını anlamış olacak ki⁴²⁷ 1108 yılının Mart ayında her birinin içinde yaklaşık dört yüz yaya ve zırhlı süvarinin bulunduğu kırk kadırga ile babasının şehrinden Pisa'ya yelken açtı. Burada Kudüs'e gitmek için yemin eden Cenovalılarla bir anlaşma imzaladılar. Cenovalılar, Haçlı Seferleri'yle Avrupa'da oluşan romantik etkiden bir hayli uzaktı, bu sebeple onlar Haçlı anlayışı içerisinde Doğu'ya gidecek her türlü grubu taşınacak ticarî bir metâ olarak görüyorlardı. Yapılan anlaşmadan iki taraf da çıkar ummaktaydı.⁴²⁸ Bertrand bu anlaşma sayesinde donanmasına 80 adet gemi daha ekleyerek gıda ve gerekli tüm ihtiyaçlarını karşılamak için imparatorluğa ait bir liman kenti olan Almiros'a⁴²⁹ yöneldi. İmparatorun kulağına bu olay Raymond'un oğlu Bertrand'ın Bizanslılara ait bölgeleri çekinmeden yağmalamaya çalıştığı şeklinde gelince, Aleksios bir elçi vasıtasıyla Bertrand'a eğer bizzat kendisinin huzuruna gelir ve sadakat sözü verirse imparatorun babasıyla arasında olan dostluğun devam edeceğini ve pek çok değerli hediyelerle birlikte yanına rehber verilip topraklarında güvenle seyahat edebileceğini söyledi.⁴³⁰

Bertrand, ilk etapta imparatorun isteklerine uyararak yanındaki önemli adamlarıyla birlikte İstanbul'a gitti. Aleksios, Devol anlaşmasını tanımayan

⁴²⁷ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 193-194, Türkçe Trc. Barlas, s. 175. Krş. Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Konflusu**, s. 72.

⁴²⁸ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 777; Caffaro'nun eserindeki bilgiler Albertus'un Historiası'ndakilerle göre biraz farklılık arz etmektedir. Bkz: Caffaro di Cashifellone, **Genoa**, s. 123-124, 152; Krş. Eugene H. Byrne, "Trade with Syria in the Twelfth Century", **The American Historical Review**, C., 25. No: 2, Ocak 1920, 193.

⁴²⁹ Günümüzde Yunanistan'ın Taselya bölgesinde bulunan bir şehirdir.

⁴³⁰ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 777.

Tankred'i Antakya'da izole etmek için diplomasi kanallarını kullanarak diğer kontların kendi lehine bir tutum sergilemelerini sağlamaya çalışıyordu. Çünkü Aleksios'un amacı yakın bir zamanda Tankred üzerine askerî bir sefer düzenlemektir.⁴³¹ Bertrand, imparatorun huzurunda bağlılık yemini ettikten sonra Aleksios'un politikası gereği kendisine verilen pek çok altın, gümüş ve ipek kumaşla Tankred'in elinde bulunan Süveydiye (St. Simeon)⁴³² limanına geçti.⁴³³ Ardından Tankred'e elçiler göndererek bir görüşme düzenlemek istediğini bildirdi.⁴³⁴ Tankred, Bertrand'ın büyük bir güçle Antakya sahiline geldiğini öğrenince onları karşılamak için limana kadar gitti. Karşılıklı övgü ve iyi niyet gösterileri bittikten sonra Bertrand, Tankred'le görüşmek istemesindeki asıl maksadı söyledi. Tankred'den Antakya'nın babasına ait olan kısımlarının artık kendisine iade edilmesini istiyordu. Tankred bu isteği olumsuz karşılamadı fakat talebinin karşılanması için kendisine kısa süre önce Ermenilerin ihaneti sonucu imparatorluğa geçen Mamistra'yı (Misis) almaya yardım etme koşulunu öne sürdü.⁴³⁵ Fakat Bertrand daha önce imparatora bağlılık yemini ettiği için Tankred'in teklifini reddetti.⁴³⁶ Bunun yerine Cebele'de bulunan Müslümanların üzerine çıkılacak bir sefere yardım edebileceğini söyledi. İki taraf arasında uzlaşma sağlanamayınca Tankred, idaresi altındaki topraklardan Bertrand'ın hızlıca çıkmasını istedi. Bu olaydan sonra Bertrand Trablus önlerine

⁴³¹ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 441, Türkçe trc. Umar, s. 445. Krş. Asbridge, **The Creation of the Principality**, s. 100.

⁴³² Günümüzde Antakya sınırları içerisinde bulunan Samandağı bölgesinde 1948 yılına kadar Süveydiye olarak bilinen limandır.

⁴³³ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 777; Anna Komnene, **Alexiad**, s. 441, Türkçe trc. Umar, s. 445; Bertrand'ın imparator ile bizzat görüşüp görüşmediği ihtilafıdır. Albertus Aquensis, Bertrand'ın İstanbul'a giderek imparatora sadakat yemini ettiğini ifade etmesine karşın Anna Komnene, Bertrand'ın Cenova'dan hareket ettikten sonra İstanbul'a uğradığından bahsetmez. Onun Trablus'a geçtiğini ifade edip burada Bizans elçilerinin huzurunda imparatora yemin ettiğini söylemektedir. Her iki ihtimale göre de imparatorun Bertrand ile bir anlaşma yaptığı ve onu Haçlılara karşı kendi tarafında tutmaya çalıştığı açıktır. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 72-73; Lilie, **a.g.e.**, s. 82; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 54.

⁴³⁴ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 777;

⁴³⁵ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 779; Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, s. 234; Albertus Aquensis ve Urfalı Mateos, Misis'in Bizans'a ait olduğunu ifade etseler de Ralph Johannes Lilie'ye göre bu doğru değildir. Lilie, Eylül 1108'de Aleksios ile Bohemund arasında yapılan Devol anlaşması gereğince Bizans'ın Kilikya ve Kuzey Suriye'deki bütün haklarından vazgeçtiğini bu sebeple Misis'in Bizans'ın elinden çıkmış olması gerektiğini düşünmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Lilie, **a.g.e.**, s. 84, n.98; Ayrıca bkz: Asbridge, **The Creation of the Principality**, s. 115.

⁴³⁶ Bertrand'ın Tankred ile anlaşmasının sebeplerinden biri imparatorun Kudüs Kralı ve diğer kontlarla anlaşmak istemesi ve Bizans filosunun fırsat bulduğu anda Antakya'ya sefer yapmak üzere Kıbrıs'ta hazır bekliyor oluşudur. Bkz: Anna Komnene, **Alexiad**, s. 440-441, Türkçe trc. Umar, s. 445.

doğru ilerledi.⁴³⁷ Trablus civarında imparatorun bölgeye olaylara müdahil olması için gönderdiği Manuel Butumites ile buluştu. Manuel, Kıbrıs'tan donanma ile para desteği getirmişti. Bertand'ı imparatora hizmet edeceğine dair kararlı görünce maddî yardımlar Trablus Piskoposluğu'na teslim edildi.⁴³⁸

Görüleceği üzere Raymond'un ölümünden hemen sonra Aleksios'un hamleleri Ortadoğu'da yaşanabilecek birçok olayın seyrini değiştirmiştir. Bertrand'ın bölgede herhangi bir güç unsuruyla görüşme yapmadan imparatorun herkesten önce devreye girerek kendisine yönelik yaşanması muhtemel ittifaklara karşı önlemini alması, Trablus önlerindeki miras kavgasında Haçlı liderleri arasında yaşanan ihtilafla tarafların daha net ve keskin bir şekilde oluşmasına etki etmiştir. Bizans aslında politikası gereği Haçlılarla olan diyalogunda tam da bunu arzulamaktadır. Çünkü imparatorluk içerisindeki kozmopolit yapı göz önüne alındığında gerek dinî gerekse Ermeni ve Süryânî gibi muhalefet potansiyeli olan taraflar Haçlılarla birlikte tetiklenebilirdi. Bu açıdan imparatorluk, Bertrand'la yaptığı anlaşmayı daha önce Anadolu'ya ilk adım attıklarında her Haçlı lideriyle yapmayı arzulamıştı. Belki de böylece Misis'in alınması üzerine Tankred'le yaşanan diyalogun Haçlı liderlerinin her birisiyle bölgedeki güç unsurları arasında yaşanmasını öngörmüştü. Eğer işler bu tarihte gerçekleşen olayların bir benzeri olarak gelişseydi, Ortadoğu'da Kudüs dışında küçük Haçlı kolonilerinin yerini Bizans'ın vassalleri konumundaki valilikler alacaktı. Fakat hiç şüphesiz Haçlı Seferi'nin hedefleri ve doğal yapısı değerlendirildiğinde Bizans'ın istediği politika geçirilmiş olsa bile sürdürülebilmesi imkânsız olacağı açıktır.

İmparator, Antakya meselesini Devol Anlaşmasının tesiri geçmeden ivedilikle çözüme kavuşturmak istiyordu. Her ne kadar Bertrand'ı yanına çekmiş ve Ortadoğu'ya adım atar atmaz onu Tankred'in üzerine üstü kapaklı bir tehdit olarak gönderse de netice itibariyle Antakya'yı kendine bağlayabilmiş değildi. Tankred'e gönderdiği elçiler de elleri boş dönmüşlerdi. İmparator, Bohemund karşısında aldığı kazanımı Tankred karşısında kaybetmemek için Antakya'ya askerî bir sefer

⁴³⁷ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 779; Fink, **a.g.m.**, s. 397.

⁴³⁸ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 440-441, Türkçe trc. Umar, s. 445; Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 73.

yapmaktan başka çare bulamıyordu.⁴³⁹ Fakat etrafındaki devlet adamları böyle bir seferin imparatorluk için daha büyük yıkımlara sebep olabileceği düşüncesinden dolayı onu engellemeye çalıştılar. Çünkü mevcut durumda Antakya'ya yapılabilecek bir saldırı Anadolu'da Selçuklular tarafından akâmete uğratılabileceğinden ancak deniz yoluyla yapılabilirdi. Kilikya üzerinden bir yürüyüş ise çok uzun sürecek ve büyük bir ihtimalle yine Türklerin saldırılarına maruz kalacaktı. Türklerle ağır yenilgi alacakları bir savaşa girmeseler bile kendilerine yapılacak ufak tefek tacizlerle ordunun birbirleriyle olan iletişiminin kesilme ihtimali vardı. Diğer taraftan Bizans filosu sadece Haçlılara karşı olması kaydıyla yeterince güçlüydü ve Suriye sahillerinden operasyonu yönetebilecek kabiliyete sahipti. Fakat eğer İtalyan deniz devletleri Haçlıların tarafında savaşa girerlerse dengeler imparatorluğun aleyhine değişebilirdi. Bütün bu risklerin yanında imparatorun daha önce yaşadığı tecrübelerle göre Batı dünyasının tutumunu görmezden gelmesinin ne kadar tehlikeli olabileceğini göstermişti. Buna en iyi örnek olarak Antakya üzerine bilinçsizce gitmenin neticesinde Bohemund'un papalık destekli gerçekleştirdiği Avrupa seferi gösterilebilirdi. Haçlı devletleri hâlâ Batı dünyasıyla yakın temas içindeydiler ve Papa'nın koruması altında duruyorlardı. Dolayısıyla bu sorunların giderilmesi ve savaş için şartların olgunlaşmasının ardından ancak Tankred üzerine büyük bir sefer düzenlenebilmeliydi.⁴⁴⁰ Şartların yeterince olgunlaşması için de Bertrand'ı kendisine olan bağlılığa zarar verecek bir girişimde bulunmaması kaydıyla diğer Haçlı liderleri arasında kurgulayacağı siyasette oldukça serbest bıraktı.

Bertrand, kuzeni Guillaume'nin kendisine olan dostluğunu kazanması için babasının elinde olan bölgeleri kendisine devretmesi ve Hims'a yapılacak girişimde yanında olması gerektiğini düşünüyordu. Guillaume ise Raymond ile bu bölgeleri el geçirebilmek için fazla gayret sarf ettiğinden ondan kalan mirası oğlundan daha fazla hak ettiğine inanıyordu. Bertrand'ın isteklerine karşı güçlü bir ittifak kurması gerekiyordu. İmparator belli ki Raymond'un halefi olacak kişiyi Guillaume'den daha çok oğluna yakıştıyordu. Eğer Bertrand imparatorla olan anlaşmasını çiğneyerek Tankred'e yanaşsaydı, Guillaume-Jordain için yardım talebi yapılacak en makul taraf

⁴³⁹ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 440, Türkçe trc. Umar, s. 444.

⁴⁴⁰ Lilie, **a.g.e.**, s. 85.

Bizans olurdu. Yukarıda daha önce bahsi geçtiği üzere Baudouin'nin tarihçisi diyebileceğimiz Fulcherius'un ifadelerinden de Guillaume'nin Kudüs kralıyla aralarının iyi olmadığını düşünürsek⁴⁴¹ geriye yardım için başvurulacak tek alternatif olarak Tankred kalıyordu. Guillaume, Tankred'e rakibi Bertrand'a karşı destek olursa bundan sonra ona bağlı olacağı mesajını ileten bir elçi gönderdi. Guillaume'nin Tankred'e yaptığı bu yardım çağrısı çok hızlı yanıt buldu. Çünkü Tankred de Bizans ile yakın temasta olabilecek bir kontun güneyindeki sahillerde bulunmasını çok büyük bir ihtimalle istemiyordu.⁴⁴² Tankred, Guillaume ile Tortosa'da (Tartus) Bertrand'ı etkisizleştirmek için kara ve deniz güçlerini birleştirecekleri bir buluşmayı onayladı. Tankred'in Guillaume ile olan ittifakının farkına varan Bertrand, Tortosa limanından çekilerek aceleyle Trablus'a yöneldi ve burayı kuşatma altına aldı. Kuşatma devam ederken Bertrand, Bizans İmparatoru yerine Kudüs Kralı Baudouin'e Tankred ile kuzeninin babasından kendisine kalan mirası reddetmekle kalmadıklarını üstüne üstlük ittifak kurduklarını dolayısıyla âcil olarak bu adaletsizliğe engel olmak için yardım etmesi gerektiği mesajını gönderdi. Mesajı alan kral, kendisinin bir üst merci olarak görülmesini sağlamak amacıyla Tankred ve Bertrand'ı Trablus önünde meseleleri görüşmek üzere bir toplantı yapmaya çağırdı.⁴⁴³ Tankred dışındaki liderler Kudüs kralına kendilerini bağlı görüyorlardı. Tankred idarî olarak kendisini bağımsız gördüğünden Baudouin onu kral olarak değil Kudüs Kilisesi adına toplantıya çağırdı. Baudouin'nin davranışı ve toplantı için uygulanan formül bize Haçlıların Ortadoğu'daki toprakları üzerindeki rejim algıları konusunda fikirler verdiği gibi kilisenin en derin ayrılıklarda bile Haçlılar üzerinde etkili olabileceği siyasî yönünü göstermesinden dolayı önemlidir.⁴⁴⁴

Olaylara Bizans'ın dâhil edilmemesi, özellikle Batı'da yaşanan gelişmeler göz önüne alındığında oldukça dikkate değerdir. Bertrand'ın imparator yerine destekçi

⁴⁴¹ Yukarıda bahsi geçti.

⁴⁴² Fink, **a.g.m.**, s. 397.

⁴⁴³ İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 87-88, Türk. trc. Özatağ, s. 33; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 781-783; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 475; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 132. Krş. Küçükspahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 75-76

⁴⁴⁴ Fink, **a.g.m.**, s. 397.

olarak Kudüs kralına çağrıda bulunmasının altında yatan önemli sebepler olmalıdır. Çünkü Batı'da Bohemund'u yenip Devol Anlaşması imzalayan ve Tankred'e bu anlaşmanın hükümlerini uygulatmak için can atan imparator, büyük bir ihtimalle Bertrand'ın çağrısına kulak verecekti. Dolayısıyla bölgeye birlikleriyle ya bizzat gelecek, ya da bir temsilcisini gönderecekti. Tankred'i sıkıştırarak Batı'daki hükümleri ona uygulatmaya çalışacak ve Bertrand'ı içinden çıkamayacağı tek taraflı bir bağlılığa mahkûm edecekti. Fakat Bertrand imparatoru yaşanan gerilimden uzak tutup toplantıya çağırarak Ortadoğu'daki geleceğini tek taraflı alternatifsiz Bizans gücüne bağlamak istemedi ve çok zekice bir harekette bulundu. Diğer taraftan Bertrand, ittifak talebini imparator yerine Kudüs kralına göndererek uzun vadede kendisine fayda sağlayacak önemli neticeler elde edebilecekti. Baudouin ise yardım mektuba olumlu cevap vererek Kudüs idaresinin çatısı altında Haçlı kontları arasındaki yaşanan bütün anlaşmazlıkları giderebileceği bir rolü üstlenmiş olacaktı. Eğer bunu başarabilirse teoride olan Haçlıların genel liderliğini pratikte gerçekleştirmiş olacaktı. Elde edebileceği bu büyük fırsatla Tankred'i kuzeyden durdurabilecek maddî ve manevî bir güce sahip olacaktı. Bertrand bu sayede ileride yaşayacağı olumsuzluklarda Avrupa'nın kabulleneceği bir müttefik kazanmış olacaktı. Yani Kudüs kralından alacağı destek, Bizans'tan alacağı desteğe göre hem Haçlı dünyasında hiç geçmişi olmayan kendisine daha fazla yardımcı olacak, hem de Haçlı girişimine daha önce katkı sağlayan Guillaume karşısında daha fazla meşruiyet kazandıracaktı.

Bertrand ve Kudüs Kralı Baudouin'nin beklentilerinin karşılanacağı toplantı 1109 yılının Haziran ayında Trablus'un karşısındaki Hacılar Tepesi'nde gerçekleşti. Kudüs kralı bütünleştirici bir rol üstlenip Urfa Haçlı Kontu Baudouin de Bourg ve Joscelin de Courtenay'ı barıştırdı. Toplantının asıl gündem maddesi olan Raymond'un mirası bölüştü. Anlaşmanın maddelerine göre Guillaume'ye Trablus'un kuzeyinde Antakya hattındaki Arka ve Tortosa verilirken Trablus'un güneyinde Kudüs'e daha yakın olan Cubeyl ve Hacılar Tepesi ise Bertrand'a bırakıldı. Bu paylaşım toplantıdan önce tarafların yaklaştığı güç merkezlerini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Nitekim toplantıda Bertrand ve Guillaume-Jordain kendi destekçileri olan Antakya Prinkepsi Tankred ve Kudüs Kralı

Baudouin'e karşılıklı olarak sadakat yemini ettiler. Bertrand, daha önce Aleksios'a bir bağıllık yemini vermiş olmasına rağmen artık Kudüs kralının bir vekili hükmüne de geçmişti. Bu durum Tankred'in daha temkinli olmasını gerektiriyordu. Çünkü hem Haçlılar hem de Bizans tarafında yaşayacağı genel bir anlaşmazlıkta Antakya'nın Kudüs kralının güvencesi altındaki Bertrand tarafından güneyden, imparatorluk tarafından ise kuzeyden tehdit edilebileceği anlamına geliyordu. Anlaşmanın diğer maddesi ise Bertrand ve Guillaume'den birinin ölümü durumunda geride vâris bırakmamaları kaydıyla sahip oldukları servet ve topraklarını hayatta kalana devredilmesini içeriyordu. Anlaşmanın bu son maddesi Bertrand'ın Ortadoğu'daki geleceğinin şekillenmesine vesile oldu. Çünkü toplantıdan kısa bir süre sonra Guillaume suikasta uğradı ve hayatını kaybetti. Böylece Bertrand, Raymond'un tek vârisi olarak Ortadoğu'da Haçlılar arasında önemli bir figür haline gelmiş oldu.⁴⁴⁵

Bizans İmparatoru Aleksios ve Kudüs Kralı Baudouin'e gösterdiği taraftarlıkla kendisine yönelik muhalefeti etkisiz hâle getiren Bertrand, tıpkı babası gibi Ortadoğu'da tutunabilmek için diğer liderleri gibi bir kontluk elde etmesi gerektiğini biliyordu. Bu sebeple Trablus kuşatmasına ağırlık vererek burayı Cenovalıların denizden verdiği donanma desteğiyle 12 Temmuz 1109'da ele geçirdi.⁴⁴⁶ İmparatorluk filolarının bu dönemde Kıbrıs dolaylarında bulunduğu dikkate alınırsa Bertrand'ın müttefiki ve Tankred'in düşmanı olarak kuşatmada bulunmamaları dikkat çekicidir. Trablus ele geçirildikten sonra Bertrand'ın imparatorlukla olan ilişkilerde beklenenin aksine bir duraklama olmuştur. Hâlbuki imparatorun siyaseti gereğince Trablus ile ilişkiler daha önce yaptıkları bağıllık sözleşmesi gereğince devam etmeli ve tıpkı Raymond döneminde olduğu gibi Bertrand da Suriye

⁴⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 195-196, Türkçe trc. Barlas, s. 175-176; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 781; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 475; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 132; İbn Kalânisî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 88-89, Türk. trc. Özatağ, s. 33-34. Krş. Küçükşipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 75-76; Lilie, **a.g.e.**, s. 83; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 56; Fink, **a.g.m.**, s. 398; Andrew Jotischky, 1109 yılında Trablus önlerinde yapılan bu toplantının Haçlı kontları arasında bir tür kardeşliğin varlığını ortaya koyduğunu iddia etmektedir. Hâlbuki Bu toplantının çıkarlar doğrultusunda Haçlı liderlerinin var olma çabasından doğan zoraki birlikteliğin açık bir örneği olduğu hiç şüphesizdir. Bkz: Jostichky, **a.g.e.**, s. 98.

⁴⁴⁶ Trablus'un Bertrand tarafından ele geçirilmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Küçükşipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 77-79.

sahillerinde hem kendi çıkarları gereğince hem de Bizans lehine faaliyetlerde bulunmalıydı. Belki bu sayede imparator Antakya'yı alabilmek için uygun zemini hazırlamış olacak, Trablus'un kendine olan bağımlılığını korunmuş olacak ve Kudüs kralı ile yakınlaşma fırsatı yakalayabilecekti. Fakat Aleksios Bertrand ile yaşanması beklenen bu ilişkiyi Trablus'un alınmasından yaklaşık bir yıl kadar sonra Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Muhammed Tapar ile kurdu. Aralık 1110'da Aleksios'un elçileri beraberlerinde getirdikleri kıymetli hediyeler ile sultanın huzuruna çıktılar. Elçiler Muhammed Tapar'dan Haçlılar üzerine sefer yapmak için Müslümanları harekete geçirmesini istediler. Gerekçe olarak ise Müslümanların Haçlılara karşı yeterince faaliyette bulunmadığı ve bu sayede Haçlıların İslâm beldelerine iyice kök salmalarını gösterdiler. İmparatorluğa göre bu işten kurtulmanın yegâne çaresi onlar üzerine müttefik güçler ile âni baskınlar yapılmasıydı.⁴⁴⁷ Aslında imparatorun Büyük Selçuklular ile görüşmesinden daha önce Muhammed Tapar'ın emriyle Türklerin Urfa ve Antakya özelinde giriştiği bir cihad hareketi vardı.⁴⁴⁸ Aleksios, Büyük Selçuklu Sultanı ile yaptığı bu anlaşma sayesinde Tankred'i baskı altında tutarak zayıflatabileceğini ve Antakya konusunda amacına ulaşabileceğini düşünüyordu. İmparatorun Türklere Haçlılar üzerindeki faaliyetlerini artırmalarına yönelik yaptığı teşvik etkisini kısmen de olsa gösterdi ve Tankred bu süreçte çetin mücadeleler vermek zorunda kaldı.⁴⁴⁹

⁴⁴⁷ İbn Kalânîsî, *The Damascus Chronicle*, İng. trc. Gibb, s. 112-113, Türk. trc. Özatağ, s. 49; İbnü'l-Esîr, *El Kâmil Fi't-Târih*, C. X, s. 387; Abdulkerim Özaydın, *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi (498-511/1105-1118)*, TTK Yayınları, Ankara 1990, s. 111; Lilie, *a.g.e.*, s. 85; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. II, s. 99-100; İmparatorun Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar ile Haçlılara karşı kurduğu iletişim diğer kaynaklara açık bir şekilde yansımamıştır. Bu durumun birkaç sebebi olabilir. Aleksios'un Haçlılara karşı çevirdiği bu entrika Hristiyan dünyasında büyük bir yankı uyandıracığı için gizli tutulmuş olabilir. Fakat Anna Komnene'de geçen ifadelerden anlaşılacağı üzere Tankred'e karşı imparatorun diğer unsurları harekete geçirme isteği bu iletişimin olabileceğini göstermektedir. Diğer taraftan İslâm kaynaklarında Aleksios gibi bir Hristiyan liderin bile Haçlılara karşı kayıtsız kalmadığı vurgulanarak müttefik bir hareketle cihad yapılması için İslâm dünyası harekete geçirilmeye çalışılmış ve bu olay uydurularak Müslümanlar için Haçlılara karşı tahrik unsuru yapılmış olabilir.

⁴⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, s. 109-112; Azîmî, *Azîmî Tarihi*, s. 44-45; Urfalı Mateos, *Vekayi-Nâme*, s. 237-238. Krş. Özaydın, *a.g.e.*, s. 108-109; Küçükşipahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu*, s. 80-81.

⁴⁴⁹ Halep Meliki Rıdvan, Musul valisi Mevdûd, Hemedan emîri Porsuk'un iki oğlu İlbeği ve Zengî, Erbil hâkimi Ebu'l-Heycâ ve Artuklulardan İlgazi'nin oğullarının Tankred ile giriştiği mücadelelerin ayrıntıları hakkında bkz: İbnü'l-Esîr, *El Kâmil Fi't-Târih*, C. X, s. 388-390; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, s.109-116; İbn Kalânîsî, *The Damascus Chronicle*, İng. trc. Gibb, s. 113-

Aleksios, Türklerin yaptığı baskılarla Tankred'in zayıflamasını beklerken diğer taraftan Kudüs Kralı Baudouin ile yakın ilişkiler kurarak Tankred'i yalnızlaştırmak istiyor ve onun müttefik edinmesini engellemeye çalışıyordu. Bu amaçla Baudouin'nin çevrede yaptığı kuşatmalarda ona yardım etmek istiyor ve bu durumdan çıkar umuyordu. Yardım için Aleksios, Baudouin'nin çok ihtiyacı olan donanma desteğini ileri sürdü. İmparatorun o sıralarda Tankred'e olası bir müdahale için Kıbrıs açıklarında bekleyen, elçisi Butumites'in emrinde 12 gemiden oluşan bir filosu vardı. Baudouin 1111 yılı sonlarında Suriye sahillerinde stratejik öneme sahip bir liman kenti olan Sûr şehrini kuşatmaktaydı. İmparator Sûr kuşatmasında donanması ile yapacağı yardım karşılığında Kudüs kralından Tankred'in elinde olan şehirleri geri almak için destek istiyordu. Fakat Baudouin, muhtemelen Haziran 1109'da Trablus önlerinde Haçlı liderleri nezdinde elde ettiği üstünlük ve abilik vasfına zarar gelmemesi için bu teklife sıcak bakmadı. Aleksios ile Baudouin arasındaki bu ittifak görüşmesi 1112 yılı başına kadar sürse de bir neticeye varılamadı. Dımaşk Emîri Tuğtekin'in bölgeye gelmesiyle Baudouin kuşatmayı kaldırarak çekilmek zorunda kaldı.⁴⁵⁰

Baudouin'nin, Bizans İmparatoru'nun desteği olmadan kendi güçleriyle Tuğtekin karşısında aldığı yenilgi onu çok etkilemişti. İşler plânladığı gibi gitmemiş ve Sûr şehrini de alamamıştı. Diğer taraftan Antakya ve Urfa'nın Türk tazyiki altında kalması Baudouin'nin bu kontluklar üzerindeki hâmilik rolüne de zarar vermekteydi. Baudouin, etrafındaki Haçlıları Aleksios'a bağlılığa yönelten bir sistemin parçası olduğunu fark etti ve bu güçleri imparatorluk yerine kendi şahsi iktidarına bağlı birer mülk yapmaya karar verdi.⁴⁵¹ Fakat Baudouin'nin kendi aleyhine yaşanan bu

119, Türk. trc. Özatağ, s. 49-55; Abûl-Farac, **Abûl-Farac Tarihi**, C. II, s. 350-351; İbnü'l-Adîm, **Bugyetü't-taleb fî Tarihi Haleb**, s. 94-95; **Anonim Süryânî Vekayinâmesi**, S. 1, s. 83-85, Türk. trc. İlmen, s. 24-26. Krş. Ali Sevim, **Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 212-220; Özaydın, **a.g.e.**, s. 108-116.

⁴⁵⁰ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 442-443, Türkçe trc. Umar, s. 446-447; Albertus Aquensis'te bahsedilen Sûr kuşatması ve imparator ile Baudouin arasındaki iletişim Anna Komnene'de anlatılandan biraz farklı verilmiştir. Bkz: Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 829-837; İbn Kalânîsî'de ise imparator ile Haçlıların diyalogları anlatılmaz. Sadece Baudouin'nin Sûr kuşatmasının ayrıntılarından bahsedilir. Bkz: İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 119-122, Türk. trc. Özatağ, s. 55-58; Ayrıca Aleksios ile Baudouin arasındaki görüşme için bkz: Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 77; Lilie, **a.g.e.**, s. 86.

⁴⁵¹ Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 80

gelişmeleri kısa vadede tersine çevirebilmesi, Aleksios'un uzun zamandır Ortadoğu'da oluşturmaya çalıştığı siyasî dengelerin bozulmasıyla mümkün olacağından yapacağı girişimleri üstü kapalı gerçekleştirmeliydi.

Ortadoğu'ya gelişiyse Bizans İmparatoru Aleksios'un müttefiki olan Bertrand'ın Şubat 1112'deki ölümü bölgedeki siyasî dengelerin değişmesinde büyük bir etken oldu. Bertrand'ın yerine yaşı küçük ve tecrübesiz oğlu Pons geçti. Pons, henüz bölgede birbirlerine muhalif olanlarla destek olanların kendi çıkarları için yürüttüğü ince politikaları anlayabilecek bir yapıya sahip olmadığı için onu Trablus Haçlı kontluğundaki ileri gelen liderler yönlendirmekteydi. Dedesi Raymond'un başlattığı ve babası Bertrand ile devam eden imparatorlukla olan iyi ilişkiler onun döneminde geriye bir ivmelenme göstererek sorunlu bir hal aldı. Pons, muhtemelen etrafındakilerden etkilenecek Aleksios yerine onun düşmanı Tankred ile yakınlaşmayı, Kontluğun geleceği açısından daha sağlıklı buldu. Pons'un almış olduğu bu karar büyük bir ihtimalle Kudüs Kralı Baudouin'i de memnun etmişti.⁴⁵²

Tahta geçişinden kısa bir süre sonra Antakya'ya giden Pons, burada Tankred ile münasebetlerini oldukça ilerletti. Tankred ile Pons'un arasında kurulan bu ilişki o kadar ileri bir boyuta geçmiş olacak ki Tankred rahatsızlanıp ölümünün yaklaştığını fark edince eşi Cécile'nin⁴⁵³ Pons ile evlenmesini ve kendinden sonra boşalacak Kontluk makamına Roger de Salern'in⁴⁵⁴ getirilmesini istedi. Yakalandığı hastalığı atlatamayan Tankred, 1112 yılının son aylarında öldü. Onun ölümünden sonra yeni Antakya Prinkepsi Roger de Salern olurken eşi ile ilgili vasiyeti biraz gecikmeli olarak yerine getirildi.⁴⁵⁵

⁴⁵² İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 127, Türk. trc. Özatağ, s. 59; Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 83; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s.102-103.

⁴⁵³ Fransa Kralı I. Philippe'nin kızı. Bkz: Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 492; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 151.

⁴⁵⁴ Haçlıların 1104'deki Harran yenilgisi sonrasında Türkler tarafından esir alınan Joscelin'in yerine kısa bir süreliğine Urfa'da nâiplik yapmış Richard de Salern'in oğludur. Bkz; Süryânî Mihail, **Vekayinâme**, s. 55; Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, s. 224.

⁴⁵⁵ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 855; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, 492-493; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 151. Krş. Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 84; Fink, **a.g.m.**, s. 401.

Tankred'in ölmeden önce yaptığı hamleler Bizans İmparatorluğu ve Kudüs Haçlı Krallığı'nın bölgedeki siyasetleri açısından oldukça belirleyici oldu. Çünkü yukarıda da ifade edildiği gibi Kudüs kralı, özellikle 1109 yılından sonra Ortadoğu'da sınırlarını kendi iktidarı çerçevesinde belirleyeceği bir Haçlı birlikteliğinin öncülüğünü yapmak istiyor ve bunun için girişimlerde bulunuyordu. Bunun için en büyük engel Tankred ve imparatora sadakati olan Bertrand idi. Kendi faaliyetlerine engel teşkil eden bu iki kontun ölümü onu rahatlattı. Fakat Tankred'in ölmeden önce Bertrand'ın oğlu ile yakın ilişki kurması kral açısından sadece Bizans İmparatoru'nun bölgeye yapacağı seferleri geçersiz kılmaktan öteye bir fayda sağlamadı. Bu sebeple iki kontluğun bu şekilde yakınlaşması Baudouin'nin sadece kısmi bir rahatlama elde etmesini sağladı. Diğer taraftan Tankred'in ölmeden önce attığı adımlar ezeli rakibi olan Raymond ve haleflerinin düşmanlığını Antakya üzerinden kaldırmakla kalmayıp Trablus'ta gelenekselleşecek bir Antakya düşmanlığının önünü kesmiş oldu. Kendi yerine atadığı Roger ise babası dolayısıyla Urfa ile yakın ilişkiler kurabilirdi. Bu sayede tüm Haçlı devletleri imparatorluğa karşı bir ittifak halinde hareket edebilirlerdi. Ayrıca ölümünden sonra dul kalacak karısını kendi tarafına çektiği Pons ile evlendirerek Avrupa'da Aleksios'a karşı verilen savaşta Bohemund'un yanında bulunan Fransa kralına damat etmiş oldu. Eğer Tankred, karısını kendi belirlediği birisiyle bu şekilde evlendirmemiş olsaydı, Aleksios belki de Fransa kralı ile bir dostluk tesis edebilmek ya da Antakya'yı miras yoluyla elde etmek için Cécile'yi imparatorluğun çıkarları doğrultusunda farklı biriyle evlendirmeye çalışabilirdi. Kısacası Tankred, ölmeden önce yaptığı bu faaliyetlerle bir birden fazla fayda sağladı.

Bizans İmparatoru Aleksios, yaşanan bu olaylardan sonra Haçlılara karşı verdiği mücadeledeki tüm gayretlerinin boşa çıktığı anlayınca Bertrand döneminde Trablus'a yaptığı nakdî yardımları geri talep etti. Gerekçe ise imparatorluğa Raymond'un gösterdiği gibi bir bağlılıkta bulunmadıklarıydı. Aleksios'un geri iadesini istediği paraları Pons ve idaresi vermeye yanaşmayınca şehrin üzerine yapılacak ekonomik yaptırımlar devreye sokuldu. İmparatorun bölgede Haçlıları tehdit edebileceği en önemli kozu Kıbrıs kalmıştı. Kıbrıs'ta Kuzey Suriye sahillerine ve özellikle Trablus'a iâşe aktarımı yapılıyor sahillerdeki ekonomik faaliyetler

kontrol altında tutulabiliyordu. Kıbrıs'tan yapılan bu işenin kesilebileceği tehdidi üzerine imparatorluğun daha önce Tarabulus'a gönderdiği nakit para geri iade edildi.⁴⁵⁶

13. Elçiler Dönemi

Doğu'da Haçlı devletleri arasında uygulamaya çalıştığı ayrıştırıcı siyasetten pek verim alamayan Aleksios, papalık ile olan diyaloglarını artırarak farklı bir politika izlemeye çalıştı. 1111-1112 yıllarında Roma'yla yakın olan Monte Cassino Manastırının başrahibi aracılığıyla papa ile iletişim kurmaya çalıştı. Aleksios kurduğu bu iletişimde Doğu ve Batı Kiliseleri arasında yaşanan anlaşmazlıklara çözüm üretip papalığın Hristiyanlar arasındaki dinî iktidarının artırılmasına yardımcı olabileceğini hissettirirken bunun karşısında kendisi ve oğlunun dünyevî otoritesinin Batı tarafından kabul edilmesini talep ediyordu. Aleksios'un papalıktan diğer bir isteği ise gerektiğinde Anadolu'da kullanabileceği ücretli asker yardımındı. Çünkü imparator Anadolu'da Selçuklular ile verdiği mücadele sebebiyle Ortadoğu'da yapmak istediği askerî faaliyetlere imkân bulamıyordu. Eğer ücret mukabilinde kendisine askerî yardım yapılabilirse bu sorunun üstesinden gelebilirdi. Diğer taraftan eğer papalık tarafından Batı'daki siyasî otoritesi kabul edilirse bu durum papalık ile araları iyi olan Normanlara da sirayet edecek ve Antakya üzerindeki iddiasında eli güçlenebilecekti. Fakat 1113 yılında Bizans karşıtı düşünceye sahip Milano Piskoposu Petrus Chrysolan'ın kilise meselesini görüşmek için İstanbul'a gelmesiyle imparatorun tüm çabası boşa çıktı. İmparatorluğun piskoposları ile Batı'dan gelen bu rahibin arasında çıkan sert tartışmalar görüşmelerin sonlanmasına sebep oldu.⁴⁵⁷

⁴⁵⁶ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 444, Türkçe trc. Umar, s. 448. Krş. Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 73; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 113; Lilie, **a.g.e.**, s. 87.

⁴⁵⁷ Aleksios, Monte Cassino Manastırı'ndaki din adamlarıyla Haçlı Seferi'nin başından itibaren iyi ilişkiler kurmaya özen göstermiştir. Çünkü bu din adamları papa ile bağlantılı olduğu kadar Haçlılarla da diyalog halindeydi. Aleksios, 1106 yılında buradaki piskoposa kıymetli hediyeler verip güzel ifadelerle iltifat ederek yakınlık kurmaya çalışmıştır. 1112 yılında ise bu manastırla ilişkilerini ilerleterek papalık ile kuracağı iletişimde burayı aracı olarak kullanmak istemiş fakat başarılı

Doğu'da Haçlıların tesis ettiği Lâtin Piskoposluk merkezleri doğrudan papalığa bağlıydı. Dolayısıyla papalığın Haçlı Devletleri üzerindeki tesirini çok iyi bilen Aleksios, Papa II. Pascalis ile ilişkileri devamlı surette sürdürme taraftarıydı. Bu sebeple 1117 yılında bir elçilik heyeti papalığa gönderildi. Papa ile yapılan bu görüşmenin içeriği hakkında bilgi olmasa da muhtemelen konu imparatorun Haçlı devletlerine karşı bölgede ileri sürdüğü hâkimiyet iddiaları ve kilise birliği ile ilgili olabilir.⁴⁵⁸ Belki de kısa bir süre sonra Antakya'ya göndereceği elçilik heyetinin talep ettiği isteğin gerçekleşmesi için papalığın desteğini almak ve Normanların itirazlarını engellemektir.

Aleksios'un papalığa gönderdiği elçilikten kısa süre sonra Ravendinos isimli yüksek rütbeli bir devlet adamının eşliğinde ikinci bir elçilik heyeti Antakya'ya gitti. Ordericus Vitalis'e göre Ravendinos'un görevi Aleksios'un veliahtı olan Ioannes Komnenos'un Antakya Prinkepsi Roger'ın kızına talip olduğunu bildirmektir. Aleksios'a göre yapılacak evlilik sayesinde Antakya ile Bizans arasında olan düşmanlık yavaş yavaş azalacak ve iki aile arasında kurulan kan bağı imparatorluğun ilerde Antakya'yı veraset yoluyla kendine dâhil etmesine sebep olacaktır. Ravendinos'un Roger ile yaptığı müzakereler uzun bir süre devam etti. Büyük bir olasılıkla Roger, elçiyi oyalayarak ondan imparatorluk adına koparacağı bazı imtiyazlar elde etmek istiyordu. Nitekim Mardin hâkimi İlgazi ile Dımaşk emîri Tuğtekin'in Antakya üzerine yaptığı sefere karşı Roger, Ravendinos'un da kendisi ile beraber hareket etmesini sağladı.⁴⁵⁹ Sermeda Ovası'nda bulunan Tell-Akribîn Kalesi⁴⁶⁰ önünde 28 Haziran 1119'da gerçekleşen savaşta Haçlılar büyük bir yenilgi

olamamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Herbert Bloch, "Monte Cassino, Byzantium, and the West in the Earlier Middle Ages", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 3, 1942, s. 222-224; Herbert Bloch, *Monte Cassino in the Middle Ages*, Harvard University Press, C. I, Massachusetts 1986, s. 110-112; İmparatorluğun Aleksios Komnenos döneminden önce de bu manastırla münasebetleri vardır. Bkz: Judith Herrin, *Bizans: Bir Ortaçağ İmparatorluğunun Şaşırtıcı Yaşamı*, Türkçe trc. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 289,298.

⁴⁵⁸ Lilie, *a.g.e.*, s. 94

⁴⁵⁹ Ordericus Vitalis, *Ecclesiastical History*, C. III, s. 406-407; Asbridge, *The Creation of the Principality*, s. 100; Ralph-Johannes Lilie, Bizans elçisinin Antakya'ya Ioannes Komnenos'a Roger'ın kızını istemesi için gitmesinin doğru olamayabileceğini ve Ioannes'in o tarihlerde evli olduğu için kaynağın yanlış olduğunu ifade etmektedir. Ona göre elçilik heyeti farklı amaçlar için Antakya'ya gitmiş olmalıdır. Bkz: Lilie, *a.g.e.*, s. 95-96.

⁴⁶⁰ Antakya'nın Halep'e bakan doğu sınırındadır. Günümüzde Halep'in merkezine 30 Antakya'ya ise 50 km'dir.

aldılar. Antakya ordusunun çok büyük bir kısmı Kontları Roger ile birlikte öldürüldü.⁴⁶¹ Antakya'daki Haçlıların bu şekilde zaafa düşmesi Bizans İmparatorluğu için kaçırılmaz bir fırsattı. Fakat bu fırsat Bizans tarafından değerlendirilemedi ve Antakya ile ilgili elle tutulur bir kazanım elde edilemedi. Çünkü savaştan kısa bir süre önce Aleksios ölmüştü ve imparatorlukta taht kavgaları yaşanmaktaydı. Dolayısıyla, Antakya meselesi imparatorluğun bürokratik kanadı tarafından ikinci plâna atılmış ve göz ardı edilmişti.⁴⁶² İmparatorluğun Antakya'ya bu dönemde gösterdiği ilgisiz tutumu, Kudüs Haçlı Krallığı'nın savaştan sonra şehirde yaşanan iktidar boşluğunu doldurmasına sebep oldu.⁴⁶³ Antakya Prinkepsliği, 1126 yılında babası Bohemund'un⁴⁶⁴ mirasını devralmak için gelen II. Bohemund'un şehir devralmasına kadar geçen süre zarfında Kudüs Krallığı'na bağlı bir kontluk haline geldi. Bu süreçte Antakya Prinkepsliği ile imparatorluğun arasındaki ilişkiler, Kudüs

⁴⁶¹ Kanlı Meydan Savaşı'nın ayrıntıları için bkz: Galterius Cancellarius (Walter the Chancellor), **The Antiochene Wars**, İngilizce trc. Thomas S. Asbridge ve Susan B. Edgington, Ashgate Publishing, Cornwall 1999, s. 125 vd.; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 528-531; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 191-196; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 226-227, Türkçe trc. Barlas, s. 204-205; İbn Kalânisî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 159-161, Türk. trc. Özatağ, s. 81-82; İbnü'l-Esîr, **El Kâmil Fi't-Târih**, C. X, s. 439-440; Azîmî, **Azîmî Tarihi**, s. 51; İbnü'l-Adîm, **Zübdetü'l-Haleb**, s. 136-138; Süryânî Mihail, **Vekayinâme**, s. 66-67, 71; **Anonim Süryânî Vekayinâmesi**, İng. trc. Tritton, S. 1, s. 87-89, Türk. trc. İlmen, s. 29-30; İbn Kesîr, **El-Bidâye ve'n-Nihâye**, C. XII, s. 348. Krş. Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 100-107; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 87-89; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 122-124; Asbridge, **The Creation of the Principality**, s. 75-79;

⁴⁶² Aleksios'un ölümü sonrası Bizans İmparatorluğu'nda yaşanan taht kavgası için bkz: Niketas Khoniates, **Historia: Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri**, Türkçe trc. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara 1995, s. 3-8; Ioannes Zonaras, **Tarihlerin Özeti**, s. 170-173, 180-187; Anna Komnene, **Alexiad**, s. 510 vd., Türkçe trc. Umar, s. 521 vd.; John Julius Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, Türkçe trc. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınevi, C. III, İstanbul 2013, s. 77-84; Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, Türkçe trc. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara 2011, s. 347-348; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 171.

⁴⁶³ İlgazi ile Tuğtekin'in harekâtına karşı Roger tarafından yardıma çağrılan Trablus Haçlı Kontu Pons ile Kudüs Kralı II. Baudouin (I. Baudouin'nin Nisan 1118'de ölümüyle Krallık tâcını Baudouin de Bourg devraldı. Aşağıda bilgi verilecektir.) 28 Haziran'daki savaşa yetişememişler fakat İlgazi'nin savaştan sonra elde ettiği başarısını Antakya ile devam ettirmesine engel olmak amacıyla bölgede faaliyette bulunmuşlardır. II. Baudouin bu sırada Antakya şehrine giderek buraya kendisine bağlı olacak bir nâip atamıştır. Bu atamadan sonra kralın Antakya üzerindeki hâkimiyeti Bohemund'un Avrupa'daki oğlu II. Bohemund'un şehre gelişine kadar devam etmiştir. II. Baudouin Kanlı Meydan Savaşı'ndan sonra Antakya civarındaki faaliyetleri ve şehirde hâkimiyet kurması hakkında bkz: Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 228-231, Türk. trc. Barlas, s. 206-208; Galterius Cancellarius, **The Antiochene Wars**, s. 140 vd.; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 531-535; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 197-200; Ordericus Vitalis, **Ecclesiastical History**, C. III, s. 393; İbnü'l-Adîm, **Zübdetü'l-Haleb**, s. 139-143; **Anonim Süryânî Vekayinâmesi**, İng. trc. Tritton, S. 1, s. 87-89, Türk. trc. İlmen, s. 29-30; Lilie, **a.g.e.**, s. 96.

⁴⁶⁴ I. Bohemund, imparator ile 1108 yılında yaptığı Devol Anlaşması sonrasında Doğu'ya gelmemiş ve 1111 yılında Avrupa'da ölmüştür.

kralının şehirdeki idareyi ele geçirmesinin de etkisiyle eskisine nazaran daha seyrek bir şekilde devam etti.⁴⁶⁵

14. Bizans-Haçlı İlişkilerinde Durgunluk Dönemi

1118 yılı, Bizans İmparatorluğu ve Haçlıların birbirleriyle olan münasebetlerinde değişim ve dönüşümün yaşandığı önemli dönüm noktalarından birisi olmuştur. Bu tarihe kadar olaylar, Haçlı Seferi'nin düzenleyicileriyle ona maruz kalanlar tarafından sahnelenmiş ve gerçekleştirilmiştir. İlk Haçlı çağının bu figürleri, Batılılar ile Bizanslıların birbirleriyle olan ilişkilerinin geleceğini etkileyerek kendilerinden sonraki kuşaklara düşmanlık geleneğinin aktarımını sağlamışlardır. Tarafların birbirleriyle olan münasebetleri bakımından ilk kuşağın sahip olduğu aktif ve mücadelecı yapı, Haçlı Seferi'nin ana karakterlerinin ölümünden sonra yeni kuşakta yerini bir süreliğine sükûnete bırakmıştır.

Kudüs'ün Haçlılar tarafından işgalinden itibaren Doğu'daki siyasette önemli yeri olan Papa II. Pascalis, 1118 yılının ilk ayında öldü. Aynı yıl biri kral olmak üzere Kudüs Krallığı ile bağlantılı birçok kişi hayatlarını kaybettiler. Bunlardan ilki I. Baudouin oldu. 2 Nisan'da el-Arîş'te hayatını kaybetti. Onun ölümünden sonra yeni Kudüs Kralı, Urfa Haçlı Kontu Baudouin de Bourg oldu. I. Baudouin'nin ölümünden kısa süre sonra kralın eski eşi Adelheid 16 Nisan'da Sicilya'da hayatını kaybetti. Adelheid'in ölümüne müteakip 28 Nisan'da Kudüs Patriği Arnoul hayata gözlerini yumdu.⁴⁶⁶ Kudüs'teki şövalye tarikatının önemli simalarından Gerhard

⁴⁶⁵ Jostichky, a.g.e., s. 96; Sevtap Gölgesiz, **Kuruluş Döneminde (1098-1112) Antakya Haçlı Prinkepsliği-Bizans İlişkileri**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 106; Ayrıca II Bohemund'un Antakya'ya gelişi hakkında bkz: Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 297-298, 302-303, Türkçe trc. Barlas, s. 272-273, 278-279.

⁴⁶⁶ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 515, 523; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 181-187; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 221-223, Türkçe trc. Barlas, s. 199-201; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 867-871; Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, s. 261; İbnü'l-Esîr, **El Kâmil Fi't-Târih**, C. X, s. 431; İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 157, Türk. trc. Özatağ, s. 80. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 87.

isimli bir yönetici de 1118 yılında hayatını kaybetti.⁴⁶⁷ Aynı yılın Ağustos ayında Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos müzmin hastalığına yenik düşerek öldü.⁴⁶⁸ Yerine oğlu Ioannes imparator oldu. Bu yıl hayatını kaybedenler arasında sadece Haçlı, Bizans ve Batı'nın önemli simaları yoktu, Türk ve İslâm dünyasının önemli liderlerinden Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar ve Abbâsî Halifesi Mustazhir Billâh da hayatını kaybedenler arasındaydı.⁴⁶⁹

Anadolu'da ise, I. Kılıç Arslan'ın 1107'deki ölümünden 1116 yılında I. Mesud'un saltanatı devralmasına kadar geçen süre zarfında Türkiye Selçukluları aleyhine bir otorite boşluğu yaşanmıştı. Bu sebeple I. Mesud, Türkiye Selçuklu devletinin idaresini devraldıktan sonra hem devletin bekası hem de kendi iktidarını kuvvetlendirmek için Bizans ve Danişmendliler ile siyasî ve askerî faaliyet içerisinde bulunuyordu. Gerçekleşen münasebetler Türkler arasında çoğu zaman mütteliklik şeklindeyken, Bizans ile ekseriyetle anlaşmazlık tarzında yaşanmaktaydı.⁴⁷⁰ Bu dönemde imparatorluğun geleneksel politikalarıyla beraber tahtı devralan Ioannes Komnenos, Bizans devletinin sınırlarını tıpkı babası gibi genişletmek ve Kuzey Suriye topraklarını Haçlı devletlerinden almak istiyordu. Fakat saltanatının ilk döneminde Anadolu'da Türkler sebebiyle imparatorluğun yaşadığı problemler ve Batı sınırlarındaki bazı sorunlardan dolayı Haçlılara yönelik faaliyetleri açıktan yürütme fırsatı bulamadı. Haçlılara karşı ilk zamanlarında belirgin bir mücadele veremeyen yeni imparator, Haçlı meselesini hiçbir zaman yok saymayarak zihninde

⁴⁶⁷ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 484, 535-536; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 140, 201. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 129.

⁴⁶⁸ Anna Komnene, **Alexiad**, s. 513, Türkçe trc. Umar, s. 524; Ioannes Zonaras, **Tarihlerin Özeti**, s. 182; Niketas Khoniates, **Historia**, s. 5; İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. a.y., Türk. trc. Özatağ, s. a.y.; Süryânî Mihail, **Vekayinâme**, s. 66; Ebû'l-Farac, **Abûl-Farac Tarihi**, C. II, s. 335.

⁴⁶⁹ İbnü'l-Esîr, **El Kâmil Fi't-Târih**, C. X, s. 424-425; Ebû'l-Farac, **Abûl-Farac Tarihi**, C. II, s. 335; İbn'ül-Ezrak, **Mervanî Kürtleri Tarihi**, Türkçe. trc. Mehmet Emin Bozarslan, Koral Yayınları, İstanbul 1975, s. 241; Özaydın, **a.g.e.**, s. 149-150.

⁴⁷⁰ Türkiye Selçukluları ve Danişmendlilerin imparatorlukla olan münasebetleri ve 1107 yılı sonrasında Anadolu'daki faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Salim Koca, **Türkiye Selçukluları Tarihi: Malazgirt'ten Miyokefalon'a (1071-1176)**, Karam Yayınları, Çorum 2003, s. 96-149; Osman Turan, **a.g.e.**, s. 148-196.

canlı tutmaya devam etti ve örtülü diplomatik girişimlerle ileride yapacağı fiili faaliyetlerinin zeminini hazırladı.⁴⁷¹

İmparatorluk cephesinde durum yukarıdaki gibiyken Kudüs Haçlı Krallığı da aynı dönemlerde bir dönüşümün içerisindeydi. I. Baudouin'nin ölümüyle birlikte krallık makamına atfedilen anlamlarda önceki döneme göre değişimler yaşanmaya başladı. Godefroi de Boullion ve kardeşi I. Baudouin dönemindeki Haçlılar Kudüs'e yaptıkları sefer dolayısıyla bir organizasyonun parçası olarak liderlerinin hizmetinde bulunmaktaydılar. Bu ilk dönem Haçlı toplumunun yönetime tâbi olma algısı liderlerin Avrupa'daki asaletlerinden ziyade Doğu'daki topraklarda varlıklarını sürdürebilme ve iktidarını tesis edebilme şeklindeydi. Bu algı, Kudüs'ün ilk iki idarecisi tarafından o kadar iyi kullanıldı ki, papalıktan aldığı icazet ile Batı'dan yönetime talip olarak gelen Daimbert bile kralların hizmetine girmekten kurtulamadı ve şehirde kendi iktidarını kuramadı. Fakat II. Baudouin'nin idareyi devralmasıyla krallığın içerisinde özgün bir karakterde şekillenebilecek yönetim yapısında derin değişimler yaşandı. Avrupa'da özellikle Fransa'daki Feodal düzen krallığa taşındı. Feodal düzen anlayışı içerisindeki Avrupalı kesimin Kudüs Krallığı içerisinde yer edinmesiyle burjuvazi sınıfının etkinliği arttı. Soylu kesimin varlığının idarî mekanizmada eskisinden fazla hissedilir olması hizipçiliğin ortaya çıkmasına sebep oldu. Bu durum iç çekişmelerin ve iktidar mücadelesinin eskisine nazaran daha hissedilir bir şekilde yaşanmasına sebebiyet verdi.⁴⁷² Bütün bunların ötesinde tıpkı imparatorluk gibi Haçlı devletlerinin bütünü Türklerin tehdidi altındaydı. Bu dönemde Türklerin faaliyetleri Haçlı devletlerinin tehditlere karşı savunma yapmaktan öte varlık ve yokluk mücadelesi vermelerine neden olacak olayların yaşanmasını sağladı. 1122-1123 yıllarında Urfa Haçlı Kontu Joscelin ve Kudüs Kralı II. Baudouin Belek Gazi tarafında esir edildi. Bu liderlerin esaretten kurtularak tekrar kontluklarının başına geçmeleri oldukça zor bir serüvenden sonra

⁴⁷¹ Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 172; Jonathan Harris, **Byzantium and the Crusades**, Bloomsbury Publishing, London & New York, 2014, s. 86; Asbridge, **The Creation of the Principality**, s. 101

⁴⁷² Murray, "How Norman was the Principality of Antioch? Prolegomena to a Study of the Origins of the Nobility of a Crusader State", **Family Trees and the Roots of Politics: The Prosopography of Britain and France from the Tenth to the Twelfth Century**, Ed. K.S.B. Keats-Rohan, Woodbridge: Boydell, 1997, s. 350-351.

gerçekleşebildi.⁴⁷³ Bu arada Antakya ise, Roger'ın 1119 yılında Türkler tarafından öldürülmesinden sonra Kudüs'ten görevlendirilen bir nâip tarafından idare ediliyordu ve Kudüs Kralı'nın esaretiyle beraber dışardan gelebilecek saldırılara oldukça açık bir pozisyonda kalmıştı. Geriye kalan Trablus Haçlı kontluğu ise Pons'un idaresinde değişen güç dengeleri içerisinde ne yapılması gerektiğini bilmeyen bir devlet olarak varlığını sürdürmeye çalışıyordu. Dolayısıyla 1118 yılından sonraki olaylar değerlendirildiğinde Haçlı ve Bizans İmparatorluğu arasında yaşanan ilişkilerdeki azalmanın tek taraflı sebeplere dayalı olmadığı ve birçok nedenin olduğu söylenebilir.

Ortadoğu'daki tüm bu siyasî durum içerisinde olayların gidişatını değiştirebilecek ve dengeleri kendi istediği şekilde ayarlayabilecek tek kişi kanaatimce Trablus Haçlı Kontu Pons idi. Kendi kontluğuna çıkar sağlayacak şekilde Bizans ile Haçlı ilişkilerinin merkezinde kendisi bulunabilirdi. Bütün bunları yapması için gerekçeleri de vardı. Öyle ki, II. Baudouin'nin Antakya üzerindeki hâkimiyeti muhtemelen Trablus Haçlı Kontu Pons'u oldukça rahatsız etmişti. Çünkü II. Baudouin'nin Antakya üzerinde etkili olması Trablus kontluğunun hem güneyden hem de kuzeyden çevrenmesi anlamına gelmekteydi. Onun Türklere esir düşmesi Pons'u bir önemliliğine rahatlatmış ve bağımsız hareket etmesini sağlamış olmalıdır. Bu sebeple Pons, II. Baudouin'nin esaretten dönüp iktidarı tekrar ele geçirmesinden pek haz etmemiş olmalıdır. Fakat mecbur olduğu için krala bağlılığını sürdürmekteydi. Nitekim Birsal Küçükspahioğlu'nun Trablus Haçlı Kontluğu başlıklı çalışmasında da belirttiği gibi Pons ile II. Baudouin'nin arası kısa bir dönem için açılmıştır. Fakat II. Baudouin'nin baskısı ve tazyiki neticesinde Pons Kudüs Krallığı'na tekrar itaat etmeye mecbur kalmıştır.⁴⁷⁴ Hâlbuki Pons, Babası ve dedesinin yaptığı gibi Kudüs krallığı ile ilişkilerini sürdürürken bir taraftan

⁴⁷³ Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 237, 240, 245-254, Türkçe trc. Barlas, s. 214, 217, 222-232; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 539-545; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 205-212; Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, s. 269-274; İbn Kalânisî, **The Damascus Chronicle**, İng. trc. Gibb, s. 166-167, Türk. trc. s. 86-87; İbnü'l-Adîm, **Zübdetü'l-Haleb**, s. 156, 159-161; **Anonim Süryânî Vekayinâmesi**, İng. trc. Tritton, S. 1, s. 90-93, Türk. trc. İlmen, s. 32-34; İbnü'l-Esîr, **El Kâmil Fi't-Târih**, C. X, s. 469, 485; Ordericus Vitalis, **Ecclesiastical History**, C. III, s. 394 vd.; Süryânî Mihail, **Vekayinâme**, s. 72-74.

⁴⁷⁴ Küçükspahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu**, s. 108-109.

imparatorluk ile arasını iyi tutmayı deneseydi Ioannes'i Antakya konusunda kışkırtabilir ve Kudüs kralı üzerinde etkili bir tehdit unsuru olabilirdi. İmparatorlukta tam istediği şeyi elde etmiş olur ve belki de Türkler ile Devol anlaşması öncesi yaptığı gibi mecburi bir barış anlaşması imzalar ve Ortadoğu'ya yönelebilirdi. II. Baudouin'nin esareti Pons'un bütün bunları yapabilmesi için ona gerekli fırsatı da vermişti fakat imparatorlukla dostluğunu sürdürmemesi gerektiğinde yapması gereken faaliyetlerde hareket alanının daralmasına sebebiyet verdi.

15. Venediklilerin Haçlı Seferi ve Bizans

Kanlı Meydan Savaşı'nda Haçlıların Türkler karşısında ağır bir yenilgiye uğrayarak Antakya Prinkepsi'nin öldürülmesinin oluşturduğu etki o kadar tesirliydi ki, yaklaşık on yıl boyunca Avrupa'da Ortadoğu'da ve Bizans dünyasında yaşanacak olaylar silsilesinin tetikleyicisi oldu.

Kudüs Kralı II. Baudouin'nin Roger'ın öldürülmesinden sonra Antakya yönetimini devralması şehirdeki bazı kesimlerin rahatsızlığına sebep olmuştu. Çünkü savaştan sonra şehirdeki ruhban ve askerî sınıf Antakya'nın savunmasını üstlenmişti. Muhtemelen Kudüs Kralı gelmemiş olsaydı aralarından biri idareyi üstlenecekti.⁴⁷⁵ Antakya Patriği, belki II. Baudouin'nin şehir üzerindeki hâkimiyetinden kaynaklanan rahatsızlıktan dolayı belki de farklı sebeplerden dolayı Doğu'ya yardım edilmesi için Avrupa'ya mesaj ilettili. Bu olaylardan kısa süre sonra da Nablus'ta bir konsil toplandı. 1120 yılının ilk aylarında toplanan bu konsilde Kudüs Kralı ve Patriği de dâhil olmak üzere birçok lider hazır bulundular. Yapılan toplantıda dinî sorunların yanında Antakya meselesi de gündeme getirildi ve şehrin idaresi sorunu çözümlenerek Kudüs Krallığı'nın lehine olacak şekilde karar bağlandı.⁴⁷⁶

⁴⁷⁵ Galterius Cancellarius, **The Antiochene Wars**, s. 136 vd.; Benjamin Z. Kedar, "On the Orgins of the Earliest Laws of Frankish Jerusalem: The Canon of the Council of Nablus 1120", **Speculum**, C. 74, S. 2, Nisan 1999, s. 325.

⁴⁷⁶ Riley-Smith, "The Venetian Crusade of 1122-1124", **The Italian Communes in the Crusading Kingdom of Jerusalem**, Universita di Genova, Istituto di Medievistica, Genova 1986, s.

II. Baudouin muhtemelen konsilde alınan teorik kararların Ortadoğu'daki Haçlılara kazandıracağı psikolojik faydadan ziyade pratikte elde edebilecek gerçekçi uygulamalara ihtiyaç duyuyordu. Bu sebeple Batı'ya bir elçilik heyeti gönderdi. Elçiler Kudüs Kralı'nın mektubunu Papa II. Callistus ve Venedik Duks'u Domenico Michieli'ye ileterek onlardan yardım talebinde bulundular. Elçiliğin iletildiği mesajdaki yardım çağrısı Avrupa'da yeni bir Haçlı fikriyatını uyandırsa da Venedikliler Doğu'ya yapılacak sefer için daha istekli davrandılar. Avrupa'daki görüşmeler son bulduktan sonra anlaşıldı ki, Kudüs Krallığı'nın beklediği yardım bu denizci devletin gücü nispetinde kaldı ve topyekûn bir harekete yol açmadı.⁴⁷⁷

Venediklilerin Haçlı Seferi mahiyetinde bir organizasyon ile Doğu'ya istekli bir şekilde yönelmelerinin altında yatan sebeplerden birisi de Aleksios Komnenos'ın kendilerine tanıdığı imtiyazları⁴⁷⁸ oğlu Ioannes'in kaldırmasıydı. Bu sebeple doğrudan Kudüs'e yelken açması gereken Venedik donanması hedefinden saparak imparatorluk sahillerini yağmaladı ve Korfu adasını uzun bir süre kuşattı. Donanma umduğunu bulamayınca da karşılaştığı tüm Bizans gemisine saldırarak Mayıs 1123'de Suriye sahillerine demir attı. Venedikler bölgeye intikal ettikten sonra Askalan civarında Mısır donanması bir savaş yaptılar ve galip geldiler. Mısırlılar ile giriştikleri savaştan sonra bir miktar Kudüs'te vakit geçiren Venedikler 15 Şubat 1124'te Sûr'u kuşattılar. Sûr yaklaşık altı ay süren bir kuşatmanın ardından 7 Temmuzda alınabildi. İtalyan denizci devletlerinde sıkça gördüğümüz destekleri sayesinde ele geçirilmiş şehrin üçte birine sahip olma imtiyazı burada da uygulandı. Kendi açılarından Kudüs için yapabilecekleri desteği verip Sûr şehrinde imtiyazlar elde eden Venedikler Ege sahillerine geçerek tekrar Bizans'a ait adaları yağmaladılar. Yapılan yağma akınları imparatorluğu zor durumda bıraktığı için Ioannes Komnenos, babası tarafından Venediklere verilen ayrıcalıkların daha

340; Riley-Smith, **The First Crusaders: 1095-1131**, Cambridge University Press, Cambridge 2002, s. 160.

⁴⁷⁷ Riley-Smith, "The Venetian Crusade", s. 340-341; Mary Stroll, **Calixtus II (1119-1124); A Pope Born to Rule**, Brill, 2004, s. 441-443.

⁴⁷⁸ Aleksios Komnenos ile Venedikliler arasındaki ilişki için bkz: Thomas F. Madden "The Chrsobull of Alexius I Comnenus to the Venetians: the date and the debate", **Journal of Medieval History**, S. 28, 2002, s. 23-41; Wilhelm Heyd, **Yakın-Doğu Ticaret Tarihi**, Türkçe trc. Enver Ziya Karal, TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 126 vd.

fazlasını içeren bir imtiyaz anlaşmasını Ağustos 1126'da imzalamak zorunda kaldı.⁴⁷⁹

Ioannes Komnenos'un istemediği halde Venediklilerle imtiyaz anlaşması yapmasının sebebi muhtemelen sadece sınırlarında yapılan yağma ve kuşatmalardan ileri gelmiyordu. Venediklilerin Suriye sahillerinde Haçlılara yardım etmesi ve onlarla ortak faaliyette bulunması Ioannes'i ziyadesiyle endişelendirdiğinden ve ileride kendisine karşı gerçekleşebilecek buna benzer Haçlı-Venedik birlikteliğinin önüne geçmek istemiş olmalıdır. Dolayısıyla Ioannes yaptığı anlaşma sayesinde Venediklileri imparatorlukla bir mutabakat zemininde buluşturarak onların Haçlılar ile kendi çıkarlarına ve aralarındaki anlaşmaya zarar verecek ortak bir harekette bulunmalarını önlemiştir.

16. Bir Devrin Sonu

1126 yılının sonbaharında Bohemund'un oğlu babasından kalma İtalya'daki toprakları bırakıp Antakya'da kendisine tevarüs eden kontluğu devralmak için Doğu'ya geldi. Kudüs Kralı Baudouin, Antakya üzerinde yaklaşık 7 yıldır kurduğu hâkimiyeti genç Bohemund'un şehre intikaliyle kaybetme niyetinde değildi. Bu sebeple onu, kızı Alice ile evlendirdi. Muhtemelen bu sayede Antakya ile arasında kurulan bağın devam etmesini arzulamaktaydı.⁴⁸⁰ II. Bohemund ise iktidarını artırmak ve kontluğunun sınırlarını civar bölgelere seferler düzenleyerek genişletmek için Antakya'ya gelişinden itibaren aktif bir idareci rolü sergilemekteydi. Fakat

⁴⁷⁹ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 238-239, 243-244, 255-256, 266-268, 276-277 Türkçe trc. Barlas, s. 215-216, 221, 232-233, 243-246, 252-253; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 545 vd.; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 211 vd. Krş. Lilie, **a.g.e.**, s. 97 vd.; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 137-138, 140; Riley-Smith, "The Venetian Crusade", s. 339; Heyd, **a.g.e.**, s. 155-157, 212-213; Süryânî Mihail Venediklilerin Doğu'ya yaptığı seferden ve Sür'u kuşatmalarından bahseder fakat Bizans ile olan ilişkilerine yer vermez. Bkz: Süryânî Mihail, **Vekayinâme**, s. 86-87.

⁴⁸⁰ Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, s. 285-286; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. II, s. 32-34; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 464-465; **Anonim Süryânî Vekayinâmesi**, S. 1, s. 98-99, Türk. trc. İlmen, s. 40-41; Süryânî Mihail, **Vekayinâme**, s. 88; Fulcherius Carnotensis, **Expedition to Jerusalem**, s. 297-298, Türkçe trc. Barlas, s. 272-273. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 144-145.

Türkler II. Bohemund'un bu amacına mâni oldular. Kont Anazarba'ya ilerlerken Şubat 1130'da Danişmendli Emîr Gazi'nin ordusu tarafından öldürüldü. Antakya Prinkepsliğinin makûs talihi Türklerin müdahalesiyle tekerrür etti.⁴⁸¹ Antakya'nın Türklerin tazyiki neticesinde istikrarsızlaşması aslında imparatorluğa büyük fırsatlar sağlamaktaydı. Mesela Ioannes batı sınırlarında meşgul iken bu süreçte topraklarını imparatorluk lehine genişletemeyen Antakya Prinkepsliği, mümkün olduğunda müdahaleye de açık bir halde bekliyordu.

II. Bohemund'un ölümüyle Antakya'da yaşanan otorite boşluğu daha önce olduğu gibi Kudüs tarafından doldurulmaya çalışıldı. Fakat bu sefer, II. Baudouin'nin kızı olan Antakya prensesi Alice babasının şehir üzerinde yapacağı tasarrufa karşı çıktı. II. Baudouin ise Antakya Prinkepsliği'ndeki bağımsızlık girişimine razı olmadı. Prinkepslik üzerine yürüyerek Alice'yi tahttan çekilmeye zorladı ve kızının yerine Joscelin'i şehre nâip olarak görevlendirdi.⁴⁸²

Antakya'daki idarî düzeni sağlayıp Kudüs'e döndükten bir müddet sonra rahatsızlanan II. Baudouin, 1131 yılı Ağustos ayında hayatını kaybetti. Aynı yıl Urfa Kontu Joscelin de öldü.⁴⁸³ 1118 yılında Lâtin, Grek, Türk ve Arap önemli liderlerin hayatlarını kaybetmesiyle başlayan değişim süreci 1131'de yaşanan bu kayıplarla tamamlanmış oldu. Böylece Birinci Haçlı Seferi'nin son canlı şahitlerinin yerlerini ardıllarına bırakmasıyla Anadolu'nun ve Ortadoğu'nun Haçlılar çağındaki Haçlı-Bizans ilişkilerinde bir dönem kapanmış oldu. Bu tarihten sonra taraflar arasındaki ilişkiler Doğu'da ve Batı'da farklı boyutlarda ilerledi. Doğu'daki münasebetler bazı istisnaları olmakla beraber birbirlerinin varlıklarını kabul etmiş komşu devletlerin savaş ve barış yoluyla sürdürdükleri bir düzlemde gelenekselleşirken, Batı'da

⁴⁸¹ **Anonim Süryânî Vekayinâmesi**, İng. trc. Tritton, S. 1, s. 99, Türk. trc. İlmen, s. 41; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. II, s. 43 vd; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 276 vd.; İbn Kesîr, **El-Bidâye ve'n-Nihâye**, C. XII, s. 373. Krş. Küçüksipahioğlu, "Mosul & Aleppo Governor Imad al-Din Zangi's Fight Against the Crusaders", **Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, C. I, S. 2, Sonbahar 2014, s. 83.

⁴⁸² Azîmî, **Azîmî Tarih**, s. 66-67; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. II, s. 43 vd; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 276 vd; Süryânî Mihail, **Vekayinâme**, s. 95-96. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 150-151; Küçüksipahioğlu, "Mosul & Aleppo", s. 83-84.

⁴⁸³ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. II, s. 47-48; Türk. trc. Ayan, C. II, s. 283-284; **Anonim Süryânî Vekayinâmesi**, İng. trc. Tritton, S. 1, s. 100, Türk. trc. İlmen, s. 42; Azîmî, **Azîmî Tarihi**, s. 68.

imparatorluğa yönelik hamaset duygularının artarak açıkça dile getirildiği dūřmanlık boyutunda gelişim gösterdi. Doęu'da Haçlılar ile Bizans arasında gerçekleşen bu durum, bölgede birbirlerinin lehine köklü değişikliklerin yaşanmasının önüne engel teşkil etti. Batı'da ise gittikçe artan Bizans dūřmanlığı 1204 yılında İstanbul'un Lâtinler tarafından işgal edilmesine giden yolu açtı.⁴⁸⁴

⁴⁸⁴ Batılıların Bizans üzerinde beslediği emeller hakkında bkz: Küçüksipahioğlu, "Birinci Haçlı Seferi'nden Fethe Kadar Batılıların İstanbul'u Ele Geçirme Çabaları", **Tarih Dergisi**, S. 66, 2017/2, s. 35-46.

SONUÇ

Doğu ve Batı Hristiyan dünyasının geçmişte birbirlerine karşı biriktirdikleri kin ve nefret, Haçlı Seferleri vasıtasıyla fiiliyatta mücadelelerin yaşanabileceği bir mecraya dönüştü. Anadolu ve Ortadoğu ise iki taraf arasında yaşanan mücadelelere mesken oldu. Uğrunda savaşıldığı düşünülen kutsal mekânlar Ortodoks-Katolik veya Doğu-Batı üstünlüğü gibi çatışmalar gölgesinde ikinci planda kaldı.

Birbirlerinden maddî ve manevî çıkarlar elde etmeyi amaçlayan bu taraflar Haçlı Seferi'nin başlangıcından itibaren kendilerine uygun müttefikler aradılar. Haçlılar aradığı desteği bölgedeki Ermeni, Süryani gibi tebaada bulmuş ve papalıktan gelecek yardımdan medet ummuştur. Bizans ise Haçlılardan sözler alarak imparatorluğuna verebilecekleri zararı en aza indirmeye çalışmıştır. Haçlılar arasında kendisine müttefikler edinmeye çalışarak kendi tarafına çektiği Raymond de St. Gilles gibi kontları Haçlıların faaliyet gösterdiği bölgelerde kendi namına hareket etmeye sevk etmiştir. Avrupa'daki denizci devletlere imtiyazlar vererek Haçlıların deniz bağlantısını engellemeye gayret sarf etmiştir.

Haçlılar en büyük gayelerinden biri olduğunu söyledikleri Kudüs'ü işgal ettikten sonra dahi Anadolu ve Ortadoğu'daki varlıklarını sürdürmüş, bölgedeki yerli Hristiyanlar aleyhine genişlemeye çalışmışlardır. İmparatorluk ise Haçlılara karşı çok yönlü bir mücadele siyaseti izlemiş, Türk ve Müslümanların yaptığı cihat hareketinin önünde engel teşkil etmemiştir.

Bizans İmparatoru bu süreçte özellikle Türklerden çekinmiş, Haçlıları onlara karşı bir denge unsuru olarak kullanmak istemiştir. Haçlılar ile yapacağı mücadeleler öncesinde Türkler ile anlaşma yapmaya kendisini mecbur hissetmiştir. Özellikle Antakya ve civarı Haçlılar ile imparatorluğun mücadele sahası olmuştur. İki tarafın Antakya üzerindeki iddiaları mücadelenin askeri boyuta taşınmasına sebep olmuş ve bu mücadele Anadolu ve Ortadoğu sınırlarını aşarak Avrupa topraklarına sirayet etmiştir. Bizans İmparatorluğu Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablus'ta kurulan Haçlı devletlerini tanıyıp Haçlıların Ortadoğu'daki varlıklarını kabullendikten sonra askeri müdahaleler yerine politik hamlelere ağırlık vermiştir. Avrupa'dan Kudüs'ü

kurtarmak sloganıyla çıkan Batılı liderlerin son ferdi II. Baudouin 1131 yılındaki ölümüyle Ortadoğu'daki Haçlı tarihinin klasik dönemi son bulmuş ve Bizans İmparatorluğu ile Haçlıların ilişkileri birbirlerini kabullenmiş iki gücün mücadelesi şekline bürünmüştür.

KAYNAKÇA

- Acun, Fatma, “Klasik Dönem Eyalet İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulaması”, **Türkler**, C. 9, 2002, s. 899-908.
- Ahmad Aziz, **History of Islamic Sicily**, Edinburgh University Press, Edinburgh 1975.
- Ait, Ivana, “Papaların Siyaseti”, **Ortaçağ: Katedraller-Şövalyeler-Şehirler**, Türkçe trc. Leyle Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014.
- Aksarayî, **Müsâmeretü'l-Ahbâr**, Türkçe trc. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, 2000.
- Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana: History of the Journey to Jerusalem**, İngilizce trc. Susan B. Edginton, Clarendon Press, Oxford 2007.
- Alston, G. Cyprian, **The Catholic Encyclopedia**, C. 4, s. 73-74.
- Altındal, Aytunç, **Hangi İsa**, Destek Yayınları, İstanbul 2006.
- Angold, Michael, “Belle Époque or Crisis? (1025-1118)”, **The Cambridge History of the Byzantine Empire c. 500-1492**, Ed. Jonathan Shepard, Cambridge University Press, Cambridge 2008, s. 583-629.
- Anna Komnene, **Aleksiad**, İng. trc. E. R. A. Sewter, **The Alexiad of Anna Comnena**, London 1969, Türkçe trc. Bilge Umar,

- Alexiad – Malazgirt’in Sonrası**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1996.
- Anonim **Süryânî Vekayinâmesi**, İngilizce trc. A. S. Tritton, **The First and Second Crusades from an Anonymous Syriac Chronicle**, **JRAS**, S. 1, Ocak 1933; Türkçe trc., Vedii İlmen, **I. ve II. Haçlı Seferleri Vekayinâmesi**, Yaba Yayınları, İstanbul 2005.
- Asbridge, Thomas, **Haçlı Seferleri**, Türkçe. trc. Ekin Duru, Say Yayıncılık, İstanbul 2014.
- Asbridge, Thomas, **The Creation of the Principality of Antioch 1098-1130**, The Boydell Press, Woodbridge 2000.
- Atiya, Aziz S., **Crusade, Commerce and Culture**, Indiana University Press, Bloomington 1962.
- Ayan, Ergin, “Ermeni-Haçlı İşbirlikleri”, **Ermeni Araştırmaları**, ASAM, S. 26, Ankara 2007.
- Aydınbaş, Mehmet Emin, **Hıristiyanlıkta Tevhit’ten Teslis’e: Hıristiyanlıkta Tevhit-Teslis Mücadelesinin Kısa Tarihi**, Çizgi Kitapevi, İstanbul 2017.
- Ayönü, Yusuf, **Selçuklular ve Bizans**, TTK Yayınları, Ankara 2014.
- Azîmî, **Azîmî Tarihi: Selçuklular Dönemiyle ilgili Bilgiler (H. 430-538=1038/39-1143/44)**, Türkçe trc. Ali Sevim, TTK Yayınları, Ankara 2006.

- Baldoli, Claudia, **İtalya Tarihi**, Türkçe trc. Çağdaş Babaoğlu, Feylesof Yayınları, İstanbul 2018.
- Barker, Ernest, **Bizans Toplumsal ve Siyasal Düşünüüü**, Türkçe trc. Mete Tuncay, İmge Kitabevi, Ankara 1995.
- Bartlett, Robert, **The Making of Europe: Conquest, Colonization and Cultural Change 950-1350**, Penguin Books, England 1994.
- Bartusis, Mark C., **The Late Byzantine Army: Arms and Society 1204-1453**, University of Pensilvanya Press, Philedelphia 1992.
- Baştav, Şerif, “Bizans ve Haçlılar”, **Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu**, TTK Yayınları, Ankara 1999.
- Bates, David, **William the Conqueror**, Tempus Publishing, 2004.
- Bauer, Susan Wiese, **Ortaçağ Dünyası: Rama İmparatoru Büyük Constantinos’un Hıristiyanlığı Kabul Etmesinden I. Haçlı Seferi’ne**, Türkçe trc. Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014.
- Belâzurî, **Fütûhu’l Büldân: Ülkelerin Fetihleri**, Türkçe trc. Mustafa Fayda, Siyer Yayınları, İstanbul 2013.
- Bilindir, Sedat, “Lazkiye’de İslâm Fethinden Haçlı Kontrolüne Kadar Geçen Hâkimiyet Süreci (636-1098)”, **Current Research in Social Sciences**, C. 4, S. 3, Eylül 2018, s. 116-131.

- Birk, Joshua C., “The Betrayal of Antioch Narratives of Conversion and Conquest during the First Crusade”, **Journal of Medieval and Early Modern Studies** 41:3, Sonbahar 2011, s. 463-485.
- Bloch, Herbert, “Monte Cassino, Byzantium, and the West in the Earlier Middle Ages”, **Dumbarton Oaks Papers**, C. 3, 1942, s. 163-224.
- Bloch, Herbert, **Monte Cassino in the Middle Ages**, Harvard University Press, C. I, Massachusetts 1986.
- Bloch, Marc, **Feodal Toplum**, Türkçe trc. Mehmet Ali Kılıçbay, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2015.
- Blumenthall, Uta-Renate, **The Investiture Controversy: Church and Monarchy from the Ninth to the Twelfth Century**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1995.
- Browning, Robert, **The Byzantine Empire**, The Catholic University of America Press, Washington 1992.
- Brundage, James A., “Adhemar of Puy: The Bishop and His Critics”, **Speculum**, C. 34, S. 2, Nisan 1959, s. 201-212.
- Buck, Andrew D., “Between Byzantium and Jerusalem? The Principality of Antioch, Renaud of Chatillon, and the Penance of Mamistra in 1158”, **Mediterranean Historical Review**, C. 30 S. 2, 2015, s. 107-124.

- Buckley, Penelope, **The Alexiad of Anna Komnene: Artistic Strategy in the Making of a Myth**, Cambridge University Press, New York 2014.
- Buzpınar, Şit Tufan, “Lazkiye”, **DİA**, (Diyamet İslâm Ansiklopedisi), C. 27, s. 117-118.
- Byrne, Eugene H., “Trade with Syria in the Twelfth Century”, **The American Historical Review**, C. 25. S. 2, Ocak 1920, s. 191-219.
- Caffaro di Cashifellone, **Genoa and the Twelfth-Century Crusades**, İngilizce trc. Martin Hall ve Jonathan Phillips, Ashgate Publishing, England 2013.
- Cahen, Claude, “The Turkish Invasion The Selchukids”, **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969.
- Cahen, Claude, **Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı**, Türkçe trc. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2013.
- Cate, James Lea, “The Crusade of 1101”, **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969.
- Charanis, Peter, “Aims of the Medieval Crusades and How They Were Viewed by Byzantium”, **Social, Economic and Political**

- Life in the Byzantine Empire**, Ed. Peter Charanis, Variorum Reprints, London 1973, XV. bölüm s. 123-134.
- Charanis, Peter, “Byzantium the West and the Origin of the First Crusade”, **Social, Economic and Political Life in the Byzantine Empire**, Ed. Peter Charanis, Variorum Reprints, London 1973, XIV. bölüm, s. 17-36.
- Charanis, Peter, “The Byzantine Empire in the Eleventh Century”, **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969, s. 177-219.
- Cheyne, Jean-Claude, “Türkler ve Haçlılar arasında Bizans”, **Bizans Dünyası: Bizans İmparatorluğu (641-1204)**, Türkçe trc. Aslı Bilge, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2018, s. 59-80.
- Chibnall, Marjorie, **The Normans: The Peoples of Europe**, Blackwell Publishing, Oxford 2006.
- Christie, Niall G. F., **Levantine Attitudes Towards the Franks During the Early Crusades (490/1096-564/1169)**, St. Andrews Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, 1999.
- Ciggaar, Krijna Nelly, **Western Travellers to Constantinople - The West and Byzantium, 962-1204: Cultural and Political Relations**, E. J. Brill, Leiden-New York-Köln 1996.
- Cobb, Paul M., **Müslümanların Gözüyle Haçlı seferleri**, Türkçe trc. Ekin Duru, Say yayınları, İstanbul 2018.

- Cowdery, Herbert
Edward John, “Pope Grogory VII’s ‘Crusading’ Plans of 1074”,
**Outremer: Studies in the History of the Crusading
Kingdom of Jerusalem Presented to Johusa Prawer**,
Ed. Benjamin Z. Kedar vd. Yad Izhak Ben-Zvi
Publication, Israel 1982, s. 27-40.
- Çelik, Mehmet, **Edessa’dan Urfa’ya**, Atılım Üniversitesi Yayınları, C.
I, Ankara 2007.
- Çoban, Bekir Zakir, **Hıristiyanlıkta Papalık Kurumu: Ortaya Çıkışı,
Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu**, Dokuz Eylül
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din
Bilimleri Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi,
2007.
- Darkot, Besim, “Süveydiye”, **İA**, (M.E.B. İslâm Ansiklopedisi), C. XI,
s. 253-255.
- David, Charles Wendel, **Robert Curthose: Duke of Normandy**,
Cambridge/Harvard University Press, London 1920.
- Dawson, Christoper, **Religion and the Rise of Western Culture**, Image
Books, New York 1958.
- Decker, Michael J., **Bizans Savaş Sanatı**, Türkçe trc. A. Tuncer Büyükonat,
Doruk Yayınları, İstanbul 2016.
- Demirkent, Işın, “1082-1302 Yılları Arasında Bizans-Batı İlişkilerine
Kısa Bir Bakış”, **Bizans Tarihi Yazıları-Makaleler-
Bildiriler-İncelemeler**, Dünya Kitapevi, İstanbul 2005,

s. 97-119.

Demirkent, Işın, “1101 Yılı Haçlı Seferleri“ **Prof. Dr. Fikret Işıltan’a 80. Doğum Yılı Armağanı**, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1995, s. 17-56.

Demirkent, Işın, “Antakya Prinkepsi Bohemund’un Esir Alınması, Niksar’da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması (1100-1103)”, **Haçlı Seferleri Tarihi: Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 113-123.

Demirkent, Işın, “Franklar”, **DİA**, C. 13, s. 173-176.

Demirkent, Işın, “Haçlı Seferleri Dönemi Kalelerinden Râvendân”, **Bulleten**, 1992, C. 56, S. 216, s. 371-389.

Demirkent, Işın, “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri” **,Haçlı Seferleri Tarihi (Makaleler-Bildiriler-İncelemeler)**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Demirkent, Işın, “İznik’in Haçlılar Tarafından Kuşatılması [6 Mayıs-19 Haziran]”, **Haçlı Seferleri Tarihi: Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 21-42.

Demirkent, Işın, “Tatikios (Türk Asıllı Bir Bizans Kumandanı), **Bulleten**, S. 248, C. LXVII, 2003, s. 93-110.

Demirkent, Işın, **Haçlı Seferleri**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2004.

- Demirkent, Işın, **Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan**, TTK Yayınları, Ankara 2014.
- Demirkent, Işın, **Urfa Haçlı kontluğu Tarihi (1098-1118)**, TTK Yayınları, I. Ankara 2013,
- Donald M. Nicol, “The Byzantine View of Western Europe”, **Greek, Roman and Byzantine Studies**, C. 8, 1967, s. 315-339.
- Donvito, Filippo, “The Battle of Civitate, June 18, 1053: The Norman challenge to the Pope”, **Medieval Warfare**, C. 1, S. 4, 2011, s. 27-34.
- Duncalf, Frederic, “The Councils of Piacenza and Clermont”, **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969, s. 220-252.
- Duncalf, Frederic, “The First Crusade: Clermont to Constantinople”, **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969
- Durmaz, Sayime, “Haçlı Ordularının Balkanlardan Geçişi”, **Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildirileri: 5-7 Ekim 2012**, Isparta 2013, s. 493-510.
- Durmaz, Sayime, “Haçlılar, Bizans ve Selçuklular”, **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı**, Ed. Ahmet Yaşar Ocak, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, C. I, Ankara 2006, s. 37-55.

- Durmaz, Sayime, **Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı – XI-XIII. Yüzyıllar -**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2004.
- Durmaz, Sayime, Yüksek Ortaçağ'da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı” **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 1 2010, s. 93-119.
- Ebü'l-Farac (Bar Hebraeus), **Abûl-Farac Tarihi**, Türkçe trc. Ömer Rıza Doğrul, TTK Yayınları, C. II, Ankara 1999.
- Eco, Umberto, “Ortaçağa Giriş”, **Ortaçağ Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar**, Türkçe trc. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014.
- Edwards, Robert W., **The Fortifications of Armenian Cilicia**, Dumbarton Oaks Publishing, Washington 1987.
- Ekinci, Abdullah, **Ortaçağ'da Urfa: Efsane Tarih İnanç İlim ve Felsefe Kenti**, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara 2006.
- el Cheikh, Nadia Maria, **Arapların Gözüyle Bizans**, Türkçe trc. Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, İstanbul 2012.
- Elisséef, Nikita, “The Reaction of the Syrian Muslim after the Foundation of the First Latin Kingdom of Jerusalem”, **The Crusades: The Essential Readings**, Ed. Thomas F. Madden, Blackwell Publishing, Cornwall 2002, s. 221-232.

- Erbaş, Ali, “İslâm Dışı Dinlerde Hac”, **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, (SAUIFD), C. 4, S. 5, Haziran 2002, s. 97-120.
- Ersan, Mehmet, “Ermenilerin Nazarında Haçlılar”, **Tarihte Türkler ve Ermeniler**, TTK Yayınları, C. 2, Ankara 2014, s. 203-210; (dipnotlar) s. 302-304.
- Ersan, Mehmet, “I. Haçlı Seferi Sırasında Kilikya (Çukurova)'nın Haçlılar'ın Eline Geçmesi”, **Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri 26-27 Mayıs 1997 Bildiriler**, İstanbul 1998.
- Fink, Harold S., “The Foundation of The Latin States, 1099-1118”, **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969.
- France, John, **The Crusades and the Expansion of Catholic Christendom 1000-1714**, Routledge Publishing, Oxon 2006.
- France, John, “The Departure of Tatikios from the Army of the First Crusade,” **Bulletin of the Institute of Historical Research** C. 44, S. 110, Kasım 1971, s. 137—147.
- France, John, “Byzantium in Western Chronicles before the First Crusade”, **Knighthoods of Christ**, Ed. Norman Housley, Ashgate Publishing, Cornwall 2007, s. 3-16.

- France, John, “The Election and Title of Godfrey de Boullion”, **Canadian Journal of History**, C. 18, Aralık 1983, s. 321-330.
- France, John, “The Fall of Antioch during the First Crusade”, **Dei gesta per Francos: Etudes sur les Croisades dédiées à Jean Richard Crusade Studies in Honour of Jean Richard**, Ed: Michel Balard, Benjamin Z. Kedar, Jonathan Riley-Smith, Ashgate Publishing, Cornwall 2001, s. 13-20.
- France, John, **Victory in the East: A Military History of the First Crusade**, Cambridge University Press, Cambridge 1994.
- Frankopan, Peter, **The First Crusade; The Call From The East**, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge 2012.
- Fulcherius Carnotensis, **Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium, RHC. occ.**, III, s. 311-485, İng. trc. Rita Ryan, **A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127**, Knoxville 1969, Türkçe trc. İlcan Bihter Barlas, **Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.
- Gabrieli, Francesco, **Arab Historians of the Crusades**, İngilizce trc. E. J. Costello, Routledge Publishing, Abingdon-Oxon 2010.
- Galterius Cancelarius (Walter the Chancellor), **The Antiochene Wars**, İngilizce trc. Thomas S. Asbridge ve Susan B. Edgington, Ashgate Publishing,

Cornwall 1999.

Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum, RHC. occ., III, s. 119-163, Türkçe trc. Ergin Ayan, Selenge Yayınları, İstanbul 2013.

Golb, Norman, “Light on the Presecution of French Jews at the Time of the First Crusade”, **Proceedings of the American Academy for Jewish Research**, C. 34 1966, s. 1-63.

Gök, İbrahim, “Türklerin Suriye’ye Gelişi ve Süleymanşah”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 36, Konya 2014, s. 217-251.

Gökhan, İlyas, “Maraş Haçlı Senyörlüğü”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S. 172, İstanbul 2008.

Gregory, Timothy E., **Bizans Tarihi**, Türkçe trc. Esra Ermet, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011.

Grousset, Rene, **The Epic of the Crusades**, İngilizce trc. Noel Lindsay, Orion Press, New York 1970.

Guibert de Nogent (Guibertus Novigenti), **The Deeds of God through the Franks: Gesta Dei Per Francos**, İng. trc. Robert Levine, The Boydell Press, Woodbridge 1997.

Haldon, John, **Warfare, State and Society in the Byzantine World 565-1204**, UCL Press, e-Library, 2003.

Hamilton, Bernard, **The Latin Church in the Crusader States: The Secular Church**, Variorum Publication, London 1980.

- Harris, Jonathan, **Byzantium and the Crusades**, Bloomsbury Publishing, London & New York, 2014.
- Hearth, Ian, **Bizans Orduları: 900-1461**, Türkçe trc. Buket Bayrı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2014.
- Hellenkemper, Hansgerd **Burgen Der Kreuzritterzeit in der Grafschaft Edessa und im Königreich Kleinarmenien: Geographica Historica 1**, Rudolf Habelt Verlag GMBH, Bonn 1976.
- Herrin, Judith, **Bizans: Bir Ortaçağ İmparatorluğunun Şaşırtıcı Yaşamı**, Türkçe trc. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2016
- Heyd, Wilhelm, **Yakın-Doğu Ticaret Tarihi**, Türkçe trc. Enver Ziya Karal, TTK Yayınları, Ankara 2000.
- Hilenbrand, Carole, **Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri**, Türkçe trc. Nurettin Elhüseyni, Alfa Yayınları, İstanbul 2015.
- Hill, John Hugh, “Raymond of Saint Gilles in Urban’s Plan of Greek and Latin Friendship”, **Speculum**, C. S. 2, Nisan 1951, s. 265-276.
- Hill, John Hugh, Laurita **Raymond IV, Count of Toulouse**, Syracuse University Lyttleton Hill, Press, Syracuse 1962.
- John Hugh Hill, Laurita **“The Convention of Alexius Comnenus and Raymond of Saint Gilles”**, **The American Historical Review**, C. 58, S. 2, 1953, s. 322-327.

- Hodgson, Natasha R., **Women, Crusading and the Holy Land in Historical Narrative**, The Boydell Press, Woodbrige 2007.
- Holt, P. M., **Haçlı Devletleri ve Komşuları**, Türkçe trc. Tanju Akad, Kitap Yayınları, İstanbul 2007.
- Holt, P. M., **Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu**, Türkçe trc. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999
- Housley, Norman, “Crusades Against Christians: Their Origins and Early Development, c. 1000-1216”, **The Crusades: The Essential Readings**, Ed. Thomas F. Madden, Blackwell Publishing, Cornwall 2002, s. 69-97.
- Housley, Norman, “Jerusalem and the Development of the Crusade Idea 1099-1128”, **The Horns of Hattin**, Ed. B.Z. Kedar, Jerusalem 1992.
- Huberman, Leo, **Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla**, Türkçe trc. Murat Bilge, İletişim yayınları, İstanbul 2017.
- Hussey, Joan M., “Byzantium and the Crusades, 1081-1204”, **A History of the Crusades**, Ed. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, London 1969, s. 123-154.
- Ioannes Kinnamos, **Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)**, Yay. Haz. Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.

- Ioannes Zonaras, **Tarihlerin Özeti**, Türkçe trc. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008.
- İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle of the Crusades**, İngilizce trc. H. A. R. Gibb, Dover Publication, New York 2002, Türkçe trc. Onur Özatağ, **Şam Tarihine Zeyl – I. ve II. Haçlı Seferi Dönemi-**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.
- İbn Kesîr, **El-Bidâye ve'n-Nihâye**, Türkçe trc. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, C. XII, İstanbul 1995
- İbnü'l-Adîm, **Bugyetü't-taleb fî Tarihi Haleb**, Selçuklularla ilgili bölümlerinin Türkçe trc. Ali Sevim, **Biyografilerle Selçuklu Tarihi: (Seçmeler)**, TTK Yayınları, Ankara 1989.
- İbnü'l-Adîm, **Zübdetü'l-Haleb min Târîhi Haleb'de Selçuklular (H. 447-521 = 1055-1127)**, Türkçe trc. Ali Sevim, TTK Yayınları, Ankara 2014.
- İbnü'l-Esîr, **El Kâmil Fi't-Târih**, Türkçe trc. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yayınları, C. X, İstanbul 1991.
- İbnü'l-Ezrak, **Mervanî Kürtleri Tarihi**, Türkçe trc. Mehmet Emin Bozarslan, Koral Yayınları, İstanbul 1975.
- Jostichky, Andrew, **Crusading and the Crusader States**, Routledge Publishing, New York 2013, (e-kitap).

- Jr., Speros P. Vryonis, “Byzantine Society and Civilization”, **The Glory of Byzantium: Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261**, Ed. Helen C. Evans ve William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, New York 1997.
- Kaleli, Emrullah, **Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)**, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2017.
- Kantorowicz, Ernst H., **Kralın İki Bedeni: Ortaçağ Siyaset Teolojisi Çalışması**, Türkçe trc. Ümit Hüsrev Yolsal, Bilgesu Yayınları, Ankara 2018.
- Karaca, Sevtap Gölgesiz, “Kutsal Topraklarda Kurulan Bir Haçlı Devleti: Regnum Ierusalem-Kudüs Krallığı”, **TYB Akademi**, S. 21, Eylül 2017, s. 65-75.
- Karaca, Sevtap Gölgesiz, “XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. XXVII, S. 1, 2012, s. 101-118.
- Karaca, Sevtap Gölgesiz, **Kuruluş Döneminde (1098-1112) Antakya Haçlı Prinkepsliği-Bizans İlişkileri**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kedar, Benjamin Z., “Crusade Historians and the Massacres of 1069”, **Jewish History**, C. 12, S. 2, Sonbahar 1998, s. 11-31.
- Kedar, Benjamin Z., “On the Orgins of the Earliest Laws of Frankish Jerusalem: The Canon of the Council of Nablus 1120”, **Speculum**, C. 74, S. 2, Nisan 1999, s. 310-335.

- Kedar, Benjamin Z., “The Subjected Muslims of the Frankish Levant”, **The Crusades: The Essential Readings**, Ed. Thomas F. Madden, Blackwell Publishing, Cornwall 2002, s. 233-264.
- Kırpık, Güray, “Haçlıların Balkanlardaki Faaliyetleri ve Tesirleri”, **EKEV Akademi Dergisi**, Yıl 13, S. 39, 2009, s. 351-362.
- Kırpık, Güray, **Haçlılar (1095-1120)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2005.
- Koca, Salim, “Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçlarıyla Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?”, **Gazi Akademik Bakış**, C. 10, S. 20, 2017, s. 15-22.
- Koca, Salim, **Türkiye Selçukluları Tarihi: Malazgirt’ten Miyokefalon’a (1071-1176)**, Karam Yayınları, Çorum 2003.
- Kostick, Conor, **The Social Structure of the First Crusade**, Leiden-Boston 2008 (e-kitap).
- Köprülü, Mehmet Fuat, **Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri**, Alfa Yayınları, İstanbul 2014.
- Kurat, Akdes Nimet, **Peçenekler**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2016.
- Küçüksipahioğlu, Birsal, “Birinci Haçlı Seferi’nden Fethedene Kadar Batılıların

- İstanbul’u Ele Geçirme Çabaları”, **Tarih Dergisi**, S. 66, 2017/2, s. 35-46.
- Küçüksipahioğlu, Birsal, “Haçlı Devletleri”, **Türkler**, C. VI, Ankara 2002, s. 687-694.
- Küçüksipahioğlu, Birsal, “Haçlıların 15 Temmuz 1099’da Kudüs’ü Ele Geçirmesi”, **Uluslararası Kudüs ve Mescid-i Aksa Sempozyumu**, 6-7 Ekim 2017 Mardin, Mardin 2018.
- Küçüksipahioğlu, Birsal, “Mosul & Aleppo Governor İmad al-Din Zangi’s Fight Against the Crusaders”, **Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, C. I, S. 2, Sonbahar 2014, s. 79-96.
- Küçüksipahioğlu, Birsal, “Sultan I. Kılıç Arslan’ın Eskişehir Yakınında Haçlılara Karşı Büyük Mücadelesi: Dorylaion Savaşı (1 Temmuz 1097)”, **Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi**, S. 4, Aralık 2013, s. 135-144.
- Küçüksipahioğlu, Birsal “Sultan I. Kılıç Arslan’ın Malatya Kuşatması ve Birinci Haçlı Seferi”, **Geçmişten Günümüze Malatya, Kent, Kültür, Kimlik**, Ankara 2017, s. 593-602.
- Küçüksipahioğlu, Birsal, “Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı”, **Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi**, S. 3, Mayıs-Haziran 2013, s. 43-50.
- Küçüksipahioğlu, Birsal, “Yakındoğu’da Kurulan Haçlı Devletleri”, **Sosyologca**, S. 3, Şubat 2012, s. 55-62.

- Küçüksipahioğlu, Birsal, **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007.
- La Monte, John, **Feudal Monarchy in the Latin Kingdom of Jerusalem 1100 to 1291**, The Waverly Press, Baltimore, Martland 1932.
- Le Goff, Jacques, **Ortaçağ Batı Uygarlığı**, Türkçe trc. Hanife Güven-Uğur Güven, Doğu Batı, Ankara 2015.
- Le Goff, Jacques, **Ortaçağda Entellektüeller**, Türkçe trc. Mehmet Ali Kılıçbay, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.
- Letters from the East: Crusaders, Pilgrims and Settlers in the 12th–13th Centuries**, Yay. ve İngilizce trc. Malcolm Barber ve Keith Bate, Ashgate Publishing, England 2010.
- Lilie, Ralph-Johannes, **Byzantium and the Crusader States 1096-1204 (1994)**, İngilizce trc. J. C. Morris ve Jean E. Ridings, Clarendon Press, Oxford 1993.
- Loud, G. A., “Southern Italy in The Eleventh Century”, **The New Cambridge Medieval History: C. 1204-C. 1198**, Cambridge University Press, C. IV, İkinci Kısım, New York 2004.
- Luscombe, D. E., “Introduction: Formation of the Political Thought in the West”, **The Cambridge History of Medieval Political Thought c. 350-c. 1450**, Ed. J. H. Burns, Cambridge

University Press, Cambridge 2008, 157-176.

- MacEvitt, Christopher, **The Crusades and the Christian World of the East: Rough Tolerance**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2008.
- Madden, Thomas F., “The Chrsobull of Alexius I Comnenus to the Venetians: the date and the debate”, **Journal of Medieval History**, S. 28, 2002, s. 23-41.
- Mango, Cyril, **Bizans: Yeni Roma İmparatorluğu**, Türkçe trc. Gül Çağalı Güven, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011.
- Mango, Marlia M., “Antioch”, **The Oxford Dictionary of Byzantium**, Ed. Alexander P. Kazhdan, Oxford University Press, C. I, New York 1991, s. 113-116.
- Mango, Marlia M., “Seleukia Pieria”, **The Oxford Dictionary of Byzantium**, Ed. Alexander P. Kazhdan, Oxford University Press, C. III, New York 1991, s. 1866-1867.
- Maurice, **Strategikon: Handbook of Byzantine Military Strategy**, İngilizce trc. George T. Dennis, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1984.
- Mayer, Hans Eberhard, **The Crusades**, İngilizce trc. John Gillingham, Oxford University Press, Oxford 1990.
- Mcfarland, Ian A., “Flioque”, **The Cambridge Dictionary of Christian Theology**, Cambridge University Press, New York

2011.

- McQueen, William B., “Relations Between the Normans and Byzantium 1071-1112”, **Byzantion**, C. 56, 1986, s. 427-476.
- Meyendorff, John, “ Filioque”, **The Oxford Dictionary of Byzantium**, II, Ed. Alexander P. Kazhdan, Oxford University Press, New York-Oxford 1991, s. 785-786.
- Mikhail Attaleiates, **Historia**, İngilizce trc. Anthony Kaldellis ve Dimitris Krallis, **The History**, Harvard University Press, 2012, Türkçe trc. Bilge Umar, **Tarih**, Arkeoloji ve Sanat yayınları, İstanbul 2008.
- Mikhail Psellos, **Mikhail Psellos’un Khronographia’sı**, Türkçe. Trc. Işın Demirkent, TTK, Ankara 1992.
- Morris, Colin, **The Papal Monarchy: The Western Church from 1050 to 1250**, Clarendon Press, Oxford 2001.
- Morrisson, Cécile, **Haçlılar**, Türkçe trc. Nermin Acar, Dost Kitapevi, Ankara 2005.
- Munro, Dana Carleton, **Letters of the Crusaders: Translation and Reprints from the Original Sources of European History**, Published by University of Pennsylvania, C. I, S. 4, Philadelphia 1902.
- Munro, Dana Carleton, “The Establishment of the Latin Kingdom of Jerusalem”, **The Sewanee Review**, C. 32, S. 3, Temmuz 1924, s. 258-275.

- Murray, Alan V., “Daimbert of Pisa, the Domus Godefridi and the Accession of Baldwin I of Jerusalem”, **International Medieval Research 3: From Clermont to Jerusalem: The Crusades and Crusader Societies 1095-1500**, Turnhout, Brepolis 1998, s. 81-102.
- Murray, Alan V., “How Norman was the Principality of Antioch? Prolegomena to a Study of the Origins of the Nobility of a Crusader State”, **Family Trees and the Roots of Politics: The Prosopography of Britain and France from the Tenth to the Twelfth Century**, Ed. K.S.B. Keats-Rohan, Woodbridge: Boydell, 1997, s. 349–59.
- Murray, Alan V., “The Army of Godfrey of Bouillon, 1096-1099: Structure and Dynamics of a Contingent on the First Crusade”, **Revue Belge de Philologie et d’Histoire**, C. 70 / 2, 1992, s. 301-329.
- Neville, Leonora, **Authority in Byzantine Provincial Society, 950-1100**, Cambridge University Press, New York 2004.
- Nicol, D. M., “Byzantine Political Thought”, **The Cambridge History of Medieval Political Thought c. 350-c. 1450**, Ed. J.H. Burns, Cambridge University Press, Cambridge 2008, s. 51-79.
- Nicol, Donald M., **Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine**, Türkçe trc. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2000.

- Nicol, Donald M., **Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)**, Türkçe trc. Bilge Umar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.
- Nicolle, David, **Birinci Haçlı Seferi 1096-99**, Türkçe trc. L. Ece Sakar, Türkiye İş Bankası Yayınları Kültür Yayınları, İstanbul 2013.
- Nicolle, David, **The Normans**, Osprey Publishing, Hong Kong 1995.
- Niketas Khoniates, **Historia: Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri**, Türkçe trc. Fikret İşıltan, TTK Yayınları, Ankara 1995.
- Nikhephoros Bryennios, **Tarihin Özü**, Türkçe terç. Bilge Umar, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul 2008.
- Norwich, John Julius, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, Türkçe trc. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınevi, C. III, İstanbul 2013.
- O'Callagan, Joseph F., **Reconquest and Crusade in Medieval Spain**, Pennsylvania Press, Philadelphia 2004.
- Obolensky, Dimitry, **Byzantium and the Slavs**, St Vladimir's Seminary Press, New York 1994.
- Obolensky, Dimitry, **History of Civilization the Byzantine Commonwealth: Eastern Europe, 500-1453**, Praeger Publishers, New York-Washington 1971.
- Oldenbourg, Zoé, **The Crusades**, İngilizce trc. Anna Carter, Ponthean Books, Random House, New York 1966.

- Ordericus Vitalis, **The Ecclesiastical History of England and Normandy**, İngilizce trc. Thomas Forester, J. Haddon & Son Printed, C. III, London 1853.
- Ostrogorsky, Georg, **Bizans Devleti Tarihi**, Türkçe trc. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara 2011.
- Özaydın, Abdulkerim, **Sultan Berkyaruk Devri Selçuklu Tarihi (485-498/1092-1104)**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2001.
- Özaydın, Abdulkerim, **Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi (498-511/1105-1118)**, TTK Yayınları, Ankara 1990.
- Painter, Sidney, “Western Europe on the Eve of The Crusades” **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London 1969, s. 3-30.
- Peter Tudebode, **Historia de Hieroslymitano Itinere**, İngilizce trc. John Hugh Hill ve Laurita Hill, The American Philosophical Society Independence Square, Philadelphia 1974.
- Pirenne, Henri, **Ortaçağ Avrupa’sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, Türkçe. trc. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.
- Prawer, Joshua, **Crusader Institutions**, Oxford University Press, Britain 1998.

- Prawer, Joshua, **The History of the Jews in the Latin Kingdom of Jerusalem**, Oxford University Press, Oxford 1996, (e-kitap).
- Pryor, John H., Michael J. Jeffreys, “Alexios, Bohemond, and Byzantium’s Euphrates Frontier: A Tale of Two Cretans”, **Crusades**, Ashgate Publishing, C. 11, 2012, s. 31-86.
- Radulfus Cadomensis (Ralph of Caen), **The Gesta Tancredi A History of the Normans on the First Crusade**, İngilizce trc. Bernard S. Bachrach ve David S. Bachrach, Ashgate Publishing Company, England 2005.
- Raimundus Aguilers, **Historia Francorum qui Ceperunt Iherusalem**, RHC ooc., III, s. 231-309: İngilizce trc. J. H. Hill ve Hill, **Raymond d’Aguilers**, Philadelphia 1968, Türkçe trc. Süleyman Genç, **Haçlılar Kudüs’te**, Yeditepe Yayınları İstanbul 2019.
- Riley-Smith, Jonathan, “Early Crusaders to the East and the Costs of Crusading 1095-1130”, **Crusaders and Settlers in the Latin East**, Ashgate Publishing Cornwall 2008, s. 237-257.
- Riley-Smith, Jonathan, “History, The Crusades and The Latin East, 1095-1204 A Personal View”, **The Medieval Mediterranean**, C. I, Leiden, New York-Brill 1993, s. 1-17.
- Riley-Smith, Jonathan, “The Title of Godfrey of Bouillon”, **Historical Research**, C. 52, S. 125, Mayıs 1979, s. 83-86.
- Riley-Smith, Jonathan, “The Venetian Crusade of 1122-1124”, **The Italian**

- Communes in the Crusading Kingdom of Jerusalem**,
Universita di Genova, Istituto di Medievistica, Genova
1986, s. 339-350.
- Riley-Smith, Jonathan, **The Feudal Nobility and the Kingdom of Jerusalem
1174-1277**, Palgrave Macmillan Publishing 2002, (e-
kitap).
- Riley-Smith, Jonathan, **The First Crusade and the Idea of Crusading**,
Continuum, London-New York 2003.
- Riley-Smith, Jonathan, **The First Crusaders: 1095-1131**, Cambridge
University Press, Cambridge 2002.
- Riley-Smith, Jonathan, **The Knights of St. John in Jerusalem and Cyprus:
1050-1310**, I, Palgrave Macmillan Publishing, New
York 2002, (e-kitap).
- Rowe, John Gordon, “Pascal II and the Relation between te Spiritual and
Temporal Powers in the Kingdom of Jerusalem”,
Speculum, C. 32, S. 3, Temmuz 1957, s. 470-501.
- Robertus Monochus
(Robert the Monk), **Robert the Monk’s History of the First Crusade:
Historia Iherosolimitana**, İng. Trc. Carol Sweetenham,
Ashgate Publishing, Cornwall 2005
- Runciman, Steven, “Byzantium and the Crusades”, **The Crusades: The
Essential Readings**, Ed. Thomas F. Madden, Blackwell
Publishing, Cornwall 2002, s. 211-220.

- Runciman, Steven, **Haçlı Seferleri Tarihi**, Türkçe trc. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, C. I-II, Ankara 2008.
- Russell, Jeffrey Burton, **Lucifer Ortaçağda Şeytan**, Türkçe trc. Ahmet Fethi, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2001.
- Sahillioğlu, Halil, “Antakya”, **DİA**, C. 3, s. 228-232.
- Schein, Sylvia, **Gateway to the Heavenly City: Crusader Jerusalem and the Catholic West (1099-1187)**, Routledge, 2016.
- Setton, Kenneth M., **A History of the Crusades**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison-Milwaukee-London 1969.
- Sevim, Ali, “Artukoğlu Sökmen’in Siyasi Faaliyetleri”, **Bellekten**, C. XXVI, S. 103, 1962.
- Sevim, Ali, **Anadolu Fatihî Kutalmışoğlu Süleymanşah**, TTK Yayınları, Ankara 2015.
- Sevim, Ali, **Anadolu’nun Fethi Selçuklular Dönemi**, TTK Yayınları, Ankara 2014
- Sevim, Ali, “Suriye Selçukluları-Haçlı İlişkileri”, **Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu**, TTK Yayınları, Ankara 1999, s. 91-113.
- Sevim, Ali, **Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara 2000.

- Sevim, Ali, **Suriye-Filistin Selçuklu Devleti**, TTK Yayınları, Ankara 1989.
- Sevim, Ali, **Ünlü Selçuklu Komutanları Afşin, Atsız, Artuk ve Aksungur**, TTK Yayınları, Ankara 2011.
- Shepard, Jonathan, “When Greek Meets Greek: Alexius Comnenus and Bohemond in 1097-98”, **Byzantine and Modern Greek Studies**, C. 12, 1988, s. 185-277.
- Sıbt İbnü’l-Cevzî, **Mir’atü’z-Zamân fî Târîhi’l Âyân’da Selçuklular**, Türkçe trç. Ali Sevim, TTK Yayınları, Ankara 2011.
- Simbat, **Başkumandan Simbat Vekayinâmesi (951-1334)**, Türkçe trc. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumunda Basılmamış Nüsha.
- Smail, R. C., **Crusading Warfare: 1097-1193**, Cambridge University Press, Cambridge 2005, (e-kitap).
- Somerville, Robert, **Pope Urban II's Council of Piacenza : March 1-7, 1095**, Oxford University Press, New York 2011.
- Stroll, Mary, **Calixtus II (1119-1124); A Pope Born to Rule**, Brill, 2004.
- Süryânî Mihail, **Vekayinâme**, Türkçe trc. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumunda Basılmamış Nüsha.
- Şahin, Seyhun, “Bizans’ın Büyük Roma’yı Yeniden Kurma İdeali ve İtalya-Sicilya Siyaseti”, **Fırat Üniversitesi Orta Doğu**

Araştırmaları Dergisi, C. IX, S. I, 2013.

şahin, Seyhun,

“Norman İstilasası’nın I. Haçlı Seferi’ne Yansımaları (Antakya’nın İşgaline Kadar I. Bohemund ve Tancred’in Faaliyetleri)”, **Cahij**, C. 1, 2013, s. 42-52.

şahin, Seyhun,

Sicilya’da Normanlar ve Müslümanlar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2016.

şeyban, Lütfi,

“Kudüs’ün Haçlılar tarafından Alınması ve İlk Kralları Godefroi ile Halefi I. Baudouin”, **Doç. Dr. Mahmut Pehlivan Armağanı**, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya 2000, s. 328-341.

şeyban, Lütfi,

Reconquista: Endülüs’te Müslüman-Hristiyan ilişkileri, İz Yayıncılık İstanbul 2016.

Tanner, Norman,

The Church in Council, I. B. Tauris, London-New York 2011.

The Atlas of the Crusades, Ed. Jonathan Riley-Smith, Times Books, Hong Kong 1991.

The Christian East and the Rise of The Papacy, Ed. John H. Erickson, St. Vladimir’s Seminary Press, Crestwood 1994.

The First Crusade: The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials, Ed. Edward Peters, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1998.

- The Letters of Psellos**, Ed. Michael Jeffreys ve Marc D. Lauxtermann, Oxford University Press, Oxford 2017.
- Theophanes Confessor, **The Chronicle of Theophanes Confessor: Byzantine and Eastern History AD 284-813**, İngilizce trc. Cyril Mango ve Roger Scott, Clarendon Press, Oxford 1997.
- Treece, Henry, **The Crusades**, Barnes & Noble Books, New York 1994.
- Turan, Osman, **Selçuklu Tarihi Araştırmaları**, TTK Yayınları, Ankara 2014.
- Turan, Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993.
- Türkan, Ahmet, “Başlangıcından Günümüze Kudüs Latin Patrikliği”, **Milel ve Nihal**, C. 10, S. 2, 2013, s. 29-61.
- Urfalı Mateos, **Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi**, Türkçe trc. Hrant D. Andriasyan, TTK Yayınları, Ankara 2000.
- Ülgen, Pınar, “Ortaçağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış”, **Mukaddime**, S. 1, 2010, 1-18.
- Üstün, Ergun, “Lusignanlar Döneminde Kıbrıs Adası (1192-1489)”, **NEVÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Nevşehir 2017.
- Vasiliev, Alexander A., **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, Türkçe. Trc. Tevabil

Alkaç, Alfa Yayınları, İstanbul 2016.

Venning, Timothy, **A Chronology of the Crusades**, Routledge Publishing, New York 2015.

Walker, Williston, **A History of the Christian Church**, Morrison & Gibb, Edinburgh 1963.

Watt, William
Montgomery, “Perception of the Crusades”, **Yād-Nāma: In Memoria di Alessandro Bausani**, Studi Orientali, Università di Roma “La Sapienza”, Rome 1991, C. I, s. 513-525.

Wholen, Brett Edward, “The Papacy”, **The Routledge History of Medieval Christianity 150-1500**, Ed. R. N. Swanson, Routledge Publishing, Oxon 2015, s. 1-17.

Wieruszowsky, Helene, “The Norman Kingdom of Sicily and the Crusades”, **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, The University of Wisconsin Press, London 1969, s. 3-46.

Willermus Tyrensis, **Historia rerum in partibus transmarinis gestarum, RHC. occ.**, I, s. 1 vd., İngilizce trc. Emily Atwater Babcock ve A. C. Krey, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, Columbia University Press, C. I-II, New York 1943; Türkçe trc. Ergin Ayan, **Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği Başlangıcından Kudüs’ün Zaptına Kadar**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016 ve **Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği II: Kudüs’ün Zaptından Urfa’nın Fethine Kadar**, Gece Kitaplığı, Ankara 2018.

Yewdale, Ralph Bailey, **Bohemond I, Prince of Antioch**, Princeton University Press, Amsterdam 1970.

Yiğit, Tuğba, **I. ve II. Haçlı Seferleri Sırasında Ermeni-Haçlı İlişkileri**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2011.

Yinanç, Mükrimin Halil, **Türkiye Tarihi Selçuklu Devri: I Anadolu'nun Fethi**, Akşam Matbaası, İstanbul 1934.

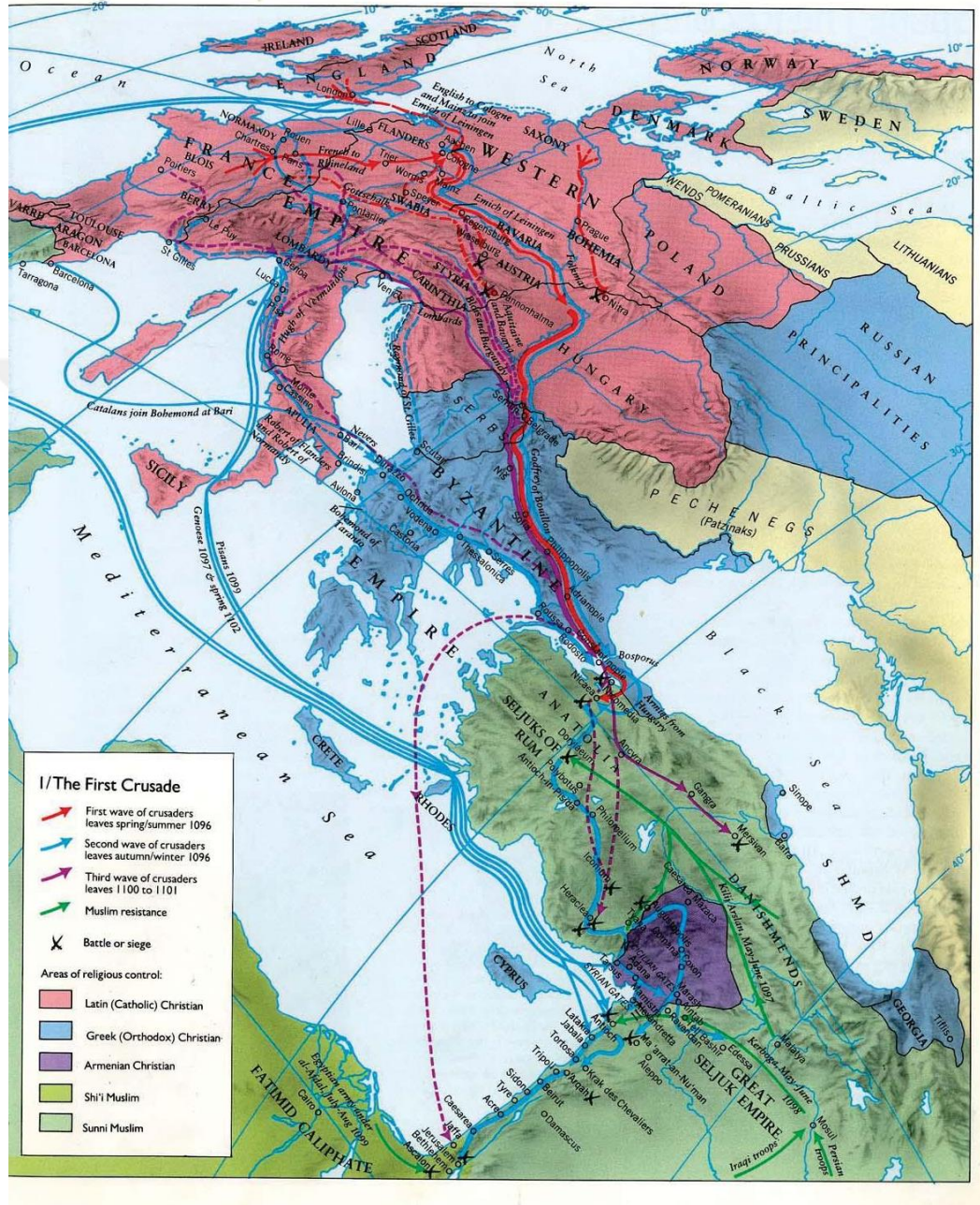
EKLER

Ek 1

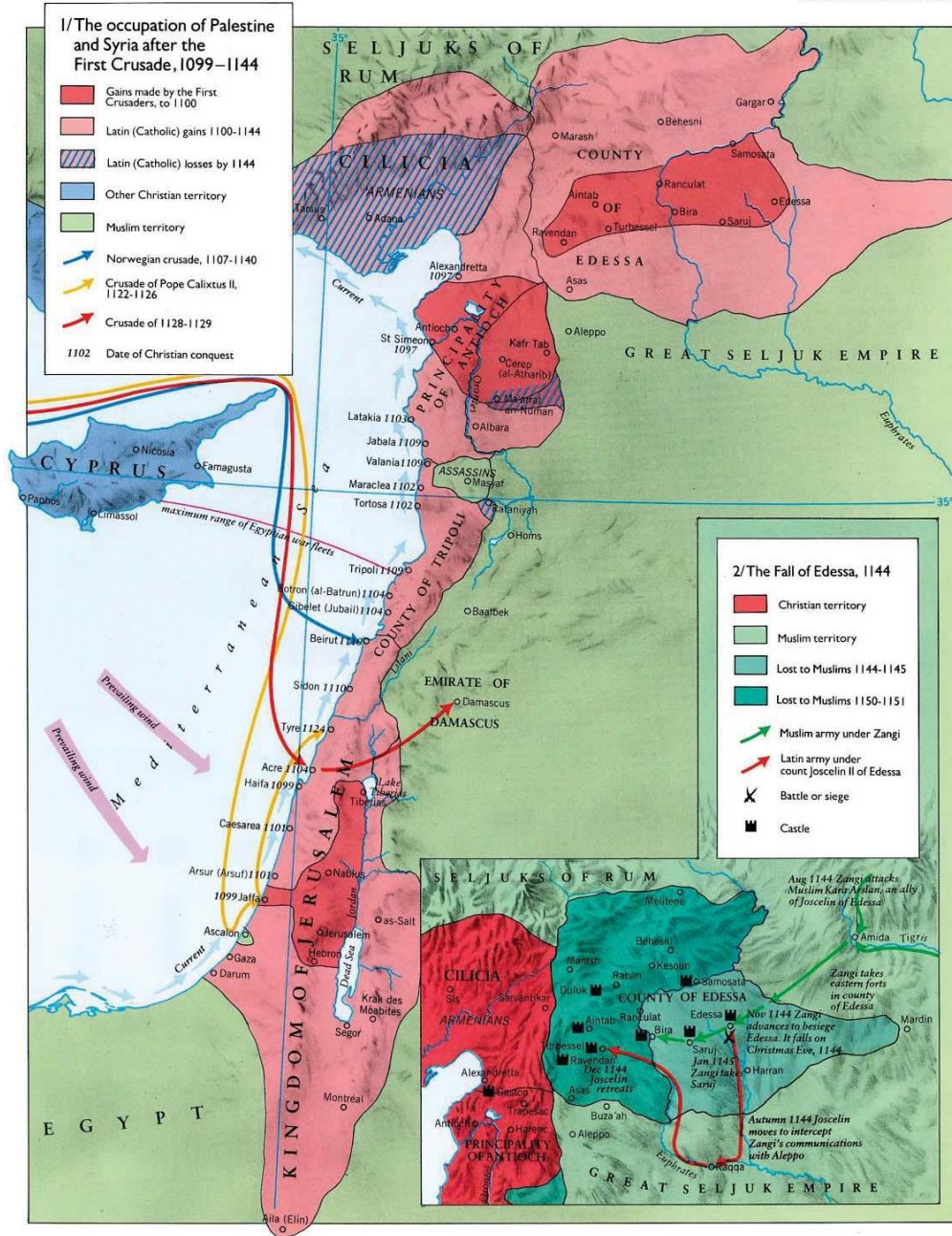
Haçlı Seferi çağrısı için Papa II. Urbanus'un Avrupa'ya yaptığı seyahat.⁴⁸⁵

⁴⁸⁵ The Atlas of the Crusades, Ed. Jonathan Riley-Smith, Times Books, Hong Kong 1991, s. 29.

Birinci Haçlı Seferi sırasında Batılıların takip ettiği yollar.⁴⁸⁶

⁴⁸⁶ a.g.e., s. 31.

Haçlı Seferi sonrasında Ortadoğu’da kurulan Haçlı devletleri.⁴⁸⁷

⁴⁸⁷ a.g.e., s. 35.

Kudüs ve Trablus Kontlukları içerisindeki idarî ve askerî yapılanma.⁴⁸⁸

⁴⁸⁸ a.g.e., s. 37.